

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛУЦЕНКО НАЗАРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 94:327(73:410)"2017/2021"(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД
АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА Д. ТРАМПА (2017-2021 рр.)**

032 – Історія та археологія

03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Луценко Н. В.

Науковий керівник: Машевський Олег Петрович, доктор історичних наук, професор.

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Луценко Н. В. Американсько-британські відносини в період адміністрації президента Д. Трампа (2017-2021 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2024.

Дослідження за темою дисертації здійснено протягом 2020 – 2024 рр. відповідно до планів науково-дослідницької роботи кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Робота присвячена дослідженню особливостей американсько-британських відносин в період адміністрації президента Сполучених Штатів Д. Трампа 2017-2021 рр.

У роботі автор проаналізував концепцію «особливих відносин» у наукових працях американських та британських дослідників, які акцентують увагу на тимчасовому періоді певного послаблення відносин США та Великої Британії. Автор стверджує, що у російській науковій думці аналіз «особливих відносин» проводиться під призмою сприйняття США та Великої Британії як двох головних геополітичних ворогів. Вітчизняна історіографія сконцентрована на аналізі американсько-британських відносин з точки зору їхнього важливого значення для України у війні проти Росії.

У ході дослідження автором було використано комплекс джерел, поділений за такими групами: офіційні урядові та парламентські публікації Сполучених Штатів та Великої Британії, договори підписані між США та Сполученим Королівством, промови та інтерв'ю Д. Трампа, Т. Мей, Б. Джонсона, публікації Дослідницької служби Конгресу США, мемуари політичних діячів, аналітичні матеріали американських та британських ЗМІ, статистичні дані.

У роботі проведено аналіз концептуальних засад американсько-британських відносин. Автор стверджує, що у досліджуваний період незмінними залишилися традиційні основи «особливих відносин»: спільна історія та культура, ліберальна ідеологія. За переконанням автора, після завершення «холодної війни» США та Велика Британія зберегли за собою роль держав гарантів дотримання демократичних цінностей у світі. Особливу увагу автор приділяє особистісному чиннику в «особливих відносинах». Д. Трамп хоча й не мав ідеальних стосунків з Т. Мей, проте намагався вибудувати тісну співпрацю з її наступником на посаді Б. Джонсоном. Популізм, необережні заяви та критика британського уряду завадили американському президенту налагодити достатньо тісні відносини з британськими прем'єр-міністрами.

У роботі досліджено зміну зовнішньополітичних орієнтирів США та Великої Британії. На думку автора, доктрини зовнішньої політики Вашингтона та Лондона мають низку розбіжностей. Д. Трамп найбільшій увазі приділяв відстоюванню американського національного інтересу, послабив присутність США на Близькому Сході. Його зовнішньополітичну діяльність можна охарактеризувати як «мир через силу». Американський президент чинив політичний та економічний тиск на своїх союзників, що не могло не викликати розчарування у британського уряду. Д. Трамп поставив під сумнів необхідності існування СОТ, критикував союзників по НАТО. Ні Т. Мей, ні Б. Джонсон не розділяли таких жорстких методів. Однак, Британія, яка вийшла з ЄС потребувала допомоги свого основного союзника для розширення свого впливу.

Автор проаналізував значення зустрічей Д. Трампа з Т. Мей та Б. Джонсоном. Тісна співпраця американських президентів та британських прем'єр-міністрів – одна з традицій в «особливих відносинах». Протягом 2017-2021 рр. американський президент мав по три зустрічі з Т. Мей та Б. Джонсоном, та одну з королевою Елізабет II. Це на думку автора доводить, що за каденції Д. Трампа традицію не було порушено. Попри розбіжності в окремих питаннях міжнародної політики американський та британський уряд тісно співпрацювали.

Автор запевняє, що між США та Великою Британією зберігся високий рівень тісної співпраці у військовій сфері. Держави проводять регулярні військові тренувальні операції, спільні контртерористичні операції на Близькому Сході, між Великою Британією та США узгодженні багатомільйонні контракти на виробництво зброї, а на території Сполученого Королівства знаходиться низка американських військових баз. За адміністрації Д. Трампа сторони погодили утворення спільної авіаносної ударної групи, на чолі з британським авіаносцем, регулярно здійснювали спільне патрулювання у Близькосхідному регіоні.

Крім того, було проаналізовано зміни в «особливих відносинах» у результаті Брекзиту. Сполучене Королівство, завдяки членству в ЄС, гарантувало лобіювання американських інтересів у регіоні. Тому адміністрація Б. Обама критикувала рішення Британії про вихід з ЄС. Як зазначає автор, Брекзит відповідав зовнішньополітичним орієнтирам Д. Трампа, який розглядав ЄС як союз, який втратив своє колишнє значення та силу. Однак, через вихід Британії з ЄС Сполучені Штати втратили свого партнера у складі цієї потужної організації.

Автор простежив трансформацію політики США та Великої Британії у Азійсько-Тихоокеанському та Близькосхідному регіонах. У обох держав відрізнялися підходами щодо політики на Близькому Сході. Американський президент не вважав за необхідне проводити консультації з британським урядом. Тому агресивна політика Д. Трампа щодо Ірану негативно була сприйнята Лондоном, оскільки це завадило розвивати торгівлю в регіоні. На думку автора, у досліджуваній період політика щодо Китаю стала предметом політичних дискусій між Вашингтоном та Лондоном. Торговельна війна Д. Трампа проти Китаю похитнула спроби Т. Мей нормалізувати відносини з КНР та продовжити «золоту еру» британсько-китайських відносин. Американському президенту вдалося долучити Британію до протистояння з китайською компанією «Хуавей», яку звинуватили у шпигуванні на користь китайського уряду.

У роботі проаналізовано значення економічної співпраці Вашингтона та Лондона. Для Великої Британії було важливо підписати нову торговельну угоду зі США. Попри те, що Д. Трамп обіцяв, що вона буде дуже вигідною для обох

сторін, він часто використовував цю тему для шантажу британського уряду. Крім того, підписання торговельної угоди затягнулося, оскільки урядам США та Великої Британії не вдалося швидко дійти згоди у частині екологічних та митних питань. Таким чином, за каденції Д. Трампа новий договір не був підписаний.

Автор простежив значення культури у відносинах США та Великої Британії. Культура це один з інструментів американського та британського уряду, за допомогою якою Вашингтон та Лондон утверджують свою роль як носіїв демократичних принципів, зокрема, через галузь освіти. У 2020 році спалахнув рух «Життя чорних мають значення», який став виявом расових проблем у обох державах. На думку автора, виняткове значення для американського суспільства мав також шлюб британського принца Гаррі та американки Меган Маркл. Це одна з найбільш символічних подій в «особливих відносинах», попри те що вони не успадкують британську корону.

Під час проведення дисертаційного дослідження автор опирався на принцип історизму та системності. Для дослідження використано історичні методи (історичного інституціоналізму, порівняльно-історичний, історико-генетичний, історичної герменевтики, проблемно-хронологічний) та загальнонаукові (узагальнення, статистичний). Автор застосував і міждисциплінарні підходи: соціологічний та нормативно-ціннісний.

Результати дослідження можна застосувати для роботи над монографіями, написання підручників, навчальних посібників, статей, проведення лекцій з історії «особливих відносин» у період адміністрації Д. Трампа у 2017-2021 рр.

Ключові слова: США, Сполучене Королівство, міжнародні відносини, зовнішня політика, співробітництво, безпека, Європейський Союз, НАТО, Брекзит, Д. Трамп, Т. Мей, Б. Джонсон, «особливі відносини», політика США.

SUMMARY

Lutsenko N. V. American-British relations during the administration of President D. Trump (2017-2021). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 032 «History and Archeology». – Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, 2024.

Research on the topic of the dissertation was carried out during 2020 - 2024 in accordance with the plans of the research work of the Department of New and Modern History of Foreign Countries of the Faculty of History of Taras Shevchenko Kyiv National University.

Dissertation is devoted to the study of the peculiarities of American-British relations during the administration of the President of the United States D. Trump e 2017-2021.

The thesis analyzis the concept of «special relations» in the scientific works of American and British researchers, who focus on the temporary period of a certain weakening of relations between the United States and Great Britain. The author claims that in Russian scientific opinion, the analysis of «special relations» is conducted under the prism of the perception of the USA and Great Britain as the two main geopolitical enemies. Domestic historiography is focused on the analysis of American-British relations from the point of view of their importance for Ukraine in the war against Russia.

In the course of the research, the author uses a set of sources divided into the following groups: official government and parliamentary publications of the United States and Great Britain, treaties signed between the United States and the United Kingdom, speeches and interviews of D. Trump, T. May, B. Johnson, publications of the Research Service of the US Congress, memoirs of political figures, analytical materials of the American and British mass media, statistical data.

The thesis analyzes the conceptual foundations of American-British relations. The author claims that the traditional foundations of «special relations» remained unchanged during the period under study: common history and culture, liberal ideology. According to the author's belief, after the end of the «Cold War», the USA and Great Britain retain the role of guarantors of democratic values in the world. The author pays special attention to the personal factor in «special relations». Although D.

Trump did not have an ideal relationship with T. May, he tried to build close cooperation with her successor in office B. Johnson. Populism, careless statements and criticism of the British government prevented the American president from establishing sufficiently close relations with the British prime ministers.

The thesis examines the change in the foreign policy orientations of the United States and Great Britain. According to the author, the foreign policy doctrines of Washington and London have a few differences. D. Trump paid the greatest attention to the defense of the American national interest, weakened the presence of the United States in the Middle East. His foreign policy activity can be described as «peace through strength». The American president exerted political and economic pressure on his allies, which could not but cause disappointment in the British government. D. Trump questioned the need for the existence of the WTO, criticized NATO allies. Neither T. May nor B. Johnson shared such harsh methods. However, Britain, which left the EU, needed the help of its main ally to expand its influence.

The author analyzes the significance of D. Trump's meetings with T. May and B. Johnson. Close cooperation between American presidents and British prime ministers is one of the traditions of the «special relationship». During 2017-2021, the American president had three meetings each with T. May and B. Johnson, and one with Queen Elizabeth II. In the opinion of the author, this proves that the tradition was not violated during the tenure of D. Trump. Despite disagreements on certain issues of international policy, the American and British governments cooperated closely.

The author assures that a high level of close cooperation in the military sphere has been maintained between the United States and Great Britain. The states conduct regular military training operations, joint counter-terrorist operations in the Middle East, multimillion-dollar arms production contracts have been agreed between Great Britain and the United States, and several American military bases are located on the territory of the United Kingdom. Under the administration of D. Trump, the parties agreed to the formation of a joint aircraft carrier strike group, led by a British aircraft carrier, regularly carried out joint patrols in the Middle East region.

In addition, changes in the «special relationship» as a result of Brexit are analyzed. The United Kingdom, thanks to its membership in the EU, guaranteed the lobbying of American interests in the region. That is why the Obama administration criticized Britain's decision to leave the EU. As the author notes, Brexit corresponded to the foreign policy orientations of D. Trump, who viewed the EU as a union that has lost its former importance and strength. However, due to Britain's exit from the EU, the United States lost its partner in this powerful organization.

The author traces the transformation of US and Great Britain policy in the Asia-Pacific and Middle East regions. Both states differed in their approach to Middle East policy. The American president did not consider it necessary to hold consultations with the British government. Therefore, D. Trump's aggressive policy towards Iran was negatively perceived by London, as it hindered the development of trade in the region. According to the author, during the period under study, China policy became the subject of political discussions between Washington and London. D. Trump's trade war against China has shaken T. May's attempts to normalize relations with China and extend the «golden era» of British-Chinese relations. The American president managed to involve Britain in the confrontation with the Chinese company Huawei, which was accused of spying for the Chinese government.

The paper analyzes the importance of economic cooperation between Washington and London. It was important for Great Britain to sign a new trade agreement with the United States. Despite the fact that D. Trump promised that it would be very beneficial for both sides, he often used this topic to blackmail the British government. In addition, the signing of the trade agreement was delayed because the governments of the United States and Great Britain failed to quickly agree on environmental and customs issues. Thus, during D. Trump's term of office, the new agreement was not signed.

The author traces the importance of culture in the relations between the USA and Great Britain. Culture is one of the tools of the American and British governments, with the help of which Washington and London assert their role as bearers of democratic principles through the field of education. In 2020, the Black Lives Matter movement erupted, exposing racial issues in both states. According to the author, the

marriage of British Prince Harry and American Meghan Markle was also of exceptional importance for American society. This is one of the most symbolic events in the «special relationship», even though they will not inherit the British crown.

The author relied on the principle of historicism and systematicity. Historical methods (historical institutionalism, comparative-historical, historical-genetic, historical hermeneutics, problem-chronological) and general scientific (generalization, statistical) methods are used in the research. The author also uses interdisciplinary approaches: sociological and normative value.

The results of the research can be applied in writing monographs, textbooks, training manuals, articles, conducting lectures on the history of «special relations» during the administration of D. Trump in 2017-2021.

Key words: USA, United Kingdom, international relations, foreign policy, cooperation, security, European Union, NATO, Brexit, D. Trump, T. May, B. Johnson, «special relations», US policy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Луценко Н. В. Розвиток «особливих відносин» США та Великої Британії за адміністрації Дональда Трампа (2017-2021) / Н. Луценко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2021. – 2 (149). – С. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.149.8>.
2. Луценко Н. В. Америко-британська військова співпраця за адміністрації Дональда Трампа (2017-2021 рр.) // Американська історія та політика: науковий журнал №12. 2021 С. 43-51. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2021.12.4>.
3. Луценко Н. В. Україна в «особливих відносинах» США та Великої Британії (2017–2021 рр.) // Американська історія та політика: науковий журнал №14. 2022. С. 21-31. DOI: [10.17721/2521-1706.2022.14.2](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.14.2)
4. Луценко Н. В. Луценко Н. Концептуальні засади «особливих відносин» США та Великої Британії // Американська історія і політика: науковий журнал. 2023. №16. С.61-70. DOI: [10.17721/2521-1706.2023.16.5](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2023.16.5).

Матеріали наукових конференцій:

5. Луценко Н. В. Американсько-британська підтримка України в контексті анексії Криму (2017-2020) // Крим у координатах історії: Збірник матеріалів другого наукового семінару (Київ, 1 жовтня 2021 р.) / Упорядники І. Степанець, О. Машевський, О. Купчик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. – С. 55-60.
6. Луценко Н. В. Вплив Брексіту на "особливі" американсько-британські відносини (2017–2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези

- доповідей 75-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2022. С. 85-87.
7. Луценко Н. В. Близьких Схід у американсько-британських відносинах 2017 – 2021 рр. США: політика, суспільство, культура. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, присвяченої 30-річчю встановлення дипломатичних відносин США й України, Київ, 26 січня 2022 р. / Упорядник Н. Д. Городня. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. 2022. С. 53-56.
 8. Луценко Н.В. Концептуальні засади участі США і Великої Британії в НАТО та їхня практична реалізація (2017-2021 рр.) // США: політика, суспільство, культура – 2023. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Київ, 26 січня 2023 р. / Упорядник Н. Д. Городня. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С.21-23.
 9. Луценко Н.В. Палестинська проблема в американсько-британських відносинах (2017-2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. С. 130-132.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПРОБЛЕМИ	19
1.1. Історіографія проблеми.....	19
1.2. Джерельна база дослідження.....	46
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОСОБЛИВИХ ВІДНОСИН.....	54
2.1 Історичні витоки та концептуальні засади «особливих відносин» США та Великої Британії.....	54
2.2. Зовнішньополітична доктрина США в період адміністрації Д. Трампа	62
2.3. Зовнішньополітична доктрина Великої Британії за урядування Т. Мей та Б. Джонсона	74
2.4. «Особливі стосунки» Д. Трампа з Т. Мей та Б. Джонсоном	85
РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	101
3.1 Особливості військового співробітництва США та Великої Британії	101
3.2 Брекзит та тристороннє партнерство Велика Британія – США – ЄС.....	115
3.3. Азійсько-тихоокеанський та Близькосхідний регіони у відносинах США та Великої Британії.....	129
3.4. Місце України в «особливих відносинах США та Великої Британії»	144
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНА І КУЛЬТУРНА СПІВПРАЦЯ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	161
4.1 Економічні відносини США та Великої Британії.....	161
4.2 Культура, традиції, проблема національної ідентичності у «особливих взаєминах» США та Великої Британії.....	175
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	191
ДОДАТКИ	231

Перелік умовних скорочень

США – Сполучені Штати Америки

РФ – Російська Федерація

НАТО – Північноатлантичний союз

ЄС – Європейський Союз

AUKUS – тристоронній договір Австралія, Велика Британія, США.

АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії.

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

СОТ – Світова організація торгівлі.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Історія міжнародних відносин ХХІ ст. наповнена низкою не менш драматичних подій, аніж це було у попередньому столітті. США та Велика Британія були прикладом унікального співробітництва впродовж Другої світової та «холодної війни», а після розпаду СРСР у 1991 році обидві держави зіграли основну роль у підтримці безпеки у світі. Їхні «особливі відносини» продовжили відігравати вирішальну роль у історичних процесах ХХІ ст.

Референдум про вихід Великої Британії з ЄС, прихід до влади у Лондоні консерваторів та перемога на президентських виборах у США у 2016 році кандидата від республіканської партії Д. Трампа – події, які стали точкою біфуркації для американсько-британських відносин. Доктрина Д. Трампа зумовила повний хаос у міжнародних відносинах, що ускладнювало Лондону реалізацію власної доктрини «Глобальної Британії». Таким чином, «особливість» відносин США та Великої Британії стала предметом дискусій у науковому середовищі. Важливим питанням також є і те, чи вдалося Сполученому Королівству зберегти за собою статус одного з головних акторів міжнародних відносин чи цей статус вдається підтримувати лише за рахунок свого союзника – США.

Дослідження відносин США та Великої Британії на сучасному етапі є особливо актуальним для України. Обидві держави з початку російського вторгнення у 2014 році на Сході України та окупації Криму надавали нашій державі різнобічну підтримку. Важливість стратегічного партнерства Києва з Вашингтоном та Лондоном постала з новою силою з початком у лютому 2022 року повномасштабної війни Росії проти України. У перспективі держави є головними гарантами безпеки нашої держави, євроінтеграції та вступу до НАТО. Таким чином, проблематика дослідження є дуже актуальною як для дослідження світової історії, так і історії України, що допоможе з визначенням сучасних геополітичних орієнтирів нашої держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Дисертацію підготовано відповідно до науково-дослідної теми «Актуальні проблеми нової та новітньої історії зарубіжних країн» (реєстраційний номер 16 КФ 046-03) в межах кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета роботи: комплексно дослідити та проаналізувати зміни, що відбулися у відносинах США та Великої Британії у 2017 – 2021 рр. та з'ясувати як вони вплинули на формування та реалізацію зовнішньої політики двох держав.

Для досягнення мети було визначено такі **завдання дослідження:**

- проаналізувати стан наукової розробки та джерельну базу проблеми;
- з'ясувати концептуальні засади, на яких базуються американсько-британські відносини у досліджуваній період;
- охарактеризувати та порівняти зовнішньополітичні доктрини держав;
- визначити роль особистісного фактору у «особливих відносинах»;
- простежити напрямки військового співробітництва США та Великої Британії;
- розкрити вплив Брекситу на американсько-британські відносини;
- проаналізувати значення Близькосхідного та Азійсько-Тихоокеанського регіону для США та Сполученого Королівства;
- вивчити значення та місце України у партнерстві США з Британією;
- проаналізувати рівень економічного партнерства між Вашингтоном на Лондоном;
- виявити значення культурного чинника у американсько-британській співпраці.

Об'єкт дослідження – американсько-британські відносини.

Предмет дослідження – особливості та характерні риси відносин США та Великої Британії у період президенства Д. Трампа.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 2017–2021 рр. Нижня межа – 2017 р. обумовлена інавгурацією Д. Трампа на президентській посаді. Верхня хронологічна межа – 2021 р. завершення діяльності адміністрації Д. Трампа. Дані

межі дослідження було обрано з метою аналізу цих «особливих відносин» у конкретний історичний період.

Географічні межі дослідження обумовлені територією Сполучених Штатів та Великої Британії. Окрім того відносини двох країн проаналізовано в межах окремих геополітичних регіонів світу: Європейського, Близькосхідного та Азійсько-Тихоокеанського.

Теоретико-методологічна база дослідження перш за все базована на принципах історизму (вивчення «особливих відносин» у конкретний історичний період із з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків) та системності (реконструкції уявлення про «особливі відносини» – як цілісну структуру). У дисертації використано сукупність теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження.

Звернемося до спеціально-історичних методів дослідження. Для детального аналізу міждержавної взаємодії США та Великої Британії важливим є метод історичного інституціоналізму, який дозволяє комплексно проаналізувати взаємодію між державними структурами Лондона та Вашингтона. За допомогою порівняльно-історичного методу вдалося прослідкувати та порівняти зміни у досліджуваній період. Завдяки історико-генетичному методу вдалося прослідкувати витоки зовнішньополітичних доктрин США та Великої Британії. Метод історичної герменевтики посприяв аналізу промов Д. Трампа, Т. Мей та Б. Джонсона та інших політичних діячів. Проблемно-хронологічний метод дослідження забезпечив послідовне викладення матеріалу. Критичний метод дозволив незалежно та об'єктивно проаналізувати джерела дослідження.

Невід'ємну частину методології склали загальнонаукові методи дослідження. За допомогою методу узагальнення вдалося підсумувати головні риси концепцій «трампізму» та «Глобальної Британії». Використання статистичного методу посприяло можливості використання й аналізу статистичних даних щодо референдуму про вихід Великої Британії з ЄС, виборів у США у 2016 році, а також для дослідження сприйняття громадянами Сполученого Королівства та Сполучених Штатів одне одного.

Для цілісності та повноти дослідження важливим було також використання міждисциплінарних методів. Застосування соціологічного та нормативно-ціннісного методів дало можливість краще зрозуміти американське та британське суспільство та забезпечило здатність обґрунтування історичних рішень, що приймали обидві нації під час виборів та референдумів.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні недостатньо дослідженої проблеми у вітчизняній історіографії з історії міжнародних відносин. Під час роботи було залучено широкий комплекс історичних джерел та матеріалів з досліджуваної проблеми.

Вперше:

- здійснено комплексний історичний аналіз американсько-британських відносин за каденції президента Д. Трампа;

Удосконалено:

- розуміння сутності «особливих відносин» США та Великої Британії;
- визначення «особливих відносин» цих двох держав на сучасному історичному етапі;
- дослідження зовнішньополітичних концепцій доктрини Д. Трампа та «Глобальної Британії»;
- аналіз історіографії проблеми;

Отримали подальший розвиток:

- висновки про важливість стратегічного партнерства США – Велика Британія – Україна;
- аналіз військового та розвідувального співробітництва між Вашингтоном та Лондоном;
- дослідження ролі культурного чинника в американсько-британській співпраці.

Практичне значення результатів дослідження полягає у ширшому пізнанні «особливих відносин» США та Великої Британії. Положення дисертації можуть бути використані під час підготовки підручників та навчальних посібників, написанні статей та монографій. Матеріали дослідження можуть бути

використані як для проведення лекції з конкретної проблематики, так і для підготовки до семінарських занять.

Апробація результатів дослідження. Головні висновки дисертації було оприлюднено у вигляді доповідей під час наукових конференцій: 1) II науковий семінар Крим у координатах історії (Київ, 01.10.2021); 2) Наукова конференція молодих вчених «США: політика, суспільство, культура» (Київ, 26.01.2022); 3) LXXXV Міжнародна конференція молодих вчених Каразінські читання (Харків, 2022); 4) Наукова конференція молодих вчених «США: політика, суспільство, культура» (Київ, 26.01.2023) 5) LXXXVI Міжнародної конференції молодих вчених Каразінські читання (Харків, 21.04.2023).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 4 фахових виданнях України, включених до науково-метричних баз даних. Крім того, висновки дисертації опубліковані у 5 тезах виступів під час наукових конференцій.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПРОБЛЕМИ

1.1. Історіографія проблеми

Відносини США та Великої Британії за адміністрації Д. Трампа стали предметом гострих дискусій у науковому середовищі. Найгостріші суперечки викликала проблема актуальності «особливих відносин» та зовнішньополітичної переорієнтації обох держав. Найбільша кількість публікацій присвячена військовій, розвідувальній та економічній співпраці США та Сполученого Королівства. Відповідні дослідження варто стратифікувати на дві великі групи: зарубіжна історіографія та вітчизняна історіографія.

У першу чергу звернемося до іноземних публікацій. Праці американських дослідників переважно зосереджені на такій проблематиці: 1) вивчення впливу особистісного чинника на зовнішню політику США та на «особливі відносини», зокрема; 2) аналіз змін американсько-британських відносин на тлі Брекзиту; 3) дослідження військового фактору співпраці США з Великою Британією.

1) Одним з найбільш ґрунтовних досліджень, яке розкриває безпосередньо зовнішню політику Д. Трампа є книга Б. Вудворда – американського редактора газети «Вашингтон пост», лауреата двох Пулітцирівських премій¹. Автор детально проаналізував діяльність адміністрації Д. Трампа в період сучасних міжнародних викликів. Дослідження базується на широкому спектрі джерел: інтерв'ю, щоденники, особисті записи осіб, які були долучені до уряду Д. Трампа, офіційні домовленості. Однак варто зазначити, що у книзі відчувається прискіпливе ставлення Б. Вудворда до Д. Трампа, що негативно вплинуло на об'єктивність дослідження. Автор демонструє Білий дім як середовище, у якому з обранням нового президента запанував страх та нерозуміння того, що чекає США у майбутньому. Американський істеблішмент зустрівся із загальним нерозумінням міжнародної політичної ситуації

¹ Woodward B. Fear: Trump in the White House. Simon & Schuster, 2018. 448 p.

Д. Трампом на початку його каденції. Автор, зокрема, детально аналізує ставлення Д. Трампа до НАТО та його серйозні наміри залишити організацію у перший рік його урядування. Б. Вудворд демонструє, що американська військова еліта була не згодна з настільки жорсткою політикою новообраного президента і намагалася обґрунтувати значення альянсу як засобу протистояти Росії у Європі, та його важливість для захисту Східної Європи².

За редакцією професора Колумбійського університету Р. Джервіса, опублікована монографія, у якій було проаналізовано вплив перемоги Д. Трампа на міжнародну політику США. Політику американського президента щодо своїх військових союзників дослідник характеризує як гібридну. Це обґрунтовано тим, що Д. Трамп був готовий до шантажу своїх союзників заради досягнення власних зовнішньополітичних цілей. На думку дослідника, зовнішньополітичні концепції Т. Мей та Д. Трампа цілком співпадали між собою, оскільки обидві держави продемонстрували зневіру у колишніх союзах. Однак, на наш погляд, лише співпадіння зовнішньополітичних орієнтирів не обов'язково має наслідком тісну співпрацю³.

Окремі аспекти зовнішньої політики Д. Трампа розкриті у роботах професора університету Сан-Франциско Е. Сконєчни⁴, професора університету Техасу К. Вімберлі⁵ та професора університету Бріджвотера Д. Едвардса⁶. Дослідники намагаються пояснити вплив особистості, пропаганди та популізму на політику США.

² Costa R., Woodward B. *Woodward Trilogy: Fear, Rage, and Untitled*. Simon & Schuster, 2021. 1440p.

³ Gavin, Francis J., Robert Jervis, Joshua Rovner та Diane Labrosse. *Chaos in the Liberal Order: The Trump Presidency and International Politics in the Twenty-First Century*. Columbia University Press, 2018.

⁴ Skonieczny, Amy. "Emotions and Political Narratives: Populism, Trump and Trade". *Politics and Governance* 6, № 4 (28 December 2018): 62–72. <https://doi.org/10.17645/pag.v6i4.1574>.

⁵ Wimberly. "The Birth of the Post-Truth Era: A Genealogy of Corporate Public Relations, Propaganda, and Trump". *Journal of Speculative Philosophy* 35, № 2 (2021): 130. <https://doi.org/10.5325/jspecphil.35.2.0130>.

⁶ Edwards, Jason A. "Make America Great Again: Donald Trump and Redefining the U.S. Role in the World". *Communication Quarterly* 66, № 2 (12 March 2018): 176–95. <https://doi.org/10.1080/01463373.2018.1438485>.

2) Низка вчених зі США досліджують вплив виходу Британії з ЄС та наслідки цієї події на «особливі відносини». Професор Американського університету Вашингтону М. Іган та професор Бірмінгемського університету М. Веббер дослідили реалізацію стратегії «Глобальної Британії» на тлі Брекзиту. На наш погляд, автори влучно зазначають, що Сполучене Королівство у першу чергу було орієнтоване на укладання торговельних договорів з англомовним світом, але коли перемови зі США затягнулися уряд Б. Джонсона був змушений перейти до укладання угод з «третіми країнами»⁷.

Професор Бостонського університету Г. Вілсон прогнозував часткову стагнацію «особливих відносин». Правий популізм, що охопив США та Велику Британію, на думку дослідника, веде до дистанціювання держав, та зменшення ролі Сполученого Королівства для США⁸. Проте, на наш погляд, хоча популізм може знизити загальний рівень довіри між державами, це лише тимчасове дистанціювання, яке не може зруйнувати багаторічний досвід «особливих відносин».

Колеги з Каліфорнійського університету в Берклі професорка А. Ньюсом та старша наукова співробітниця М. Ріддерволд наголошують, що через те, що США головний акцент уваги змістили на Схід, Трансатлантичні відносини ослабли. Однак, як слушно зауважують автори, спільні ліберальні цінності, тісне військове співробітництво є надійним фундаментом для продовження співпраці США з Європою та Великою Британією, зокрема⁹.

Професор університету Північної Кароліни К. Ларрес є прихильником думки, що «особливі відносини» США та Великої Британії перебувають у тимчасовому занепаді. До того ж дослідник звинувачує Д. Трампа у тому, що за

⁷ Egan, Michelle, та Mark Webber. "Brexit and 'Global Britain': Role Adaptation and Contestation in Trade Policy". *International Politics*, 14 September 2023. <https://doi.org/10.1057/s41311-023-00503-2>.

⁸ Wilson, Graham K. "Brexit, Trump and the special relationship". *British Journal of Politics and International Relations* 19, № 3 (20 June 2017): 543–57. <https://doi.org/10.1177/1369148117713719>.

⁹ Riddervold, Marianne, та Akasemi Newsome. "Introduction: Out With the Old, in With the New? Explaining Changing EU–US Relations". *Politics and Governance* 10, № 2 (18 May 2022): 128–33. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5597>.

його каденції не сталося їх відродження. Головні аргумент К. Ларреса – це те, що Лондон в умовах Брекзиту більше відчуває потребу теплих відносин з Вашингтом, ніж у американська столиця. Не можемо не погодитися з тезою дослідника, що Велика Британія не може бути «Глобальною Британією» як того хоче її уряд, без свого головного союзника США¹⁰. На наш погляд, більш активна діяльність адміністрації Д. Трампа, зокрема, щодо розробки нової торговельної угоди з Великою Британією, зробило б відносини між двома державами значно міцнішими на даному етапі.

Професор університету Мічигану Р. Ф. Інглхарт та викладачка Школи управління імені Дж. Кеннеді П. Норріс у спільній статті проаналізували феномен популізму у сучасній політиці. На думку дослідників, він став вирішальним фактором для двох подій: у США – обрання Д. Трампа президентом, у Великій Британії рішення про Брекзит¹¹. Все ж, на наш погляд, популізм варто розглядати як один із чинників, які повпливали на ці події. Адже Брекзит та результати президентських виборів у США у 2016 році – комплексні проблеми.

Почесний професор політичних наук коледжу у Картеджі А. Сір у одній зі своїх статей проаналізував історичні зв'язки Великої Британії та США, наслідки виходу Великої Британії з ЄС та впливу цієї події на Трансатлантичні відносини. Мусимо погодитися з думкою дослідника, що «особливі відносини», довготривале партнерство між Вашингтоном та Лондоном закономірно в певний проміжок часу приводять до політичних дискусій між цими державами. А. Сір вважає, що різні підходи щодо політики на Близькому та Середньому Сході – один з факторів, що доводить протиріччя між державами на сучасному етапі¹².

¹⁰ Larres, Klaus. "Brexit Diplomacy, Trump, and the UK's "Special Relationship" With the United States". *Diplomatica* 1, № 1 (10 квітня 2019): 113–26. <https://doi.org/10.1163/25891774-00101013>.

¹¹ Inglehart, Ronald, та Pippa Norris. "Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash". *SSRN Electronic Journal*, 2016. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2818659>.

¹² Cyr, Arthur I. "Brexit and Transatlantic Security". *US Army War College Quarterly: Parameters* 48, № 1 (1 March 2018). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2853>.

3) Принципово важливою є військова співпраця США та Великої Британії. Професор Віттієрського університету Д. Кауфман проаналізувала вплив обрання Д. Трампа президентом США та вихід Британії з ЄС на НАТО, де обидві держави відіграють головну роль¹³. На думку дослідниці, ці події стали черговими дестабілізуючими чинниками для військового союзу, який і так перебував у непевній ситуації через війну, яку Росія розв'язала проти України, та зближення Туреччини з Росією, оскільки США підтримували курдів.

Роботу американської розвідки, її співпрацю з іноземними державами та, зокрема, Великою Британією дослідив співробітник Національного архіву США Джефрі Т. Річелсон¹⁴. Не можемо не погодитися з висновком автора про те, що співпраця американської та британської розвідок з Другої світової війни є одним з головних засобів досягнення високого рівня безпеки двох держав. Хоча у досліджуваній період ЦРУ звинувачували у втручанні Росії у вибори в США, а довіра до МІБ дещо послабилася у зв'язку з отруєнням С. Скрипаля, обидві організації упродовж 2017-2021 рр. тісно співпрацювали.

Отже, на наш погляд, у американській історіографії дослідники акцентують увагу лише на окремих аспектах відносин з Великою Британією: зміни у відносинах, пов'язаних з Брекситом, впливом та «особливі відносини» Д. Трампа та правого популізму. Хоча, наприклад, Б. Вудворд частково упереджено ставиться до Д. Трампа більшість досліджень американських вчених притаманний високий рівень об'єктивності.

Аналізуючи наукові праці британських дослідників, розглянемо їх за трьома основними проблемами, які переважають у роботах вчених: 1) комплексний аналіз американсько-британських відносин; 2) вплив Брекзиту на «особливі відносини»; 3) аналіз військової та розвідувальної співпраці Вашингтона та Лондона.

¹³ Kaufman, Joyce P. "The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future". *International Affairs* 93, № 2 (1 March 2017): 251–66. <https://doi.org/10.1093/ia/iix009>.

¹⁴ Richelson, Jeffrey T. *U. S. Intelligence Community*. 7-ме вид. New York: Routledge, 2019.

1) За редакцією президента Асоціації Трансатлантичних студій, почесного професора британського університету Свонсі А. Добсона та професора університету Кардіфа С. Марша опубліковано фундаментальне монографічне дослідження з американсько-британських відносин на сучасному етапі. Автори використовуючи міждисциплінарний підхід дають розуміння про «особливі відносини» як про комплексне явище міжнародних відносин, що поєднує у собі історичні, культурні, безпекові та ментальні чинники. Автори роблять висновок про асиметричність американсько-британських відносин на сучасному етапі та значно більшу вагу США на міжнародній арені. Крім того, як запевняють автори, Вашингтон та Лондон з моменту завершення «холодної війни» змогли ще більше зміцнити військову та ядерну співпрацю у зв'язку з необхідністю перманентної боротьби з тероризмом. Це спонукає дві держави співпрацювати з безпекових питань регулярніше, ніж будь-які інші держави світу¹⁵.

А. Добсон та С. Марш у одній зі своїх статей вступили у дискусію з терміналістами, які вважали, що за адміністрації Б. Обама почалося поступове згортання «особливих відносин». На наш погляд, слухним є висновок професорів, що уявлення про кінець тісних американсько-британських взаємин на сучасному етапі є неможливим, оскільки США з прагматичних міркувань не мають альтернативи кращого та надійнішого союзника, ніж Велика Британія¹⁶.

У одній зі статей А. Добсон розглянув американсько-британські відносини у ХХ ст. Науковець простежує історію становлення «особливих відносин». Він підкреслює, що коли Велика Британія у 1904 році порушила закони «реальної політики» та відмовилася від протистояння зі США у Західній півкулі – це вже було унікальною ситуацією для міжнародних відносин. Між державами виникло розуміння того, що їхні інтереси у майбутньому можуть стати взаємними і дозволять обом державами встановити у світі новий міжнародний порядок.

¹⁵ Marsh, Steve, та Alan P. Dobson. *Anglo-American Relations: Contemporary Perspectives*. London: Routledge, 2012.

¹⁶ Dobson, Alan, та Steve Marsh. *Anglo-American Relations: End of a Special Relationship?* *International History Review* 36, № 4 (15 січня 2014): 673–97.

Важливою є ремарка дослідника про те, що не варто стверджувати, що із занепадом імперської Великої Британії її місце зайняли США. Сполучені Штати після «холодної війни», на думку дослідника, це й справді імперія, однак в абсолютно новому розумінні, у сенсі домінування одночасно у військовій, економічній сфері та у міжнародній торгівлі. Як зазначає Алан Добсон, «особливі відносини» регулярно зіштовхуються з новими викликами історії, але сутність відносин завжди залишається незмінною, попри те, що можуть з'являтися розходження між урядами двох держав з окремих проблемних питань¹⁷.

А. Добсон у одній зі своїх робіт проаналізував американсько-британську політичну культуру. Як припускає дослідник, дискусії, які виникали між прихильниками лібералізму у США та Великій Британії заклали основу спільної політичної культури. Впродовж XIX-XX ст. по обидва сторони Атлантичного океану не вщухали дискусії з приводу загальних уявлень про людину, соціальну політику, економічного шляху розвитку¹⁸.

Професор університету Уельсу Р. Овендейл, також, досліджуючи природу «особливих відносин» США та Великої Британії, проаналізував відносини між державами у XX ст. На думку науковця, «особливі відносини» стали результатом прагматичної зовнішньої політики Великої Британії. Уряд Сполученого Королівства намагався досягнути своїх цілей за допомогою сильних Сполучених Штатів. Втіленням цього прагматизму стала зовнішня політика М. Тетчер. Вона, як зазначає Р. Овендейл, хоча й вибудовувала політику довкола «особливих відносин», але все ж керувалася лише інтересами своєї держави¹⁹. На наш погляд, за схожим принципом можна охарактеризувати і політику британських прем'єр-міністрів у 2017-2021 рр.

¹⁷ Dobson, Alan. *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers*. Taylor & Francis Group, 2002.

¹⁸ Anglo-American political culture". У *Culture matters*. Manchester University Press, 2020. <https://doi.org/10.7765/9781526151438.00010>.

¹⁹ Ovendale, Ritchie. *Anglo-American Relations in the Twentieth Century*. London: Macmillan Education UK, 1998. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26992-1>.

Автор багатьох ґрунтовних праць з історії американсько-британських відносин, професор Кембриджського університету Д. Рейнольдс зазначає, що одним з чинників, який сформував «особливі відносини» та підтримує їх на належному рівні є англійська мова. Це дало обом націям унікальну можливість розуміти один одного на значно вищому рівні, спілкуючись без будь-яких перешкод²⁰.

Не можна оминати статтю професора університету Ноттінгема В. Різа та його колеги С. Рюйке, у якій дослідники, стверджують, що не варто всю відповідальність за погіршення «особливих відносин» покладати на Д. Трампа²¹. Особливо, це стосується питання Брекзита, оскільки як зазначають вчені, американський президент був лише прихильником виходу Великої Британії з ЄС і це грало йому на користь під час передвиборчої кампанії, однак не можна робити висновки про те, що він прямо заохочував британський уряд до цієї політики. Дійсно, хоча Д. Трамп часто робив ремарки щодо Брекзиту, немає документальних підтверджень, що він намагався схилити британських прем'єр-міністрів до виходу з ЄС.

Для розуміння метаморфоз «особливих відносин» не можна оминати роботу британського історика, професора університету Манчестера Дж. Дамбрелла «Особливі відносини Англійсько-американські відносини від Холодної війни до Іраку». Дослідник відзначив зародження американського націоналізму на початку ХХІ ст., що зробило майбутнє американсько-британських відносин невизначеним. Проблема націоналізму у Сполучених Штатах, на його думку, породила зовнішньополітичну дилему. Перша полягала у тому, що одна частина політиків вважала, що США варто повернутися до політики ізоляціонізму та відійти від європейських справ, інша – навпаки, стверджувала, що потрібно відстоювати американську гегемонію у Європі. Дослідник дотримується думки,

²⁰ Reynolds, D. *Anglo-American Relations since 1607: Three Historical Paradigms*.

²¹ Ruike X, Rees. W/ "America and the Special Relationship: The Impact of the Trump Administration on Relations With the UK". *British Politics* 17, № 1 (30 November 2021): 62–80. <https://doi.org/10.1057/s41293-021-00198-0>.

що Велика Британія, відповідно до її геополітичного становища, не може робити вибір між Європою та США. Адже Сполучене Королівство гармонійно займає позицію трансатлантичного мосту у відносинах США і ЄС, чим забезпечує сталість функціонування таких зв'язків. В основі сталості американсько-британського альянсу – здатність обох держав вчасно та швидко пристосовуватися до нових реалій у міжнародних відносинах²².

Професор Лондонського університету Королеви Марії Р. Кілі у одному зі своїх досліджень проаналізував консервативну ідеологію США та Великої Британії на тлі зростання популярності консервативних партій в обох країнах. Концепція вченого полягає у тому, що глобалізація стала чи не головною причиною приходу до влади у Великій Британії консерваторів, втілення в життя Брекситу та обрання Д. Трампа президентом США. Р. Кілі розвиває тезу про те, що Д. Трамп – це доктринальний консерватор, який намагається реконструювати республіканські традиції. На його думку, він став президентом тому, що сприймав управління державою як керування власною корпорацією, де він знаходиться на посаді генерального директора. Р. Кілі наголошує, що некомпетентність Д. Трампа в управлінні державою та його перебування у власному дезінформованому середовищі стали чинниками, які зробили його привабливим кандидатом у президенти. Однак, на наш погляд, важливо розуміти, що Д. Трампу вдалося здобути підтримку лише серед окремих верств населення. Хоча варто погодитися з думкою вченого, що Brexit є широким спектром соціальних розчарувань, що викликало «культурну реакцію» і відповідно бажання населення вийти з ЄС²³.

На думку професора Бард-коледжу у Нью-Йорку Я. Бурума, президенство Д. Трампа та Brexit завдали значної шкоди американсько-британським відносинам. Він стверджує, що ідеали, закладені в Атлантичній хартії

²² Dumbrell, John. A special relationship : Anglo-American relations from the Cold War to Iraq. 2-ге вид. London: Palgrave Macmillan, 2008.

²³ Kiely, Ray. Conservative Challenge to Globalization: Anglo-American Perspectives. Columbia University Press, 2020.

Ф. Д. Рузвельтом та У. Черчиллем були зражені їхніми політичними спадкоємцями у США та Великій Британії. На думку вченого, між Б. Джонсоном та Д. Трампом набагато більше спільного, ніж у будь-кого з їхніх попередників. Серед головних спільних рис Я. Бурума виділяє безмежні амбіції, та спосіб, яким їм вдалося прийти до влади. Обидва політики зіграли на почуттях виборців та намагалися викликати народний гнів. Б. Джонсон, як переконує дослідник, використовував черчиллівську риторіку, коли говорив про Брекзит, намагався наслідувати свого кумира У. Черчилля. Він намагався провести паралель між сучасними подіями та обороною Дюнкерка. Як і Д. Трамп, прем'єр-міністр Британії намагався викликати у населення Королівства ностальгію за колись «великою» Британією. На цьому тлі історичного компаративізму Я. Бурума порівнює Т. Мей з Н. Чемберленом – миротворцем. Очевидно, що в основі цього порівняння – поміркована модель до врегулювання Брекзиту, яку підтримувала Т. Мей та радикальна, реалізацію якої заохочував Б. Джонсон. Я. Бурума аналізує й політичну доктрину Д. Трампа «Америка перш за все». Вчений запевняє, що не варто створювати уявлення про неї як про унікальне явище в американській історії, оскільки США вже знали період політики ізоляціонізму, викликаної бажанням захистити себе від зовнішнього світу. На думку дослідника головні причини перемоги Д. Трампа на президентських виборах у США – це роздратування американцями зростанням Китаю як великої держави, постійні затратні війни на Близькому Сході, та внутрішні суперечності викликані нерівністю та расизмом²⁴.

Викладачі університету Ланкастера М. Гарнет, С. Мабон та Р. Сміт дослідили британську зовнішню політику після завершення Другої світової війни до Брекзиту. На думку дослідників Т. Мей була ідеальною прем'єр-міністркою, яка могла розпочати процедуру виходу Великої Британії з ЄС, характеризуючи її політику як «ліберальний консерватизм». Вона стала тією прем'єр-міністркою, яка була готовий поетапно здійснити Брекзит, не руйнуючи наявний високий

²⁴ Buruma I. Churchill Complex: The Curse of Being Special, from Winston and FDR to Trump and Brexit. Atlantic Books, Limited, 2020.

рівень довіри та співробітництва у Європі. Водночас Т. Мей продемонструвала «залізну рішучість» до підтримки «особливих відносин» попри те, що Д. Трамп ставився до Великої Британії як до слабшого та «неплатоспроможного партнера»²⁵.

Автор низки аналітичних статей британського видання «Дейлі Таймс» П. Оборн проаналізував політичні методи, які використовували під час свого урядування Д. Трамп та Б. Джонсон. Одна з особливостей їх діяльності – активне використання неправдивих свідчень. Автор зазначає, що в історії американсько-британських відносин уже був подібний приклад, коли Б. Клінтон та Т. Блер використовували брехню для вищої цілі. Натомість, на думку дослідника, Д. Трамп та Б. Джонсон використовували неправдиву інформацію для особистих корисливих цілей, часто – щоб виправдатися, що робить їхній випадок безпрецедентним²⁶.

2) Британські дослідники велику увагу акцентують тому, як на «особливі відносини» впливає Брекзит. С. Марш зі своїм колегою з університету Мічигану Р. Гендерсоном до 400-річчя прибуття перших колоністів до Америки проаналізували зміст «особливих відносин». Вчені зосередили свою увагу на тому, що в останні роки американсько-британські відносини складно характеризувати як «рівноправні». З точки зору дослідників, в історичній перспективі Д. Трамп для сучасного британського суспільства є настільки політично токсичною фігурою, наскільки таким був британський король Георг III для американців у XVIII ст. На сучасному етапі американсько-британських відносин, на думку авторів, є дві події, які вплинули на «особливі відносини». По-перше, це Брекзит, який є проявом британського «рефлексивного атлантизму»

²⁵ Garnett, Mark, Simon Mabon та Robert Smith. *British Foreign Policy since 1945*, 372. New York: Routledge, 2018.: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315743394-1>.

²⁶ Osborne, Peter. *Assault on Truth: Boris Johnson, Donald Trump and the Emergence of a New Moral Barbarism*. London: Simon & Schuster, Limited, 2023.

та, по-друге, одруження принца Гаррі з Меган Маркл²⁷. Однак, на наш погляд також не варто применшувати значення перегляду Британією своє зовнішньої політики загалом, що також відобразилося на «особливих відносинах».

Професор університету Ноттінгема В. Різ зі своїм колегою, професором Л. Дейвісом, аналізуючи «особливі відносини» у період адміністрації Д. Трампа, зробив висновок, що військова співпраця – це те, що робить американсько-британські відносини природним явищем. Для аналізу військового співробітництва вчений провів численні інтерв'ю із британськими офіцерами. У результаті В. Різ зауважує, що будь-які скорочення оборонних витрат з боку Великої Британії можуть створити проблеми для американсько-британських відносин²⁸. На наш погляд, проблема оборонних витрат і справді стала однією з найчутливіших тем в «особливих відносинах» за адміністрації Д. Трампа.

Попри наявність Британської Співдружності та потужної історичної дипломатичної бази, Сполученому Королівству важко перетворитися знову на глобального актора без сильного союзника. Однак альтернативи американсько-британському партнерству немає. Як зазначає співробітник Лондонської школи економіки Т. Олівер, ні Канада, ні Австралія, які також близькі з Британією у культурному плані не можуть замінити Сполучені Штати²⁹. На думку професора Військового коледжу США Р. Граньєрі наслідки Брекзита це послаблення Трансатлантичних та «особливих відносин», що має вигоду лише для Росії, яка докладає великих зусиль для того, щоб розділити історичних союзників³⁰. Хоча варто зауважити, що американсько-британські відносини сформувалися як

²⁷ Hendershot, Robert M., and Steve Marsh. "Celebrating the Mayflower: 400 years of Anglo-American relations." *Journal of Transatlantic Studies* 18, no. 4 (September 21, 2020): 405–14. <http://dx.doi.org/10.1057/s42738-020-00058>.

²⁸ Rees W., Davies L. The Anglo-American military relationship: Institutional rules, practices, and narratives. *Contemporary Security Policy*. 2019. Vol. 40, no. 3. P. 312–334. <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1581973>.

²⁹ Oliver, Tim. "Trump will present an enormous challenge for the UK-US 'Special Relationship'". LSE BREXIT, 9 листопада 2016. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/11/09/a-trump-presidency-would-present-an-enormous-challenge-for-the-uk-us-special-relationship/>. <https://shorturl.at/gluy8>.

³⁰ Granieri, Ronald. "Special Relationships: The EU, Brexit, and the Atlantic Community - Foreign Policy Research Institute". Foreign Policy Research Institute, 21 June 2016. <https://www.fpri.org/article/2016/06/special-relationships-eu-brexit-atlantic-community/>.

«особливі» ще до моменту вступу Великої Британії до Європейських Співтовариств у 1973 році, коли вже тривала «холодна війна». Тому не можна робити поспішні висновки про те, що Росії вдасться послабити «особливі відносини».

З цього приводу слушну думку висловила співробітниця британського Королівського інституту С. Лейн, яка зазначила, що одним із наслідків Брекзиту більша залежність ЄС від НАТО. Дійсно, Велика Британія, поруч з Францією та Німеччиною – військовий регіональний лідер і пропонувала безліч оборонних ініціатив у межах ЄС поза НАТО. Однак не варто через це повністю нівелювати військовий потенціал ЄС, хоча Британія була важливим центром планування військових операцій³¹.

Викладачі університету Ланкастера М. Гарнет, С. Мабон та Р. Сміт дослідили британську зовнішню політику після завершення Другої світової війни до Брекзиту. На думку дослідників Т. Мей була ідеальною прем'єр-міністркою, яка могла розпочати процедуру виходу Великої Британії з ЄС, характеризуючи її політику як «ліберальний консерватизм». Вона стала тією прем'єр-міністркою, яка була готовий поетапно здійснити Брекзит, не руйнуючи наявний високий рівень довіри та співробітництва у Європі. Водночас Т. Мей продемонструвала «залізну рішучість» до підтримки «особливих відносин» попри те, що Д. Трамп ставився до Великої Британії як до слабшого та «неплатоспроможного партнера»³².

Не можна оминути дослідження професора Ньюкаслського університету М. Етте, у якому було вивчено «особливі відносини» та їх трансформацію в умовах Брекзиту через аналіз головних видань США та Великої Британії: «Нью-Йорк Таймз» та «Гардіан» відповідно³³. На наш погляд, автор сформулював

³¹ Lain, S 2016, The Future of Post-Brexit Germany–UK Security Relations ,workshop report,Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI) &Friedrich-Ebert-Stiftung

³² Garnett, Mark, Simon Mabon та Robert Smith. British Foreign Policy since 1945, 372. New York: Routledge, 2018.: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315743394-1>.

³³ Ette, Mercy. "Brexit and 'Specialness': Mapping the UK–US Relationship in the New York Times and The Guardian Newspapers". Journalism and Media 4, № 1 (2 February 2023): 231–43. <https://doi.org/10.3390/journalmedia4010016>.

досить точні висновки, зазначивши, що за будь-яких обставин «особливі відносини» продовжуватимуть існувати. Незважаючи на скептицизм експертів з перших шпальт американської та британської преси, автор переконаний, що історичність відносин між цими державами, спадок, культура заклали міцний фундамент тривалого та унікального співробітництва, який неможливо легко зруйнувати. Не можна не погодитися з думкою дослідника, що ЗМІ є важливими елементами, які формують ставлення громадськості до того чи іншого питання.

3) У роботі автора багатьох аналітичних статей у британських виданнях Р. Кербая, докладно проаналізовано співробітництво розвідувальної організації «П'ять очей», засновниками якої є США та Велика Британія³⁴. Організація є наріжним каменем американсько-британського співробітництва у галузі розвідки. На думку автора, головним викликом у відносинах США та Великої Британії стало питання боротьби з кіберзагрозами з боку Китаю.

Важливим дослідженням для вивчення американсько-британських відносин є книга колишнього співробітника британської розвідки М. Сміта з детальним аналізом історичного шляху співпраці між ЦРУ та МІБ, де описано події від початку «холодної війни» і до сучасності. Автор слушно зауважує, що високий рівень співпраці у цій сфері залишається непохитним протягом багатьох років і не може бути зруйнованим особистісним фактором. Критика британських спецслужб з боку Д. Трампа не може порушити фундаменту співробітництва у розвідці, з чим не можливо не погодитися. М. Сміт обґрунтовує головні загрози, з якими зустрінуться США та Велика Британія у сучасних реаліях. Автор доводить, що Росія та Китай будуть активно діяти проти демократій. Як приклад, дослідник наводить активне будівництво КНР штучних островів у Південно-Китайському морі, щоб зміцнити свій регіональний вплив. Для нарощування глобальної сили Китай задіяв ініціативу «Один пояс – один шлях», інвестуючи в економіку іноземних держав. «Особливі відносини», на думку дослідника, полягають у здатності держав адекватно реагувати на зовнішні загрози, зважаючи

³⁴ Kerbaj R. The Secret History of the Five Eyes. Blink Publishing, 2022, 448 p.

на те, що уряди США та Великої Британії отримують однакові дані розвідки та мають схожий світогляд на міжнародні відносини³⁵.

Отже, на наш погляд, британська історіографія найбільш повно, всебічно та об'єктивно аналізує проблему «особливих відносин» між Вашингтоном та Лондоном, зосереджуючи свою увагу на різних аспектах співпраці між державами. Дослідники з Великої Британії детально аналізують роль Брекзита в американсько-британських відносинах.

На нашу думку, доцільно окремо виділити погляд європейських вчених на динаміку «особливих відносин» у 2017-2021 рр. Одне з найбільш чутливих питань для американського та британського суспільства – це імміграція. Прихід до влади Д. Трампа, і Брекзит зумовили потенційну зміну політики у цій сфері. Професор Бернського університету у Швейцарії К. Йоппек проаналізував та порівняв роль імміграційної політики у житті США та Великої Британії³⁶. Як слушно зазначив дослідник, імміграційна політика в епоху популізму стала широким полем для спекуляцій. К. Йоппек робить висновок, що імміграційна політика Британії після Брекзиту не стала дискримінаційною, навпаки, зробила її у певному розумінні навіть більш справедливою, зважаючи на те, що європейці не могли мати будь-яких преференцій для в'їзду до Сполученого Королівства. Натомість, імміграційну політику Д. Трампа дослідник справедливо характеризує як найжорсткішу у Західному світі і зауважує, що таким чином США повернулися до принципів 60-х рр. ХХ ст., базованих на расизмі. На думку дослідника, войовниче бажання Д. Трампа побудувати стіну на кордоні з Мексикою, прагнення заборонити в'їзд до США мусульманам підтверджують це. Попри те, що країни ЄС переживають міграційну кризу через низку революцій

³⁵ Scarlett, Sir John, Smith Michael та Michael Hayden. *Real Special Relationship: The True Story of How the British and US Secret Services Work Together*. New York: Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2023, 616 p.

³⁶Joppke, Christian. "Immigration in the populist crucible: comparing Brexit and Trump". *Comparative Migration Studies* 8, № 1 (December 2020). <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00208-y>.

та війн на Близькому Сході європейські держави не вживали настільки жорстких заходів, тому таке порівняння К. Йоппека на наш погляд, має певні підстави.

Дослідниця з французького університету Анже Л. Ланглуа зазначає, що з приходом до влади Д. Трампа Трансатлантичні відносини, НАТО, зазнали серйозного удару³⁷. На думку вченої зовнішню політику адміністрації США у 2017-2021 рр. можна охарактеризувати чотирма ознаками: безлад, поділ, домінування, руйнування. Відповідно, це змусило держави Європи змінити принцип формування своєї зовнішньої політики. Тепер обов'язково потрібно було враховувати політичну фігуру, що очолює США. Причиною підтримки Трампом Брекзиту Л. Ланглуа називає те, що скандальний вихід Британії з ЄС відповідав його боротьбі проти еліти, імміграції та глобалізації. З точки зору дослідниці, Д. Трамп та Брекзит завдали чи не найбільшого удару по ліберальному світоустрою, при наймні, за останнє десятиліття. На наш погляд, такий висновок дослідниці є закономірним, зважаючи на політичний образ Д. Трампа та його епатажну поведінку у міжнародних відносинах.

Професор данського університету Роскілле Г. Ольсен у своїй статті зазначає, що послаблення американсько-британських відносин не відбулося, якщо акцентувати увагу на співпраці у сфері безпеки. На думку дослідника, тиск з боку Д. Трампа на НАТО зміцнив як відносини США з Великою Британією, так і відносини Сполучених Штатів зі своїми європейськими союзниками³⁸. На наш погляд, такі висновки можна вважати дещо передчасними, оскільки більшість держав Європи не були у захваті від зовнішньої політики Д. Трампа.

Отже, варто наголосити, що дослідники з континентальної Європи, як і їхні колеги зі США та Великої Британії, особливу увагу зосередили на аналізі того, як на «особливі відносини» вплинув Брекзит та безпосередньо Д. Трамп, а також популізм, який охопив політичну еліту двох держав.

³⁷ Langlois, Laetitia. "Trump, Brexit and the Transatlantic Relationship: The New Paradigms of the Trump Era". *Revue LISA / LISA e-journal*, XVI №2 (10 September 2018). <https://doi.org/10.4000/lisa.10235>.

³⁸ Olsen, Gorm Rye. "'America is Back' or 'America First' and the Transatlantic Relationship". *Politics and Governance* 10, № 2 (18 May 2022): 154–64. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5019>.

Вартим уваги є, також, погляд на американсько-британські відносини професора Пекінського університету Сю Рюйке, який проаналізував розвиток «особливих відносин» після «холодної війни»³⁹. Дослідник прогнозує позитивний розвиток відносин США та Великої Британії і не сумнівається у тому, що обидві держави зможуть відсвяткувати сторіччя «особливих відносин» у майбутньому. На його думку, унікальність цього партнерства забезпечують чотири, так звані «стабілізатори», – довіра, конгеніальне партнерство, звичка до співпраці та періодичні спільні виклики у міжнародній політиці. Крім них автор виділяє «стовпи» американсько-британських відносин, які складають спільні занепокоєння, а саме взаємовигідність союзу та взаємонадійність. С. Рюйке зауважує, що симетричність не є обов'язковою умовою надійності «особливих відносин». Особливе місце у двосторонньому співробітництві автор відводить «спільній ідентичності». Дослідник відзначає наявність спільного американсько-британського «ми», завдяки якому вдається інституціоналізувати відносини між США та Великою Британією. Варто наголосити на об'єктивності дослідження китайського вченого та відсутності політичної заангажованості роботи. Таке ставлення китайського вченого до «особливих відносин», на наш погляд, можна пояснити його регулярною науковою співпрацею з вищезгаданим британським дослідником В. Рісом.

Поміж закордонних публікацій, присвячених американсько-британським відносинам варто окремо проаналізувати російську історіографію. Аналіз публікацій російський вчених доводить політичну заангажованість історичної науки в РФ. Більша частина зовнішньополітичних дій США та Великої Британії аналізуються крізь призму державної політики РФ, яка спрямована на протистояння західним демократіям. У більшості праць Вашингтон та Лондон представлені як англо-саксонський конгломерат, головна мета якого – знищення Росії.

³⁹ Ruike, Xu. Alliance Persistence within the Anglo-American Special Relationship: The Post-Cold War Era. London: Palgrave Macmillan, 2017.

Попри те, що у дослідженні А. Мамедової «США та Великобританія у 2001–2017 рр.: політичні, військові та економічні аспекти співробітництва у контексті сучасної системи міжнародних відносин» використано широкий спектр джерел, простежується надмірна заангажованість роботи. По-перше, США та Велика Британія зображуються як держави-агресори, які насильно насаджують ліберальні цінності. По-друге, Британія, на думку дослідниці, необхідна для США як союзник саме для протидії Росії у Європі. Авторка намагається довести, що коли в «особливих відносинах» виникають проблеми, то в такому випадку Велика Британія на зовнішньополітичній арені приймає рішення схожі з зовнішньою політикою РФ⁴⁰.

Російськими зовнішньополітичними імперативами наповнена і колективна монографія за редакції А. Кузнєцова «Феномен Трампа», присвячена зовнішній політиці адміністрації Д. Трампа. Автори також намагаються довести, що головна мета США – протидія Росії, а американський істеблішмент «токсично» налаштований стосовно Росії. Водночас уряду Д. Трампа росіяни закидають «демонізацію» РФ. Політичної заангажованості, на наш погляд, роботі додає спроба заперечити будь-які втручання російських спецслужб у вибори 2016 року⁴¹.

Ще одним прикладом використання російської наукової пропаганди є дисертація О. Альошина «Чинник Брекзиту у взаємодії Європейського Союзу та НАТО з питань безпеки». У ній автор намагається розкритикувати ідеологію лібералізму, запевняючи, що бурхливий економічний розвиток Західної Європи спричинив до загострення суперечностей. Водночас, О. Альошин не наводить переконливих аргументів щодо того, яким чином економічна політика країн Європи шкодить відносинам з Росією та у тому числі з Китаєм. Адже ще одна характерна риси наукового доробку російських науковців – це намагання

⁴⁰ Мамедова, Анастасія. «США и Великобритания в 2001–2017 гг.: политические, военные и экономические аспекты сотрудничества в контексте современной системы международных отношений». Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук, МГИМО, 2017.

⁴¹ Кузнєцов, Алексей. Феномен Трампа. Москва, 2020, 624 с.

показати спільний шлях РФ та КНР, продемонструвати здатність цих держав побудувати сильний союз та протистояти колективному Заходу. Таким чином, автор штучно звинувачує США, Велику Британію у продукуванні конфлікту Росією⁴².

В. Кістанов здійснив спробу проаналізувати зовнішньополітичну концепцію Сполученого Королівства «Глобальна Британія». Автор намагається нав'язати позицію, що політичну практику Лондона аж ніяк не можна назвати стратегією, а лише – надією. Крім того, він запевняє, що співпраця США–Японія–Велика Британія у першу чергу спрямована проти Китаю⁴³.

Російський дослідник О. Семенов зазначив, що після Брекзиту значення НАТО буде поступово зменшуватись. На його погляд Велика Британія буде все менше зацікавленою у військовому партнерстві з країнами Європи, у зв'язку з формуванням у межах «Глобальної Британії» нового союзу AUKUS – Австралія, Велика Британія та США. Не можемо погодитися з цією тезою, оскільки одну з головних загроз британській безпеці складає Росія, тому континентальна військова співпраця залишиться одним з пріоритетів британської зовнішньої політики.

Важливою історіографічною групою для нашого дослідження є публікації вітчизняних дослідників. У першу чергу варто згадати низку монографій, які розкривають сутність «особливих відносин» США та Великої Британії. Досі актуальними є висновки, яких дійшла у своїй монографії «США - Велика Британія: «особливі відносини» кандидатка політичних наук доцентка Львівського університету імені Івана Франка С. Пик. У першу чергу це стосується зауваження дослідниці щодо асиметричності американсько-британських відносин, яка виникла через занепад Британії як глобальної держави

⁴² Альошин, А. «Фактор Брекзита во взаимодействии Европейского Союза и НАТО по вопросам безопасности?» Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук, 2021, 291 с.

⁴³ Кістанов В. «Глобальная Британия»: курс на АТР с антикитайским уклоном". Восточная Азия: факты и аналитика, № 3 (2021): 6–18.

після завершення Другої світової війни. На наш погляд, асиметричність «особливих відносин» збереглася і за адміністрації Д. Трампа, особливо у період його співпраці з Т. Мей. В дійсності, зовнішня політика британської прем'єр-міністра полягала у тому, щоб отримати якомога більший зиск від партнерства зі Сполученими Штатами. У відносинах зі США Британія не може вести перемовини з позиції сили⁴⁴.

Важливою для теми дослідження є стаття С. Пик «Зовнішня політика адміністрації президента Д. Трапа на Близькому Сході (специфіка прийняття рішень)» у якій розглянуто політику Д. Трампа на Середньому Сході. Дослідниця відзначає здатність американського президента виконувати передвиборчі обіцянки та його рішучість розпочати мирні перемовини з талібами для врегулювання ситуації в Афганістані. Втім, важко оцінити насправді наскільки вигідним було рішення про виведення американських військ з цієї країни, оскільки це стало фундаментом для зближення Афганістану з КНР. Попри те, що таким чином Д. Трамп сподівався попередити ескалацію та зростання терористичної загрози, таліби не відмовилися від терору, як своєї політики усередині Афганістану, що поставило під загрозу громадян країни, які співпрацювали з американським урядом. Слушним є висновок С. Пик про те, що рішучість Д. Трампа перекувалася з максималізмом Дж. Буша, що посприяло прагненню Д. Трампа завершити боротьбу з тероризмом. За визначенням дослідниці, політику американського президента в регіоні можна охарактеризувати як прямолінійну, що забезпечило врегулювання двосторонніх відносин з низкою арабських країн та початок формування антиіранської коаліції. Однак, на наш погляд, імпульсивність Д. Трампа посприяла ескалації конфлікту з Іраном⁴⁵.

⁴⁴ Пик, С. США - Велика Британія: "особливі відносини". Київ: Знання, 2006, 283 с.

⁴⁵ Пик, Світлана. «Зовнішня політика адміністрації президента Д. Трапа на Близькому Сході (специфіка прийняття рішень)». Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічна, № 42 (2022): 304–11.

Окремі аспекти «особливих відносин» США та Великої Британії у межах Близького Сходу відображені у дисертації докторки філософії А. Пархомчук «Політика США на Близькому Сході за президентства Дональда Трампа». Дослідниця продемонструвала позицію Д. Трампа та реакцію на неї Великої Британії з найважливіших питань у регіоні: Палестинської проблеми, конфронтації з Іраном та війни у Сирії. Як зазначає А. Пархомчук, ситуація у Сирії досягла критичного моменту у 2018 році, що могло спричинити війну Росії проти США та їх союзників включно з Великою Британією. Однак, на наш погляд, цей сценарій був дуже мало ймовірним, з огляду на готовність Д. Трампа йти на домовленості з В. Путіним та безперспективність цього конфлікту для Росії⁴⁶.

Не втрачає своєї актуальності робота професорки Київського національного університету імені Тараса Шевченка Н. Яковенко «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Північноатлантичному альянсі», у якій вчена проаналізувала значення Сполученого Королівства у НАТО для Сполучених Штатів. Авторка приходить до висновку, що британська політика у Північноатлантичному альянсі вибудовувалася у відповідності до «особливих відносин» зі США, що відображається і у досліджуваному нами періоді⁴⁷.

Як зазначає кандидатка історичних наук О. Мітрофанова американсько-британське стратегічне партнерство базується у першу чергу саме на безпекових питаннях⁴⁸. У зв'язку з цим найбільш важливими сферами взаємодії між США та Великою Британією є ядерна політика та проведення спільних військових операцій. На думку В. Олійника, «особливі відносини» між США та Великою

⁴⁶ Пархомчук, А. Політика США на Близькому Сході за президентства Дональда Трампа. Дисертація доктора філософії, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023, 262 с.

⁴⁷ Яковенко, Н. «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Північноатлантичному альянсі». Актуальні проблеми міжнародних відносин, № 11 (2012): 12–23.

⁴⁸ Мітрофанова, О. Стратегічне партнерство Великої Британії зі США. Проблеми міжнародних відносин, № 8 (2014): 196–207.

Британією з'явилися та існують у тому числі завдяки співпраці провідних фінансових груп обох держав⁴⁹.

Ґрунтовним є дослідження професора А. Грубінко «Велика Британія в системі Європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.)» присвяченого участі Великої Британії у Спільній зовнішній та безпековій політиці Сполученого Королівства у ЄС⁵⁰. У праці автор звертає увагу на «особливі відносини», як один з факторів, що впливає на політику Британії у межах Європейського регіону. На наш погляд, дослідник влучно характеризує американсько-британські відносини як фактор, який водночас «стимулює і стримує» зовнішню політику Британії у Європі, оскільки ці тенденції збереглися і за адміністрації Д. Трампа. Важливою також є теза про те, що британські політики задовольнялися статусом «молодшого партнера». Як зазначає А. Грубінко, до 2016 року відбулося зменшення ролі США для Великої Британії як союзника. Однак, за адміністрації Д. Трампа Сполучене Королівство розглядало ймовірне використання можливостей свого союзника для посилення власного впливу у регіонах світу.

У статті професорки Київського національного університету імені Тараса Шевченка І. Дудко «Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку» проаналізовано зовнішньополітичну доктрину Д. Трампа⁵¹. Як зазначає дослідниця на американського президента вплинули політичні традиції, які через що його зовнішня політика базувалася за засадах реалізму. При цьому, на думку І. Дудко, зовнішньополітична практика Д. Трампа балансувала між інтервенціоналізмом та ізоляціонізмом.

Співробітники Острозького університету В. Мирончук, Т. Сидорук, І. Тимейчук, у своїй роботі акцентують увагу на значно рідшому згадуванні

⁴⁹ Олійник В. Еволюція сутності американо-британських «особливих» відносин. Політологічні студії, №1 (2010): 42-51 с.

⁵⁰ Грубінко А. Велика Британія в системі Європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.): монографія. Тернопіль: Вектор, 2017. 640 с.

⁵¹ Дудко І. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку. Політичне життя, №1. (2023): 62-68 с.

Великої Британії на урядових сайтах адміністрації Д. Трампа, порівняно з Францією, Німеччиною, Китаєм, що могло б свідчити про меншу зацікавленість у співпраці на сучасному етапі. На думку дослідників, інтерес США до Близького Сходу знизився, а більш вагомий вплив у регіоні має Росія та Китай. На наш погляд, російський вплив у регіоні є примарним, оскільки він базується на співпраці з авторитарними режимами Сирії та Ірану. РФ у досліджуваній період не змогла витіснити з регіону США та Велику Британію, які є стратегічними партнерами Саудівської Аравії, Кувейту, ОАЕ⁵².

Зовнішньополітичну доктрину Д. Трампа проаналізувала у статті «Витоки та еволюція концепції глобального лідерства США» миколаївська дослідниця кандидатка політичних наук М. Лимар⁵³. На її думку, за адміністрації Д. Трампа відбулася трансформація окремих аспектів американської концепції зовнішньої політики. США готові поступитися глобальним лідерством, сконцентруватися на внутрішньому економічному зростанні для збереження позиції першості в окремих галузях: забезпечення економічного та космічного домінування. Як зазначає у своїй статті «Глобалізація і США» професорка Київського національного університету імені Тараса Шевченка Н. Городня, акцентування Д. Трампом уваги на глобалізації як деструктивному явищі – є свідченням втрати Сполученими Штатами пальми першості у світі⁵⁴. Окрім того, професорка Н. Городня проаналізувала політику адміністрації Д. Трампа щодо Китаю, акцентувавши увагу на гострих кутах американсько-китайських відносин: підтримка Тайваню Сполученими Штатами, торговельні війни та перегляд значення Азійсько-Тихоокеанського регіону⁵⁵.

⁵² Sydoruk, T., Myronchuk, V., Tymcihuk I. "Тенденції зовнішньополітичного курсу США за адміністрації Дональда Трампа". Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, № 1 (7) (18 березня 2020): 191–201. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01-191-201>.

⁵³ Лимар. М. Витоки та еволюція концепції глобального лідерства США. Емінак, №2 (26). 2019: 160-167 с.

⁵⁴ Городня, Н. Глобалізація і США. Американська історія та політика, № 3 (2017): 9–21.

⁵⁵ Городня Н. Політика США щодо Китаю за адміністрації Д. Трампа. Американська історія та політика, №11 (2021): 46–56 с.

Ґрунтовну характеристику зовнішньополітичній концепції Д. Трампа надає вітчизняний американіст доктор історичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка Т. Грищенко, використовуючи формулу «егоїстичний глобалізм». Це цілком відповідає зовнішній політиці США у досліджуваний період, зважаючи на часом різку політику стосовно своїх союзників, заради відстоювання національних інтересів Сполучених Штатів⁵⁶.

Миколаївська дослідниця кандидатка політичних наук А. Хмель проаналізувала ставлення США до виходу Великої Британії з ЄС. На її думку, після британського референдуму про Брекзит та з приходом до влади Д. Трампа американсько-британські відносини не варто розцінювати з позиції «особливих відносин». Вона закликає розглядати їх під призмою американських інтересів⁵⁷.

Доктор філософії (історія) Т. Ткачук у дисертаційному дослідженні проаналізував роль Німеччини в американсько-британських відносинах протягом 1933-1941 рр. Автор робить ґрунтовні висновки про те, що у період 1939-1941 рр. відносини Лондона та Вашингтона не можна називати «особливими». Однак, найбільш високий рівень співпраці ці держави мали у військовій сфері, а також мали домовленості про обмін таємною інформацією. На наш погляд, саме у цей проміжок часу було сформовано підвалини основних принципів американсько-британських відносин⁵⁸.

Доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка О. Машевський та кандидат історичних наук В. Черняєв проаналізували співпрацю США та Великої Британії у військовій сфері у спільній статті «Американсько-британська військово-морська співпраця в період Першої світової війни». Дослідники роблять висновок, що залучення

⁵⁶ Грищенко Т. Президентські вибори 2016 р. в США і американська зовнішньополітична стратегія. Вісник КНУ. Історія, №132 (1). (2017): 9-14 с.

⁵⁷ Хмель А. Позиція США щодо Brexit (2016-початок 2017 р.) Емінак. Всесвітня історія та міжнародні відносини, №3. (2017): 46 – 56 с.

⁵⁸ Ткачук, Т. Німецький чинник у британсько-американських відносинах (1933-1941). Дисертація, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022, 250 с.

американського флоту до охорони винтажних конвоїв допомогло державам Антанти швидше здобути перемогу у Першій світовій війні⁵⁹. На наш погляд, досвід військової американсько-британської співпраці у роки Великої війни заклав фундамент майбутніх відносин США та Великої Британії.

Важливою для нашого дослідження є стаття О. Машевського «Діяльність Британської ради у країнах Східної та Центральної Європи на початку ХХІ ст.». У ній досліджено роботу Британської Ради як одного з інструментів британської культурної дипломатії. Не можемо не погодитися з висновком автора про те, що завдяки реалізації низки проєктів у Європі за допомогою Британської Ради Сполучене Королівство вибороло місце одного з арбітрів у подоланні внутрішньоєвропейських суперечностей. На наш погляд, це доводить значення Великої Британії як важливого союзника США у Європі⁶⁰.

Варто відзначити статтю кандидата історичних наук, професора В. Павленка та студентки магістратури В. Скрипник «Особливості американського ізоляціонізму 1930-х-1940-х рр.». Дослідники зазначають, що попри Акт про нейтралітет, США надавали допомогу Франції та Великій Британії у протистоянні з нацистською Німеччиною. На наш погляд, початок такої співпраці з Великою Британією є одним з прикладів розбудови «особливих відносин»⁶¹.

Поміж числа робіт вітчизняних дослідників, присвячених окремим питанням зовнішньої політики США та Великої Британії варто згадати роботи

⁵⁹ О. Машевський, В. Черняєв. Американсько-британська військово-морська співпраця в період Першої світової війни // Європейські історичні студії: науковий журнал. – № 2. – К., 2015. – С. 216-230.

⁶⁰ О. Машевський. Діяльність Британської ради у країнах Східної та Центральної Європи на початку ХХІ ст. Європейські історичні студії. №9. (2018). С. 96-126. <https://doi.org/10.17721/524-048x.2018.09.96-126>.

⁶¹ Павленко В., Скрипник В. Особливості американського ізоляціонізму 1930-х-1940-х рр. Американська історія та політика. №16 (2023): С. 100-108. DOI [10.17721/2521-1706.2023.16.9](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2023.16.9).

О. Машевського, О. Брусиловської⁶², І. Шамари та Д. Костанді⁶³, Т. Струтинської та О. Гушпіт⁶⁴.

Отже, проаналізувавши наукову розробку проблеми американсько-британських «особливих відносин» за адміністрації Д. Трампа можна зробити наступні висновки. Поміж зарубіжних дослідників американської та британської наукової школи у першу чергу найбільший інтерес викликає питання Брекзиту, Трансатлантичних відносин і геополітичних стратегій «Америка перш за все» та «Глобальної Британії» у контексті відносин США та Великої Британії. Низка вчених скептично оцінює значення «особливих відносин» за адміністрації Д. Трампа. Втім, визначення причин такого занепаду викликало дискусію серед дослідників. На наш погляд, важливою особливістю названих досліджень є високий рівень їхньої об'єктивності.

Для російської історіографії є притаманною політична заангажованість досліджень. Більшість російських дослідників намагаються знайти та довести шкоду, яку «особливі відносини» завдають Росії. Що важливо, вони намагаються продемонструвати, що окрім Росії американсько-британський альянс спрямований і проти Китаю.

У сучасній вітчизняній історіографії також присутня низка ґрунтовних наукових розвідок з досліджуваної проблеми. Українські дослідники надають перевагу дослідженню суті «особливих відносин», загальних тенденцій зовнішньої політики Вашингтона та Лондона, аналізу впливу Брекзиту на «особливі відносини», а також вивченню ролі цих держав та їх партнерства для України. Вітчизняне наукове поле з аналізу «особливих відносин» США та

⁶² Брусиловська, О. Гібридна Стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. Міжнародні та політичні дослідження, №32 (2019): 13–26 с. <https://doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173834>

⁶³ Шамара І., Костанді Д. "Сучасні концепції зовнішньої політики США: можливості та реальність." Вісник ХНУ імені Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм 1, № 13 (2019): 79–84 с.

⁶⁴ Струтинська Т., Гушпіт О. Європейський напрям зовнішньої політики Дональда Трампа. Вісник прикарпатського університету. Політологія 1, № 13 (2019): 179-184 с.

Великої Британії поступово розширюється. Як для української, так і для зарубіжної науки є характерною недостатня вивченість в галузі культури в межах «особливих відносин» за адміністрації Д. Трампа. Можна зробити висновок, що попри наявність багатьох вузьких досліджень, присвячених проблемі, відсутній її комплексний аналіз. Не зважаючи на розробку окремих аспектів досліджуваної проблеми, відсутній її комплексний, всебічний аналіз у історичній науці.

1.2. Джерельна база дослідження

У ході дослідження, відповідно поставлених завдань, було використано комплекс джерел, які сприяли всебічному висвітленню проблеми. На наш погляд, використані джерела можна поділити на такі групи:

- 1) Опубліковані архівні матеріали.
- 2) Офіційні урядові та парламентські публікації Сполучених Штатів та Великої Британії.
- 3) Договори підписані між США та Сполученим Королівством.
- 4) Промови та інтерв'ю Д. Трампа, Т. Мей, Б. Джонсона.
- 5) Публікації Дослідницької служби Конгресу США.
- 6) Мемуари політичних діячів.
- 7) Аналітичні матеріали американських та британських ЗМІ.
- 8) Статистичні дані.

До першої групи джерел належать опубліковані архівні матеріали бібліотеки Ф. Д. Рузвельта, що дають важливі свідчення про витоки «особливих відносин»⁶⁵. Особливе значення для нашого дослідження має Архів адміністрації Білого Дому Д. Трампа. У ньому опубліковано договори, підписані США з партнерами; промови Д. Трампа, офіційних представників Білого Дому та американських високопосадовців. Окрім того, ресурс надає найбільш об'єктивну інформацію щодо економічних взаємин США та Великої Британії, що відображено у економічних звітах⁶⁶.

⁶⁵ Great Depression Facts - FDR Presidential Library & Museum". Access Date 2 December 2023. <https://shorturl.at/lmxH7>.

⁶⁶The White House – The White House. Access Date 2 December 2023. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/>.

Для дослідження витоків зовнішньополітичної концепції Д. Трампа важливими є матеріали американської періодичної преси 30-40-х рр., опублікованих на електронному ресурсі Ньюспейперс⁶⁷.

До другої групи джерел належать передусім Стратегія національної безпеки США 2017 року. У п'яти розділах документу оприлюднені цілі та напрямки діяльності адміністрації Д. Трампа у питаннях, які стосуються зовнішньої політики його адміністрації. У Національній стратегії названо як головних партнерів, так і опонентів США на міжнародній арені. Відповідно документу Велика Британія – один з головних стратегічних та історичних партнерів Сполучених Штатів⁶⁸.

Для аналізу зовнішньої політики Сполученого Королівства важливим є «Інтегрований огляд безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики «Глобальна Британія», який відображає пріоритети зовнішньої політики Сполученого Королівства на найближче десятиліття. У документі розглянуто основні принципи, на яких базуватиметься зовнішня політика Лондона після Брекзиту. Особливо важливим є аналіз позиції британського уряду щодо відносин зі США, які визначені в документі у якості головного зовнішньополітичного партнера⁶⁹.

Вагомою складовою цієї групи джерел є протоколи слухань Палати громад та Палати Лордів, звіти парламентського Комітету закордонних справ. З допомогою цих документів вдалося сформуванати чітке уявлення про позицію британських політиків щодо найважливіших питань зовнішньої політики Великої Британії та позиції щодо «особливих відносин» зі США. Важливі дані з

⁶⁷ Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Access Date 2 December 2023. <https://www.newspapers.com/>.

⁶⁸ USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

⁶⁹ Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.

приводу «особливих відносин» та концепції «Глобальної Британії» опубліковані Королівським інститутом міжнародних відносин Четем Хауз. Окремі аспекти американсько-британських відносин висвітлено у заявах міністерства закордонних справ та міністерства оборони Великої Британії та США⁷⁰.

Третю групу джерел сформували офіційні домовленості між США та Великої Британією. У досліджуваній період уряди обох держав намагалися підписати договір про вільну торгівлю, що, однак, не вдалося завершити. Результатом тривалих переговорів стало узгодження попередньої угоди щодо вільної торгівлі, текст якої був опублікований Міністерством торгівлі Великої Британії⁷¹.

Четверта група представлена низкою публічних виступів, а також інтерв'ю у відомих ЗМІ президента США Д. Трампа. Адміністрація американського президента задекларувала офіційну позицію щодо зовнішньої політики Сполучених Штатів лише наприкінці першого року урядування. Тому окремі промови Д. Трампа, його численні інтерв'ю є важливим джерелом для аналізу зовнішньополітичної концепції американського президента, та його особистого ставлення до Британії. До цієї групи джерел також належать і публікації Д. Трампа у соціальній мережі «Твіттер», яку він використовував з метою комунікації з американськими громадянами, та загалом для позначення своєї позиції з різних політичних питань. До цієї ж групи джерел також належать виступи та інтерв'ю прем'єр-міністрів Великої Британії Т. Мей та Б. Джонсона. Уряд Сполученого Королівства у досліджуваній період проводив трансформацію своєї зовнішньої політики, у зв'язку з чим лідери держави публічно висловлювалися про окремі її зміни. Варто зауважити, що публікації політичних

⁷⁰ Parliament UK. Global Britain: The Responsibility to Protect and Humanitarian Intervention: Government response to the Committee's Twelfth Report. Parliament.UK. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaif/1719/171902.htm>.

⁷¹UK. Department for International trade. UK-US Free Trade Agreement. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e5ce566d3bf7f06f6ece234/UK_US_FTA_negotiations.pdf.

діячів у соціальних мережах, інтерв'ю Д. Трампа, Т. Мей та Б. Джонсона потребують критичного підходу зважаючи на суб'єктивність цієї групи джерел.

До п'ятої групи належать аналітичні матеріали підготовані спеціальною урядовою службою, що спеціалізується на регулярному аналізі окремих аспектів зовнішньої політики США. «Особливі відносини» є одним з головних предметів регулярного аналізу, у ході якого вивчається військовий, економічний та культурний аспект співпраці США та Великої Британії⁷². Варто відзначити об'єктивність таких звітів, оскільки вони не містять суб'єктивних поглядів дослідників, а є ретельним підбором фактів.

Шоста група джерел представлена низкою мемуарів про досліджуваний період. Одна з найбільш важливих публікацій – мемуари Дж. Болтона – радника Д. Трампа з питань національної безпеки у 2018-2019 рр. Політик детально описує та аналізує діяльність адміністрації президента у період його перебування на цій посаді, тож книга дає змогу уточнити окремі аспекти діяльності Д. Трампа. Ця публікація викликала низку дискусій щодо діяльності американської адміністрації 2017-2021 рр. Одною з помилок Д. Трампа Дж. Болтон називає те, що у перший рік свого президентства очільник США розраховував лише на своє оточення, і не довіряв справжнім досвідченим ветеранам політики і приймав складні рішення часто ігноруючи радників. Це, на думку автора, загальмувало процес активного впровадження ефективної зовнішньої політики. Дж. Болтон стверджував, що Д. Трамп обирав потрібних йому людей, шукаючи в них лише одну рису – лояльність. На думку автора, регулярні імпульсивні висловлювання американського президента у Твіттері негативно позначалося на відносинах США з іншими державами і у тому числі з Великою Британією. Критика Д. Трампа Т. Мей оцінювалася у пресі як офіційна позиція Білого Дому, що не відображало реальної дійсності. До того ж, як стверджує Дж. Болтон, Д. Трамп взагалі не мав власної стратегії діяльності на міжнародній арені⁷³.

⁷² Congressional Research Service. Access Date 3 December 2023. <https://crsreports.congress.gov/>.

⁷³ Bolton, John. Room Where It Happened: A White House Memoir. New York: Simon & Schuster, 2020, 592 p.

Ще одним важливим джерелом є книга директора ФБР Дж. Комі, у якій подано політичний портрет Д. Трампа, а також розкрито окремі аспекти втручання Росії у вибори США у 2016 році. Очільник Федерального Бюро у хронологічній послідовності відтворив п'ять місяців своєї співпраці з американським президентом, наводить конкретні приклади розмов з лідером США. Варто відзначити, що Дж. Комі виважено оцінює слова та дії Д. Трампа, не піддаючи його суцільній суб'єктивній критиці⁷⁴.

У момент початку виборчої кампанії у США вийшла книга Д. Трампа, у якій він описав власне бачення «великої Америки», де окремий розділ присвячений його пріоритетам у зовнішній політиці⁷⁵. У ній він згадує протистояння з Китаєм, Росією, Іраном. Тоді ще кандидат у президенти «особливими» називає відносини США з Ізраїлем, у той час як Велику Британію не згадує жодного разу.

Варто також згадати у контексті джерельної бази публікації прем'єр-міністрів Сполученого Королівства. Т. Мей опублікувала книгу, в якій висвітлила свій досвід діяльності на найвищій посаді у Британії, де значна увага присвячена відносинам зі США, та спогадам про Д. Трампа. Колишня прем'єр-міністерка запевнила, що найбільша складність у відносинах з американською адміністрацією полягала у непередбачуваності рішень Д. Трампа та його імпульсивні заяви у Твіттері, що у свою чергу перегукується з мемуарами Дж. Болтона⁷⁶.

Б. Джонсон, натомість, є автором низки публіцистичних історичних робіт, які, на наш погляд, досить чітко відображають його політичні орієнтири. Варто зазначити, що Б. Джонсон вивчав історію протягом навчання у коледжі Бейлліол, що в Оксфорді. У одній з книг він запевняє, що порівняння США з Римською імперією є абсолютно виправданим, зважаючи на потужність цієї держави. Крім того, Б. Джонсон демонструє те, що і Британія свого часу багато успадкувала від

⁷⁴ Комі, Дж. Вища вірність. Правда, брехня і лідерство. Спогади директора ФБР. Київ: Лабораторія, 2022, 288 с.

⁷⁵ Trump, D. Great Again: How to Fix Our Crippled America. New York: Simon & Schuster, 2015.

⁷⁶ May, T. The Abuse of power: confronting injustice in public life. London: Headline publishing group, 2023.

величній державі Античності. Ці дві тези, на наш погляд, демонструють, зокрема, бажання британського прем'єра бачити США та Велику Британію поруч – як двох союзниць⁷⁷.

Ще одна робота Б. Джонсона присвячена значенню У. Черчилля в історії Британії та світу. Автор відводить йому особливе місце у історичному процесі. В. Черчилль, який з великими зусиллями будував «особливі відносини» США та Великої Британії став взірцем для Б. Джонсона, який перейняв від свого кумира переконання у необхідності такого союзу⁷⁸.

Сьому групі джерельної бази складають чисельні публікації найавторитетніших американських та британських видань: «Гвардіан» («Guardian»), «Телеграф» («Telegraph»), «Індепендент» («Independent»), «Нью-Йорк Таймз» («New York Times»), «Файненшіал Таймз» («Financial Times»), «Вашингтон пост» («Washington Post»), «Політіко» («Politico»), «Нью-Стейтсмен» («New Statesman»), «Економіст» («Economist»), «Дейлі Мейл» («Daily mail»), «Сандей Таймс» («Sunday Times»), «Дейлі Експрес» («Daily Express»). Більша частина публікацій містять аналітичні матеріали щодо американсько-британських відносин у досліджуваній період, та їх вияв у різних сферах співпраці. Окрім того, преса стала відображенням поглядів громадян США та Великої Британії щодо «особливих відносин». Однак, варто критично підходити до аналізу публікацій у названих виданнях. Відповідно до аналізу британського аналітичного центру YouGov лише видання «Індепендент» має центристську позицію. У той час як британські «Сандей Таймс», «Телеграф», «Сан», «Дейлі Мейл», «Дейлі Експрес» є представниками правих, лише «Гвардіан» та «Міррор» мають більшу частину лівих публікацій⁷⁹. Серед американської преси «Файненшіал Таймз», яка зосереджена на трансляванні та

⁷⁷ Johnson, B. *Dream of Rome*. Harper Collins, 2006, 288 p.

⁷⁸ Джонсон, Б. *Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію*. Харків: Віват, 2019.

⁷⁹ Smith M. How left or right-wing are the UK's newspapers? | YouGov. YouGov | What the world thinks. <https://yougov.co.uk/politics/articles/17715-how-left-or-right-wing-are-uks-newspapers>

аналізі новин бізнесу є центристським виданням⁸⁰. Чи не найбільш авторитетне видання «Нью-Йорк Таймз»⁸¹, «Вашингтон пост»⁸², «Політіко»⁸³ є лівими.

До восьмої групи джерел належать статистичні дані. Інформація щодо частки американської та британської торгівлі у світі оприлюднені Світовою організацією торгівлі⁸⁴. Детальні дані щодо обсягів американсько-британської торгівлі опубліковані Світовим банком⁸⁵. Інформацію щодо об'ємів американсько-британської торгівлі у досліджуваній період відображено у щорічних економічних звітах президента США⁸⁶. У матеріалах Федерального резервного банку доступний контент щодо рівня безробіття у Сполучених Штатах⁸⁷. Інформація щодо частки британської торгівлі у ЄС опублікована у звітах бібліотеки Палати громад⁸⁸. Окремі дані щодо підписання американсько-британської угоди про вільну торгівлю опубліковано Казначейством її Величності⁸⁹. Статистичну інформацію щодо допомоги з боку США Україні у війні з Росією опубліковані Американським посольством в Україні⁹⁰.

⁸⁰ "Financial Times Media Bias Rating". AllSides. Date access: 30 October 2023. <https://www.allsides.com/news-source/financial-times-media-bias>.

⁸¹ "New York Times - InfluenceWatch". InfluenceWatch. Date access: 30 October 2023. <https://www.influencewatch.org/for-profit/new-york-times/>.

⁸² "Washington Post Media Bias Rating". AllSides. Date access: 30 October 2023. <https://www.allsides.com/news-source/washington-post-media-bias>

⁸³ "Politico Media Bias Rating". AllSides. Date access: 30 October 2023. <https://www.allsides.com/news-source/politico-media-bias>

⁸⁴ World Trade Statistical Review 2022. Geneva: World Trade Organization, 2022. <https://shorturl.at/cdsLN>.

⁸⁵ "United Kingdom Trade Summary 2017 | WITS Data". World Integrated Trade Solution (WITS) | Data on Export, Import, Tariff, NTM. Date to access: 03 December 2023. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2017/Summary>.

⁸⁶ Economic report of the President. Together with the annual Report of the Council of Economic March, 2019. Washington: The White House. <https://shorturl.at/quNZ0>.

⁸⁷ "Unemployment Rate". Federal Reserve Economic Data | FRED | St. Louis Fed. Date access: 03 December 2023. <https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE>.

⁸⁸ Webb, D., Ward, M. Statistics on UK-EU trade. House of Commons Library. Date access: 03 December 2023. <https://shorturl.at/mCW45>.

⁸⁹ HM Treasury. "Joint Statement: US-UK Financial Regulatory Working Group". GOV.UK, 19 квітня 2018. <https://www.gov.uk/government/publications/joint-statement-us-uk-financial-regulatory-working-group/joint-statement-us-uk-financial-regulatory-working-group>.

⁹⁰ U.S. Embassy in Ukraine. US Assistance to Ukraine Overview. U.S. Embassy in Ukraine. 2021. <https://bit.ly/3zrHAWY>.

Отже, проаналізована у роботі джерельна база дає можливість достатньо широко і різнобічно дослідити американсько-британські відносини за адміністрації Д. Трампа. Основний масив документів, використаний під час написання роботи складають опубліковані тексти державних документів, договорів, статистичних даних та заяв офіційних представників держав. Попри те, що значна частина документів засекречена, проаналізована нами джерельна база дає можливість ретельно вивчити предмет роботи та досягнути цілей дослідження.

Варто зазначити, що аналіз інтерв'ю та промов політичних діячів, мемуарів та преси містить авторські оціночні судження, що робить джерела менш об'єктивними та потребує більш критичного ставлення та оцінки. Однак, це не применшує цінність таких джерел для нашого дослідження. Загалом, аналіз архівних матеріалів, договірної бази американського-британських відносин та статистичних даних забезпечує високий рівень об'єктивності дослідження.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОСОБЛИВИХ ВІДНОСИН

2.1 Історичні витоки та концептуальні засади «особливих відносин» США та Великої Британії

До наукового обігу термін «особливі відносини» вперше увів В. Черчилль. Проголошуючи промову у Фултоні 5 березня 1946 року, видатний британський прем'єр-міністр проголосив наявність унікального союзу між Сполученими Штатами та Великою Британією. Відтоді цей термін використовують для пояснення феномену співробітництва Лондона та Вашингтона. На думку В. Черчилля, «особливі відносини» остаточно утвердилися між США та Великою Британією під час Другої світової війни. Це стало можливим завдяки регулярній співпраці держав як у військовій, так і економічній сфері. Але фундаментом, на якому були побудовані «особливі відносини», є культурна спорідненість двох націй та англійська мова. За визначенням В. Черчилля «особливі відносини» – це військово-політичне співробітництво, яке відбувається на постійних тісних засадах⁹¹. Як зазначає професор вірджинського університету С. Шукер, саме завдяки зближенню В. Черчилля та Ф. Д. Рузвельта в часи Другої світової війни США та Велика Британія побудували новий рівень відносин⁹².

За визначенням британського дослідника з університету Сент-Ендрю та Ноттінгема А. Данчева розгляд американсько-британських відносин під таким кутом є «євангелістським» підходом. З цієї позиції американсько-британські відносини розглядаються як приклад унікальної історико-культурної взаємодії між двома державами, взаємини між державами зі свого боку міфологізуються та глорифікуються. А. Данчев виділив також «функціональний» підхід, де

⁹¹ "The Sinews of Peace ('Iron Curtain Speech')". International Churchill Society. Date of access: 19 September 2023. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/thesinews-of-peace/>.

⁹² Paxton, Robert O., та Stephen A. Schuker. "The End of French Predominance in Europe: The Financial Crisis of 1924 and the Adoption of the Dawes Plan". Journal of Interdisciplinary History 8, № 2 (1977): 373. <https://doi.org/10.2307/202806>.

Вашингтон та Лондон об'єдналися в особливий союз, оскільки мали спільних ворогів і подібні взаємовідносини були єдиним виходом для перемоги у суперництві. Третій підхід за А. Данчевим – це «термінальний». У відповідності з ним «особливі відносини» на сучасному етапі вже не відіграють тієї ролі, як це було у ХХ ст. Причина цьому – зникнення з геополітичної карти світу ідеологічного супротивника США та Великої Британії – Радянського Союзу⁹³.

Президент асоціації трансатлантичних відносин А. Добсон та професор кардіфського університету С. Марш зазначили, що «особливі відносини» Вашингтоном та Лондоном «вкорінені в історичних, культурних і політичних факторах, і призвели до тісного узгодження інтересів та цінностей щодо глобальних проблем, виховання почуття спільної відповідальності за міжнародну стабільність»⁹⁴.

У 1946 році британський історик А.Тейлор в етері радіопередачі BBC окреслив досить похмуре бачення майбутнього відносин США та Великої Британії. Він запевняв, що відносини, які сформувалися на антигітлерівських позиціях, тепер набували антикомуністичної форми. У його промові було попередження британському істеблішменту про те, що США перетвориться на світову егоїстичну державу, яка враховуватиме лише власні інтереси, а Велика Британія, на його думку, мала перетворитися на звичайного сателіта і відігравати другорядну роль у цих нерівних стосунках. Схожу думку висловив історик Марк Кертіс, характеризуючи взаємини Лондона та Вашингтона в період прем'єрства Тоні Блера (1997-2007 рр.). У цьому порівнянні фігурувала й Україна. Вчений стверджував, що Велика Британія перетворилася на залежну від США державу, таку ж, якою, на його думку, була Україна для Росії у 90-х рр. ХХ ст. та на початку ХХІ ст⁹⁵.

⁹³ Danchev, Alex. "On specialness". *International Affairs* 72, № 4 (October 1996): 737–750. <https://doi.org/10.2307/2624119>.

⁹⁴ Dobson A., Marsh S. "Anglo-American Relations: End of a Special Relationship?" *International History Review* 36, № 4 (15 January 2014): 673–97. <https://doi.org/10.1080/07075332.2013.836124>.

⁹⁵ Curtis, M., *The Great Deception: Anglo-American Power and World Order*, London: Pluto, 1998.

У 40-х рр. ХХ ст. американсько-британські відносини дійсно бурхливо розвивалися на фоні протистояння демократичного та комуністичного світів. Після Другої світової війни Велика Британія вже була не в змозі самотійно захищати свої інтереси в Європі. Уже в 1947 році Велика Британія, США, Канада, Австралія та Нова Зеландія об'єднали свої зусилля в розвідці. Впродовж 1948-1949 рр. британські дипломати активно намагалися реалізувати ідею створення Північноатлантичного альянсу. Берлінська криза 1948 року стала одним із перших випробувань для взаємин Вашингтона та Лондона. Саме в цей час Вінстон Черчилль сформулював один з принципів зовнішньополітичної доктрини Сполученого Королівства, який так чи інакше фігурує в діяльності різних прем'єр-міністрів держави. Це доктрина «трьох кіл». Відповідно до неї на перетині цих кіл знаходяться Велика Британія та Співдружність, США та Канада, об'єднана Європа⁹⁶.

Суецька криза 1956 року стала одним з перших прикладів в новітній історії відносин США та Великої Британії, коли між державами виникло напруження. Британія намагалася за підтримки Франції та Ізраїлю врегулювати питання Суецького каналу військовим шляхом. Агресивна реакція з боку Британії ослабила позиції демократичних держав на міжнародній арені, оскільки це дало підстави для комуністичного табору пропагувати модель Заходу як агресора. Крім того, у Вашингтоні особливо були невдоволені тим, що військові дії Лондона відвернули увагу від придушення Радянським Союзом угорської революції, яка також відбувалася в 1956 році. З метою врегулювання непорозуміння між США та Британією в 1957 році було підписано «Декларацію спільної мети». Держави погодили між собою, що досягнути спільної безпеки вдасться лише за умови послідовної тісної співпраці. На офіційному рівні було

⁹⁶ Winston S. Churchill, 'Conservative Mass Meeting: a speech at Llandudno, 9 October 1948', *Europe Unite: speeches 1947 & 1948*, London: Cassell, 1950, p. 416-418.

погоджено необхідність розвивати відносини в політичній, економічній та військовій сферах⁹⁷.

Завдяки цьому уже в 60-х рр. напруженість у відносинах між державами вдалося подолати, і за президенства Джона Кеннеді та прем'єрства Г. Макміллана розпочався новий період американсько-британського зближення. Великій Британії вдалося отримати доступ до американських ядерних технологій, а саме ракет Polaris в результаті підписання в 1962 році домовленості в Нассау. Однак надалі країни розійшлися через окремі міжнародно-політичні проблеми.

По-перше, у час Карибської кризи США не консультувалися з Британією щодо врегулювання питання розміщення ядерних ракет і без відома Королівства домовилися з Радянським Союзом про те, що американські ракети буде вивезено з Туреччини. Британія, у свою чергу, не підтримувала рішення США ввести повне ембарго проти СРСР. Та найбільш показовим було те, що Велика Британія не надала США ту військову підтримку, на яку вони розраховували під час війни у В'єтнамі. Уряд Сполученого Королівства вважав за краще уникнути цього конфлікту, оскільки Британія на той момент займала місце співголови Женевської конференції. Це скеровувало Королівство до пошуку мирних варіантів вирішення конфлікту. Попри ці факти уряд Великої Британії не критикував війну, що США вели у В'єтнамі⁹⁸.

У 70-х рр. Британія змінила головний вектор своєї зовнішньої політики зі США на Європу. Причину такого кроку пояснював тогочасний прем'єр-міністр Британії Е. Хіт тим, що США надто зосередилися на східному регіоні світу. Зближення між країнами відбулося, коли крісло прем'єр-міністра Великої Британії посів Г. Вільсон. Його політику продовжив Д. Каллаган, який запевняв,

⁹⁷ "Declaration of Common Purpose by the President and the Prime Minister of the United Kingdom. | The American Presidency Project". Welcome to The American Presidency Project | The American Presidency Project. Date to access: 23 September 2024. <https://www.presidency.ucsb.edu/document/s/declaration-common-purpose-the-president-and-the-prime-minister-the-united-kingdom>.

⁹⁸ Wilkinson, Stephen. "Just How Special is "Special": Britain, Cuba, and US Relations 1958–2008 an Overview". *Diplomacy & Statecraft* 20, № 2 (5 August 2009): 291–308. <https://doi.org/10.1080/09592290903001586>.

що Велика Британія має стати головним союзником США у Європі. Він вважав, що Королівство матиме особливо вигідну позицію, якщо стане посередником між США та Європою⁹⁹.

Апогею співпраці США та Великій Британії вдалося досягти за часів президентства Р. Рейгана в США та прем'єрства М. Тетчер у Великій Британії. Неоконсервативний поворот зблизив країни до рівня співробітництва в часи Другої світової війни. Обидва лідери держав були послідовними поборниками комуністичної ідеології й намагалися вибудувати відносини між своїми державами, докладавши максимальних зусиль для зміцнення військової сторони співпраці¹⁰⁰.

Низка політиків та науковців вважають, що після закінчення «холодної війни» в «особливих відносинах» більше не було потреби, як зазначив Алан Добсон. Однак, на наш погляд, «термінальний» підхід не є виправданим, оскільки перед обома державами постала низка нових зовнішньополітичних викликів, які потребували консолідації їхніх сил. Перш за все, на початку XXI ст. Росія почала трансформуватися в одну з головних загроз для безпеки Європи, хоч і не була такою в 90-х рр. У 2008 році Російська Федерація, порушивши усі норми міжнародного права, вторглася в Грузію, а в 2014 році - в Україну.

По-друге, перед американсько-британським союзом постав ще один спільний ворог, який загрожує безпеці як на європейському, так і на американському континенті – ісламський радикалізм. Через це обидві держави були втягнуті в тривалі конфлікти на Близькому Сході – Сирії, Ірані та Афганістані.

Професор університету Кембриджу Девід Рейнольдс визначив три складові позиції, на яких ґрунтуються «особливі відносини»:

- спільні зовнішньополітичні інтереси;

⁹⁹ Thomas, R. *Strained Partnership?: US-UK Relations in the Era of Détente, 1969-77*. Manchester University Press, 2015, p. 39-40.

¹⁰⁰ Cooper, James. "From Reykjavik to Fulton: Reagan, Thatcher, and the ending of the Cold War". *Journal of Transatlantic Studies* 14, № 4 (October 2016): 383-400. <https://doi.org/10.1080/14794012.2016.1230259>.

- схожа державна ідеологія;
- тісна міжособистісна співпраця лідерів цих держав¹⁰¹.

Найбільш плідною Девід Рейнольдс відзначає співпрацю в галузі дипломатії, безпеки та розвідки. Таких міркувань дотримується й історик Джордж Л. Бернштейн. Він також додає, що підґрунтям «особливих відносин» є спільні цінності, інтереси та співпраця у міжнародних питаннях¹⁰².

На наш погляд, американсько-британські відносини в період президентства Д. Трампа цілком корелюються з концепцією Д. Рейнольдса. Доктринальні засади зовнішньої політики Д. Трампа «Америка перш за все» мають значну кількість схожих позицій з концепцією «Глобальної Британії». Водночас низка розбіжностей прослідковується в методах реалізації зовнішньої політики, зважаючи на унікальну поведінку Д. Трампа під час спілкування з партнерами. Українська вчена І. Дудко характеризує зовнішню політику Д. Трампа як «ескалація заради деескалації»¹⁰³. Д. Трамп своїми діями неодноразово ставив під удар співпрацю США та Великої Британії в межах НАТО та G7.

Професор університету Пітсбурга М. Вінц відзначив, що одна з особливостей двосторонніх відносин США та Великої Британії – це об'єднання зусиль для дипломатичної діяльності. Окрім того, це й спільне вирішення питань міжнародної безпеки, оскільки це забезпечило можливість для Лондона та Вашингтона будувати сучасну систему міжнародних відносин та спільно діяти у складних геополітичних ситуаціях¹⁰⁴.

Історикиня С. Пик наголошує на відсутності будь-яких офіційних договорів, які б утверджували «особливі відносини»¹⁰⁵. Але існує низка домовленостей у

¹⁰¹ Reynolds, David. "A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War". *International Affairs* 62, № 1 (1985): 1–20. <https://doi.org/10.2307/2618063>.

¹⁰² Bernstein, George L. *The myth of decline: The rise of Britain since 1945*. London: Pimlico, 2004, 786 p.

¹⁰³ Дудко І. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку. *Політичне життя*, №1. (2023): 62-68 с.

¹⁰⁴ Wintz, M. *Transatlantic Diplomacy and the Use of Military Force in the Post-Cold War Era*. Palgrave Macmillan, 2010, 224 p.

¹⁰⁵ Пик, С. "Особливі відносини США та Великої Британії: розвідувальна сфера". *Вісник Львівського національного університету. Міжнародні відносини*, № 42 (2017): 117–22.

військовій, розвідувальній та ядерній сферах, що дає підстави говорити про «особливі відносини». Саме вони забезпечили стійкість американсько-британських відносин у XXI ст. Співробітництво Вайтгола, ЦРУ та МІБ дає підстави зробити висновок про інституціоналізацію американсько-британських відносин. Високий рівень співпраці Вашингтона та Лондона в цій галузі підкреслюють у своєму співавторському дослідженні професори університету Свонсі Д. Бейліс та Д. Ропер¹⁰⁶.

В історії «особливих відносин» США та Великої Британії є приклад, коли держави то зближувалися, то віддалялися одна від одної. Історик Ж. Елі охарактеризував їх як такі, що «то вмирають, то воскресають»¹⁰⁷. У досліджуваній нами період відбувся казус, пов'язаний з послом Британії в США К. Дарроком, який через критику американського уряду з липня 2019 року став персоною нон грата у Вашингтоні. Ця ситуація набула широкого обговорення в пресі та сколихнула суспільство обох держав. У зв'язку з цим Девід Рейнольдс навіть поставив під сумнів колишню міць американсько-британських відносин, зауваживши, що на сучасному етапі вони знаходяться на шляху занепаду¹⁰⁸. Це був третій випадок в історії відносин США та Великої Британії, коли британського посла було вислано з території Сполучених Штатів. До цього це траплялося ще в XIX ст.

В. Уоллес та К. Філліпс вважають, що Велика Британія в «особливих відносинах» відіграє другорядну роль. Такий висновок вчені зробили з огляду на те, що проведення зовнішньої політики відповідно до дій Вашингтона ставить Лондон у незручне становище. Велика Британія, на переконання дослідників, мусить переосмислити принципи своєї зовнішньої політики, що власне і сталося

¹⁰⁶ Danchev A. On Specialness. London: Palgrave Macmillan UK, 1998. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26241-0>.

¹⁰⁷ Elie, J. "Many times doomed but still alive: An attempt to understand the continuity of the special relationship". *Journal of Transatlantic Studies*, № 3 (2008): 63–83 p.

¹⁰⁸ Reynolds, David. "A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War". *International Affairs* 62, № 1 (1985): 1–20. <https://doi.org/10.2307/2618063>.

в період прем'єрства Т. Мей та Б. Джонсона з формуванням концепції «Глобальної Британії».

Сполучені Штати все ще залишаються лідером західної демократії і впродовж XX-XXI ст. проводили зовнішню політику, беручи до уваги переважно власні інтереси. А. Добсон та С Марш у своїх публікаціях наголошували, що це шкодило в попередні історичні періоди і продовжує й нині бути проблемою для існування «особливих відносин»¹⁰⁹. Апелюючи до історичного досвіду Великої Британії, хочемо навести приклад цитати одного з найбільш видатних британських прем'єр-міністрів Г. Пальмерстона, який зауважив, що Велика Британія позбавлена перманентних ворогів та друзів, натомість має постійні інтереси. На наш погляд, на сучасному етапі таким способом можна охарактеризувати політику адміністрації Д. Трампа, оскільки американський президент був відкритий до співпраці з будь-якою країною, якщо це відповідає інтересам США. С. Марш вказував на один з найбільших зовнішньополітичних прорахунків Д. Трампа – це прийняття низки рішень без консультацій зі своїм головним союзником.

Отже, фундамент особливих відносин було закладено після Другої світової війни, і з того часу США та Велика Британія є перманентними союзниками. Особливостями взаємодії геополітичних гігантів Вашингтона та Лондона є:

- спільне історичне минуле, що до сьогодні залишається особливою рисою американсько-британських відносин;
- переважання у політиці обох держав ідеології лібералізму;
- взаємодія держав на міжнародній арені дає можливості спільно досягати конкретної мети;
- тимчасові періоди зближення та непорозуміння між державами;
- особливо тісна взаємодія між політичними лідерами країн.

¹⁰⁹ Steve, Marsh, та Alan P. Dobson. *Anglo-American relations: Contemporary perspectives*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2012, 320 p.

2.2. Зовнішньополітична доктрина США в період адміністрації Д. Трампа

Упродовж XX-XXI ст. поміж американських президентів були послідовники ліберального інтернаціоналізму, неоконсерватизму та реальної політики. Завдяки В. Вільсону США подолали довготривалу політику ізоляціонізму та вступили в епоху інтенсивного залучення США до міжнародних справ. Після Другої світової війни США очолили демократичний табір у протистоянні з ідеологічним супротивником – Радянським Союзом.

За президентства Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена остаточно утвердилася роль Сполучених Штатів як захисника демократичних цінностей у світі. Принципово нового значення набув «американський фронтір» Ф. Тернера¹¹⁰. Умовна лінія, що відділяла цивілізацію від варварства в межах одного континенту тепер змінилася на уявний кордон різних культур, цивілізацій. Новим фронтіром для США став увесь світ, на який було направлено поширення не лише американських, а й демократичних цінностей на противагу комуністичному тоталітаризму.

У лютому 2017 року, підсумовуючи перший місяць діяльності адміністрації Д. Трампа, один з найвидатніших геостратегів США З. Бжезінський зазначив: «Доктрина Трампа, хоча б якась доктрина нам украй необхідна». І як підкреслює доктор історичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка Т. Грищенко, цей скептицизм викликаний не бажанням лише розкритикувати Д. Трампа, а є черговою спробою дати американському президенту пораду, адже для З. Бжезінського більш важливою була доля Америки, аніж вдаватися до пустослівної критики президента - представника республіканської партії¹¹¹. До цього З. Бжезінський висловлював своє

¹¹⁰ Turner, Frederick J. The Significance of the Frontier in American History (1893) | АНА. Home | АНА. Date Access 03 September 2024. [https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/the-significance-of-the-frontier-in-american-history-\(1893\)](https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/the-significance-of-the-frontier-in-american-history-(1893)).

¹¹¹ Грищенко, Т. Збігнев Бжезінський. Міжнародний стратег у координатах історії. Ніжин: Лисенко М.М., 2020, 340 с., 318 с.

занепокоєння, що новообраний президент не може усвідомити загальний стан справ на міжнародній політичній арені та роль США на ній.

Хвилювання З. Бжезінського були пов'язані з тим, що Д. Трамп прийшов до влади, не маючи реальної політичної програми, яка б окреслила та обґрунтувала його цілі в зовнішній політиці. Під час передвиборчої кампанії Д. Трамп побіжно озвучував візію зовнішньополітичної стратегії своєї майбутньої адміністрації на низці публічних заходів.

Доктрина – це сукупність ідеологічно обґрунтованих цілей. В історії Сполучених Штатів наявність конкретної доктрини стала однією із визначальних рис президентства після Другої світової війни. Але не завжди вони формувалися до інавгурації новообраного президента. Р. Рейган, який був взірцем для Д. Трампа, сформував власну доктрину в 1985 році. Доктрина Буша була чітко сформована в 2001 році, після трагічних подій 11 вересня 2001 року, коли захоплені терористами пасажирські авіалайнери зіткнулися з «баштами-близнюками». Терористичний акт був зовнішньополітичним викликом для США, викликом світовій гегемонії держави. Після цього Вашингтон був вимушений розпочати широкомасштабну боротьбу з тероризмом. Доктрина Б. Обами остаточно сформувалася наприкінці його президентського строку в 2016 році. Варто зазначити, що Б. Обама вже в перший рік свого президентства був нагороджений Нобелівською премією миру за сприяння послаблення міжнародної напруженості. С. Пауер, яка в 2009 році займала посаду в Раді національної безпеки США, а з 2013 року була послом США в ООН, радила Б. Обамі під час нагородження заявити про те, що він продовжить у зовнішній політиці дотримуватися принципу «відповідальності за захист»¹¹². Його сутність полягала в тому, що США як головна світова демократія мають право та мусять втручатися в справи іншої держави, якщо остання чинить насильство стосовно своїх громадян. Тоді президент США відмовився робити подібні заяви. Ця нагорода частково обмежила здатність адміністрації Б. Обами швидко реагувати

¹¹² Goldberg, J. "The Obama Doctrine". The Atlantic, April 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>.

на загрози як для безпеки США, так і для безпеки існуючої системи міжнародних відносин. Б. Обама був вимушений відповідати на небезпеки з позиції стриманості та поміркованості.

Цілком очевидним є факт, що політика Д. Трампа та його поведінка як на публіці, так і зі своїми союзниками та ворогами кардинально відрізнялася від його попередника. Зовнішня політика США за адміністрації 45-го президента зазнала абсолютної ревізії в багатьох напрямках.

Передвиборча кампанія Д. Трампа пройшла під гаслом «Америка перш за все!» («America first!»). Кандидат у президенти обіцяв повернути колишню «велич» Сполученим Штатам. Ця відозва всередині США має понад столітню історію і впродовж цього часу змінювалося і її трактування. Одне з перших згадувань гасла опубліковано в газеті «Нью-Йорк Таймз» у 1891 році. Було відзначено, що це один з основоположних принципів, якого дотримується республіканська партія США: «Спочатку Америка, потім решта світу»¹¹³. Однак у 1916 році вислів використовують як республіканці, так і демократи. Кандидат у президенти США республіканець Чарльз Х'юз використовував поєднання двох гасел «Америка перш за все» та «Америка ефективна». Його плани в міжнародній політиці передбачали розбудову дипломатичних відносини з державами світу, з точки зору неутручання в європейські справи та Першу світову війну. Подібної геостратегічної лінії дотримувався і кандидат від демократичної партії Вудро Вільсон¹¹⁴.

На першій шпальті газети «Кепітал Таймз» 1921 року розміщено аналітичну статтю, в якій аналізувався новий концепт економічної політики американського президента, представника республіканської партії Воррена Гардінга¹¹⁵. На той

¹¹³ Times, The New York. "POLITICAL NOTES. (Published 1891)". The New York Times, 19 червня 1891. Date Access 10 September 2023. <https://www.nytimes.com/1891/06/19/archives/political-notes.html>.

¹¹⁴ Site Map - August 1, 1916". The New York Times - Breaking News, US News, World News and Videos. Date Access 10 September 2023. <https://www.nytimes.com/sitemap/1916/08/01/>.

¹¹⁵ "Mar 21, 1921, page 8 - The Capital Times at Newspapers.com - Newspapers.com". Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Date Access 11 September 2023. [https://www.newspapers.com/image/49309722/?terms="America%20First"&match=1.:http://surl.li/oocia](https://www.newspapers.com/image/49309722/?terms=).

момент ще проходив процес повоєнного облаштування світу, а Європа оговтувалася від жахливих наслідків Першої світової війни, оскільки усі сторони зазнали небачених раніше економічних та людських втрат. Тож автор публікації, враховуючи загальну міжнародну ситуацію, переконав, що настав час, коли Америка має можливість стати «першою у боротьбі з війнами», «першою, щоб направити свої ресурси та політичну волю на службу усьому людству, і не просто для того, щоб тримати вигоду». Ціль була значно масштабнішою – захист ліберальної ідеології та поширення демократичних цінностей, протистояння з тоталітарними режимами¹¹⁶.

Після початку Другої світової війни 1 вересня 1939 року в США розпочалася тривала політична дискусія з приводу того, чи варто вступати у війну. Американське суспільство поділилося на дві частини, де одна вважала, що варто наслідувати зовнішньополітичну практику Вудро Вільсона та долучатися до міжнародної політики, інша – ізоляціоністи, на чіє переконання варто було обмежитися поширенням своєї сили в межах одного континенту. У 1940 році ізоляціоністи утворили комітет «Америка перш за все» (America First Committee) для лобіювання своїх ідей. «Вісконсинська єврейська хроніка» («The Wisconsin Jewish Chronicle») у вересні 1941 року прирівнювала гасло «Америка перш за все» до поняття «Гітлеризм»¹¹⁷. Учасники комітету намагалися переконати суспільство у тому, що вступ США у Другу світову війну буде більшою трагедією для демократії, ніж навіть поразка Великої Британії у разі вторгнення на її територію гітлерівських військ¹¹⁸.

Однопартієць Д. Трампа республіканець сенатор Л. Грехем, спілкуючись із головою виборчої команди Трампа С. Беноном, зазначив, що це гасло з націоналістичною сутністю не на часі. Однак переконаний консерватор

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ "Sep 19, 1941, page 18 - The Wisconsin Jewish Chronicle at Newspapers.com - Newspapers.com". Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Date Access 10 September 2023. <http://surl.li/oowbd>.

¹¹⁸ Cole, Wayne S. America First: The battle against intervention, 1940-1941. Madison: Wisconsin University Press, 1953. P 37.

С. Беннон залишався на своїх традиціоналістських позиціях: мав повну довіру від Д. Трампа та після обрання Д. Трампа президентом став його радником.

Окрім Л. Грехема, міністр оборони США в 2017-2018 рр. Джеймс Меттіс та голова економічної ради в 2017-2018 рр. Г. Кон через шість місяців з моменту, як Д. Трамп обійняв пост президента, влаштували для нього в Білому домі лекцію з історії американської зовнішньої політики та основних засад існування сучасної системи міжнародних відносин. Обидва політики, використовуючи карти, намагалися пояснити Д. Трампу, наскільки принципово важливим завданням для США є остаточно визначитися зі своїми цілями¹¹⁹. У серпні 2017 року президент звільнив свого радника та одного з головних ідеологів гасла «Америка перш за все!» С. Беннона. Зробив це Д. Трамп так, щоб максимально відсторонитися від нього: зазначив, що в них немає нічого спільного в політичних поглядах та поставив під сумнів психічне здоров'я С. Беннона¹²⁰. Схоже, Дж. Меттісу та Г. Кону вдалося переконати Трампа в зміні своїх зовнішньополітичних пріоритетів.

Гасло «Америка перш за все» зосередило в собі багато трактувань. Тому видання New York Times поцікавилася у Д. Трампа, чи не означає його девіз повернення США до ізоляції. Він відповів наступною фразою: «я не вважаю себе ізоляціоністом, але я «Америка перш за все». Мені подобається цей вислів»¹²¹. «Америка перш за все» стала базисом для ще одного трампівського гасла «Зробимо Америку знову великою». З точки зору Д. Трампа найкращі часи в історії Сполучених Штатів давно минули, про що він розповів в одному з інтерв'ю виданню New York Times. На запитання журналістів про часи, коли Америка була «великою», тоді ще кандидат у президенти Д. Трамп такими назвав післявоєнні часи, коли США очолювали Гарі Трумен (1945-1953 рр.) та Дуайт

¹¹⁹ Woodward B. Fear: Trump in the White House. Simon & Schuster, 2018. 448 p

¹²⁰ Gambino, Lauren, Ben Jacobs та David Smith. "Trump hits back at Steve Bannon: 'When he was fired, he lost his mind'". the Guardian, 3 January 2018. Date Access 10 September 2023. <http://surl.li/onsbt>.

¹²¹ Haberman. M., Sanger E. David. "Transcript: Donald Trump Expounds on His Foreign Policy Views (Published 2016)". The New York Times, 26 March 2016. Date Access 10 September 2023. <https://shorturl.at/jJMW6>.

Ейзенхауер (1953-1961 рр.) та Рональд Рейган (1981-1989 рр.)¹²². З них безумовним улюбленцем Д. Трампа став Р. Рейган. Завдяки його економічній політиці, що отримала назву «рейганоміка» США вдалося вийти на найкращі показники повоєнного розвитку, у 1984 році темпи економічного зростання сягнули найвищого показника – 7.2%. Водночас найнижчими були показники за президентства Б. Обама, які мали від’ємні показники – 2.5%¹²³. Хоча ці цифри пов’язані з економічною кризою 2008 року, це давало Д. Трампу можливість для спекуляції цією темою. Одним з важливих аспектів «величі» держави з точки зору Д. Трампа була військова сила, завдяки якій інші держави світу «поважали» США у 50-х рр. На його думку, Сполучені Штати не приділяли цьому аспекту державного значення за каденції Б. Обама. Дійсно, у період з 2011 по 2015 рр. військові витрати США зменшилися з 752.3 млрд. дол. до 633.8 млрд. дол.¹²⁴. Хоча це більше пов’язано зі скороченням військової присутності США на Близькому Сході. За Д. Трампа військовий бюджет США збільшився з 646.8 млрд. дол. до 806 млрд. дол.¹²⁵. Тобто на час завершення президентського строку Д. Трампа йому вдалося перевищити показники, які були за Б. Обама. І під час своїх інтерв’ю Д. Трамп наголошував, що він готовий до протистояння з ІДІЛ, Іраном. Більш того, він критикував Б. Обаму за його слабку позицію стосовно терористів на Близькому Сході. На наш погляд, збільшення оборонного бюджету США є безпосереднім свідченням готовності Сполучених Штатів відповідати на зовнішні загрози та вести активну зовнішню політику і перекреслює докази щодо «ізоляціонізму» Д. Трампа. Попри чисельні популістські заяви Д. Трампа про готовність виходу з низки міжнародних організацій, подібних дій не було вжито, і політику Вашингтона можна схарактеризувати як інтервенціоністську.

¹²² Ibid.

¹²³ Kimberly A. How Every President Since Hoover Has Affected the U.S. Economy. The Balance, 27 березня 2020. <https://shorturl.at/gCY09>.

¹²⁴ "Military spending U.S. 2022 | Statista", Statista, дата звернення Date Access 10 September 2023, <https://shorturl.at/hopyC>.

¹²⁵ Ibid.

Історик, професор Королівського коледжу Лондона Д. Б'ю, вказує, що Д. Трамп притаманна макіавеллівська «симуляція божевілля»¹²⁶, з чим важко не погодитися. Більшість заяв Д. Трампа спрямовані на досягнення цілком реальних зовнішньополітичних цілей попри те, що, на перший погляд, вони можуть здаватися дивними чи такими, що не відповідають реальним інтересам США. Епатажна поведінка американського президента робить неможливим прогнозування його реальних дій. Конкретним підтвердженням цього є, наприклад, політика адміністрації Д. Трампа щодо України. Якщо проаналізувати заяви, які зробив Д. Трамп у період з 2014 року і до сьогодні, які стосуються Києва, то вони теж будуть дуже контрверсійними та суперечитимуть одна одній. У березні 2014 року Д. Трамп дуже чітко визначив, що Росія, яка розпочала війну проти незалежної держави в центрі Європи є «геополітичним ворогом» для США та закликав чинну на той час адміністрацію Б. Обама до активного протистояння РФ шляхом санкцій¹²⁷.

У липні 2014 року Трамп спрогнозував, що стратегія російського президента В. Путіна полягає в продовженні агресії в майбутньому¹²⁸. У 2018 році, вже обіймаючи пост, президент Д. Трамп заявляв, що йому важко говорити про долю українського Криму, оскільки Росія розбудувала там свою інфраструктуру і не готова з ним попроситися¹²⁹. Неодноразово Д. Трамп заявляв і про те, що з В. Путіним можна домовитися і що він особисто може з ним порозумітися. При цьому саме Д. Трамп надав Україні летальну зброю, на відміну від Б. Обама, який вагався, чи варто надавати Україні масштабну військову підтримку, обмежуючись здебільшого дипломатичними методами. Після того, як Д. Трамп залишив президентський пост, від нього неодноразово можна було почути ремарки, що

¹²⁶ Jones, David Martin, та John Bew. "A Trump Doctrine?" *National Interest*, № 153 (2018): 43–52. <https://www.jstor.org/stable/26557441>.

¹²⁷ "80 times Trump talked about Putin". *Breaking News, Latest News and Videos | CNN*. Date Access 19 September 2023. <https://shorturl.at/osEQR>.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ "Remarks by President Trump at Press Conference After NATO Summit | Brussels, Belgium – The White House". *The White House – The White House*. Date Access 19 September 2023. <https://shorturl.at/cmuGZ>.

варто домовитися з Путіним та припинити кровопролиття в Україні, яке розпочала Росія 24 лютого 2022 року. Звісно ж, це викликало хвилювання в українському суспільстві. Однак варто враховувати, що ці заяви Д. Трамп робить уже готуючись до президентських виборів у США в 2024 році. Тому ймовірно, що подібні заяви Трамп робить лише заради того, щоб отримати голоси американських громадян, які виступають за скорочення військової підтримки для України.

Для розуміння зовнішньополітичної концепції Д. Трампа вкрай важливим є аналіз «Стратегії національної безпеки США», яка була оприлюднена майже через рік після інавгурації Д. Трампа в грудні 2017 року. У розділі, що стосується регіональної діяльності США було визначено, що головними суперниками США є Російська Федерація та Китай, Північна Корея та Іран. Крім того, небезпідставно було визначено, що ці держави можуть діяти спільно для того, щоб підірвати могутність Вашингтона¹³⁰.

Офіційно адміністрація Д. Трампа позиціонувала зовнішню політику за принципом «мир через силу»¹³¹. Віце-президент США М. Пенс на тлі наростання напруженості у відносинах з Північною Кореєю заявляв, що США більше не будуть дотримуватися принципу «стратегічного терпіння»¹³².

У 2016 році кандидатка в президенти від демократичної партії Гіларі Клінтон у спробі отримати прихильність співвітчизників один з головних акцентів ставила на «американській винятковості». США, як висловлювався один з перших колоністів та проповідник Д. Вінтроп, – це «місто на пагорбі», держава з особливою долею, яка відповідальна за світовий устрій, за існування базових прав людини. Упродовж XX-XXI ст. ця ідеологія була невід’ємною опорою зовнішньополітичної стратегії американських президентів. Як зазначає

¹³⁰ USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

¹³¹ "Foreign Policy – The White House". The White House – The White House. Date Access 19 September 2023. <https://shorturl.at/aerEY>.

¹³² "Pence Tells North Korea: 'The Era Of Strategic Patience Is Over'". NPR, 17 April 2017. Date Access 19 September 2023. <https://shorturl.at/dlqz3>.

історик, професор Гарвардського університету Д. Най, «винятковість» слугувала натхненням для поширення ідеалів свободи у світі через систему міжнародного права та завдяки міжнародним організаціям на кшталт ООН. Але водночас усвідомлення своєї «винятковості» виправдовувало інтервенцію США в інші держави. Саме ця ідеологія була одним із стовпів обґрунтування В. Вільсоном причини вступу США в Першу світову війну, а для Ф. Д. Рузвельта вона слугувала потужним рушієм мотивації американського суспільства для боротьби проти нацизму. «Американська винятковість» спонукала до захисту демократії у В'єтнамі, куди надіслали американських солдатів Д. Кеннеді та Л. Джонсон. У ХХІ ст. саме розуміння своєї особливості дозволило Д. Бушу пояснити американському суспільству необхідність інтервенції в низку країн Сходу в рамках боротьби з тероризмом, а саме в Ірак (2003 р.) та Афганістан (2001 р.). За каденції Б. Обама США долучилися до проведення військової операції в Сирії (2014 р.)¹³³.

Д. Трамп відмовився від керування принципом «винятковості». Натомість він запропонував абсолютно нове позиціонування США як держави: «ми перетворилися на країну «третього світу», – наголошував він¹³⁴. У 2020 році під час нової передвиборчої кампанії Дональд Трамп увів термін «американська винятковість» до своєї програми, проте це не набуло розвитку.¹³⁵ З точки зору Д. Трампа, «американська винятковість» пригнічує інші національності. У той же час він вважав, що Сполучені Штати – це держава, яка принижена іншими глобальними політичними гравцями. Однак варто зазначити, що американське суспільство втомилася бути відповідальним за події у всьому світі. Висвітлення жахів війни у ЗМІ руйнувало мотивацію гинути для порятунку громадян іншої

¹³³ Nye, Joseph. "American exceptionalism in the age of Trump | The Strategist". The Strategist, 20 червня 2020.: <https://shorturl.at/jpvG3>.

¹³⁴ Transcript of the First Presidential Debate. Hofstra University. N.Y. 26 September 2016: <https://shorturl.at/xHJTY>.

¹³⁵ Gaudiano, N. Trump wants to teach «American exceptionalism», an idea he once disavowed. Politico, 24 October 2020.: <https://shorturl.at/t1689>.

країни. На наш погляд, Д. Трамп став президентом, який підняв цю проблему на вищому рівні та інакше сформулював геополітичне завдання США.

По-перше, Вашингтон відмовлявся від військових інтервенцій. Як приклад, адміністрація Д. Трампа у лютому 2020 року домовилася з Талібаном про початок виведення своїх військ з Афганістану. Попри те, що процес виходу завершив уже Д. Байден у 2021 році, саме Дональд Трамп скоротив чисельність контингенту з 13 тис. до 2.5 тис. осіб, звільнили близько 5 тис. ув'язнених солдатів Талібану. По-друге, замість військового втручання США почали застосовувати дипломатичну боротьбу та «торговельні війни». За адміністрації Д. Трампа торгівля розцінювалася як один з наріжних стовпів державного добробуту. По-третє, Д. Трамп застосовував політичне шантажування своїх союзників. Гучна критика Д. Трампом своїх партнерів та низки міжнародних організацій у світлі «Америка перш за все» є намаганням президентської адміністрації жодним чином не послабити, а посилити роль США на міжнародній арені, знявши з себе окремі обмеження в рамках співпраці в тій чи іншій міжнародній організації.

Адміністрація Д. Трампа діяла відповідно до нових зовнішньополітичних викликів та була готова ігнорувати міжнародні організації, військово-політичні союзи, у яких США брали участь, якщо це не відповідало інтересам Вашингтона. Д. Трамп був готовий шантажувати НАТО для того, щоб усі країни-учасники дотримувалися умов перебування в організації. Водночас Д. Трамп був готовий йти на ескалацію конфлікту з КНР, Північною Кореєю, щоб змусити ці держави сісти за стіл перемовин, до яких Д. Трамп був повністю відкритим. Сполучені Штати не можуть самотужки врегульовувати всі питання, які стосуються глобальної безпеки людства і вимушені вирішувати їх спільно навіть зі своїми ідеологічними супротивниками. Звідси ще одна особливість зовнішньополітичної доктрини Д. Трампа – США готові до співпраці з тими державами, які поділяють інтереси Сполучених Штатів. Відповідно до Стратегії національної безпеки одна з головних загроз безпеці США – це ісламський тероризм, який з 2001 року є головним жахіттям для американських громадян. І

для боротьби з цим супротивником Д. Трамп був готовий йти на співпрацю навіть з Російською Федерацією.

Окрім НАТО під удар з боку президентської адміністрації США була поставлена Світова організація торгівлі. Д. Трамп поставив на порядок денний діяльність її апеляційного комітету. Пообіцявши знизити рівень імміграції, не погребував порушенням Міжнародної конвенції про статус біженців 1951 року¹³⁶. Адже, у першу чергу, йшла мова про обмеження в'їзду до США осіб, що сповідують іслам. Водночас Д. Трамп готовий звинувачувати інші держави в порушенні міжнародно-правових норм. Під критику Трампа потрапила Мексика, Китай, Німеччина та навіть партнер з «особливими відносинами» - Велика Британія. За каденції Д. Трампа США припинили міжнародну співпрацю в рамках Ради ООН з питань прав людини, відмовилися від Факультативного протоколу про вирішення спорів до Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961, вийшли з Паризької угоди 2015 р. США вийшли з Транстихоокеанського партнерства, відмовилися від Глобального договору про безпечну, упорядковану та легальну міграцію 2018 р., спільного комплексного плану дій щодо ядерної програми Ірану, ЮНЕСКО та Міжнародного кримінального суду.

Отже, за президентства Д. Трампа зовнішньополітична стратегія США зазнала геополітичної ревізії. Головною концепцією стала програма «Америка перш за все», яка базувалася на націоналізмі та політичному реалізмі. США проводили нестабільну політику стосовно своїх союзників, дестабілізуючи систему міжнародних відносин, міжнародні організації (ООН, НАТО, СОТ). За президентства Д. Трампа характерним явищем стали так звані торговельні війни, де, використовуючи метод тиску, американський уряд намагався підписати угоди на більш вигідних для США умовах. Вашингтон відмовився від концепції

¹³⁶ Massimino E. "Lunch address: the United States' role in international human rights under the Trump Administration". Case Western Reserve Journal of International Law 51, № 1 (2019): 128. <https://shorturl.at/fwG39>.

американської винятковості. У зовнішній політиці було імплементовано поняття «мир через силу».

2.3. Зовнішньополітична доктрина Великої Британії за урядування Т. Мей та Б. Джонсона

Зовнішньополітична доктрина Сполученого Королівства Велика Британія у XXI ст. багато в чому базована на ідеології консервативної партії. З моменту завершення Другої світової війни в 1945 році лише 6 прем'єр-міністрів Великої Британії були представниками лейбористської партії, у той же час 12 консерваторів змогли отримати прем'єрське крісло. Лейбористи Тоні Блер (1997-2007 рр.) та Гордон Браун (2007-2010 рр.) керували Сполученим Королівством у XXI ст., однак з перемогою Девіда Кемерона (2010-2016 рр.) у Великій Британії знову розпочалося безперервне консервативне домінування. З початку XXI ст. зовнішньополітична доктрина Лондона базувалася на чотирьох ключових принципах: «особливих відносинах» зі США, ліберальному інтервенціоналізмі, «відповідальності за захист» та багатосторонніх відносинах.

Міцний союз зі Сполученими Штатами розглядався як спосіб реалізації глобальних цілей Великої Британії. На сучасному етапі обидві держави зближує, в першу чергу, спільна ідеологія та зовнішньополітичні цілі. Альянс став гарантією підтримки міжнародного впливу Лондона. На наш погляд, він став одним з факторів посилення євроскептицизму в Королівстві, що посприяло виходу Британії з ЄС.

Для розуміння зовнішньополітичної доктрини Великої Британії важливим документом також є «Стратегія національної безпеки» 2015 року, оскільки вона вплинула на зовнішню політику Лондона за адміністрації Т. Мей. Відповідно до цього документу, було визначено та розподілено за рівнями загрози безпеці Великій Британії. Найбільшою загрозою безпеці Сполученого Королівства було виділено тероризм (північно-ірландський та ісламський) та міжнародні військові конфлікти, кібератаки на державу. Рівнем нижче були військові вторгнення на території союзників Британії, організована злочинність, неконтрольоване беззаконне поширення зброї. Важливою позицією в британській стратегії є пункт стосовно Російської Федерації, яка, фактично визнавалася державою-агресором,

як наслідок нападу на Україну та анексію кримського півострову в 2014 році. Означені в британській стратегії національної безпеки явища міжнародних відносин стали визначальними факторами, які видозмінили зовнішню політику Великої Британії в досліджуваній період. Окрім того, інтенсивне наростання євроскептицизму усередині Королівства як серед громадян, так і політиків спонукало уряд пристосовуватися до нових політичних реалій.

Звідси й основні завдання Великої Британії в міжнародній політиці:

- нарощування військового бюджету Королівства;
- продовження співробітництва із союзниками з питань розвідки, протидії кібератакам та розвитку ядерного потенціалу;
- збільшення міжнародної ваги Великої Британії в різних регіонах світу, для чого Міністерство міжнародного розвитку зобов'язувалося витратити не менше 50% свого бюджету на фінансування країн з різних регіонів світу, які потребують допомоги;
- забезпечити підтримку міжнародної торгівлі відповідно до концепції вільної торгівлі.

В означеній Стратегії США визначалися як «особливий» союзник Великої Британії, з яким Королівство планомірно розвиватиме та зміцнюватиме відносини. Окрім США, серед важливих союзників були також згадані Франція, Німеччина та Австралія.

У 2016 пост прем'єр-міністра Великої Британії обійняла представниця консервативної партії Т. Мей. Вона в низці своїх промов обґрунтувала зовнішньополітичну доктрину, мету та завдання Великої Британії на міжнародній арені. Доктрину Мей можна схарактеризувати висловом, який неодноразово повторювала прем'єр-міністерка під час своїх промов: «тиха рішучість»¹³⁷.

¹³⁷ McTague Tom. "Theresa May: «Britain and US can lead the world again»." Politico, 25 January 2017. <https://shorturl.at/atLNQ>.

Говорячи про вихід з Європейського Союзу в липні 2016 року Т. Мей використала формулювання «Брекзит є Брекзит»¹³⁸. Цим вона підтверджувала непохитність рішення виконати бажання британців залишити політико-економічний союз. Адже за її словами, це голосування проявило «рішучість» британської нації, й таку ж «рішучість» тепер має продемонструвати і істеблїшмент, виконуючи волю свого народу.

Зовнішньополітичні орієнтири кабінету Т. Мей у Європі, за її словами, полягали в наступному:

- інтенсифікація співпраці з європейськими державами в правоохоронній та антитерористичній діяльності;
- вільній торгівлі в рамках єдиного ринку¹³⁹.

Відповідно до слів прем'єр-міністерки, Велика Британія виходила з ЄС, щоб стати «суверенною та незалежною країною», а «Британія після Брекзиту стане Глобальною Британією»¹⁴⁰. Т. Мей вірила у інтервенціоністську та моральну державу. І в понятті «глобальна Британія» Т. Мей мала на увазі державу, яка, проводить багатосторонню політику. Активне використання в термінологічному апараті прем'єр-міністерки та серед членів консервативної партії було реакцією на результати референдуму про вихід Сполученого Королівства з ЄС.

У жовтні 2016 року Т. Мей зачитала доповідь під час зібрання консервативної партії. Однією з ключових тез, яку тоді представила прем'єр-міністерка, було залучення Великої Британії до міжнародної політики за межами Європи¹⁴¹. Під час промови вона також зробила акцент на тому, що не варто порівнювати, як вибудовують свої відносини з ЄС Норвегія та Швейцарія. Велика Британія є незалежною суверенною країною, яка здатна самостійно, опираючись лише на власний історичний досвід та виходячи з виключно британських

¹³⁸ Cowburn, A. Theresa May says «Brexit means Brexit and there will be no attempt to remain inside EU». Independent, 11 July 2016.: <https://shorturl.at/coEHV>.

¹³⁹ Theresa May's keynote speech at Tory conference in full. Independent, 05 October 2016. <https://shorturl.at/uwMV6>.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Theresa May – her full Brexit speech to Conservative conference. Independent, 02 October 2016. <https://shorturl.at/jsK68>.

інтересів, вибудувати якісно новий тип відносин з ЄС. Після цієї доповіді Т. Мей міністр закордонних справ Великої Британії Б. Джонсон у грудні 2016 року озвучив програму «За межами Брекзиту: Глобальна Британія»¹⁴².

Історик, співробітник Центру європейських досліджень імені Вільфріда Мартенса Еойн Дреа зазначав, що вихід Британії з ЄС є одним із актів прояву ностальгії за імперським минулим¹⁴³. Результати референдуму продемонстрували, що більше половини британського населення вважають вступ Британії до ЄС доктринальною помилкою в зовнішній політиці держави після 1945 року. Адже в той момент Лондон, фактично, відмовився від незалежної глобальної політики. Британія, на думку Дреа, залишивши ЄС, знову зможе проводити незалежну зовнішню політику, але лише за умови, якщо вдасться зберегти тісні взаємини зі США.

У січні 2017 року Т. Мей проголосила промову на конференції республіканської партії в США¹⁴⁴. Риторика прем'єр-міністерки була направлена на те, щоб продемонструвати значення «особливих відносин» зі США для Великої Британії крізь призму історії. Вона символічно пригадувала окремі етапи з історії обох держав. Т. Мей підкреслила значення вступу США в Першу світову війну в квітні 1917 року, а також апелювала до значення постатей прем'єр-міністра Великої Британії В. Черчилля та президента США Рональда Рейгана у відносинах між державами. Вони стали взірцями того, як політичні лідери двох історично близьких держав мають формувати свою політику стосовно один до одного. Т. Мей не оминула питання спільних цілей у зовнішній політиці, відзначивши, що Вашингтон та Лондон мають спільних суперників: Китай та Росію, ще один ворог – радикальний ісламізм. Це у свою чергу повністю відповідало Стратегії національної безпеки США.

¹⁴² Global Britain: UK foreign policy in the Era of Brexit Chatham house.: <https://shorturl.at/ciDJV>.

¹⁴³ Drea, Eoin. "The Empire Strikes Back: Brexit, History and the Decline of Global Britain". *European View* 18, № 1 (квітень 2019): 118–19. <https://doi.org/10.1177/1781685819844194>.

¹⁴⁴ Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "Prime Minister's speech to the Republican Party conference 2017". GOV.UK, 26 January 2017. <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-to-the-republican-party-conference-2017>.

У своїй промові вона наголошувала на історичному значенні «особливих відносин», та зробила акцент на «американській винятковості». На наш погляд, Т. Мей також мала на меті навмисно наголосити, що Америка після 1945 року взяла на свої плечі відповідальність за весь світ, у той час як Велика Британія розділяє цю долю зі США до сьогодні¹⁴⁵.

Одну з найважливіших ролей у зовнішній політиці Великої Британії відіграє Британська Співдружність націй, заснована у 1931 році, до якої належить 54 держави. Кожні два роки проходить зустріч голів урядів країн-учасників Співдружності, на якій обговорюються зовнішньополітичні виклики. Організація уособлює собою колишню імперську могутність Великої Британії. Попри те, що Співдружність діє на рівноправних засадах і навіть найменші та економічно найслабші держави мають повноцінне право голосу під час засідань. Все ж Британія відіграє в союзі найважливішу роль, і для Королівства організація є одним із важелів реалізації своєї політики. Поруч зі США важливими партнерами для Лондона є Канада, Австралія і Нова Зеландія. На винятковому значенні організації для Великої Британії наголосив Б. Джонсон на одному зі з'їздів країн Британської Співдружності¹⁴⁶.

У 2017 році Т. Мей назвала у Давосі, де проходив економічний форум, пріоритетами Великої Британії сприяння розвитку бізнесу вільних ринків та вільної торгівлі у світі¹⁴⁷. Тобто Британія відмовлялася від протекціонізму, що панує в ЄС. Саме британські економісти А. Сміт та Д. Рікардо обґрунтували саме поняття фритредерства (вільної торгівлі), яке лежало в основі британської економічної політики в XIX ст. У XXI ст. Велика Британія поверталася до своїх традицій. Важливо розуміти, що причиною такого крутого повороту в зовнішній політиці держави стало бажання розширити свої відносини із державами Азії. З 2018 року Австралія, Сінгапур, Японія підписали Всеосяжну прогресивну угоду

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Boris Johnson says Commonwealth represents 'very best of humanity'. Commonwealth. Date of access: 23 March 2023. <https://thecommonwealth.org/news/boris-johnson-says-commonwealth-represents-very-best-humanity>.

¹⁴⁷ The idea of Global Britain. UK Parliament. <https://shorturl.at/nFR02>.

про Транстихоокеанське партнерство. У 2018 році товарообіг між Великою Британією та державами АСЕАН склав 38 млрд. фунтів стерлінгів. У 2020 році Х. Уїллер офіційно відкрила британське представництво в Джакарті. У лютому 2020 року міністр закордонних справ Британії Домінік Рааб відвідав Австралію, Японію, Сінгапур та Малайзію. Перед урядом Великої Британії стало важливе завданням долучитися до цього утворення, оскільки це дозволило б Королівству в період постбрекзиту розширити свої інвестиційні можливості. Долучення до подібних ініціатив дозволяє Британії закріпити вигідні позиції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

У березні 2018 року в меморандумі Форин-офісу було відзначено, що, вийшовши з ЄС, Велика Британія отримає більшу гнучкість для реагування на зовнішньополітичні виклики, що дозволить стати державі одним з глобальних гравців. У документі зазначається, що Британія готова діяти в кожному регіоні світу. Пріоритетними в зовнішньополітичній діяльності було визнано розвиток двосторонніх та регіональних відносин з країнами ЄС і надалі¹⁴⁸.

Окремо в документі розглядаються відносини зі США: «наш альянс зі Сполученими Штатами залишається нашим головним пріоритетом і наріжним каменем того, чого ми хочемо досягти у світі». Після виходу з ЄС відносини зі США для Великої Британії перетворилися на одну з найбільш чутливих сфер державної політики. Одним з головних поставлених завдань було розширення британської присутності на Близькому Сході та в Індо-Тихоокеанському регіоні¹⁴⁹.

У Великій Британії з інтервалом у п'ять років публікується урядовий документ, що має назву «Огляд зовнішньої політики Королівства». Відповідно до визначення на офіційному сайті британського уряду це «комплексний опис національної безпеки та міжнародної політики Великої Британії. У ньому аналізуються потенційні загрози для держави та встановлюються принципи

¹⁴⁸ Appendix: Memorandum from the Foreign and Commonwealth Office. UK Parliament. Date Access: 23 March 2023. <https://shorturl.at/mpqFT>.

¹⁴⁹ Ibid.

діяльності на міжнародній арені. У доктрині «Глобальної Британії» висвітлені найбільш загрози для сучасної системи міжнародних відносин. Поруч з наростанням загрози з боку диктаторських режимів, відзначено радикалізм та тероризм¹⁵⁰.

У липні 2019 року пост прем'єр-міністра Великої Британії зайняв Б. Джонсон. Його урядування загалом стало продовженням політики Т. Мей, однак його діяльність можна охарактеризувати як більш рішучу в окремих питаннях. Б. Джонсон не змінив риторику щодо значення США для діяльності Великої Британії на міжнародній арені. Підтримка тісних взаємин залишилась пріоритетом зовнішньополітичної діяльності прем'єр-міністра. Однак Б. Джонсон тривалий час утримувався від характеристики американсько-британських відносин як «особливих».

У жовтні 2019 року Велика Британія підписала з ЄС політичну декларацію, відповідно до якої Сполучене Королівство та ЄС зобов'язуються продовжити співпрацювати в кількох життєво необхідних сферах для держави: санкційна політика, оборонна промисловість, консульська співпраця. Відповідно до угоди представники Сполученого Королівства могли бути запрошені для участі в засіданнях міністрів закордонних справ ЄС, стала можлива участь Великої Британії у військових операціях, які проводять країни ЄС¹⁵¹. Як зазначає експерт Р. Вітмен, «якщо відкинути риторику про амбітне, широке, глибоке та гнучке партнерство, Британії пропонували не більше ніж стандартний механізм консультацій з ЄС як з третьою країною, а не роль у прийнятті рішень»¹⁵². Формально це відповідно до угоди применшувалася роль Королівства як «глобальної держави».

¹⁵⁰ Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.

¹⁵¹ Whiteman, R. "Why the UK has taken foreign policy out of Brexit negotiations". Chatham House, 1 July 2020. <https://www.chathamhouse.org/2020/07/why-uk-has-taken-foreign-policy-out-brexit-negotiations>.

¹⁵² Ibid.

У вересні 2019 році у британській газеті «Сандей Телеграф» («Sunday Telegraph») вийшла стаття міністра закордонних справ Британії Д. Рааба, що мала назву «Глобальна Британія очолює світ як сила добра»¹⁵³. Тобто в зовнішньополітичній концепції Сполученого Королівства присутнє концептуальне розуміння своєї держави як «доброї сили» на протиставлення авторитарним режимам. Уряд ставив за мету сформувати у своїх партнерів уявлення про Королівство як про «доброго громадянина Світу»: «ми доносимо наше бачення глобальної Британії в ООН, надаючи приклад сили добра у світі»¹⁵⁴. Ця теза активно використовувалася британським істеблішментом впродовж досліджуваного періоду.

У вересні 2020 року дослідницький центр «Іпсос» («Ipsos») проаналізував ставлення громадян Великої Британії до активного поширення бренду Великої Британії як «сили добра»¹⁵⁵. Було проведено онлайн-опитування, у якому взяли участь понад тисячу респондентів віком від 16 до 76 років. Менше половини з них – 49% ствердно відповіли, що вважають Сполучене Королівство «силою добра». 41% громадян вважали, що Велика Британія має ще більш активно діяти на різних міжнародних майданчиках. 38% опитуваних заявили, що уряд лише намагається видавати Британію за потужну світову державу. Більша частина опитуваних схиляється до того, що Королівство має розвивати більш тісні взаємини із країнами Європи, аніж розпорошувати свої сили для взаємин зі США, державами Співдружності чи державами Сходу. Однак, на наш погляд, не можна, спираючись на ці цифри, стверджувати, що нова урядова геополітична концепція повністю зазнала невдачі. Адже в той рік перед громадянами Британії гостро стояло питання укладення торгової угоди з ЄС, що впливало на їхню оцінку зовнішньої політики держави.

¹⁵³ Foreign & Commonwealth Office. "Global Britain is leading the world as a force for good: article by Dominic Raab". GOV.UK, 23 September 2019. <https://www.gov.uk/government/speeches/global-britain-is-leading-the-world-as-a-force-for-good-article-by-dominic-raab>.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ "Britons lose confidence in Great Britain's position and influence in the world". Ipsos, 28 September 2020. <https://www.ipsos.com/en-uk/britons-lose-confidence-great-britains-position-and-influence-world>.

Окремо варто розглянути таке доктринальне положення зовнішньої політики Великої Британії як право на гуманітарне втручання. У 2018 році було опубліковано документ «Велика Британія: відповідальність захищати та гуманітарна інтервенція: відповідь уряду на дванадцяту доповідь Комітету»¹⁵⁶. У документі було визначено умови, за яких Королівство може вдатися до гуманітарної інтервенції:

- по-перше, є переконливі докази, визнані міжнародною спільнотою, в тому, що окрема сторона перебуває в умовах гуманітарної катастрофи у великих масштабах та потребує швидкої допомоги;
- по-друге, має бути зрозуміло, що немає інакшої альтернативи, ніж застосування сили для порятунку життя;
- застосування сили має бути здійсненим у пропорційних масштабах та має бути обмеженим у часових рамках, для того щоб уникнути зловживання в межах інтервенції¹⁵⁷.

Уряд Сполученого Королівства підтверджував, що міжнародне законодавство та ООН стоять вище, ніж рішення британської влади. Гуманітарне втручання можливе лише за умови, що Рада Безпеки ООН не може діяти. Цей інструмент справді є досить дієвим для швидкого реагування на будь-які загрози по всьому світу і дозволяє мінімізувати негативні наслідки колізії в міжнародному законодавстві. На випадок, якщо один із членів Ради Безпеки ООН виявиться винним у гуманітарній катастрофі в іншій державі та накладатиме вето на втручання ООН, Велика Британія буде здатна діяти самостійно в межах міжнародного права.

Варто також зазначити, що бачення лейбористами Великої Британії в міжнародних відносинах дещо відрізнялося від консервативного погляду. Хоча лейбористи цілком підтримували прагнення консерваторів до впровадження

¹⁵⁶ UK Parliament. Global Britain: The Responsibility to Protect and Humanitarian Intervention: Government response to the Committee's Twelfth Report. 8 November 2018. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaff/1719/171902.htm>.

¹⁵⁷ Ibid.

концепту «Глобальної Британії», лейбористи у своїх передвиборчих маніфестах 2017 та 2019 років закликали повністю відмовитися від інтревенціоналізму в міжнародній політиці, а на випадок виникнення конфліктів намагатися вирішити їх через міжнародні організації, такі як ООН. Крім того, лейбористи наголосили на тому, що державі не варто повністю відмовлятися від євроінтеграції та зберігати на високому рівні партнерство з країнами ЄС. Попри те, що лейбористи не заперечували необхідність нарощування військової сили Королівства, на їх погляд у глобальній перспективі державі варто взяти курс на мир без ядерної зброї.

У 2020 році за прем'єрства Б. Джонсона мав бути опублікований «Огляд зовнішньої політики» Великої Британії¹⁵⁸. Однак через пандемію коронавірусу офіційний розгляд та публікацію документу відклали на 2021 рік. І хоча його було оприлюднено лише у березні 2021 року, фактично Б. Джонсон у зовнішньополітичній діяльності опирався на вказані в документі постулати. У документі набули розвитку більшість позицій, описаних у Стратегії 2015 року. Перш за все, у ній були визначені потенційні загрози для держави, серед яких активний розвиток кібертехнологій та штучного інтелекту. У зв'язку з цим Велика Британія в майбутньому поставала як «відповідальна та демократична кібердержава».

Отже, у 2017-2021 рр. Велика Британія постала перед низкою геополітичних викликів, серед яких тероризм, кібератаки, агресивна зовнішня політика Росії та Китаю. В умовах Брекзиту уряд Т. Мей та Б. Джонсона перебудовували взаємовідносини з державами Європи. Було сформоване завдання перетворити Сполучене Королівство на Глобальну Британію – державу з потужним політичним впливом у різних геополітичних регіонах світу. На міжнародній арені формувався імідж Великої Британії як «сили добра». Відповідно до офіційних

¹⁵⁸ Cabinet Office, "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy", GOV.UK, 16 March 2021, <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.

документів, опублікованих чинними урядами Сполученого Королівства США , залишилися головним союзником на міжнародній арені, з яким Лондон запланував поглиблювати співпрацю в мілітарній, розвідувальній та кіберсферах.

2.4. «Особливі стосунки» Д. Трампа з Т. Мей та Б. Джонсоном

«Джентльменські домовленості» та багатогранні міжособистісні стосунки Ф. Д. Рузвельта та В. Черчилля звели підмурівок для тісної співпраці їхніх наступників. З кінця Другої світової війни відносини між президентами Сполучених Штатів та прем'єр-міністрами Великої Британії знаходяться в центрі уваги істориків.

Прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон та президент США Б. Обама продовжили розбудову тісних американсько-британських взаємин. Під час інтерв'ю британському виданню «Дейл імейл» («Daily mail») Д. Кемерон зазначив, що його відносини з Б. Обамою настільки дружні, що американський президент інколи називає його «братом». Ймовірно, що прем'єр характеризував особисті відносини з лідером США, але навіть така, на перший погляд, незначна ремарка викликала хвилю обговорень у британській пресі. Усі намагалися знайти найменші підтексти такого звернення та пояснити, як це позначиться на відносинах між двома державами. Починаючи з того, що це свідчить про неймовірну близькість лідерів держав та високий рівень довіри в політичній діяльності та закінчуючи тлумаченням «брат» (англ. скорочено «bro») як «молодого американського студента, що захоплюється чорною реп-культурою»¹⁵⁹. Тому відносини між лідерами США та Великої Британії – це дуже чутлива сфера.

Точкою біфуркації для американсько-британських відносин став 2016 рік. Американська нація обрала президентом Д. Трампа – досвідченого бізнесмена, неоднозначну та епатажну особистість. Водночас у липні 2016 року після відставки прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Кемерона його посаду зайняла Т. Мей.

¹⁵⁹ Barber, Elizabeth. "The U.K. PM Says Obama Calls Him 'Bro'". TIME, 5 січня 2015. <https://time.com/3653282/david-cameron-barack-obama-bro/>.

Під час передвиборчої кампанії у США 2016 року більшість британських політиків не бажали перемоги епатажного американського бізнесмена і відкрито демонстрували свою підтримку кандидатці у президенти від демократичної партії Г. Клінтон. Тому перемога республіканця Д. Трампа стала «особливою» новиною для кабінету Т. Мей. Прибічники новообраного американського президента почали звинувачувати британських консерваторів у тому, що вони не достатньо поважають Д. Трампа. Навіть британську розвідку звинуватили у втручанні в президентську кампанію США. Тож одним із першочергових завдань Т. Мей була нормалізація американсько-британських відносин.

У передвиборчих документах американський президент не згадував Велику Британію. Д. Трамп не передбачав для Сполученого Королівства особливе місце в міжнародних відносинах, лише зазначав, що Лондон мусить робити фіксований внесок у межах участі в НАТО. Проте Д. Трамп називав Велику Британію «особливим місцем» як для себе, так і для Сполучених Штатів Америки. Для Д. Трампа Велика Британія є «особливою державою», оскільки його мати Мері Маклауд народилася у Шотландії. Таким чином, він став 38-им президентом США з британським походженням. Хоча не варто зловживати цим фактом біографії Д. Трампа, щоб довести його прихильне ставлення до Великої Британії, історична пам'ять може відігравати значну роль у прийнятті важливих рішень на міждержавному рівні, впливаючи на рівень симпатії людини до місця свого історичного походження. Д. Трамп під час підготовки до виборів використовував у своєму лексиконі британські слова на кшталт «popularist», замість «populist»¹⁶⁰. Обидва слова використовують на позначення політики, яка спрямована на широкі маси. Однак перший варіант «popularist», за визначенням словника Коллінза, має британське походження та вживається на позначення того, що спрямоване на «загальну публіку, не спеціалістів, не інтелектуалів»¹⁶¹. Після перемоги на виборах Д. Трамп організував зустріч для кандидатів до своєї адміністрації.

¹⁶⁰ Woodward B. *Fear: Trump in the White House*. Simon & Schuster, 2018. 448 p.

¹⁶¹ "Definition of popularist". Collins dictionary. Date Access 30 September 2023. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/populist>.

Організовано цю зустріч було в стилі британських прем'єр-міністрів, що, на наш погляд, є рецепцією британської політичної культури з боку американського президента¹⁶².

Ще одним яскравим прикладом наслідування Д. Трампом Великої Британії є встановлення погруддя британського прем'єр-міністра В. Черчилля в овальному кабінеті на заміну борцю за права чорношкірих М. Л. Кінга, якого встановив Б. Обама в часи своєї адміністрації. При чому зробив це Д. Трамп через кілька годин після того, як приніс присягу на вірність американській нації¹⁶³. Черчиллів бюст вперше з'явився у Білому домі в 2001 році. Тоді британський прем'єр-міністр Т. Блер подарував скульптуру президенту США Джорджу Бушу. Цей подарунок, на наш погляд, став символом того, як Тоні Блер розбудовував американсько-британські відносини, намагаючись зробити держави якомога ближчими. Фактично, повернення В. Черчилля до овального кабінету в часи Д. Трампа можна трактувати як знак для Великої Британії про готовність новообраного президента до поглиблення співпраці в ключових сферах. Д. Трамп особисто порівнював себе із В. Черчиллем. Але це викликало критику з боку деяких британських істориків. Наприклад, викладач Аберисвітського університету, що у Вельсі, Великій Британії Воррен Доктер наголосив, що ці дві постаті занадто різні, щоб їх можна було порівнювати¹⁶⁴. Дійсно, в той час як В. Черчилль об'єднав увесь британський народ навколо єдиної мети – боротьби з нацизмом, внутрішня політика Трампа поляризувала американське суспільство. На наше переконання, В. Черчилль був політичним орієнтиром для Трампа з тієї причини, що американський президент намагався бути схожим на нього. До того ж, апелюючи до спільної історичної пам'яті американських та британських громадян, прем'єрство У. Черчилля – це один з

¹⁶² Woodward B. Fear: Trump in the White House. Simon & Schuster, 2018. 448 p.

¹⁶³ Guardian staff reporter, "Churchill bust in Oval Office again as Donald Trump settles in", the Guardian, 21 January 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/21/churchill-bust-returns-to-oval-office-as-donald-trump-settles-in>.

¹⁶⁴ Givetash, Linda. "Historians scoff at White House comparison of Trump to Churchill". NBC News, 6 June 2020. <https://www.nbcnews.com/news/world/white-house-compares-trump-churchill-leadership-styles-historians-scoff-n1224556>.

найкращих типів політичного лідерства. Тож, імовірно, американський президент прагнув сформувати в очах співгромадян бачення себе як сильного лідера в часи нових міжнародно-політичних та внутрішніх викликів. Під час візиту Д. Трампа до Великої Британії з нагоди 75-річчя висадки союзників у Нормандії в роки Другої світової війни королева Елізабет II подарувала президенту США оригінальне видання книги В. Черчилля «Друга світова війна».

Обрання Д. Трампа президентом США було також підставою скандалу, пов'язаним із втручанням Росії в президентські вибори 2016 року. У січні 2017 року директор національної розвідки США (2010-2017 рр.) Джеймс Клеппер повідомив директора ФБР Джеймса Комі (2013-2017 рр.) про «досьє Стілла»¹⁶⁵. У документі повідомлялося про низку компромативних матеріалів, які стосувалися Д. Трампа та якими володіє Росія і могла б використати їх для шантажування американського президента. Сам документ був підготований експівробітником та офіцером британської розвідки МІ6 Крістофером Стілом, чиїм інформатором був російський політичний експерт І. Данченко. Більшість звинувачень у компроматі були розвінчані до кінця президентського строку Д. Трампа в 2021 році. Президент США неодноразово критикував Крістофера Стілла та називав створений ним матеріал «фейковим» та «корумпованим»¹⁶⁶. Ця ситуація була одним із чергових скандалів, пов'язаних із Д. Трампом, і водночас кидала тінь на британську МІ6, особливо після того, як більшість фактів цього досьє визнали неправдивими. Однак ситуація значно не вплинула на ставлення американського президента до британської служби розвідки. Зважаючи на те, що Д. Трамп - представник республіканської партії США, а Т. Мей - британських консерваторів, можна було б очікувати на повторення співпраці, як це було впродовж 80-х рр. ХХ ст. в роки «неоконсервативного повороту» Рональда Рейгана на М. Тетчер. Проте цього не відбулося. Загалом Д. Трамп та Т. Мей

¹⁶⁵ Комі, Дж. Вища вірність. Правда, брехня і лідерство. Спогади директора ФБР. Київ: Лабораторія, 2022.

¹⁶⁶ Trump, Donald. "...FISA abuse, Christopher Steele & his phony and corrupt Dossier". Twitter, 24 August 2018. <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1032937718219714560>.

співпрацювали до липня 2019 року, оскільки прем'єр-міністерка була вимушена піти у відставку. Американський президент підтримував бажання Великої Британії вийти з ЄС, оскільки це цілком відповідало його зовнішньополітичній концепції. Д. Трамп закликав уряд Сполученого Королівства якомога швидше радикальними методами розірвати зв'язки з ЄС без будь-яких попередніх домовленостей щодо економічної співпраці. Президент США погрожував не підписувати з Великою Британією торговельну угоду, якщо Сполучене Королівство не залишить ЄС. Натомість Т. Мей намагалася випрацювати схему, відповідно до якої Британія та ЄС мали утворити спільну зону вільної торгівлі. Але їй не вдалося виробити чіткий план дій щодо Брекзиту, що стало головною причиною її відставки в 2019 році.

Крім того, між державами трапилося непорозуміння в питанні стосовно Ірану. США звинуватили ІРІ в недотриманні угоди Спільного всеосяжного плану дій та розробках ядерної зброї. Д. Трамп увів низку санкцій проти Ірану та закликав до відповідних дій держави ЄС, включно з Великою Британією. Д. Трамп запровадив низку економічних обмежень проти Ісламської республіки та закликав підтримати його дії ЄС, включно з Великою Британією¹⁶⁷.

Одна з особливостей американсько-британських відносин – регулярні зустрічі очільників США та Великої Британії. Ця традиція була закладена у ХХ ст. Вудро Вільсон був першим американським президентом у ХХ ст., хто зустрівся з британським прем'єр-міністром та королем, а саме з Л. Джорджем та Георгом V. У свою чергу на запрошення Ф. Д. Рузвельта Георг V відвідав Сполучені Штати Америки¹⁶⁸. Г. Трумен та Дж. Картер здійснили по одному візиту до Сполученого Королівства, двічі відвідав Британію Дж. Кеннеді, тричі Р. Рейган, Р. Ніксон та Дж. Буш старший. Дж. Буш молодший та Б. Обама

¹⁶⁷ Луценко, Н. "Близькосхідна політика адміністрації Дональда Трампа: конфронтація з Іраном (2017-2020)". Часопис української історії, № 42 (2020): 92–99.

¹⁶⁸ The British Royal Visit - FDR Presidential Library & Museum". Home - FDR Presidential Library & Museum. Дата звернення 19 March 2024. <https://www.fdrlibrary.org/royal-visit>.

здійснили офіційні візити до Сполученого Королівства до п'яти разів. Їх випередив лише Б. Клінтон, здійснивши шість візитів до «туманного Альбіону».

Т. Мей не була у десятці перших, хто привітав Д. Трампа зі вступом на пост президента США. Але обидва лідери були готові до зустрічі. Після інавгурації Д. Трампа надіслала йому Черчиллівське привітання американського народу з Різдва, зачитане ним у грудні 1941 року у Вашингтоні, після того як США були піддані бомбардуванню з боку Японії та вступили в Другу світову війну. У тому листі ключовими є слова В. Черчилля про те, що, знаходячись у США, він «не відчуває себе далеко від дому»¹⁶⁹, оскільки в США живуть люди, які «розмовляють однією мовою та стоять на колінах перед тим же вітварем».

Перша зустріч Т. Мей та Д. Трампа відбулася у Вашингтоні. Британська прем'єр-міністерка була першим закордонним лідером, який з офіційним візитом прибув до Д. Трампа. На перших шпальтах британських видань було фото Т. Мей та Д. Трампа, які тримаються за руки¹⁷⁰. Попри те, що це могло бути добрим знаком щодо інтенсифікації відносин між державами, насправді, для уряду прем'єр-міністерки це було дипломатичною помилкою. Неприйняття Д. Трампа британським суспільством могло негативно вдарити по позиціях Т. Мей у Великій Британії.

Коли в 2018 році стало відомо, що Д. Трамп теж з офіційним візитом прибуде до Великої Британії, це викликало загальне суспільне невдоволення серед громадян Королівства. Це, зокрема, виявилось у петиції, в якій вимагалось скасувати цю подію. Вдалося зібрати вражаючу кількість підписів – понад 1,8 млн¹⁷¹. Схоже, Д. Трамп низкою популістських гасел, спрямованих проти біженців, а також критикою британського уряду створив для себе несприятливий

¹⁶⁹ "Christmas Message 1941". International Churchill Society. Дата звернення 3 October 2023. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/christmas-message-1941/>.

¹⁷⁰Ross, T., та M. Talev. "Inside the Dysfunctional Relationship of Donald Trump and Theresa May". Bloomer, 24 January 2018. <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-01-24/inside-the-dysfunctional-relationship-of-donald-trump-and-theresa-may>.

¹⁷¹"Archived Petition: Prevent Donald Trump from making a State Visit to the United Kingdom." Petitions - UK Government and Parliament, 13 February 2017. <https://petition.parliament.uk/archived/petitions/171928>.

імідж в очах громадян Британії. Відповідно до даних соціологічних опитувань, проведених у 2017 році, на думку лише 28% громадян Сполученого Королівства Д. Трамп міг виявитися хорошим президентом. Лиш 16% опитуваних висловили впевненість, що за каденції президента США співпраця Вашингтона та Лондона буде поглиблюватися. На тлі опитування про ставлення британців до Б. Обами цифри вражаючі. Адже 91% опитуваних британців вважали, що він буде хорошим президентом. Такий розрив пояснюється тим, що громадяни Сполученого Королівства не підтримали політику Д. Трампа щодо Мексики, а саме – будівництва стіни на кордоні з сусідньою державою. 80% британців висловили своє незадоволення з цього приводу. Ще 84% опитуваних виказали своє невдоволення тим, що США вийшли з кліматичних угод. 59% опитуваних негативно оцінили політику Д. Трампа щодо Ірану, ще 50% були проти обмеження Сполученими Штатами в'їзду громадян з мусульманських країн¹⁷². Попри негативну громадську думку у Великій Британії щодо Д. Трампа візит американського президента до Лондона не міг бути скасований, оскільки обидві держави – стратегічні партнери.

Сполучене Королівство не було першою державою, яку відвідав Д. Трамп. У першу чергу в 2017 році він здійснив турне Близьким Сходом, під час якого відвідав Саудівську Аравію та Ізраїль, намагаючись долучити їх до коаліції, спрямованої проти Ісламської республіки Іран. Після цього Д. Трамп відвідав держави Західної Європи: Німеччину, Італію, Бельгію, Францію та Ватикан. Насамкінець президент США відвідав низку держав Східної Азії. Тож Велика Британія тривалий час залишалася без уваги Д. Трампа. На наш погляд, це не є свідченням розмивання «особливих відносин». Очевидно адміністрація президента США сподівалася на зміну настроїв щодо нього у Великій Британії.

За словами радника Д. Трампа з питань національної безпеки, у 2018-2019 рр. Дж. Болтона, у квітні 2018 року американський президент мав

¹⁷² Clements, B. "British public opinion and UK-US relations: 'We like you a lot but we don't much like your president'". *British Politics and Policy at LSE*, 3 June 2019. <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/british-public-opinion-and-uk-us-relations/>.

телефонну розмову з Т. Мей, яка стосувалася конфлікту в Сирії. Тоді їхні погляди розійшлися, оскільки Пентагон вважав за необхідне жорстко реагувати на атаки ісламських радикалів, що суперечило політиці Т. Мей. Радник президента зазначав, що тоді чітко було зрозуміле неприязне ставлення Д. Трампа до британської очільниці¹⁷³.

Вперше Д. Трамп офіційно відвідав Велику Британію в липні 2018 року. Попри відтермінування візиту британці холодно зустріли американського президента: у Лондоні пройшов протест, який супроводжувався вимогами до Д. Трампа повернутися додому. Але британський уряд не міг скасувати зустріч зі своїм стратегічним партнером через вимогу громадськості. Д. Трамп прибув до Бленхеймського палацу. Одразу варто зауважити, що й тут не обійшлося без символізму, який відіграє надважливу роль у взаєминах Вашингтона та Лондона. Саме в цьому палаці народився «батько американсько-британських відносин» В. Черчилль. Дж. Болтон зауважував, що під час цієї зустрічі Д. Трамп перепросив Т. Мей за критику в її бік¹⁷⁴. Завдяки цьому жесту рівень напруженості вдалося знизити. Надалі відбулася спільна пресконференція лідерів держав. Вона звелася до формального підтвердження з вуст як Д. Трампа, так і Т. Мей про існування «особливих відносин». Д. Трампу британські кореспонденти поставили запитання про те, наскільки тісним є рівень співробітництва між Лондоном та Вашингтоном. Відповідаючи на питання, президент США багаторазово повторював «особливий»¹⁷⁵.

Політики знизили загальний рівень напруженості, що існував між державами, і підтвердили спільну готовність до поглиблення в першу чергу військової та розвідувальної співпраці. У тому числі обговорювалися

¹⁷³ Bolton, John. Room Where It Happened: A White House Memoir. New York: Simon & Schuster, 2020.

¹⁷⁴ Там само.

¹⁷⁵ "Remarks by President Trump and Prime Minister May of the United Kingdom in Joint Press Conference – The White House". The White House – The White House, 13 July 2018. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-prime-minister-may-united-kingdom-joint-press-conference/>.

перспективи підписання нової торговельної угоди. Для Лондона це було наріжним питанням на тлі виходу з ЄС. З Д. Трампом також зустрілася і королева Єлизавета II.

У травні 2019 року Лондон відвідав державний секретар США Майк Помпео. Зі свого боку він наголосив, що обидві держави «об'єднані спільною історією та спільною культурною спадщиною»¹⁷⁶

Другий візит Д. Трампа в Лондон пройшов 3-5 червня 2019 року під час відзначання 75-річчя відкриття союзниками другого фронту в Нормандії. Дійсно, це одна з найбільш масштабних та найуспішніших військових операцій, проведених США та Великою Британією за всю історію. Фактично «Оверлорд» став символом можливостей тісної співпраці між державами у військовій сфері. Д. Трамп на запрошення Елізабет II відвідав Букінгемський палац. Хоча британські монархи не приймають доленосних державних рішень, зустріч з королем чи королевою – це демонстрація готовності до тісної співпраці. Вдруге Д. Трамп та Т. Мей узгодили деталі щодо підписання торговельної угоди. Серед умов з боку Сполучених Штатів – вихід Великої Британії з ЄС¹⁷⁷.

Однак 24 травня 2019 року Т. Мей повідомила про своє рішення залишити крісло прем'єр-міністра. Їй не вдалося переконати британський парламент у якості свого плану виходу з ЄС. Саме тому процедура Брекзиту тричі переносилася. Попри те, що Дональд Трамп, здавалося б, порозумівся з Т. Мей, він не міг не прокоментувати новину про відставку прем'єр-міністерки. Він одразу зазначив про своє бажання, щоб пост прем'єр-міністра Великої Британії зайняв представник консервативної партії, колишній мер Лондона та міністр закордонних справ в уряді Т. Мей Б. Джонсон. Д. Трамп сподівався порозумітися з Б. Джонсоном, оскільки він також був прихильником жорсткого Брекзиту.

¹⁷⁶ Pompeo, M. "The Special Relationship" Speech. U.S Department of State, 8 May 2018. <https://2017-2021.state.gov/the-special-relationship/>.

¹⁷⁷ Луценко, Назарій. "Розвиток "особливих відносин" США та Великої Британії за адміністрації Дональда Трампа (2017–2021)". Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка 2, № 149 (2021): 37–42.

Як тільки в липні 2019 року Б. Джонсон зайняв прем'єрське крісло – одразу отримав привітання Д. Трампа. У пресі Б. Джонсона називали «Британським Трампом». Таке прізвисько він отримав з кількох причин, які наштотували журналістів на таку думку. По-перше, обидва політики підтримували політику один одного. По-друге, Д. Трамп та Б. Джонсон використовували епатажний стиль, формуючи свій політичний образ. Цікаво, що обидва лідери були представниками «бебі-бумерів» (покоління, що народилося в період 1946-1964 рр.). При цьому, якщо Д. Трамп був першим поколінням, оскільки народився у 1946 році, то Б. Джонсон був з останнього покоління, народившись у 1964 році. Як зазначає професор Ньюкаслського університету М. Фарр, подібне порівняння та зближення цих двох постатей занадто «надумане та умовне». Б. Джонсон володів такими рисами характеру, які забезпечили йому здатність побудувати стрімку політичну кар'єру. Перш за все, це виняткова харизма, завдяки якій він легко завойовував довіру та підтримку громадськості. Б. Джонсон, зокрема, став і одним з найбільш впізнаваних закордонних політиків в Україні, завдяки його безкомпромісній підтримці нашої держави. По-друге, це виняткова егоцентричність, яка виділяла Б. Джонсона на тлі інших політичних фігур¹⁷⁸.

Дійсно зі спільного можна виділити лише те, що обидва лідери захоплювалися В. Черчиллем. І якщо Д. Трамп, як зазначалося вище, лише порівнював себе з британським політиком, то Б. Джонсон присвятив своєму кумирові книгу «Фактор Черчилля»¹⁷⁹, яка поруч з «Омріяним Римом»¹⁸⁰ стала однією з найуспішніших книг Б. Джонсона. У ній він переосмислив роль Вінстона Черчилля як в історії Великої Британії, так і у світовій історії. Б. Джонсон, за порівнянням нідерландсько-американського історика І. Бурума,

¹⁷⁸ Seldon, A., Newell, R. Johnson at 10, The inside story. London: Atlantic Books, 2023. 624 p.

¹⁷⁹ Johnson, B. The Churchill factor: how one man made history.

¹⁸⁰ Johnson, B.

намагався наслідувати В. Черчилля в кожній найменшій деталі, навіть дещо згорбленою статурою¹⁸¹.

Коли стало відомо, що Т. Мей іде у відставку, а їй на зміну прийде Б. Джонсон, то Д. Трамп одразу зробив низку гучних заяв, у яких висловив щирі радість з приводу змін у британському уряді. При чому, президент США наголосив на тому, що у Королівстві Б. Джонсона називають «британським Трампом», намагаючись зробити наголос на тому, що британське суспільство підтримує діяльність його адміністрації¹⁸².

Риторика Б. Джонсона стосовно Д. Трампа періодично змінювалася. У 2015 році Д. Трамп заявив, що значна частина районів Лондона радикалізована та небезпечна через велику кількість біженців у Британії, які сповідують іслам. Відповідь Б. Джонсона, який тоді обіймав посаду мера Лондона, була гострою і цілком у стилі того ж Д. Трампа: «єдина причина, чому я б не відвідував деякі райони Нью-Йорка, – це справжній ризик зустріти там Д. Трампа»¹⁸³. Також Б. Джонсон зауважив, що він не запросив би Д. Трампа в Лондон, оскільки не хоче наражати лондонців на небезпеку¹⁸⁴. У березні 2016 року Б. Джонсон здійснив робочу поїздку в Нью-Йорк, де на вулиці його переплутали з Д. Трампом. І за словами самого Б. Джонсона «це був один з найгірших моментів» під час візиту. До того ж він стверджував, що «щиро хвилюється, що він (Дональд Трамп – авт.) може стати президентом»¹⁸⁵. З липня 2016 року

¹⁸¹ Burma, I. The Churchill complex. London. Penguin Press. 2020. [Electronic resource]. – Mode to access: <http://surl.li/oguug>.

¹⁸² Smith, David. "Trump hails 'good man' Boris Johnson and says of UK: 'They like me over there'". the Guardian, 23 липня 2019. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jul/23/trump-boris-johnson-britain-trump-uk-prime-minister>.

¹⁸³ Horton, H. "Boris Johnson: 'The only reason I wouldn't visit some parts of New York is the real risk of meeting Donald Trump'". The Telegraph. Дата звернення 05.10.2023. <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/boris-johnson/12039931/Boris-Johnson-The-only-reason-I-wouldnt-visit-some-parts-of-New-York-is-the-real-risk-of-meeting-Donald-Trump.html>.

¹⁸⁴ Duthan, M. "Boris Johnson says Donald Trump 'betrays a stupefying ignorance that makes him unfit to be US President'". The Independent, 9 грудня 2015. <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/boris-johnson-says-donald-trump-betrays-a-stupefying-ignorance-that-makes-him-unfit-to-be-us-president-a6766871.html>.

¹⁸⁵ McCann, K. "Boris Johnson: 'I was mistaken for Donald Trump'". The Telegraph, 21 березня 2016. <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/boris-johnson/12200562/Boris-Johnson-I-was-mistaken-for-Donald-Trump.html>.

Б. Джонсон обійняв посаду міністра закордонних справ Великої Британії і з того моменту його заяви мали стриманіший характер.

Після оголошення результатів президентських виборів у США європейська спільнота перебувала в політичному шоці від перемоги Д. Трампа, оскільки очікувалося, що президентом стане Г. Клінтон. До прикладу, під час виборчої кампанії Д. Трамп розкритикував уряд Німеччини. Одна з причин – надання прихистку великій кількості мігрантів з Близького Сходу. Звичайно, канцлерка Німеччини Ангела Меркель привітала Д. Трампа з перемогою в президентській гонці і висловлювала сподівання на співпрацю, але більша частина урядовців, поміж яких і міністр оборони Німеччини у 2013-2019 рр. Урсула фон дер Ляєн, не поділяли цього оптимізму¹⁸⁶. Б. Джонсон закликав політичних лідерів Європи припинити скаржитися щодо перемоги Д. Трампа і розпочати реальну співпрацю зі США¹⁸⁷. У цьому прослідковується прагматизм Б. Джонсона, який, на наш погляд, ніяким чином не пов'язаний з його бажанням чи небажанням співпрацювати з Д. Трампом. Він був здатен критикувати в 2015 та 2016 році Д. Трампа як кандидата в президенти, перебуваючи на посаді мера Лондона і водночас закликав до співпраці з Д. Трампом як президентом США, займаючи посаду міністра закордонних справ Великої Британії. Тому, на наш погляд, у цьому можна простежити одну із відмінностей між двома лідерами держав. Д. Трамп використовує популізм як свій інструмент і в момент президентської гонки і під час свого президентства. Натомість Б. Джонсон, зайнявши посаду в уряді, вже не так часто послуговувався цим методом.

Попри те, що протягом 2015-2016 рр. Д. Трамп та Б. Джонсон обмінялися низкою неприємних заяв щодо один одного, їхні адміністрації дійсно були відкриті до співпраці. На думку Х. Конлі, яка обіймала посаду у європейському

¹⁸⁶ Knight, B. "German politicians shocked at Trump win – DW – 11/09/2016". dw.com, 9 November 2016. <https://www.dw.com/en/merkel-congratulates-trump-as-politicians-express-shock/a-36318866..>

¹⁸⁷ Hume, T. "Boris Johnson tells EU leaders to stop whining about Trump | CNN". CNN, 11 November 2016. <https://edition.cnn.com/2016/11/11/europe/europe-boris-johnson-trump/index.html>.

відділі Держдепартаменту США, Д. Трамп був готовий до співпраці з тими лідерами, які схожі на нього у своїх висловах та діях. Це ніби створювало для нього підґрунтя для автоматичної довіри¹⁸⁸.

У своєму аккаунті у твіттері (Twitter) Д. Трамп вказав, що Б. Джонсон - це саме та людина, на яку чекає Велика Британія¹⁸⁹. У спогадах Д. Болтон зазначає, що тривалий час серед усіх світових політиків найтісніші стосунки в Д. Трампа були із прем'єр-міністром Японії С. Абе, з яким вони полюбили разом грати у гольф-гру, яка стала частиною політичного життя у тому числі і в східній півкулі. Все змінилося лише тоді, коли Б. Джонсон став головою британських консерваторів та відповідно прем'єр-міністром Сполученого Королівства¹⁹⁰.

Після відставки Т. Мей урядам США та Британії було легше співпрацювати, зокрема, коли мова йшла про протистояння з «Хуавей» («Huawei») в контексті торгової війни США з Китаєм. Також Джон Болтон у 2019 році, коментуючи початок співпраці між новим урядом Великої Британії та адміністрацією Д. Трампа, зазначив, що вони дуже інтенсивно розвиваються¹⁹¹.

Згідно оприлюднених у вересні 2020 року даних розслідування американської громадської організації CREW, яка займається контролем за дотриманням чиновниками доброчесності, Д. Трамп створив понад 3400 конфліктів інтересів¹⁹². Фактично, мова йде про зловживання своїми повноваженнями на посту президента заради відстоювання інтересів свого бізнесу, зустрічі з іноземними чиновниками у власних інтересах, реклама свого бізнесу, витрати американських платників у власних інтересах. Зокрема,

¹⁸⁸ Lippman, D., Toosi, N. Boris and Donald: a very special relationship. Politico. 12. 08. 2019. <https://www.politico.com/news/2019/12/12/trump-boris-johnson-relationship-083732>.

¹⁸⁹ Trump said Boris Johnson is exactly what UK has been looking for and people aren't holding back.

¹⁹⁰ Болтон Дж. Кімната, де це сталося. / пер. з англ. Г. Пшеничної, Л. Яким, Є. Коротяєвої, Н. Дерев'яко. – Х.: Віват, 2021. – 672 с.

¹⁹¹ Carol Lee Bolton's message to the U.K. on Brexit: We are with you. NBC News, 2019. <https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/bolton-s-message-u-k-brexit-we-re-you-n1041556>.

¹⁹² President Trump's 3400 conflicts of interest. CREW. 2020, September. <https://www.citizensforethics.org/reports-investigations/crew-reports/president-trumps-3400-conflicts-of-interest/>.

наводиться приклад зловживання Д. Трампом, яке стосувалося одного з найпрестижніших турнірів з гольфу. Посол США у Великій Британії Роберт Вуд Джонсон повідомив про те, що Д. Трамп, тиснучи на нього, вимагав вплинути на урядовців Шотландії для того, щоб місце проведення турніру було перенесено до його полів для гольфу. Це лише один з подібних епізодів, який стосується саме Великої Британії. Чутки про кожне з подібних зловживань формували образ Д. Трампа як людини, яка слідує власним інтересам та ігнорує державні¹⁹³.

Неоднозначно Д. Трамп висловлювався щодо теракту в Лондоні в червні 2017 року, організованого прихильниками ІДІЛ. У результаті трагедії 11 осіб загинуло, 48 було поранено. Д. Трамп відреагував на це критикою лондонського мера з 2016 року С. Хана, який є виходцем з Пакистану¹⁹⁴. Президент США звинуватив його в теракті, стверджуючи, що це є наслідком надмірної політичної коректності мера. Попри те, що Садик Хан закликав до боротьби проти радикального ісламу, він заявляв і про ісламофобію у Великій Британії, з якою потрібно боротися. Вдруге Д. Трамп розкритикував мера Лондона за політкоректність в 2020 році напередодні свого візиту у Британію¹⁹⁵. Восени 2017 року Д. Трамп направив свою критику на британську поліцію - Скотленд Ярд. На переконання президента США поліція знала про ймовірний теракт, але не вжила жодних заходів, щоб цьому запобігти. Резонансною подією була публікація Д. Трампом у листопаді 2017 року у фейсбуці відео ультраправої організації «Britain first», яка діє на території Великої Британії з 2011 року. Своїм головним завданням лідери організації вбачають боротьбу з імміграцією у Велику Британію. Теракти, що відбулися літом та восени 2017 року, викликали

¹⁹³ M. Landler, L. Jakes, M. Haberman. Trump's request of an Ambassador: Get on British Open for me. The New York Times. 21 July 2020. <https://www.nytimes.com/2020/07/21/world/europe/trump-british-open.html>.

¹⁹⁴ "Trump slams "political correctness," London mayor in wake of attack". CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories, 4 June 2017. <https://www.cbsnews.com/news/trump-knocks-political-correctness-london-mayor-in-wake-of-uk-attacks/>.

¹⁹⁵ Tillet, Emily. "Trump reignites Twitter war with London Mayor Sadiq Khan minutes before landing in U.K." CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories, 3 June 2019. <https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-twitter-trump-reignites-twitter-war-with-london-mayor-sadiq-khan-minutes-before-landing-in-uk/>.

хвилю негативних публікацій на сторінках організації у твіттері та фейсбуці щодо мігрантів, які сповідують іслам. Наразі сторінки організації заблоковані в соціальних мережах, їхні публікації визнали такими, що розпалюють ворожнечу та ненависть. Один з таких дописів і опублікував Д. Трамп, після чого його розкритикували британські ЗМІ.

Б. Джонсон та Д. Трамп уперше зустрілися за межами своїх держав, а саме в Біарріці (Франція) в межах зустрічі G7. Для ЗМІ обидва лідери демонстрували «особливу» близькість, притаманну очільникам держав, між якими панують «особливі відносини». Після цього їм вдалося також зустрітися у Нью-Йорку в рамках ООН. Д. Трамп називав Б. Джонсона своїм «другом». До об'єктивів фотокамер потрапила рука Д. Трампа, яку він поклав на коліно Б. Джонсону. Фактично за підсумками обох зустрічей можна було б зауважити, що обидва лідери держав намагалися продемонструвати між собою максимально тісне та відкрите спілкування. Це у свою чергу дало підставу стверджувати, що «особливі відносини» не зникли, а й досі є характерною ознакою відносин між США та Великою Британією.

У 2018 році під час економічного форуму, що проходив у Давосі, Д. Трамп розкритикував скептиків «особливих відносин» між США та Великою Британією, пообіцявши сприяти інтенсифікації економічних зв'язків¹⁹⁶. На той момент підстав сумніватися в наявності «особливих відносин» було достатньо.

Інакше відбувала третя зустріч між Б. Джонсоном та Д. Трампом у грудні 2019 року в рамках саміту НАТО в Лондоні. Британський прем'єр дистанціювався від американського президента та не проводив офіційну зустріч. Більшість часу вони провели за закритими дверима на Даунінг-стріт, щоб уникнути надмірної уваги преси. Причиною цього слугувало обережне ставлення британських парламентарів до Д. Трампа. Через це Б. Джонсону довелося уникнути навіть зустрічі з президентом США у Букінгемському палаці.

¹⁹⁶ Baker, Peter. "Trump, in Davos, Mends Split With Britain and Widens One With Palestinians (Published 2018)". The New York Times, 25 January 2018. <https://www.nytimes.com/2018/01/25/world/europe/donald-trump-davos-trade.html>.

Отже, можна зробити висновок, що між лідерами США та Великої Британії в досліджуваний період вдалося зберегти високий рівень співпраці, що відображено в регулярних зустрічах Д. Трампа з Т. Мей та Б. Джонсоном. Попри скандальні заяви та поведінку американського президента, це вдалося нівелювати обережною поведінкою Т. Мей, навіть попри те, що Д. Трамп критикував її політику щодо Брекзиту, спонукаючи до якомога швидкого виходу Британії з ЄС. Між Д. Трампом та Б. Джонсом часто проводили паралелі як двох консерваторів, які здатні стати оновленим дуєтом, як це було за президентства Р. Рейгана та М. Тетчер. Проте реально тісної взаємодії між політичними лідерами не було. Б. Джонсон намагався дистанціюватися від Д. Трампа, зважаючи на громадську думку у Великій Британії.

РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

3.1 Особливості військового співробітництва США та Великої Британії

Упродовж останніх десятиліть найбільш тісними американсько-британські відносини були саме у сфері військової співпраці, розвідки та кібербезпеки. У першу чергу варто звернути увагу на «Стратегію національної безпеки США», опублікованої у грудні 2017 року. Адміністрація Д. Трампа визнавала Китай, Іран та Росію головними загрозами міжнародному правопорядку. З іншого боку, у британській «Стратегії національної безпеки, стратегічної оборони та безпеки» 2015 року охарактеризовано заокеанського партнера як головну економічну та військову силу¹⁹⁷. Сполучені Штати розглядаються як держава, що володіє ресурсом достатнім для підтримки безпеки у світі, здатна дуже швидко реагувати на нові виклики. У Лондоні були зацікавлені в тому, щоб і надалі спільно зі США захищати свої інтереси у різних регіонах світу: на Близькому Сході, у Європі та Північній Африці. Цим документом уряд Великої Британії підкреслив, що між Вашингтоном та Лондоном встановлено «особливі відносини». Виходячи з цього документа для Британії найбільш відчутною є співпраця із США у сфері розвідки та розробки ядерної зброї. Встановлювалася необхідність проведення спільних військових навчань з метою покращення координації між усіма родами військ обох держав, у тому числі сил спеціальних операцій та розвідки.

У березні 2021 року у доповіді міністра оборони Великої Британії Б. Воллеса військове співробітництво Лондона та Вашингтона визначене як «найбільш досконале та найбільш тісне, ніж у будь-яких інших країн світу»¹⁹⁸.

¹⁹⁷ Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015". GOV.UK, 23 November 2015. <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>.

¹⁹⁸ Ministry of Defence. "Defence in a Competitive Age". GOV.UK, 22 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age>.

Фактично, ця теза підтверджує, що в період адміністрації Д. Трампа державам вдалося зберегти високий рівень співробітництва.

Станом на 2017 рік за витратами на оборону Велика Британія посідала 5 місце у світі та перше у Європі. Сполучене Королівство забезпечувало присутність НАТО у Прибалтиці (800 британських військовослужбовців у Естонії) та надавала всебічну підтримку американським військовим, що знаходилися на території Польщі. У Британії було розміщено штаб-квартиру військово-морських сил НАТО. У планах Великої Британії було витратити до 180 млрд. фунтів стерлінгів на оборону протягом наступних десяти років¹⁹⁹.

У 2018 році у контексті Брекзиту документ було переглянуто та видозмінено щодо частини оборонних цілей Королівства. На кшталт британської Стратегії 2015 року, США залишилися у статусі «головного міжнародного партнера»²⁰⁰. Спільно держави мали боротися проти головних загроз для сучасної системи міжнародних відносин: тероризму та організованої злочинності. Політолог та викладач Лондонської школи економіки Т. Олівер називає військову співпрацю між США та Великою Британією «Лазарем, що завжди повертає двосторонні відносини до життя» у випадку, якщо між державами виникають суперечки у будь-яких інших сферах державної діяльності²⁰¹.

З 2007 року Сполучене Королівство та США є партнерами Договору про співпрацю у сфері оборонної торгівлі. Завдяки цьому США та Велика Британія встановили тісні зв'язки з виробництва військової техніки та зброї. Сполучене Королівство має довготермінові домовленості про співпрацю з гігантами американського ВПК: «Boeing», «General Dynamics», «Harris», «Honeywell», «ITT», «Lockheed Martin», «Northrop Grumman», «Raytheon», «Rockwell». У свою

¹⁹⁹"UK and US defence cooperation". GOV.UK, 20 October 2017. <https://www.gov.uk/government/publications/uk-and-us-defence-cooperation>.

²⁰⁰National Security Capability Review. (2018). Gov.UK. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5af1991040f0b642e2d8fa06/6.4391_CO_National-Security-Review_web.pdf.

²⁰¹"The UK-US special relationship: between a Trump rock and a Brexit hard place". LSE BREXIT, 20 January 2017. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/01/20/uk-us-special-relationship-between-a-trump-rock-and-a-brexit-hard-place/>.

чергу британським компаніям «BAESystems», «Cobham», «Martin Baker», «QinetiQ», «Rolls-Royce» та «Ultra» США також надають доступ до своїх новітніх розробок. Найбільш тісною є співпраця в галузі авіабудування та розробки електронних чипів для військової техніки різного призначення. За період 2018 року торговельний обіг у військовій галузі між державами склав понад \$3 млрд²⁰².

На тлі загрози з боку Ірану та Північної Кореї, які можуть застосовувати хімічні та ядерні засоби враження, США та Велика Британія особливу увагу приділяють розвитку засобів протирадіаційного та хімічного захисту. У рамках співпраці між ВПК Велика Британія замовила американській компанії Boeing літаки-розвідники Р-8А «Посейдон»²⁰³, які базуватимуться у Шотландії. Стратегічне значення цих літаків для Великої Британії полягає у постійному контролі та охороні берегової лінії британського острова. У 2018 році держави підписали договір про обслуговування та використання у спільних операціях британських військово-транспортних літаків С-18.

Збройні сили США розміщені на території Великої Британії з часів Другої світової війни. Американські військово-повітряні сили розташовані на шести британських летовищах. Частина з них, наприклад, у Алконбері передані для американських операцій ще у часи Другої світової війни для бомбардування Німеччини. У цьому містечку розташоване 501-ше крило авіапідтримки та 423-тя авіаційна група. У Рейфорді США розмістили 95-ту та 488-му ескадрилью розвідки та 100-те авіакрило дозаправки разом з 352-ою групою сил спеціальних операцій та 727-му повітряну ескадрилью. Ця база використовується спільно ще з часів «холодної війни», оскільки США максимально нарощували свою присутність з метою протистояння з СРСР. До сьогодні на цій авіабазі знаходиться у тому числі американська стратегічна авіація. За каденції

²⁰² . "Defence Minister Hails UK-US Transatlantic Partnership". GOV.UK, 6 November 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-minister-hails-uk-us-transatlantic-partnership>.

²⁰³ "UK and US Strengthen Maritime Aviation Cooperation". GOV.UK, 25 January 2017. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-us-strengthen-maritime-aviation-cooperation>.

президента США Г. Трумена у 1950 році з Великою Британією було досягнуто домовленості про розташування американських бомбардувальників на території авіабази Лейкенхіт, де розташувалося 48-ме авіакрило США. Окремо було відведено авіабазу у Мілденхолі для розміщення на її території літаків-дозаправників для дальніх місій американської та британської авіації. Завдяки цьому американська авіація може досягати східних кордонів НАТО, а також Близького Сходу. Для застосування літаків розвідки використовується авіабаза Менвіт. Ще один аеродром, Кроутон, став головним осередком для американських операцій на Близькому Сході. Таким чином, близько 9300 американських військових несуть службу на перелічених базах²⁰⁴.

У лютому 2018 року відбулася зустріч міністра оборони Великої Британії Г. Вільямсона та міністра оборони США Дж. Метіса. Як результат зустрічі міністри визначили головними загрозами для своїх держав Північну Корею, Російську Федерацію та Ісламську державу²⁰⁵.

У листопаді 2018 року заступник міністра оборони США Райан Маккартні зустрівся з парламентським секретарем міністра оборони Великої Британії Ендрю Стюартом. Вони домовилися про поглиблення співробітництва та спільних навчань між ВМС та ВПС своїх держав. Ендрю Стюарт акцентував увагу на історичності американсько-британських відносин та їхній потенціал у дослідженні космічного простору²⁰⁶.

У 2018 році відбулися американсько-британські військові навчання у Північній Кароліні, з цією метою до США прибула 3-тя британська дивізія. У 2019 році вона взяла участь у спільних навчаннях з 1-ою бронетанковою дивізією США у Техасі. До сьогодні жодна з держав не має прикладу такого тісного військового співробітництва. Британські військові проходять навчання у США

²⁰⁴ The United Kingdom: Background, Brexit, and Relations with the United States. Congressional research service. 16 April 2021. <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33105.pdf>

²⁰⁵ "Defence Minister hails UK-US transatlantic partnership". GOV.UK, 6 November 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-minister-hails-uk-us-transatlantic-partnership>.

²⁰⁶ "Defence Secretary discusses threats with US counterpart". GOV.UK, 1 February 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-discusses-threats-with-us-counterpart>.

безпосередньо у складі американської армії. Командування обох держав регулярно проводить навчання з планування військових операцій. Подібні навчання США та Велика Британія не проводять більше з жодною країною світу²⁰⁷.

З 2011 року США та Велика Британія беруть участь у війні у Сирії. За адміністрації Д. Трампа США задля остаточного врегулювання конфлікту визначили три завдання: 1) завдати рішучої поразки ІДІЛ; 2) завершити конфлікт так, як це передбачено у резолюції Ради Безпеки ООН; 3) схилити Іран до рішення вивести підконтрольні йому бойові формування в Сирії.

Башара Асада було звинувачено у використанні забороненої хімічної зброї, через що навесні 2018 року Д. Трамп ухвалив рішення нанести серію авіаударів по сирійських промислових об'єктах, де могла вироблятися хімічна зброя. Попри те, що Т. Мей зіткнулася з неоднозначною оцінкою цього плану серед британських парламентарів, вона підтримала наміри американського президента, хоча лідер лейбористської партії Д. Корбін розкритикував це рішення прем'єрки. Авіагрупа, що складалася з американських, британських та французьких винищувачів, бомбардували сирійську військову промисловість. Велика Британія за період 2021-2021 рр. витратила понад як 3,6 млрд фунтів стерлінгів на війну в Сирії²⁰⁸.

Між США та Великою Британією виникли розбіжності з приводу Ірану. Д. Трамп почав досить рішуче та різко діяти проти ІРІ. На заклики американського президента вийти з ядерної угоди з Іраном Велика Британія відповіла відмовою. Крім того, Британія проігнорувала проведення операції «Сентієл», яка полягала у патрулюванні вод у Перській затоці. Проте Королівство долучилося до охорони Омрузької затоки. Це рішення Великої Британії було пояснено необхідністю

²⁰⁷ Carr-Smith, J. "Unparalleled Partnership: Continued U.S., British Military Cooperation Is Crucial". AUSA. Дата звернення 20 March 2024. <https://www.ausa.org/articles/unparalleled-partnership-continued-us-british-military-cooperation-crucial>.

²⁰⁸ Foreign, commonwealth and development office. Syria crisis response summery. August 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63dd2a9fe90e075da4268111/UK_Syria_Crisis_Response_Summary_Feb_2023.pdf

гарантії безпеки, у тому числі для власного торгового флоту та реалізації доктрини «Глобальної Британії». Водночас Королівство прагнуло уникнути посилення конфронтації з Іраном.

Наприкінці грудня 2019 року Іран завдав удару по американській базі в Іраку, унаслідок якого один американський військовослужбовець загинув. На території цієї бази знаходилися у тому числі 400 британських військовослужбовців. У відповідь у січні 2020 року пройшла операція з ліквідації командувача Корпусу вартових Ісламської революції Кессема Сулеймані.

Вище керівництво США не вважало за необхідне попередити уряд Великої Британії про цю операцію. Проте Б. Джонсон не критикував Д. Трампа за це рішення, оскільки Іран фактично створив загрозу для британських військових. Попри те, що усі вони вціліли, їхні життя були під загрозою²⁰⁹.

19 листопада 2020 року прем'єр-міністр Великої Британії Б. Джонсон виголосив промову, у якій зазначив, що вперше з моменту закінчення «холодної війни» світ зіткнувся з глобальними загрозами. Як наслідок Лондон ставить собі за мету поглиблення військової співпраці з Вашингтоном.

У концепцію глобальної Британії входить також завдання нарощування військової присутності Королівства в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Протягом 2018-2020 рр. 5 суден королівського флоту увійшли в акваторію Південно-Китайського моря. Цей крок був сигналом для КНР, що в разі конфлікту, Велика Британія підтримає свого союзника, США, які на той момент активно протистояли з КНР. Адже Китай сприймає ці води як власне «внутрішнє море». У цьому регіоні регулярно перебуває 7-ий Тихоокеанський флот США, до складу якого входить один з найбільших у світі авіаносців – «Рональд Рейган». Цей флот має базу на території одного з японських островів Йокосука²¹⁰.

²⁰⁹ Kimberly D., Aspen, C. "The 'Special' U.S.-U.K. Relationship is Bruised After Trump Officials Left U.K. Out of Iran Strike Planning". Yahoo News, 23 July 2019. <https://news.yahoo.com/special-u-u-k-relationship-164848269.html>.

²¹⁰ USS Ronald Reagan returns to Yokosuka following 5th and 7th Fleet Deployment. Commander, U.S. 7th Fleet. Date to access: 28 November 2023. <https://www.c7f.navy.mil/Media/News/Display/Article/2812684/uss-ronald-reagan-returns-to-yokosuka-following-5th-and-7th-fleet-deployment/>.

Японія та США після Другої світової війни стали близькими військово-політичними союзниками. Це дозволяє Великій Британії кооперуватися з Японією у військовій справі та успішно нарощувати свою військову присутність у регіоні. У 2017 році Т. Мей досягла домовленості з прем'єр-міністром Японії С. Абе про трирічний план співробітництва в оборонній галузі. Уперше в історії йшла мова про проведення спільних британсько-японських навчань. Фактично у Східній Азії сформувався трикутник військового співробітництва США-Велика Британія-Японія²¹¹.

США та Велика Британія регулярно проводять військові навчання у межах участі в Північноатлантичному альянсі. Серед них вирізняється операція «Грізний щит» (англ. Formidable Shield), яка тривали по 24 дні у 2017 та 2019 роках. Під час цих навчань відпрацьовувалася оборона у випадку атаки супротивника з моря²¹².

Важливим досягненням адміністрації Д. Трампа в рамках американсько-британської військової співпраці було узгодження договору про утворення спільної авіаносної ударної групи, на чолі якої мав стати британський авіаносець «Королева Елізабет», спущений на воду у 2014 році²¹³. За словами Б. Джонсона, це важливий крок у військовому співробітництві між державами, який «підкреслює міцність двосторонніх зв'язків». У 2019 році на воду було спущено ще один авіаносець «Принц Уельський», вартістю понад 3 млрд. фунтів стерлінгів. Він заступив на службу у 2021 році, а у 2023 році очолив сили швидкого реагування НАТО.

Заснований у 1949 році, Північноатлантичний союз і досі залишається найпотужнішим військовим блоком у світі. З приходом до влади в США

²¹¹ "UK and Japan strengthen defence ties". GOV.UK, 26 January 2017. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-japan-strengthen-defence-ties>.

²¹² Connecting forces in Formidable Shield 2017. NATO Communications and information agency. – 23 2017. <https://www.ncia.nato.int/about-us/newsroom/connecting-forces-in-formidable-shield-2017.html>.

²¹³ US, UK Sign Agreement to Merge Forces for Historic Joint Carrier Deployment". Military.com. Дата звернення 20 October 2023. <https://www.military.com/daily-news/2021/01/20/us-uk-sign-agreement-merge-forces-historic-joint-carrier-deployment.html>.

Д. Трамп, НАТО зазнало помітного потрясіння. Президент США звинуватив альянс у тому, що він недостатньо приділяє уваги боротьбі з тероризмом, через що США змушені фактично самотужки протистояти цій загрози²¹⁴. Д. Трамп погрожував не виконати 5-ту статтю Договору Північноатлантичного союзу²¹⁵, якщо союзник, на якого вчинено напад, робив недостатній фінансовий внесок в альянс. Чи не найбільше стабільність альянсу розхитувала заява Д. Трампа про те, що США будуть готові вийти з НАТО²¹⁶. Ці заяви цілком відповідають стилю урядування американського президента, який шляхом тиску на своїх партнерів намагався отримати від них бажане для себе рішення, оскільки розумів реальне невід'ємне значення США для безпеки в Європі. Адже без участі в НАТО Сполучених Штатів, держави Європи не змогли б самотужки впоратися з сучасними загрозами в системі міжнародних відносин.

Уряд Великої Британії цілком позитивно відреагував на вимогу Д. Трампа до країн-членів НАТО виконувати умови участі в альянсі та робити внесок, який складає 2% від ВВП держави, що долучилася до альянсу. Лондон поруч з Вашингтоном безумовно дотримувався цієї статті протягом всього часу існування НАТО²¹⁷.

Професор університету Ноттінгема Він Різ оцінював «особливі відносини» як міст між НАТО та ЄС, тому Брекзит, на його думку, став ударом «у саме серце євроатлантичних відносин»²¹⁸. Однак Брекзит не мав на меті повний розрив відносин з країнами Європи. Для Королівства надзвичайно важливим завданням було підтримувати стабільну безпеку в регіоні.

²¹⁴ BBC News. "Trump worries Nato with 'obsolete' comment". BBC News, 16 January 2017. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38635181>.

²¹⁵ Sanger, David E., та Maggie Haberman. "Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies Against Attack (Published 2016)". The New York Times, 21 July 2016. <https://www.nytimes.com/2016/07/21/us/politics/donald-trump-issues.html>.

²¹⁶ Barnes, Julian E., та Helene Cooper. "Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia (Published 2019)". The New York Times, 15 January 2019. <https://www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/nato-president-trump.html>.

²¹⁷ "Defence Secretary discusses threats with US counterpart". GOV.UK, 1 February 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-discusses-threats-with-us-counterpart..>

²¹⁸ Rees, Wyn. "America, Brexit and the security of Europe". British Journal of Politics and International Relations 19, № 3 (6 June 2017): 558–72. <https://doi.org/10.1177/1369148117711400>.

Беззаперечна більшість громадян Сполучених Штатів Америки підтримують участь держави у НАТО – 77%, згідно з даними соціологічного дослідження, проведеного Pew Research Centre²¹⁹. У Британії цей показник складає близько 60-64%, відповідно до Pew Global Attitudes Project²²⁰. Це ще раз підтверджує наявність соціального запиту для існування НАТО в обох державах.

З 2015 по 2021 рр. США та Велика Британія були одними з основних сил НАТО, що брали участь в операції «Рішуча підтримка» в Афганістані, що ставила за мету боротьбу з тероризмом.

У 2011 році обидві держави долучилися до врегулювання війни в Сирії, викликаній низкою обставин. Сполучені Штати надали гуманітарну допомогу уряду Сирії обсягом понад \$12 млрд²²¹. Водночас загальні витрати Сполученого Королівства перевищили показник у \$3.7 млрд. Країни підтримали місцеву опозицію, а президентський режим Башара Асада визнали злочинним. Найбільше уваги держави приділили боротьбі з радикальними ісламськими джихадистськими угрупованнями на території Сирії. Протягом 2017-2018 рр. Т. Мей та Д. Трамп координували проведення військових операцій разом зі своїми союзниками. У квітні 2018 року у відповідь на застосування режимом Асада хімічної зброї в місті Дума, американсько-британські ВПА здійснили бомбардування військових об'єктів у Сирії. Бомбардування проводилося спільно з французькими ВПС²²².

²¹⁹ "Large Majorities in Both Parties Say NATO Is Good for the U.S." Pew Research Center - U.S. Politics & Policy, 2 квітня 2019. <https://www.pewresearch.org/politics/2019/04/02/large-majorities-in-both-parties-say-nato-is-good-for-the-u-s/>.

²²⁰ "The British public and NATO: still a strong alliance? - LSE Research Online". Welcome to LSE Research Online - LSE Research Online, 3 March 2020. <https://eprints.lse.ac.uk/103668/>.

²²¹ "The United States Announces More Than \$720 Million In Additional Humanitarian Assistance For The Response To The Crisis In Syria | Press Release | Archive - U.S. Agency for International Development". Archive - U.S. Agency for International Development. Date Access 20 March 2024. <https://2017-2020.usaid.gov/news-information/press-releases/09-24-2020-united-states-announces-more-720-million-additional-humanitarian-syria>.

²²² Borger, Julian, та Peter Beaumont. "Syria: US, UK and France launch strikes in response to chemical attack". the Guardian, 14 April 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/14/syria-air-strikes-us-uk-and-france-launch-attack-on-assad-regime>.

У 2019 році Д. Трамп заявив, що США виконали у Сирії свою місію – подолали ІДІЛ, тому американські війська поступово виводитимуться з Сирії. Однак незначний американський контингент мав залишитися. Натомість Т. Мей не поділяла цього рішення свого заокеанського партнера та вважала, що місію ще не виконано. З цього приводу вони проводили тривалі телефонні консультації. Британська преса відреагувала критикою в бік адміністрації американського президента, оскільки ЗМІ були схвильована долею курдів, які допомагали у боротьбі проти ІДІЛу, а тепер залишилися без підтримки. Курди в Сирії опинилися в досить скрутному становищі, оскільки були змушені воювати з ІДІЛ, чинити опір режиму Асада, а також (крім того) їхньої поразки прагнув президент Туреччини - Раджеп Ердоган²²³.

Попри зусилля Т. Мей, США все одно вивели свій військовий контингент із Сирії, хоча станом на грудень 2019 року там все ще залишалося близько 600 військовослужбовців²²⁴. У зв'язку з цим Велика Британія разом з Францією прийняла рішення увести на територію Сирії додатковий військовий контингент для підтримки безпеки у регіоні.

Варто зазначити, що точна кількість військового контингенту США на Близькому Сході достеменно невідома, оскільки з 2017 року Пентагон наклав заборону на оприлюднення кількості військовослужбовців, задіяних у військових операція США в Афганістані, Іраку та Сирії. У 2019 році Центральне командування збройних сил США (CENTCOM) подало запит про посилення угруповання в регіоні. За словами голови Пентагону, на Близький Схід направили літак аеророзвідки, додаткові винищувачі та системи протиповітряної оборони Patriot. Це можна пояснити здатністю Ірану завдавати балістичних ударів по

²²³ Tisdall, Simon. "The US withdrawal from northern Syria creates the perfect conditions for war crimes Simon Tisdall". the Guardian, 7 October 2019. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/07/us-withdrawal-syria-war-crimes-erdogan-refugees-kurdish-turkey>.

²²⁴ Congressional research. C. Humu, Blanchard, C. Armed conflict in Syria: Overview and U.S. response. 27 July 2020. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/uscrs/2017/en/115252>.

американських базах, що знаходяться на території Іраку, та прагненням США захистити місця дислокації своїх військових.

У рамках співпраці в НАТО США та Велика Британія зіткнулися з підвищеною активністю російського підводного флоту. Північна частина Атлантичного океану – це стратегічно важлива частина світу в рамках американсько-британського партнерства. Саме тут пролягає торговельний шлях, яким доставляють не лише промислові товари, а й товари воєнного призначення. У 2018 році міністри оборони НАТО ухвалили важливе рішення про створення Об'єднаного командування збройних сил в Атлантиці. Крім того, було погоджено, що до 2024 року 15 країн-учасників Північноатлантичного альянсу будуть витратити 2% від ВВП на оборону²²⁵. Один із стимулів цього рішення – це тиск на союзників з боку США та Великої Британії. Головне завдання Великої Британії як учасника НАТО полягало в тому, щоб контролювати безпеку у цьому регіоні. Як розповів журналістам глава Пентагону, угруповання, яке США направлять на Близький Схід, включає розвідувальний літак, винищувачі, інженерів і додатковий батальйон зенітно-ракетної системи здатної збивати балістичні і крилаті ракети.

США та Велика Британія ще у 1946 році підписали один з найбільш важливих міждержавних договорів – про обмін розвідданими. Після того, як у 1956 році до цього договору приєдналася Канада, Австралія та Нова Зеландія, утворилася організація, що має назву «П'ять очей» (Five Eyes). Співпраця Агентства національної безпеки США та Штаб-квартири урядового зв'язку Великої Британії настільки скоординовані, що вони діють як єдина організація, а не як дві структури, які просто співпрацюють між собою²²⁶. Крім того, у межах співробітництва у Північноатлантичному союзі діє Центр розвідки НАТО, який з 2007 року розташований у Сполученому Королівстві. Його завдання полягає у

²²⁵ "NATO Defence Ministers take decisions to strengthen the Alliance". NATO. Date Access 20 March 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152125.htm.

²²⁶ Пик, С. "Особливі відносини США та Великої Британії: розвідувальна сфера". Вісник Львівського національного університету. Міжнародні відносини, № 42 (2017): 117–122.

своєчасному наданні розвідданих головнокомандувачу збройними силами НАТО та попередження про серйозні загрози безпеці Європи²²⁷.

Однак достеменно не відомо, на якому рівні США та Велика Британія взаємодіють у структурі «П'яти очей», яким чином відбувається обмін інформацією, а головне, якою саме інформацією про своїх громадян ці держави можуть обмінюватися. У 2016 році уряд Великої Британії ухвалив Закон про слідчі повноваження, відповідно до якого для британського керівництва розширювалися межі збору та поширення персональних даних населення Британії. Тому, з приходом до влади Д. Трампа, британське суспільство сколихнула хвиля невдоволення тим, що їхні персональні дані можуть бути використані таким імпульсивним президентом у своїх цілях, у разі, якщо такі дані передаватимуться британським урядом на запит США. За даними YouGov Poll 78% британців були переконані, що їхні дані можуть бути використані в корисливих цілях²²⁸.

Д. Трамп завдав репутаційного удару американським спецслужбам. Він назвав ЦРУ та ФБР прикладом «глибинної держави» та порівняв їхню діяльність із спецслужбами гітлерівської Німеччини²²⁹. Офіс директора національної розвідки США опублікував дані, відповідно до яких на президентські вибори 2016 року в Штатах намагалася вплинути Російська Федерація. Звільнення Д. Трампом з посади директора ФБР Дж. Комі керівники офісів розвідки у Лондоні, Канберрі та Оттаві сприйняли як боротьбу проти людини, яка намагалася викрити іноземне втручання у внутрішні справи США.

Однак Д. Трамп не обмежився лише втручанням у роботу розвідки своєї держави, а розкритикував і Центр урядового зв'язку Великої Британії. Посилаючись на колишнього аналітика ЦРУ Ларрі Джонсона американський

²²⁷ "NIFC | Home". NIFC | Home. Дата звернення 20 March 2024. <https://web.ifc.bices.org/>.

²²⁸ International, Privacy. "Press Release: New poll reveals that 4 out of 5 Britons believe Donald Trump will use his...". Medium, 20 January 2017. <https://medium.com/privacy-international/press-release-new-poll-reveals-that-4-out-of-5-britons-believe-donald-trump-will-use-his-1b723c6d950>

²²⁹ Pramuk, J. Trump melts down on Twitter: are we living in Nazi Germany? CNBC. 11 January 2017. <https://www.cnbc.com/2017/01/11/trump-melts-down-on-twitter-are-we-living-in-nazi-germany.html>.

президент звинуватив британську спецслужбу у тому, що вона нібито проводила стеження за його передвиборчої кампанією 2016 року на користь Б. Обами. Звичайно, керівництво Центру урядового зв'язку заперечило свою причетність до подібних акцій, однак не надало конкретних доказів, які могли б довести непричетність спецслужби у цьому питанні. Однак це цілком уписується у сутність діяльності організації, яка не може надавати доступ до подібних даних²³⁰.

У березні 2018 року Росія провела операцію з ліквідації одного з колишніх офіцерів ГРУ Сергія Скрипаля, який знаходився у Великій Британії, у місті Солсбері. Отруєна була також і його донька. Для злочину російські убивці використовували нервово-паралітичну речовину «Новачок». Обом Скрипалям вдалося вижити, однак загинув британський полісмен, який надавав першу допомогу жертвам, а також громадянка Британії, яка знайшла залишений на вулиці флакон з парфумом, у якому насправді був «Новачок». Фактично, ця операція була демонстративною акцією РФ, яка мала б залякати керівництво країн НАТО і показати, мовляв Росія готова йти на ескалацію конфлікту та не боїться діяти на території держав-членів Північноатлантичного союзу. Після цього США та Велика Британія разом зі своїми партнерами «П'яти очей» провели найбільшу з 1971 року операцію з висилки російських військових, які знаходилися на території США та Європи. Було вислано 23 особи з Британії, 60 – зі США та 35 – з ЄС. Австралія та Канада також вислали шпигунів Кремля. Т. Мей закликала держави Європи об'єднати свої зусилля на протидію російським шпигунам.

Отже, можна зробити висновок, що попри наявність внутрішніх суперечностей у НАТО стосовно економічних питань та популістської політики Д. Трампа, яка дестабілізувала ситуацію, активна участь США та Великої Британії у союзі є безумовною. Північноатлантичний альянс залишається однією із найважливіших точок взаємодії в «особливих відносинах» обох держав. За

²³⁰ Faulkenbridge, G. After Trump Tweet, GCHQ says claim it spied on Trump is utterly ridiculous. Reuters. <https://www.reuters.com/article/idUSKCN1S01IB/>.

адміністрації Д. Трампа США та Велика Британія продовжили успішну співпрацю у військовій та розвідувальній сфері.

3.2 Брекзит та тристороннє партнерство Велика Британія – США – ЄС

Упродовж другої половини ХХ ст. сформувалося тристороннє партнерство США – Велика Британія – ЄС. Сполучене Королівство було ланкою, яка об'єднувала їх. При цьому, протягом усього часу існування Європейського Союзу як економіко-політичного союзу, як у Вашингтоні, так і у Лондоні сформувалося різне уявлення про те, якими мають бути ці відносини. Для уряду Сполучених Штатів було важливо, щоб Велика Британія відіграла роль «містка» у трансатлантичних відносинах та фактично забезпечувала лобіювання вигідних для США позицій з різних питань. Усе ж це тристороннє партнерство у першу чергу варто розглядати з точки зору його оборонного потенціалу та співпраці в рамках НАТО. Як зазначав британський політолог У. Ріс, США, не маючи можливості повністю впливати на євроінтеграцію, фактично делегували Великій Британії завдання з забезпечення в Європі співробітництва з безпеки й оборони²³¹.

У процесі формування ЄС, коли лише йшли дебати про вступ Великої Британії до цього європейського утворення, у Лондоні знайшлася велика частина скептиків, які не хотіли навіть частково поступатися своїм правом на суверенітет. Як у США, так і в Британії не вірили у те, що ЄС стане організацією, здатною вирішувати конкретні завдання на міжнародній арені. Тому навіть у 60-70-х рр. надавалася перевага радше міжурядовій взаємодії, ніж наднаціональній²³². Активне розширення Європейського союзу впродовж 90-х рр. ХХ ст. на схід Європи після розпаду СРСР супроводжувалося прагненням Великої Британії зменшити високий рівень інтеграції серед західноєвропейських країн. Таким чином Лондон намагався підтримати Вашингтон, оскільки сильна Західна Європа могла перетворитися на глобальну силу, яка не потребує Сполучених Штатів. Включення східно та центральноєвропейських держав до складу ЄС

²³¹ Rees, Wyn. "America, Brexit and the security of Europe". *British Journal of Politics and International Relations* 19, № 3 (6 June 2017): 558–72. <https://doi.org/10.1177/1369148117711400>.

²³² Ibid.

відповідало інтересам США, оскільки це зменшувало рівень інтеграції, і водночас розширювало вплив Сполучених Штатів у регіоні.

Ще на початку XXI ст. окремі держави Західної Європи потрапили під критику США з приводу недостатнього внеску в спільну оборону. Зокрема, у 2003 році адміністрація Дж. Буша назвала зустріч з питань оборони між Німеччиною, Францією, Бельгією та Люксембургом «зустріччю виробників шоколаду». Міністр оборони США Роберт Гейтс дорікав європейським державам їхньою цілеспрямованою політикою демілітаризації, що ослаблює Європу перед новими викликами в міжнародних відносинах²³³.

Велика Британія не відігравала роль лідера в ЄС з приводу оборонних ініціатив в регіональних масштабах. Переважно Британія розбудовувала двостороннє партнерство з окремих питань військового співробітництва та уникала лідерства у XX ст. Прикладом такої співпраці є угода про створення спільної авіаударної групи, підписана між Великою Британією, Ірландією та Францією у 2010 році. Як зазначає з цього приводу С. Марш, Велика Британія уникала ролі лідера в ЄС²³⁴. Таким чином Британія, фактично, підтримувала першість США в будь-яких оборонних ініціативах у межах ЄС. Однак у рамках домовленостей Берлін-плюс, ЄС міг проводити власні операції окремо від НАТО. Для цього створювався спеціальний штаб, який розміщувався у Великій Британії. Це нововведення з боку європейських держав кинуло виклик американському лідерству в регіоні.

У 2003 та 2011 році Велика Британія блокувала створення інтегрального штабу планування військових операцій. Таким чином, Сполучене Королівство обмежувало заходи, які могли б вжити європейські держави в рамках Спільної безпекової політики поза межами НАТО. Аналізуючи роль Брекзиту у національній безпеці Великої Британії Нік Вітні зазначив, що Велика Британія

²³³ "Text of Speech by Robert Gates on the Future of NATO". Atlantic Council. Date Access 20 October 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/text-of-speech-by-robert-gates-on-the-future-of-nato/>.

²³⁴ Marsh, S. Dobson, A. Anglo-American relations: Contemporary perspectives. Abingdon, Oxon: Routledge, 2012. pp 179-207.

відіграла «обструктивну роль» для спільної оборонної політики ЄС. Цим Королівство намагалося утримувати Францію та Німеччину від будь-яких оборонних ініціатив поза межами Північноатлантичного альянсу. Подібне партнерство в рамках ЄС значно зменшувало б вагу США в регіоні. Париж та Берлін планували створити військову командну структуру ЄС, яка мала б займатися плануванням оборони незалежно від НАТО. На тлі зростання у Великій Британії євроскептицизму Німеччина та Франція почали звертати ще більше уваги на формування командної структури ЄС для того, щоб швидко реагувати на будь-які загрози поблизу кордону. Це у свою чергу ставило під загрозу британське лідерство в регіоні.

Президент комісії ЄС Жан-Клод Юнкер двічі закликав до створення збройних сил ЄС. Уперше він це зробив у 2015 році, заявивши, що на тлі зростання військової сили Росії, Європа повинна продемонструвати своє прагнення та потенціал захищати свої цінності²³⁵. Він зіткнувся з критикою з боку Великої Британії, де спікер уряду Королівства Жан-Крістоф Грей заявив, що подібні ініціативи підривають основи існування Європейського союзу і ще більше посилюють інтеграцію між державами. Віцепрезидент Європейської комісії Федеріка Могеріні у 2016 році також закликала держави ЄС до посилення військового співробітництва. Свою заяву вона зробила після британського референдуму про вихід з ЄС. Такі заклики політичних лідерів Європи варто розцінювати як бажання побороти дезінтеграційні процеси та євроскептицизм, які перемогли у Великій Британії.

Про події напередодні Брекзиту пише в мемуарах посол США в ЄС у 2014-2016 рр. – А. Гарднер²³⁶. За його словами, у 2016 році за сприяння Великої Британії США вдалося укласти угоду з ЄС у сфері регулювання цифрових технологій та захист персональних даних. Він також зазначає, що в адміністрації

²³⁵ Sparrow, Andrew. "Jean-Claude Juncker calls for EU army". the Guardian, 8 March 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-for-eu-army-european-commission-military>.

²³⁶ Gardner. Stars with stripes. The Essential Partnership between the European Union and the United States. London: Palgrave Macmillan, 2020, 490 p.

Б. Обама не розуміли тези прихильників Брекзиту про те, що Велика Британія перетворилася на васала Сполучених Штатів. Гальмування глобалізаційних процесів, викликаних виходом Британії з ЄС, не відповідало ліберальній ідеології США. Заява про те, що Лондон залежить від Вашингтона у своїй зовнішній політиці, не відповідають дійсності, вони були направлені на те, щоб отримати голоси громадян під час референдуму. За словами А. Гарднера, наявність партнерських відносин між Вашингтоном та Брюсселем не означала, що між ними не було непорозумінь. Натомість з Лондоном Вашингтон сходився з більшої кількості зовнішньополітичних, економічних та безпекових питань. Тому природньо, що адміністрація Обама бажала бачити Велику Британію в ЄС. Перебування Британії в цьому утворенні забезпечувало міцність трансатлантичних зв'язків, зокрема, завдяки діяльності європейської трійки Німеччини-Франції-Великої Британії. Велика Британія розглядалася як протиположна сильній Німеччині в Європі.

У лютому 2016 року державний секретар США Джон Керрі під час безпекової конференції в Мюнхені висвітлив позицію Сполучених Штатів стосовно Брекзиту, де зазначив, що американський уряд зацікавлений у тому, щоб «сильна Британія залишилася в сильному ЄС»²³⁷. Джон Керрі також наголошував, що в глобальному світі Британія зможе збільшити своє значення, лише якщо залишатиметься членом Європейського союзу²³⁸. У США побоювалися і того, що вихід Британії з ЄС призведе до падіння ВВП у країнах ЄС і змусить перейти до протекціоністської політики.

Одним з найбільших прихильників Брекзиту був Б. Джонсон, який на той момент обіймав посаду мера Лондона. У відповідь на риторику адміністрації Б. Обама він у березні 2016 року опублікував статтю, присвячену темі Брекзиту, та реакцію на нього з боку адміністрації Б. Обама. Б. Джонсон – прихильник

²³⁷ Cowburn, A. "US Secretary of State John Kerry wants 'strong UK staying in strong EU'". The Independent, 13 February 2016. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-spells-near-existential-threat-to-europe-says-us-secretary-of-state-john-kerry-a6871921.html>.

²³⁸ BBC News. "EU referendum: US wants 'strong UK in strong EU'". BBC News, 13 February 2016. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35569134>.

В. Черчилля у яскравих літературних формах проаналізував геополітичну ситуацію, що склалася в Трансатлантичних відносинах. Насамперед він зробив акцент на тому, що за останнє століття саме завдяки Сполученим Штатам вдалося поширити та зберегти демократію у протистоянні з тоталітарними режимами. Важливим елементом його публікації була апеляція до історичного досвіду США, які найбільше цінували поняття свободи, постійно відстоюючи його. На думку Б. Джонсона, будь-які намагання США спонукати Велику Британію до федералізації з Європою є нічим іншим як «обурливим та непомірним лицемірством»²³⁹.

Дискусію підхопили американські політики. Директор ЦРУ Д. Петреус зазначив, що Брекзит – це удар по безпеці Європи в момент, коли вона потребує якомога більшої інтеграції²⁴⁰. Очевидно, що він мав на увазі саме нарощування військової потужності Російською Федерацією. Правоконсервативні кола в США вважали, що послаблення ЄС відповідає національним інтересам Сполучених Штатів. На думку американського політолога Г. Вілсона, Брекзит продемонстрував наростання «авторитарного популізму та нездатність британців адаптуватися до сучасності»²⁴¹. Соціальний портрет британця, який голосував за Брекзит виглядав наступним чином: переважно це людина, яка не отримала вищої освіти (78%), яка потребувала соціального житла (70%), мала дохід менше, ніж 1200 фунтів на місяць (66%), а за віком була старшою за 65 років (61%)²⁴².

У квітні 2016 року президент США Б. Обама негативно відреагував на можливу процедуру Брекзиту. Він заявив, що це значно ускладнить перемови між

²³⁹ "Boris Johnson: Americans would never accept EU restrictions – so why should we?" The Telegraph. Дата звернення 20 October 2023. <https://www.telegraph.co.uk/opinion/2016/03/16/boris-johnson-americans-would-never-accept-eu-restrictions--so-w/>.

²⁴⁰ Williams, J. Brexit would weaken EU security, says former U.S. military commander: paper. Reuters. Дата звернення 20 October 2023. <https://shorturl.at/aivEV>.

²⁴¹ Wilson, Graham K. "Brexit, Trump and the special relationship". British Journal of Politics and International Relations 19, № 3 (20 June 2017): 543–57. <https://doi.org/10.1177/1369148117713719>.

державами щодо нової торгівельної угоди²⁴³. Після червневого референдуму в Британії та оприлюднення його результатів відповідно до яких 51% громадян Сполученого Королівства висловився за вихід з ЄС, Б. Обама дещо послабив свою риторичку. Під час візиту до Стенфордського університету в червні 2016 року у своїй промові президент США зазначив, що світ перебуває на порозі нових викликів, і що Брекзит є результатом глобалізації, яка змінює світ та міжнародні відносини. Головними в його промові були слова про те, що незважаючи на будь-які виклики «незмінними залишаються наші «особливі відносини»²⁴⁴ з Великою Британією. Це було важливим сигналом для Лондона в контексті зміни зовнішньополітичних орієнтирів, оскільки їхній головний союзник не відсторонювався від Королівства та був готовий напрацювати нові механізми взаємодії.

Під час свого візиту до Великої Британії у квітні 2016 року Б. Обама здійснив спробу повпливати на перебіг Брекзиту. Адже прогнози стосовно майбутнього Великої Британії та трансатлантичних відносин були невтішними: зменшення ролі Лондона як економічного центру, а головне зменшення можливості Європи до захисту в разі терористичних атак. Американський президент сподівався на те, що йому вдасться повпливати у першу чергу на молоде покоління британців, яке все ще вірило у можливість напрацювати вигідні взаємини з ЄС. Мета Б. Обама полягала і в тому, щоб підтримати свого колегу прем'єр-міністра Д. Кемерона, який майже повністю втратив популярність серед населення Британії. Тому президент США зосередив свою промову на тому, щоб обґрунтувати значення Сполученого Королівства в Європі. На його погляд, важливо, щоб лідерство Британії збереглося задля того, щоб ЄС

²⁴³ Asthana, A. Rowena M. "Barack Obama: Brexit would put UK 'back of the queue' for trade talks". the Guardian, 22 April 2016. <https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/22/barack-obama-brex-it-uk-back-of-queue-for-trade-talks>.

²⁴⁴ Reilly, Katie. "Read President Obama's Remarks on 'Brexit' and Globalization". TIME, 24 June 2016. <https://time.com/4382299/barack-obama-brex-it-referendum-entrepreneurship-summit/>.

міг залишатися потужним економічним об'єднанням та забезпечувати колективну безпеку.

У Британії прихильники Брекзиту сприймали критику Б. Обама як втручання у внутрішню і зовнішню політику, що перетворює Королівство на залежну від США державу. Міністр Британії з охорони навколишнього середовища О. Патерсон використав історичну ретроспективу, щоб відповісти американському президенту, зауважуючи, що коли Америка обирала свій історичний шлях понад двісті років тому, ніхто не втручався в її внутрішні справи²⁴⁵. Подібно висловлювався й міністр юстиції Великої Британії Д. Рааб. Він провів паралель з проблемою на американсько-мексиканському кордоні, і зазначив, що США не впускають тисячі мексиканських мігрантів з міркувань безпеки. Один з членів консервативної партії Великої Британії Т. Пресглов заявив, що нікому не варто вказувати британцям на те, що їм варто робити. До критики також підключився й Б. Джонсон, який розкритикував Б. Обаму за те, що він прибрав з овального кабінету подарований його попереднику бюст Вінстона Черчилля. Цим Б. Джонсон натякав на те, що американського президента не цікавлять «особливі відносини» та добробут британців²⁴⁶.

Міністр оборони Британії Л. Фокс, аналізуючи Брекзит, зазначав, що це жодним чином не ізолює Сполучене Королівство, оскільки воно таким чином отримує значно більше можливостей для діяльності на міжнародній арені, не обмежуючи себе спільними загальноєвропейськими інтересами. На його думку, для збереження впливу в регіоні набагато важливішою є участь Великої Британії в НАТО, ніж у ЄС. Американський міністр оборони в 2017-2019 рр. Дж. Метіс зазначав, що після Брекзиту в майбутній перспективі США зможуть розглядати Францію як свого головного партнера в Європі з безпекових питань²⁴⁷.

²⁴⁵"Obama Urges UK to Stay in European Union". BBC News, 24 July 2015. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-33647154>.

²⁴⁶Perraudin, Frances. "Barack Obama accused of double standards by anti-EU campaigners". the Guardian, 22 April 2016. <https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/22/barack-obama-accused-double-standards-eu-boris-johnson>.

²⁴⁷Emmont, R. Graff, P. U.S. includes main ally Britain in letters demanding higher defense spending. Reuters. 3 July 2018. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1JT1TY/>.

У цей же час у США відбувалася передвиборча кампанія, під час якої кожен з кандидатів на пост президента не міг уникнути оцінки настільки глобальної події. Представниця демократичної партії Гіларі Клінтон навесні 2016 року висловилася проти Брекзиту і водночас влітку того ж року використала Брекзит на свою користь, стверджуючи, що ця подія спонукає до переосмислення трансатлантичного партнерства, частково покладаючи вину за цей розрив на адміністрацію Б. Обама²⁴⁸.

Для Д. Трампа рішення громадян Британії про Брекзит було «великою перемогою»²⁴⁹. Перш за все, за його словами, це перемога Сполученого Королівства, яке таким чином вирішує міграційну проблему. Водночас це перемога для Д. Трампа, оскільки у його передвиборчій програмі США мали орієнтуватися на захист своїх кордонів від нелегальної міграції та загалом розпочати цілеспрямовану боротьбу з мігрантами. Також кандидат-республіканець завзято критикував будь-які наявні політичні об'єднання, стверджуючи, що вони є неефективними та шкодять національним інтересам США. Консервативні кола довкола Д. Трампа сподівалися, що Брекзит дасть новий поштовх до розвитку американсько-британського партнерства, про що зазначали аналітики Фонду спадщини та Американського інституту підприємництва (Heritage Foundation and American Enterprise Institute)²⁵⁰. Це пояснювали тим, що Франція та Німеччина використовують ЄС для протистояння американській гегемонії в Європі. Тому через Брекзит Британія врятувала себе від тіні подібної діяльності.

Таким чином, напередодні початку строку президенства Д. Трампа Брекзит став одним із випробувань для американсько-британських відносин. «Особливі

²⁴⁸ Gass, N. Brexit burns Obama and Clinton. Politico. 24 June 2016. <https://www.politico.com/story/2016/06/obama-brexit-wont-affect-special-relationship-224764>.

²⁴⁹ MacAskill, Ewen. "Donald Trump arrives in UK and hails Brexit vote as 'great victory'". the Guardian, 24 June 2016. <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jun/24/donald-trump-hails-eu-referendum-result-as-he-arrives-in-uk>.

²⁵⁰ America and Brexit Britain: Time for an Economic Alliance?" The Heritage Foundation. Дата звернення 20 March 2024. <https://www.heritage.org/international-economies/commentary/america-and-brexit-britain-time-economic-alliance>.

відносини» стали перед новими політичними, економічними та військовими викликами.

Тому після інавгурації Д. Трампа у січні 2017 року політика США щодо Брекзиту зазнала різкого повороту. Новообраний американський президент поміж своїх радників мав, зокрема, і британського політика Н. Фараджа, який називав Д. Трампа «містер Брекзит»²⁵¹, а Н. Фарадж зі свого боку відгукнувся про перемогу Д. Трампа на президентських виборах, як про «глобальною революцію з іскри Брекзиту»²⁵². Сам же Брекзит Н. Фарадж назвав «днем незалежності» Великої Британії. Британський політик апелював до того, що голосування за вихід з ЄС стало днем протесту проти глобалізації. 45-й президент навіть натякав уряду Великої Британії на те, що хотів би бачити Н. Фараджа на посаді британського посла в США. Однак він отримав відмову від міністра закордонних справ Б. Джонсона, який запевнив, що чинний посол Кім Дарок чудово виконує свою роботу, і не має потреби знімати його з посади.

Офіційно ж процедура Брекзиту розпочалася 20 березня 2017 року, коли до Брюсселя було спрямовано лист, про те, що Британія застосовує 50 статтю договору про ЄС²⁵³. Процедура мала зайняти 2 роки й тривати до березня 2019 року. З цього моменту Британія змінювала свої геополітичні цілі. При цьому головною проблемою між США та Великою Британією в контексті Брекзиту було підписання торговельної угоди зі США. І якщо за каденції Обама підписання нової торговельної угоди на вигідних для Сполученого Королівства умовах було дещо туманним майбутнім, то з приходом до влади Д. Трампа ситуація змінилася. Це був шанс для уряду Т. Мей вибудувати нові партнерські економічні взаємини. У 2018 році британський експорт у США зріс майже на 7%, що було більше ніж

²⁵¹ Farage, N. Donald Trump calls himself Mr. Brexit. Here`s why he`s right. The Washington Post. 6 September 2016. <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/09/06/nigel-farage-donald-trump-calls-himself-mr-brexit-heres-why-hes-right/>.

²⁵² Holden, M., Schomberg, W. UKIP leader Farage lauds Trump win as a supersized Brexit. Reuters. 9 November 2016. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN13418W/>.

²⁵³ Ashtana A., Stewart, H., Walker, P. May triggers article 50 with warning of consequence for UK. The Guardian. 29 March 2017. <https://www.theguardian.com/politics/2017/mar/29/theresa-may-triggers-article-50-with-warning-of-consequences-for-uk>.

у будь-яку іншу країну світу²⁵⁴. Ситуацію ускладнював лише той факт того, що Британія все ще була повноправним членом ЄС і не мала права одразу укласти подібні двосторонні угоди.

Однак Д. Трамп був готовий почати перемовини про торговельну угоду. Позитивним для Великої Британії було те, що американський президент не вірив у дієвість системи партнерства великих політично-економічних об'єднань і, звичайно, що він вітав вихід Британії з ЄС. Доналд Трамп виступав критиком багатосторонніх торговельних угод і вбачав більшу вигоду в підписанні двосторонніх домовленостей. Його логіка полягала в тому, щоб отримати якомога більшу економічну вигоду для США. До того ж американський президент сприймав ЄС як структуру, яка використовує США у своїх цілях та грабує американських громадян²⁵⁵. Тому Т. Мей перш за все намагалася домовитися з Д. Трампом про підписання торговельної угоди. Хоча у самій Британії настрої щодо «особливих відносин» з адміністрацією 45-го президента були скептичними. По-перше, значна частина британців сподівалася на перемогу на виборах Гіларі Клінтон. По-друге, складалося враження, що Британія, проводячи Брекзит, замість того, щоб реалізовувати власну політику, натомість все одно залишається другорядною державою зі слабкою позицією на міжнародній арені, стаючи залежною від США. Після візиту Т. Мей у США розпочався перший раунд переговорів щодо нової торговельної угоди. Однак вони проходили за закритими дверима і на широкий загал умови, які обговорюються, не виносилися.

Варто зазначити, що Д. Трамп був прихильником «жорсткого» Брекзиту. Тому він розпочав словесну критику Т. Мей. Він у повну силу розкритикував її намагання поступово виводити Британію з ЄС, а також за те, що Т. Мей не дослухалася до порад, які він їй надавав. Фактично Д. Трамп вдавався до

²⁵⁴ Department for International Trade. "ONS Trade Statistics: Exports Rise by £14 Billion". GOV.UK, 11 January 2019. <https://www.gov.uk/government/news/ons-trade-statistics-exports-rise-by-14-billion>.

²⁵⁵ Brattberg, E., Rome, N. The Limitations of the U.S. approach to Brexit. Carnegie Endowment for international peace. Carnegie Endowment for International Peace. 28 November 2018. <https://carnegieendowment.org/2018/11/28/limitations-of-u.s.-approach-to-brexite-pub-77820>.

шантажу «туманного Альбіону», знову погрожуючи зірвати торговельну угоду. Тому Д. Трампу в цей час більше імпонував міністр закордонних справ Британії Б. Джонсон. Він неодноразово висловлювався про те, що бажав би бачити саме цю людину керівником Сполученого Королівства. Однак, очевидно під тиском власних радників, Д. Трамп послабив свою риторику і наголосив, що торговельна угода все ж буде завершена і підписана на дуже вигідних для обох держав умовах.

Американські аналітики сподівались на розширення співпраці в найбільш чутливих сферах американсько-британських відносин: обороні та розвідці²⁵⁶. Хоча Велика Британія не могла не підтримувати тісну співпрацю з європейськими державами стосовно безпекової політики в регіоні.

З 24 липня 2019 року пост прем'єр-міністра Великої Британії обійняв Б. Джонсон, усі очікували побачити на цій посаді «британського Трампа». Уважалося, що ці дві політичні постаті дуже схожі між собою. Б. Джонсон на новій посаді одразу продемонстрував, що такі думки носять помилковий характер. Справді, він був прихильником «жорсткого Брекзиту» і отримав свою посаду в результаті того, що уряд Т. Мей не зміг вирішити низку проблем, створених виходом з ЄС. Але це не означало, що усі дії Б. Джонсона на політичній арені матимуть виражену антиєвропейську спрямованість.

У жовтні 2018 року Б. Джонсон погодив з ЄС договір, відповідно до якого держави ЄС погодилися напрацювати методи боротьби з американськими санкціями, які шкодять європейським компаніям. Ключовий пункт цієї угоди – відмова від автоматичної підтримки американських односторонніх санкцій. Ці дії Б. Джонсона викликали цілком трампістську реакцію: американський президент знову перейшов до шантажування Великої Британії торговою угодою. Завдяки цьому договору у 2019 році Велика Британія, Франція та Німеччина домовилися про створення компанії INSTEX SAS, яка мала займатися торгівлею

²⁵⁶ Cyr, A. "Cyr. A. Brexit and Transatlantic security". Parameters 48, № 1 (2018): 85–93. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2853&context=parameters>.

з Іраном, щоб уникати американських санкцій, накладених на Іран²⁵⁷. Фактично, це була відповідь на шантаж республіканськими яструбами своїх традиційних союзників. США погрожували ввести до санкційного списку низку європейських компаній, які продовжуватимуть співпрацю з Іраном, після того як США обкладуть його санкціями.

Б. Джонсон у свою чергу мав на меті підписати торгову угоду зі США до 31 грудня 2020 року для того, щоб одночасно підписати й угоду з ЄС. У цей час мав закінчитися перехідний період виходу Британії з союзу. Але умови, які хотів запропонувати Б. Джонсон США ускладнювали підписання угоди. Він поставив за мету ввести особливий «електронний податок» для американських компаній «Amazon», «Facebook», «Google», оскільки це дозволило б наповнити британський бюджет на 25 млрд. фунтів стерлінгів. Звичайно, ніхто не вірив у підписання угоди на подібних умовах, оскільки Д. Трамп проводив протекціоністську політику.

Як зазначив американський історик А. Сір, у контексті взаємодії США – ЄС роль Великої Британії особливо зросла у 2018 році, коли виникла напруженість у відносинах Вашингтона та Берліна. Але Брекзит, фактично, нівелював цей інструмент впливу на держави Європи.

Усе ж уряд Британії мав опублікувати навесні 2020 року план, відповідно до якого Сполучене Королівство готове співпрацювати зі США по торговельній угоді. Але між двома державами виникли нові непорозуміння в зовнішній політиці, після яких Д. Трамп утретє вдався до шантажування Британії торговельною угодою. Велика Британія не підтримувала жорстку політику США стосовно Ірану, та особливо Китаю, оскільки одна з головних цілей «Глобальної Британії» передбачала нарощування впливу на Сході.

²⁵⁷ Joint statement on the creation of INSTEX. the special purpose vehicle aimed at facilitating legitimate trade with Iran in the framework of the efforts to preserve the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). 31 January 2019. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/19_01_31_joint_statement_e3_cle0d129c.pdf

31 січня 2020 року Британія офіційно завершила вихід з ЄС. У грудні 2020 року США та Велика Британія підписали митну угоду. Зміст угоди полягав у тому, щоб забезпечити перманентну співпрацю між митними службами США та Великої Британії після завершення перехідного періоду Брекзиту. Угоду було підписано в Лондоні, в посольстві США, між міністром фінансів Сполученого Королівства Д. Норманом та послом США у Британії Р. Джонсоном. Відповідно до угоди, держави мали обмінюватися інформацією про правопорушення на кордоні.

У грудні 2020 року Велика Британія підписала договір про торгівлю з ЄС. Науковці з Лондонської школи економіки дали невтішний для Королівства прогноз стосовно економічного майбутнього держави без участі в цьому союзі. На їхній погляд, ВВП Великої Британії до 2030 року значно знизиться, хоча й сподівалися, що його рівень не впаде нижче середнього, ніж у державах Євросоюзу. Очікувано, що Європейська комісія прогнозувала, що до кінця Брекзиту ВВП ЄС знизиться на 0,5%, а Великої Британії – на 2,3%²⁵⁸.

Кабінет Т. Мей намагався досягнути з ЄС угоди, відповідно до якої організація мала б інформувати Велику Британію про свої оборонні ініціативи. Однак через відставку прем'єр-міністерки таких домовленостей не було досягнуто. Б. Джонсон, натомість, взагалі відмовився від цієї ініціативи. Таким чином і США остаточно втратили можливість передчасно мати інформацію про зовнішньополітичні рішення, які приймаються у Брюсселі. Як наголошував американський політолог М. Беклі, співпраця між ЄС та Великою Британією в оборонній галузі не зможе компенсувати шкоду, якої завдав Брекзит, оскільки Королівство забезпечувало «чверть оборонних витрат ЄС на оборону та половину на військові науково-дослідні інституції»²⁵⁹.

²⁵⁸ Brexit analysis - Office for Budget Responsibility". Office for Budget Responsibility. Date Access 20 March 2024. <https://obr.uk/forecasts-in-depth/the-economy-forecast/brexit-analysis/>.

²⁵⁹ Trigkas, Vasilis. "Unrivaled: why America will remain the world's sole superpower". International Affairs 95, № 3 (1 May 2019): 750–52. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz014>.

Як зазначав експерт Лондонської школи економіки Т. Олівер, Брекзит перетворив Британію на «незграбну проміжну ланку» у відносинах США-ЄС, що поставило під загрозу «особливість американсько-британських відносин»²⁶⁰. Через це Вашингтону значно складніше впливати на політичні події в Європі, ніж це було раніше²⁶¹.

Одне з важливих завдань, яке поставив перед собою уряд Б. Джонсона в межах концепції Глобальної Британії, – встановлення тісних взаємин з державами Індо-Тихоокеанського регіону. Це також відповідало геополітичним орієнтирам Д. Трампа, який сприймав Китай як одну з головних загроз національній безпеці США. Тому це природньо зближувало Лондон та Вашингтон.

Отже, адміністрація Б. Обама скептично ставилася до Брекзиту. Однак з приходом до влади Д. Трампа, США підтримали рішення Великої Британії про вихід з ЄС. Американський президент вітав намагання Т. Мей та Б. Джонсона виконати запит британського суспільства та залишити ЄС. Американсько-британські відносини періоду постбрекзиту продовжували вибудовуватися, однак, зважаючи на значення Британії як «трансатлантичного містка» для побудови конструктивного американсько-європейського діалогу, Брекзит не став руйнівним чинником «особливих відносин».

²⁶⁰ Oliver, T. & Williams, M. "Special relationships in flux: Brexit and the future of the US-EU and US-UK relationships". *International Affairs* 92, № 3 (May 2016): 547–67. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12606>.

²⁶¹ Pitts-Tucker, A. "Analysing the 'Special Relationship' between the US and UK in a Transatlantic Context". *E-International Relations*. 2 August 2020. <https://www.e-ir.info/2020/08/02/analysing-the-special-relationship-between-the-us-and-uk-in-a-transatlantic-context/>.

3.3. Азійсько-тихоокеанський та Близькосхідний регіони у відносинах США та Великої Британії

Азійсько-Тихоокеанський та Близькосхідний регіони є одними з найбільш складних політичних регіонів у світі. Після розпаду біполярної системи міжнародних відносин почали з'являтися нові глобальні гравці, які відмовлялися визнавати за Сполученими Штатами роль світового лідера.

Регіон Близького Сходу є одним з пріоритетних у зовнішній політиці США та Великої Британії, що, на наш погляд, пов'язано з двома принципово важливими факторами: безпековим та економічним. Обидва чинники зумовлені складними історичними витоками. У ХХ ст. у відповідь на британську гегемонію на значній частині Близького Сходу після завершення Першої Світової війни починає зароджуватися ісламський фундаменталізм. Серед причин появи цього явища можна виділити такі:

- криза ідентичності арабомовного населення;
- соціально-економічні проблеми в країнах Близького Сходу, що зумовило те, що більша частина населення знаходиться на межі бідності;
- геополітичний фактор, оскільки наявність на території регіону великих запасів енергетичних ресурсів, його розташування на кордоні Європи та Азії, спричинило постійні втручання в справи арабських держав закордонних держав;
- колоніальна спадщина – панування в регіоні західноєвропейських держав після розпаду Османської імперії закарбувалося в історичній пам'яті ісламського населення як руйнівний період в їхній історії.

Заснування держави Ізраїль у 1948 році в разі ускладнило ситуацію, оскільки значна частина корінного арабського населення повинна була або залишити свої землі, або вимушена жити поруч з євреями. Якщо напередодні Першої світової війни в історіографії «пороховою бочкою» Європи називали Балкани, то у ХХ-XXI ст. Близький Схід перетворився на «порохову бочку» міжнародного порядку загалом. Лише поміж подій першої чверті XXI ст.

відбулися війни у Лівії (2014–2020 рр.), Сирії (2011–нині), Афганістані (2001–2021 рр.), Ємені (2014–нині), палестинсько-ізраїльський конфлікт, який триває з періодичними загостреннями. На Близькому Сході з'явилася низка радикальних, визнаних терористичними, організацій, які ставлять собі за мету боротьбу проти Заходу, зокрема США та Великої Британії. Поміж них Хезболла, ХАМАС, Талібан, Аль-Каїда, Ісламська Держава та інші.

Другий чинник зацікавленості США та Великої Британії у Близькому Сході – це економічний інтерес, оскільки в регіоні знаходяться найбільші у світі запаси нафти. Будь-яка дестабілізація в регіоні провокує різке зростання ціни на паливо, що може негативно позначитися на економічному зростанні як Сполучених Штатів, так і Сполученого Королівства. Головні постачальники палива до країн Заходу – Об'єднані Арабські Емірати, Кувейт, Саудівська Аравія. Відповідно до даних ОПЕК за 2022 рік, Саудівська Аравія має найбільші запаси нафти в регіоні, що складають близько 266 млрд барелів, після неї Іран – 208 млрд. барелів, Ірак – 145 млрд. барелів, ОАЕ – 113 млрд. барелів, Кувейт – 101 млрд. барелів²⁶². Для порівняння, у Росії станом на 1 січні 2023 було близько 80 млрд барелів нафти²⁶³.

Згідно з даними британсько-ізраїльського дослідницького центру, британський експорт до держав Близького Сходу перевищує обсяг торгівлі з Китаєм або Індією та Бразилією разом взятих²⁶⁴. Це є безперечним доказом важливості регіону в британській зовнішній політиці в контексті геополітичної стратегії «Глобальної Британії». Загальний обсяг торгівлі Великої Британії та Саудівської Аравії за підсумками 2020 року склав 10.6 млрд. фунтів стерлінгів, у 2021 – 10.5 млрд. фунтів, з яких 8.4 млрд. – британський експорт, 2.1 млрд. фунтів

²⁶² OPEC Share of World Crude Oil Reserves, 2022. Organization of the Petroleum, Exporting Countries. https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm.

²⁶³"Russia Energy Profile: Energy Flows To Europe Decrease, While Increase To India And China – Analysis". Eurasia Review. Date Access 20 March 2024. <https://www.eurasiareview.com/04022023-russia-energy-profile-energy-flows-to-europe-decrease-while-increase-to-india-and-china-analysis/>.

²⁶⁴ British Middle East strategy after Brexit. London, UK. November 2018. Britain Israel Communications and Research Centre. <https://www.bicom.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/middle-east-paper-FINAL-pdf>.

– імпорт.²⁶⁵ З Ізраїлем загальний обсяг торгівлі у 2020 році оцінювався в 5.2 млрд. фунтів стерлінгів, з них 2.8 млрд. фунтів складав британський експорт, а 2.4 млрд. фунтів – відповідний імпорт²⁶⁶. До ОАЕ Британія експортувала товарів на загальну суму близько 8.3 млрд. фунтів та імпортувала на 4.3 млрд фунтів.²⁶⁷.

Загальні обсяги торгівлі США та Близького Сходу у 2022 році склали близько 212 млрд. доларів, з яких 103.6 млрд – експорт та 108.5 млрд – імпорт²⁶⁸. Відповідно до звіту Офісу торгового представництва США у 2020 році експорт зі США до ОАЕ склав 14.8 млрд. дол., імпорт – 3.1 млрд дол.²⁶⁹. Експорт зі США до Саудівської Аравії в 11.2 млрд дол, відповідний імпорт США із Саудівської Аравії становив 9 млрд. дол.²⁷⁰. У 2021 році ці показники зросли відповідно до 17.1 млрд. дол. та 6 млрд. дол.²⁷¹. У 2020 році Саудівська Аравія займала 24 сходинку серед найбільших експортних ринків США²⁷². Експорт американських товарів в Ізраїль склав у 2020 році 10.2 млрд. дол., імпорт до США – 15.3 млрд. дол.²⁷³. У 2021 році відповідні показники склали 12.8 млрд. та 18.7 млрд²⁷⁴. Експорт США до Туреччини склав 10 млрд. дол., відповідний імпорт – 11 млрд²⁷⁵.

Через Ормузьку протоку транспортується п'ята частина нафти у світі (21 млн. барелів), а це близько 1.2 млрд. дол. щоденно. Ще через неї проходить щоденно чверть зрідженого природного газу²⁷⁶. Катар – найбільший у світі

²⁶⁵ Trade and Investment Factsheets. Saudi Arabia. Department for Business and Trade. Date Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/kGPUW>.

²⁶⁶ Trade and Investment Factsheets. Israel. Department for Business and Trade. Date Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/rvFR7>.

²⁶⁷ Trade and Investment Factsheets. United Arab Emirates. Department for Business and Trade. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/iAIPW>.

²⁶⁸ Middle East\North Africa (MENA). Office of the United States Trade Representative Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/lotCV>.

²⁶⁹ 2021 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers. United States Trade Representative. Date Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/jpvFI>.

²⁷⁰ Ibid. p. 519.

²⁷¹ U.S. Trade with United Arab Emirates. Office of technology Evaluation. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/nBHR7>.

²⁷² Ibid. p. 451.

²⁷³ Ibid. p. 287.

²⁷⁴ U.S. Trade with Israel. Date Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/qrNR0>.

²⁷⁵ Ibid. p. 499.

²⁷⁶ Persian Gulf. Straits of Homruz and Gulf of Oman. Dryad Global Date Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/cxR06>.

експортер зрідженого газу і більшість своєї продукції він відправляє саме Ормузькою протокою. У січні-вересні 2023 року за даними аналітичної компанії Вортекс через протоку за добу проходило 20.5 млн. барелів. Через цю протоку США здійснюють 10% своїх торгових операцій пов'язаних з купівлею нафти. Ці приклади американської та британської торгівлі на Близькому Сході доводить необхідність для обох держав підтримувати сталий рівень безпеки в регіоні.

Тому для США та Британії збереження безпеки Перської та Оманської заток і Ормузької протоки, яка їх об'єднує, має пріоритетне значення. Саудівська Аравія, Катар, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), Кувейт – важливі як економічні, так і політичні партнери Сполучених Штатів та Британії. Тож враховуючи постійні конфлікти, які спалахують на Близькому Сході і, відповідно, необхідності стабілізувати ситуацію на території регіону, у низці згаданих країн розташовані американські та британські воєнні бази. Більша частина інформації про ці військові об'єкти засекречена, однак навіть інформація з відкритих даних дає розуміння того, що США зосередили на Близькому Сході значну військову силу. Наведемо приклади основних американських баз.

Загальна кількість американських військових в Іраку, станом на 15 січня 2021 року, відповідно до звіту голови міністерства оборони США, складала близько 2500 осіб²⁷⁷. У Афганістані число американських вояків становило 2500 осіб, порівняно з 2011 роком, коли в країні знаходилося близько 98000 американських військових²⁷⁸. В Іраку однією з найбільших є база Аль-Асад, на якій базуються винищувачі F16²⁷⁹. На базі американські, а також австралійські інструктори, здійснюють консультації та проводять навчання для іракської армії. У Бахреїні, у м. Манамі, базується 5-й Флот, армія Бахреїну на 85% забезпечена американською військовою технікою.²⁸⁰ 82-га повітряно-десантна дивізія США

²⁷⁷ U.S. Completes Troop-Level Drawdown in Afghanistan, Iraq. U.S. Department of Defense. Date of Access 26 October 2023. <https://shorturl.at/noL05>.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ U.S. Bases in the Middle East. American Security Project. Date of Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/aopzO>.

²⁸⁰ Katzman, Kenneth. "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy." Congressional Research Service. Date Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/fhqDK>.

розташована в Кувейті на базі Аль-Салем разом з 386-м авіаційним експедиційним крилом, до складу якого входять С-17 та С-130²⁸¹.

Одна з найпотужніших американських військових баз розташована на території Саудівської Аравії – авіабаза Принц Султан. У 2003 році американські війська були виведені з неї, однак повернулися у 2019 році. Тут розміщені найбільш сучасні винищувачі 5-го покоління F-22 Raptor, окрім них тут також є багатоцільові винищувачі F-15 та стратегічні бомбардувальники В-1. Щоб гарантувати безпеку цієї авіабази, тут знаходяться батареї протиповітряної оборони Петріот²⁸².

Військова присутність Великої Британії значно менша, ніж США, зважаючи на значно менші можливості Сполученого Королівства. Головним військовим об'єктом Лондона на Близькому Сході є база підтримки королівського ВМС у Бахрейні²⁸³. У 2018 році в Омані було відкрито спеціальну базу матеріально-технічного забезпечення. Її мета – надавати підтримку британському флоту, який перебуватиме в Індійському океані. У Катарі на авіабазі Аль-Удейд розташовано оперативний штаб королівських ВПС.

Британські військові з 2014 року забезпечували реалізацію в Іраку та Сирії операції Шейдер, спрямованої на знищення Ісламської держави. Королівські ВПС здійснювали регулярні бомбардування військової інфраструктури ІД. Станом на 2019 рік було відомо про знищення таким чином понад 4300 бойовиків²⁸⁴. У серпні 2019 року Британія також приєдналася до коаліції США, метою якої було патрулювання Ормузької протоки. Міністр оборони Королівства Бен Уоллес зазначив, що Британія доєдналася до захисту своїх суден від «незаконних загроз»²⁸⁵.

²⁸¹ "U.S. Bases in the Middle East". American Security Project. Date of Access: 26 October 2023. <https://www.americansecurityproject.org/national-security-strategy/u-s-bases-in-the-middle-east/>.

²⁸² Ibid.

²⁸³ Brooke-Holland, L. UK forces in the Middle East region. Briefing Paper. House of Commons Library. Date Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/ehlmH>.

²⁸⁴ RAF killed `4000 fighters in Iraq and Syria. BBC Date Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/gvzD1>.

²⁸⁵ Chambers, S. Britain joins US mission to patrol Strait of Hormuz. Splash. Date of Access: 26 October 2023.: <https://shorturl.at/ckL14>.

Ревізія зовнішньої політики США за адміністрації Д. Трампа стосувалася і Близького Сходу. Відповідно до стратегії національної безпеки, однією з головних загроз національним інтересам США був Іран. Поруч з ним американський уряд визначив як особливу загрозу джихадизм та діяльність таких терористичних організацій як Аль-Каїда та ІДІЛ. Вони були визнані такими, що сповідують «варварські ідеології»²⁸⁶. Водночас Стратегія національної безпеки Сполученого Королівства 2015 року також визначає Аль-Каїду та ІДІЛ загрозами національній безпеці Великої Британії та міжнародному порядку загалом²⁸⁷. Зовнішньополітичні концепції обох держав передбачають розвиток стратегічного партнерства з Саудівською Аравією, Єменом, Кувейтом та ОАЕ.

Важливим союзником США та Великої Британії на Близькому Сході є Туреччина, яка також є членом НАТО. З 2012 року Туреччина взяла участь у війні в Сирії, для реалізації власних корисних цілей, оскільки головна геополітична мета Туреччини – перетворитися на беззаперечного лідера поміж ісламських держав. Нестабільна політична ситуація в державі та спроба державного перевороту у 2016 році ускладнили відносини Туреччини з союзниками. Значною мірою це було викликано хвилею арештів та політичних переслідувань військових, які були відповіддю на спробу позбавити президента Реджепа Тайїпа Ердогана його посади. У 2017 році пройшла зустріч Т. Мей з Р. Т. Ердоганом, відповідно до якої сторони погодили продовжувати співпрацю у сфері торгівлі та безпеки. В умовах Брекзиту Туреччина стала важливим торговим партнером. Це потребувало підписання нової торгової угоди на вигідних для обох сторін умовах. У 2018 році Р. Т. Ердоган відвідав Лондон. Б. Джонсон неодноразово засуджував репресії Туреччини проти курдів. Утім, це більше було схоже на формальні заяви з боку Великої Британії, аніж на спробу реально завадити Туреччині

²⁸⁶ USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

²⁸⁷ Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015". GOV.UK, 23 November 2015. <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>.

дискримінувати курдське населення країни. Тому у 2020 році Туреччина та Велика Британія без проблем узгодили й підписали нову торгову угоду про вільну торгівлю²⁸⁸. Д. Трамп засуджував військові операції, які Р. Т. Ердоган проводив проти курдського населення Сирії. Окрім курдської проблеми, американсько-турецькі відносини ускладнювало зближення Туреччини з Росією та те, що американський уряд забезпечив для турецького опозиційного громадського діяча Ф. Гюлена політичний притулок. Ердоган вимагав повернути турецького опозиціонера до Туреччини, на що отримав відмову.

Іранський чинник у американсько-британських відносинах викликав певні суперечки між США та Великою Британією. У травні 2018 року Сполучені Штати вийшли з ядерної угоди, підписаної з Іраном. Щоб підписати цю угоду чимало зусиль було докладено саме британським дипломатичним корпусом. Завдяки цій угоді вдалося досягти тимчасової стабільності в регіоні. 8 січня 2020 року Іран атакував американську базу Аль-Асад в Іраку. Під загрозою були також і життя британських військовослужбовців, які на той момент знаходилися на базі. У відповідь США ліквідували лідера Корпусу вартових ісламської революції Кессема Сулеймані, заздалегідь не повідомивши свого союзника. Однак у цьому випадку Б. Джонсон не демонстрував свого незадоволення з цього приводу, тому що Іран повинен був понести відповідальність за свої агресивні дії²⁸⁹.

Стратегічним партнером США та Великої Британії в регіоні є Ізраїль. У цьому контексті проблемним близькосхідним питанням для США та Великої Британії є палестинська проблема, яка виникла ще у 40-х рр. ХХ ст. Щодо палестинсько-ізраїльського конфлікту США дотримувалися політики «балансу та компромісу». Палестина стала осередком для формування ісламських радикальних рухів, на базі яких утворилися визнані сьогодні терористичними організаціями ОВП, ХАМАС, Хезболла. Оскільки США підтримують Ізраїль з моменту його заснування, то через це в арабського населення сформувалося

²⁸⁸ UK-Turkey Free Trade Agreement. 2021, April 21 / UK Parliament <https://bit.ly/3f8iOtR>.

²⁸⁹ Kimberly, D. The Special U.S. – U.K. Relationship is bruised after Trump officials left U.K. out of iran strike planning. July 2019: <https://bit.ly/3Gj8WcL>.

увявлення про Сполучені Штати як свого головного ідеологічного ворога. Палестина в уяві радикально налаштованого населення Близького Сходу постає в образі жертви.

Д. Трамп у 2020 році запропонував власне бачення врегулювання палестинської проблеми. Президент змалював свою стратегію як єдиноможливий спосіб врегулювати цю геополітичну катастрофу. Однак більшість його ідей базувалися на популізмі та заграванні з ізраїльською стороною. Палестина відповідно до трампівського плану мала відмовитися від зазіхання на Єрусалим. Очевидно, що таким чином питання вирішити було неможливо, навіть пропонуючи, як це зробив Д. Трамп, нові землі в обмін на це місто. У розумінні мусульман Єрусалим – священне місто, оскільки в ньому знаходиться мечеть Аль-Акса, з якої, за Кораном, пророк Мухаммед зійшов на небеса.

Прем'єр-міністр Б. Джонсон висловив підтримку ініціативі Д. Трампа. Це розкололо британський парламент. Представник лейбористської партії Д. Корбін висловився про цей план наступним чином: «...план президента Трампа на Близькому Сході – геть не мирний. Він зафіксує незаконну ізраїльську колонізацію, перемістить палестинських жителів Ізраїлю та позбавить палестинських людей їхніх основних прав»²⁹⁰. У 2017 році відзначалося сторіччя підписання Декларації Бальфура – першого офіційного документу, у якому йшлося про необхідність створення єврейської держави. Б. Джонсон прокоментував значення цього документу, наголошуючи на його важливості для ізраїльтян. До того ж він, тоді ще міністр закордонних справ, уникнув обговорення становища, у якому опинилася арабська частина населення Палестини. У 2019 році Велика Британія підписала торговельну угоду з Палестинською національною адміністрацією, що мало б дещо врегулювати відносини Британії та Палестини, але у 2020 році Б. Джонсон запевнив, що

²⁹⁰ Абрамович О. У Євросоюзі розглядають мирний план врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту. Подобиці. Дата звернення 28 жовтня 2023. <https://podrobnosti.ua/2336280-u-vrosojuz-rozgljadajut-mirnij-plan-vreguljuvannja-palestino-zralskogo-konflktu.html>.

вважає себе «палким захисником Ізраїлю», знову звівши нанівець дипломатичну роботу з урегулювання відносин з Палестиноюю.

У той час як Велика Британія розвивала торговельні відносини з палестинським урядом, США знизили загальний обсяг економічної та гуманітарної співпраці з Палестиноюю. Соціологічні опитування, проведені у США, демонструють, що в американського населення відсутня єдина позиція з приводу вирішення палестинської проблеми. У 2018 році, відповідно до проведеного соціологічного опитування серед республіканців, було 70% тих, хто підтримує Ізраїль. Натомість демократична партія розділилася на проізраїльську – 27% та пропалестинську – 25% групи, решта – симпатизує обом державам. Відсутність одностайної позиції серед американського політикуму створює проблеми в провадженні зовнішньої політики США стосовно цього питання²⁹¹.

За адміністрації Д. Трампа зазнала змін і політика США в Афганістані. На момент його інавгурації у цій країні знаходилося понад 11000 американських військових²⁹². Нарощування чисельної присутності не забезпечило врегулювання ситуації з Талібаном, який прагнув захопити владу. Тому з 2018 року за наказом Д. Трампа розпочалися офіційні перемовини з Талібаном без участі офіційного уряду Афганістану. Американський президент вважав за необхідно згорнути військову присутність та залишити цю країну, зважаючи на безперспективність боротьби проти Талібанау. За звітом командувача американськими військами у Афганістані Остіна С. Міллера, з 2019 року розпочалося поступове зменшення численності військового контингенту США.

У лютому 2020 року США підписали з Талібаном угоду, відповідно до якої Сполучені Штати до квітня 2021 року повинні повністю залишити Афганістан. Талібан мав гарантувати безпеку цього процесу, стримуючи сили Аль-Каїди від нападів на американські війська. Відповідно до угоди оголошувалося

²⁹¹ Луценко Н. Палестинська проблема в американсько-британських відносинах (2017-2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. С. 130-132

²⁹² Clayton, T. U.S. Military withdrawal and Taliban takeover in Afghanistan: Frequently Asked Questions. Congressional Research Service. <https://shorturl.at/szAT6>.

припинення вогню, а США отримували гарантії, що територія Афганістану не використовуватиметься для будь-яких злочинів спрямованих проти громадян Сполучених Штатів та їхніх союзників²⁹³. США зобов'язалися протягом 135 днів скоротити чисельність своїх сил в Афганістані до 8600, а повністю залишити територію Афганістану протягом 9.5 місяців²⁹⁴. Професор Канберрського університету В. Мейлі та професор університету Мельбурна Н. Ібрагімі назвали цей документ не мирним договором, а радше «угодою про вихід», яка не передбачає конкретних гарантій безпеки для цивільного населення Афганістану²⁹⁵. З цим важко не погодитися, оскільки, по-перше, США уклали угоду з організацією, яку не визнають терористичною лише Китай та Росія. По-друге, відповідно до угоди з Талібаном Сполучені Штати зобов'язувалися звільнити талібанських в'язнів, що підозрювались у злочинах різної важкості. Число таких в'язнів становило, згідно з відкритими даними, близько 5000 осіб²⁹⁶. Хоча в обмін Талібан також зобов'язувався звільнити близько 1000 ув'язнених²⁹⁷.

В. Мейлі та М. Н. Ібрагімі також зауважують, що невідомим залишилося, чи мали США консультації зі своїми союзниками щодо цієї угоди, оскільки в Афганістані були присутні і союзники Вашингтона з НАТО. Склалося враження, що на думку США, «НАТО підтримуватиме будь-яке рішення Сполучених Штатів» та підкорюватиметься діям і наказам США²⁹⁸. Відповідно в Лондоні, хоча й підтримували загальні інтенції Сполучених Штатів щодо мирного врегулювання ситуації у Афганістані, рішення про мирну угоду з Талібаном сприйняли холодно. Лондон з 2001 року витратив близько 3.5 млрд фунтів

²⁹³ Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America. 29 February 2020. <https://shorturl.at/qIOU1>.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Maley, W., Niamatullah Ibrahimi. Written evidence. <https://shorturl.at/kpuAJ>.

²⁹⁶ Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America. 29 February 2020. <https://shorturl.at/qIOU1>.

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ Maley, W., Niamatullah Ibrahimi. Written evidence. <https://shorturl.at/kpuAJ>.

стерлінгів на побудову «функціональної держави» у Афганістані²⁹⁹. Під час обговорення угоди між США та Талібаном у Палаті Лордів баронеса Голді зазначила, що домовленості були ухвалені в таких умовах, що Талібан фактично вважає себе переможцем і це ускладнює подальшу можливість побудови адекватних відносин з Афганістаном. Помічник генерального секретаря НАТО Джон Манза наголосив, що ця угода посприяла зростанню насильства у Афганістані з боку талібів, до того ж у домовленостях не йшлося про встановлення конкретних зобов'язань Талібану перед урядом Афганістану³⁰⁰.

Б. Джонсон мав розмову з лідерами Талібану, під час якої він домовлявся про безпечний вихід з Афганістану 405 британських військових, які все ще залишалися там³⁰¹. Військове керівництво Королівства вимагало від уряду належного вшанування пам'яті британських військових, які загинули у Афганістані від рук Талібану, захищаючи демократичні цінності, про що написав Генерал Річардс³⁰².

Очевидно, що у найближчі десятиліття Афганістан залишатиметься однією з головних проблем на Середньому Сході. Нині Талібан є офіційним урядом Афганістану, який встановив функціонування держави за законами шаріату. Репресії Талібану проти опозиційних сил у Афганістані та статус терористичної організації ускладнюють можливості для подальшого дипломатичного врегулювання ситуації. Втім, як зазначає науковий співробітник Інституту Брукінгса да колишній радник з правових питань посольства США в Багдаді Скот Р. Андерсон, складна геополітична ситуація у Афганістані все ще не є «кінцем дипломатії» і, можливо, на талібів вдасться вплинути через пом'якшення

²⁹⁹ U.K. aid to Afghanistan. Country portfolio review. Independent Commission for Aid Impact. <https://shorturl.at/blDGS>.

³⁰⁰ Corrected oral evidence: The UK and Afghanistan. Select Committee on International Relations and Defence. House of Lords: <https://shorturl.at/bkyz6>.

³⁰¹ Elliot, F. Taliban deal must honor fallen troops, Boris Johnson told. The Sunday Times. 5 March 2020. <https://shorturl.at/euFW9>.

³⁰² Times Letters: Farmers under Fire and why they are needed. The Sunday Times. 5 March 2020. <https://shorturl.at/flX47>.

санкційної політики та надання гуманітарної допомоги³⁰³. Однак, на наш погляд, варто зазначити, що Афганістан знаходиться у сфері інтересів Китаю та Росії, які виступають антагоністами США. Для Китаю Афганістан важливий для реалізації його геополітичної концепції «Один пояс-один шлях». У січні 2023 року Китай став першою державою, яка де-юре визнала уряд талібів. Лідер КНР Сі Цзінпін прийняв вірчі грамоти від представника Афганістану Асадуллу Білала Карімі³⁰⁴. Під час китайсько-афганських зустрічей особливий наголос було зроблено на тому, що світ більше не однополярний, після чого пролунали заклики до Росії та Ірану теж офіційно визнати уряд Талібану.

Китай, загалом, є одним з головних геополітичних суперників США у світі, що також відзначено в Стратегії національної безпеки США. Головним регіоном протистояння між США, Великою Британією та Китаєм є Азійсько-тихоокеанський регіон. Після Другої світової війни та Корейської війни Японія та Південна Корея стали союзниками США, натомість окремий союз утворився між комуністичним Китаєм та Північною Кореєю.

Дії Д. Трампа стосовно Китаю можна охарактеризувати як досить безкомпромісні та рішучі. У травні 2020 року на сайті Білого дому було опубліковано звіт про політику США щодо КНР. У ньому було вказано, що зовнішньополітична концепція США щодо Китаю в останні 20 років зазнала невдачі і варто повністю переосмислити політику, яка ґрунтувалася на тому, що «включення суперників до міжнародних інституцій і глобальної торгівлі перетворить їх на доброякісних гравців та надійних партнерів»³⁰⁵.

Американський президент у контексті відстоювання «національного інтересу США» розгорнув широкомасштабну торговельну війну проти Китаю.

³⁰³ Anderson R. Scott. History and The Recognition of the Taliban. Lawfaded. Date of Access: 12 October 2023. <https://shorturl.at/rxIUZ>.

³⁰⁴ Dawi. A. China's President Accepts Credentials From Afghan Representative. Voice of America. 31 January 2021. <https://shorturl.at/dwBDR>.

³⁰⁵ "United States Strategic Approach to the People's Republic of China – The White House". The White House – The White House. Date of access: 27 October 2024. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/united-states-strategic-approach-to-the-peoples-republic-of-china/>.

За її результатами вдалося зменшити рівень інвестицій у китайську економіку, унаслідок чого значно зросла частка АСЕАН у імпорті США на 2.6%³⁰⁶. Фактично, позитивним результатом цієї «війни» для США було посилення позицій на південно-азійському економічному просторі.

Хоча не можливо стверджувати, що реальна політика Д. Трампа зводила нанівець можливості дипломатичного регулювання різних проблем спільно з Китаєм. У квітні 2021 року відбулася зустріч між заступником голови КНР Ван Цішанем та колишнім державним секретарем США Генрі Кіссінджером, які відзначили 50-річчя «пінг-понгової дипломатії». Під час цієї зустрічі було висловлено надію, що, керуючись «духом телефонної розмови», сторони зможуть подолати будь-які зовнішньополітичні розбіжності³⁰⁷.

Дещо інакшою була позиція Великої Британії, яка ще з 2015 року, переходячи до реалізації концепції Глобальної Британії, розглядала можливість нормалізації відносин з КНР та була налаштована на конструктивний діалог з Китаєм. Очевидно, будучи трансатлантичним містком між Європою та США, Сполучене Королівство було готовим до того, щоб спробувати на собі роль «тихоокеанського посередника» у відносинах як США з Китаєм, так і Європи з Китаєм. Однак у 2018 році Британія чітко висвітлила конкретні сфери протистояння з Китаєм, які по суті є традиційними для англійських інтересів у регіоні: використання Південно-Китайського моря, різний підхід обох держав щодо реалізації прав людини. Очевидно, що у контексті Брекзиту нормалізація відносин з Китаєм не була єдиноправильним рішенням. У лютому 2018 року Т. Мей здійснила візит в КНР, за підсумками якого було вказано, що обидві держави переживають «золоту еру відносин»³⁰⁸. Адже концепція Глобальної

³⁰⁶ Дон О., Беляєв, Є. Вплив торгівельної війни між США та Китаєм на розвиток зовнішньої торгівлі в Азійському регіоні. Галицький економічний вісник. Міжнародні економічні відносини. №1. (80). 2023: <https://shorturl.at/tuACV>.

³⁰⁷ Генрі Кіссінджер: «Пінг-понгова дипломатія» відображає очікування КНР і США щодо майбутнього. China Radio International. 26 квітня 2021. Дата доступу: 26 жовтня 2023. <https://shorturl.at/ipsy5>.

³⁰⁸ Turner Oliver (2018) The golden era of UK–China relations meets Brexit. The Diplomat. 18 December 2018. Date of access: 29 October 2023: <https://shorturl.at/gnrsE>.

Британії не передбачала ігнорування власних національних та економічних інтересів перед обличчям зовнішніх загроз. Відповідно до розгляду британсько-китайських відносин у Палаті Громад у 2019 році, перед урядом Британії було поставлено завдання напрацювати конкретно стратегію дій щодо КНР³⁰⁹. Головним чином зовнішньополітичний акцент Великої Британії зміщувався до взаємодії зі США у Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

В адміністрації Д. Трампа неодноразово критикували політику британського уряду щодо Китаю. А саме під критику потрапив Б. Джонсон, який прагнув співпрацювати з Китаєм у галузі створення інтернет-мережі 5G. Цим частково мала займатися китайська компанія «Хуавей». Головні побоювання були пов'язані з потенційною можливістю Китаю шпигувати за Великою Британією і відповідно за її союзниками зсередини, використовуючи встановлене інтернет-обладнання в Британії. Ці підозри були пов'язані з безпосереднім зв'язком «Хуавей» з китайським урядом. Тому в липні 2020 року Велика Британія відмовилася від використання обладнання цієї китайської компанії. Ще в травні 2019 року відбувся візит Майка Помпео в Лондон, під час якого він нагадав, що США бажають мати Велику Британію як сильного та незалежного союзника з взаємодії в рамках системи «П'яти очей». Ще один візит Майка Помпео відбувся в липні 2020 року. Тож можна припустити, що США намагалися переконати Лондон у тому, що використання китайських технологій є неприпустимим у сучасних геополітичних обставинах.

Отже, Близький Схід та Азійсько-Тихоокеанський регіон у період 2017-2021 рр. були важливими геополітичними регіонами для зовнішньої політики США та Великої Британії. Обидві держави зацікавлені в поглиблені співпраці з більшістю держав Близького Сходу, зважаючи на економічний аспект їхньої співпраці та нарощування темпів торгівлі. Однак варто зауважити, що політика США щодо Афганістану та Ірану, з огляду на самочинні рішення Вашингтону без посередніх консультацій з Лондоном, спричинили певні розбіжності між

³⁰⁹ China and the Rules-Based International System. House of Commons Foreign Affairs Committee. 26 March 2019. <https://shorturl.at/hvBFP>.

державами. Загалом, США та Велика Британія діяли як партнери в контексті війни в Сирії та патрулювання Ормузької протоки з метою захисту своїх економічних інтересів. У період 2017-2021 рр. обидві держави розпочали перегляд своєї зовнішньої політики щодо Китаю. Хоча Лондон намагався проводити більш незалежну політику щодо КНР, намагаючись бути посередником у взаєминах Пекіна та Вашингтона, усе ж зрештою відмовився від цієї ідеї.

3.4. Місце України в «особливих відносинах США та Великої Британії»

Після розпаду СРСР у 1991 році, США та країни Європи зосередили свою увагу на проблемах євроінтеграції та боротьбі з тероризмом. Відтак демократичний блок припустився одного з найбільших глобальних прорахунків на міжнародній арені, про який застерігала у книзі «Мистецтво управління державою» М. Тетчер³¹⁰. У Росії не утвердився демократичний режим та знову відновився авторитаризм під керівництвом В. Путіна. У одній зі своїх промов президент РФ заявив, що Росія не має кордонів, що свідчить про значні агресивні геополітичні плани уряду Путіна³¹¹.

Збігнев Бжезінський, переосмислюючи геополітичну ситуацію у Європі після розпаду СРСР сформулював власне бачення майбутнього Східної Європи та регіону загалом³¹². Він зауважив, що у Росії було два шляхи її відновлення. Перший варіант – ця держава приєднається до європейських демократій, другий – збереже та реконструює свою імперську сутність. Низка дій російських урядів з 1990-х рр. підтвердила, що геополітик досить точно передбачив відродження Російської імперії у новій іпостасі. Британський історик Т. І. Еш плекав надії, що Помаранчева революція в Україні дасть Росії приклад демократичної держави, громадянського суспільства, яке відстоює ліберальні цінності. І в майбутньому це мало б впливати на демократизацію держав Східної Азії³¹³.

Після завершення Другої світової війни розпочалося протистояння між Вашингтоном та Москвою, яке переросло у «холоду війну». Попри те, що 1991 рік вважають завершенням цього протистояння, остаточно воно не закінчилося. Нормалізація відносин Росії з Західним світом у 1990-х рр. була лише

³¹⁰ Thatcher, Margaret. *Statecraft*. HarperCollins Publishers Ltd, 2003.

³¹¹ Путін заявив, що "кордони Росії ніде не закінчуються" - BBC News Україна. BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-38096028> (дата звернення: 29.03.2024)

³¹² Brzezinski Z. *Ukraine's Critical Role in the Post-Soviet Space* / Zbignev Brzezinski // *Harvard Ukrainian Studies*. – 1996. – Vol. XX (Special Issue). – P. 3–8.

³¹³ Garton Ash T. *Freedom's frontline* *The Guardian*. 25 November 2004. <https://bit.ly/3Tgg2Wj>.

короткочасним етапом. Як зазначав співробітник Єльського університету Кріс Мілер, відносини між державами могли бути тимчасовими, а перманентне двостороннє співробітництво мало ймовірним³¹⁴.

Уже у 2003 році Росія випробувала здатність України відстоювати власні території. Розпочалося будівництво російської дамби у Керченській протоці. Росія отримала рішучу відповідь: Україна звернулася за консультацією до США і відповідно до Будапештського меморандуму відбулися перемовини з російським урядом. Як результат РФ визнала острів українським. Росія підтримувала невизнану Придністровську республіку, яку у перспективі розглядала як ймовірний плацдарм для нападу на Україну чи Молдову. У 2008 році Росія атакувала Грузію та підтримала місцевих сепаратистів.

Спроби налагодження українсько-британських відносин відбулися ще в період становлення УНР 1917-1920 рр., коли українські уряди намагалися заручитися підтримкою Лондона у боротьбі з більшовицьким режимом. У 1991 році, коли Україна здобула незалежність у США та Великій Британії побоювалися, що до українського уряду прийдуть націоналістичні сили, до рук яких потрапить величезний ядерний арсенал. М. Тетчер під час свого візиту до Києва у червні 1990 року наголосила українському уряду та Верховній Раді, що не вважає Україну суверенною державою³¹⁵.

Водночас, у серпні 1991 року президент Джордж Буш старший проголосив свою відому промову «Котлета по-київськи» у якій застерігав український уряд від «суїцидального націоналізму»³¹⁶. США та Велика Британія досить ситуативно розцінювали розпад СРСР і переймалися проблемою розповсюдження ядерної зброї. Україна у 1994 році, підписавши Будапештський меморандум, добровільно відмовилася від величезного ядерного потенціалу, а

³¹⁴ Miller, Chris. "U.S.–Russian Relations in the Next Presidency." German Marshall Fund of the United States, 2016. <http://www.jstor.org/stable/resrep18905>.

³¹⁵ Thatcher M. Speech to Ukrainian Supreme Soviet (1990, June 9). Margareth Thatcher Foundation 1990. <https://bit.ly/3ThYA3S>

³¹⁶ "Chicken Kiev speech - Wikisource, the free online library". Wikisource, the free library, 6 February 2006. https://en.wikisource.org/wiki/Chicken_Kiev_speech.

також погоджувалася на скорочення свого військового потенціалу загалом. Молода українська держава після цих дій залишалася фактично беззахисною в разі зовнішньої агресії. У такому випадку залишалось лише сподіватися, що США та Велика Британія підтримають Україну за необхідності відповідно до позицій Будапештського меморандуму, який щоправда був декларативним, і не передбачав ратифікації та конкретних зобов'язань. Тож коли у 2014 році Росія розпочала війну проти України, анексувала Крим та створила дві квазідержави ЛНР та ДНР реакція США та Великої Британії була досить стриманою та повільною. Адміністрація Б. Обама надавала перевагу переговорному врегулюванню війни, що, однак, не могло задовольнити державний інтерес України і стримати агресію Росії. Натомість, з приходом до влади у США Д. Трампа ситуація змінилася³¹⁷.

У період 2014-2016 рр. Д. Трамп зробив цілу низку неоднозначних заяв, які стосувалися України та Росії. У лютому 2014 року він наголосив на тому, що на сучасному етапі російський уряд на чолі з В. Путіним зміг перехитрувати Америку. Тож у дусі «Америка перш за все» Д. Трамп на фоні окупації Росією українського Криму назвав Росію геополітичним ворогом США та закликав до посилення санкційного режиму. Однак початок російсько-української війни Д. Трамп використовував у першу чергу для того, щоб розвивати свою передвиборчу президентську кампанію, намагаючись кожен перемогу РФ на міжнародній арені продемонструвати як особисту поразку та провину Б. Обама³¹⁸.

Д. Трамп активно використовував твіттер, як механізм популяризації своєї політичної платформи. У цій соціальній мережі він висловлював власне бачення політичної ситуації як у США, так і в міжнародних відносинах. У одному зі своїх

³¹⁷ Луценко Н. В. Україна в «особливих відносинах» США та Великої Британії (2017–2021 рр.) // Американська історія та політика: науковий журнал №14. 2022. С. 21-31. DOI: [10.17721/2521-1706.2022.14.2](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.14.2)

³¹⁸ Trump blames Obama for allowing Russian annexation of Crimea. Fox news. 21 September 2016. <https://bit.ly/3hPVy5x>.

«твітів» він висловив власну віру у те, що поки уряд США очолює Б. Обама Росія продовжить своє становлення як імперія³¹⁹.

Особливо неприємним меседжем для України була промова Д. Трампа у квітні 2016 року, після перемоги на первинних виборах у Пенсильванії, Мериленді, Род-Айленді, Коннектикуті та Делавері. Відповідаючи на запитання журналістів, Д. Трамп повідомив, що після його перемоги США будуть мати «чудові відносини» з Росією³²⁰. Пізніше у своїй промові у липні 2016 року у штаті Пенсильванії кандидат у президенти поставив риторичне запитання «чи не було б добре, якби ми порозумілися з Росією»³²¹. Під час президентських дебатів у жовтні 2016 року Д. Трамп зауважив, що хоча він не знає В. Путіна він вважає, що було б добре порозумітися з Росією для того, щоб подолати загрозу, яку становить ІДІЛ на Близькому Сході³²². Після своєї інавгурації у січні 2017 року Д. Трамп знову пригадав, що співпраця США та Росії посприяла б врегулюванню проблеми у Сирії. Фактично, це був сигнал, що Америка Трампа готова до співпраці з будь-якими державами, якщо це відповідає національному інтересу.

Водночас Д. Трамп не боявся робити компліменти В. Путіну, що виглядало як цілковите виправдовування його агресивної політики у міжнародних відносинах. Російське вторгнення в Україну майбутній президент США називав «розумним» кроком В. Путіна з точки зору стратегічного планування³²³. Водночас, на думку Д. Трампа, Крим був основою економіки України. Тому він вважав, що Україна довго не встоїть перед путінською агресією.

Попри те, що Д. Трамп під час своєї передвиборчої програми неодноразово заявляв про те, що він зможе досягнути домовленостей з В. Путіним з будь-яких

³¹⁹ Kaczynski A., Massie, C., McDermott, N. 80 times Trump talked about Putin. CNN. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/dfgYZ>.

³²⁰ Presidential Candidate Donald Trump Primary Night Speech. C.SPAN. June 7, 2016. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/uxCO3>.

³²¹ Donald Trump Campaign Rally in Scranton, Pennsylvania. 2 November 2020. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/clPR1>.

³²² The second presidential debate: Hillary Clinton and Donald Trump (Full Debate). NBC news. Date of access: 30 October 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=FR1I2SQ0Ueg>.

³²³ Trump called Russia's Invasion of Ukraine "So smart" in 2014. BuzzFeed.News. 1 August 2016. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/bfyEZ>.

критичних питань він водночас розкритикував адміністрацію Б. Обама та Європу загалом за те, що зробили недостатньо, щоб зупинити російську агресію. Однак під час передвиборчої гонки Д. Трамп досить часто маніпулював почуттями виборців. Тож критикуючи Б. Обаму він намагався дискредитувати його в очах американських громадян, сформувавши уявлення про нього як про людину, яка зрадила американські національні інтереси. З іншого боку, у команді Д. Трампа перебував П. Манафорт (у 2004-2013 рр. лобіст В. Януковича). Тож не дивно, що українська політична еліта не сподівалася на перемогу Д. Трампа, який не викликав довіри своїми суперечливими заявами та був не досвідченим політиком³²⁴.

Допомога Україні у війні проти Росії – один з наріжних каменів зовнішньополітичної стратегії США. Дійсно, якби за адміністрації Д. Трампа США припинили надавати Україні допомогу – це стало б підставою вважати, що Вашингтон втратив статус глобального лідера, а будь-які компроміси з Росією засвідчили б поразку колективного заходу перед авторитарним режимом³²⁵.

Все ж Д. Трамп став тим президентом, який підтримав Україну у протистоянні з Росією. 20 червня 2017 року відбулася його зустріч з президентом України Петром Порошенком (2014-2019 рр.)³²⁶. На порядок денний було винесено питання про проведення демократичних реформ в Україні. Досить важливо, що американський президент у першу чергу зустрівся саме з президентом України, а не Росії. У США збереглася двопартійна підтримка України. Вдруге П. Порошенко та Д. Трамп зустрілися на засіданні Генеральної асамблеї ООН, де вдалося отримати обіцянку від Д. Трампа про нарощування об'ємів військової допомоги Україні³²⁷.

³²⁴ Луценко Н. В. Україна в «особливих відносинах» США та Великої Британії (2017–2021 рр.) Американська історія та політика: науковий журнал №14. 2022. С. 21-31. DOI: 10.17721/2521-1706.2022.14.2.

³²⁵ Городня, Н. "Глобалізація і США". Американська історія та політика, № 3 (2017): 9–21.

³²⁶ Зустріч Порошенка з Трампом зараз є тріумфом української дипломатії. 20 червня 2017. <https://bit.ly/3tKmGIS>.

³²⁷ Порошенко побачився з Трампом під час візиту на Генасамблею ООН. Радіо свобода. 26 вересня 2017. <https://bit.ly/3GyYalK>.

Як уже зазначалося у попередніх розділах, у 2017 році США визнали РФ загрозою для національної безпеки, оскільки Росія намагається зменшити вплив США у світі та послабити НАТО. Відповідно до цієї стратегії Вашингтон мав спрямувати свої сили на нарощування військового потенціалу Північноатлантичного союзу та нарощування військової присутності США у регіоні Східної Європи.

У грудні 2017 року було оголошено про те, що Україна отримає від США летальну зброю³²⁸. Республіканець Дж. Маккейн оцінив це рішення Д. Трампа як рішучий крок на шляху протистояння з ворогами США. Відповідно до цього рішення Україна отримала одні з найбільш смертоносних у світі ручних протитанкових комплексів «Джавелін». Протягом 2014-2020 рр. США надали Україні військову допомогу на загальну суму близько \$3.7 млрд. Ця сума включає як військову, так і гуманітарну допомогу³²⁹.

США затвердили Акт протидії Росії у Європі, який став одним з практичних кроків протистояння з Росією. Прийняття документу обґрунтовувалося вторгненням Росії у Грузію та окупацією грузинської Південної Осетії, анексією Криму та підтримки сепаратистів Донецької та Луганської областей³³⁰.

У політичному житті США склалася традиція щорічного Послання президента до Конгресу. Цей документ є путівником у визначенні національних пріоритетів на конкретний рік. Так 30 січня 2018 у посланні Д. Трампа було вказано, що «у світі ми стикаємося з войовничими режимами, терористичними угрупованнями та такими противниками як Росія і Китай, які кидають виклик нашим інтересам, економіці та цінностям. У процесі протистояння з цими небезпеками слабкість – це причина поразки, а сила – надійний засіб нашого

³²⁸ Kosinski, M., Browne, R. US will provide anti-tank weapons to Ukraine, State Dept. official says. CNN. 23 December 2017. <https://shorturl.at/emqE6>.

³²⁹ S. Assistance to Ukraine Overview. 2021. U.S. Embassy in Ukraine. <https://bit.ly/3zrHAwY>

³³⁰ Hrubinko, A. Ukraine in the foreign policy of the United Kingdom in the context of European integration (1991–2019) [Electronic Resource] / Andrii Hrubinko // East European Historical Bulletin. – Drohobych: Publishing House «Helvetica», 2020. – Issue 14. – pp. 153-164. <https://bit.ly/3QTJdMI>.

захисту»³³¹. У січні 2018 року вступив в силу «Закон про Протидію супротивникам Америки засобами санкцій», який схвалила Палата представників США у липні 2017 року.³³² На практиці послання та новий прийнятий закон почали застосовувати уже в березні 2018 року, коли адміністрація Д. Трампа оголосила про встановлення нових санкцій проти Росії³³³. І мова йшла не лише про підтримку України, це, водночас, була відповідь за репутаційну шкоду, якої РФ завдала США, здійснивши хакерську атаку під час виборів у США у 2016 році.

25 липня 2018 року було оприлюднено Кримську декларацію – документ, у якому було висвітлено офіційну позицію Сполучених Штатів щодо анексії Росією Криму. Фактично, текст декларації – це заява державного секретаря США М. Помпео. Він відзначав, що США «відкидають спробу Росії анексувати Крим та зобов'язуються зберігати цю політику до відновлення територіальної цілісності України». У лютому 2020 року американський уряд черговий раз підтвердив чинність документу та прагнення підтримувати Україну і відмову визнавати приналежність Криму Росії³³⁴.

У липні 2019 року відбулася символічна та водночас скандальна телефонна розмова між Д. Трампом та В. Зеленським. Текст розмови було опубліковано на офіційному сайті Білого дому³³⁵. Ця розмова стала приводом до політичних дискусій стосовно майбутнього американсько-британських відносин, а також приводом до ініціювання процедури імпічменту у США проти Д. Трампа.

³³¹ President Donald J. Trump's State of the Union Address, Trump White House. 30 January 2018: <https://shorturl.at/nBH25>.

³³² President about negotiations with UK Prime Minister: Expanding security cooperation, cooperation in judicial reform and introduction of financial investigation service. Embassy of Ukraine in the United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland. 19 April 2017. <https://bit.ly/3AEO6Df>.

³³³ Liptak, K. Trump administration finally announce Russia sanctions over election meddling. CNN. 15 March 2018. <https://shorturl.at/bfikS>.

³³⁴ Crimea declaration. 25 July 2018. U.S. Embassy in Ukraine. <https://cnb.cx/3hW49GW>.

³³⁵ "Remarks by President Trump and President Zelensky of Ukraine Before Bilateral Meeting | New York, NY – The White House". The White House – The White House. Date Access 20 March 2023. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-zelensky-ukraine-bilateral-meeting-new-york-ny/>.

Спочатку американський президент у традиційній для нього риториці вдався до критики. Спочатку він розкритикував адміністрацію свого попередника та зазначив, що саме Б. Обама винен у тому, що Україна втратила Крим та не отримала необхідної військової допомоги. Потім Д. Трамп зазначив, що Європа занадто мало робить для України і вказав конкретно на Німеччину та Францію і обіцяв повпливати на них. У цій ситуації В. Зеленський погодився з Д. Трампом, зазначивши, що під час зустрічі з канцлеркою Німеччини А. Меркель та президентом Франції Е. Макроном, він просив їх надати Україні більше допомоги. Британський політолог Т. Еш зазначив, що через подібну риторику Україна зазнала великого репутаційного удару³³⁶. На його думку, В. Зеленський у всьому був готовий погоджуватися з Д. Трампом, щоб заручитися повністю його підтримкою. Для цього В. Зеленський був готовий навіть пожертвувати партнерськими відносинами з Німеччиною та Францією. Натомість, ця телефонна розмова виявилася подарунком для В. Путіна, оскільки між західноєвропейськими союзниками проявилися непорозуміння, а у США розпочалася політична криза. Під час розмови з В. Зеленським Д. Трамп кілька разів спонукав його співпрацювати зі своїм адвокатом Р. Джуліані, щоб сприяти розслідуванню стосовно сина Д. Байдена Хантера. Д. Трамп намагався зруйнувати імідж кандидата в президенти від демократичної партії на виборах 2020 року, оскільки він був його головним опонентом, якому було важко протистояти.

У листопаді 2018 року російські військові атакували український військовий катер та буксир. Судна прямували через Керченську протоку до Азовського моря. Росія взяла в полон українських моряків. Військових вдалося звільнити у 2019 році. Звичайно це сталося за сприяння США та Великої Британії. Міністр закордонних справ Сполученого Королівства Д. Гант акцентував увагу, що Росія продовжує порушувати міжнародне право у частині, що стосується вільного

³³⁶ Радіо Свобода. "Білий дім оприлюднив стенограму телефонної розмови Трампа і Зеленського". Радіо Свобода, 25 вересня 2019. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-trump-zelensky/30183420.html>.

судноплавства, перекриваючи Україні доступ до Азовського моря³³⁷. Ескалація конфлікту Росією стала поштовхом для США у посиленні військової підтримки України. У грудні 2018 року було анонсовано про виділення додаткових 10 млн дол. на підтримку морської оборони України.

У березні 2019 року США у контексті санкційної політики США розширили список осіб, які потрапили під обмеження для економічної діяльності. Крім того, мова йшла про включення до списку причетних до атаки на українські кораблі у Керченській протоці³³⁸.

Далі варто детальніше розглянути позицію Великої Британії щодо України у досліджуваній період. У 2014 році Велика Британія одразу визнала окупацію Росією Криму незаконною. Прем'єр-міністр Королівства Девід Кемерон особисто намагався повпливати на очільника Росії та переконати його в необхідності дипломатичного та раціонального вирішення ситуації.

Процедура Брекзиту частково мала негативне значення для України, оскільки членство в ЄС було одним з головних зовнішньополітичних завдань держави з 2014 року. Втрата цінного союзника у Брюсселі позначалася на можливості впливати на процес вступу до союзу з середини, спираючись на допомогу Великої Британії. Україна розпочала активну боротьбу за вступ до Євросоюзу в період зародження та поширення дезінтеграційних процесів у Європі. Однак Брекзит не руйнує Європу як геополітичний простір, у межах якого утвердилися демократичні принципи. Участь США та Великої Британії в НАТО забезпечують Україні перспективу вступу у Північноатлантичний альянс.

У 2018 році голова генерального штабу Сполученого Королівства М. Карлтон-Сміт стверджував, що Росія становить для безпеки Великої Британії більшу загрозу, ніж найбільші терористичні організації – ІДІЛ та Аль-Каїда³³⁹.

³³⁷ PM statement on President Putin's actions on Crimea. Government of the United Kingdom. Official website. 18 March 2014. <https://bit.ly/3UT0WXg>.

³³⁸ Treasury Sanctions Russia over Aggression in Ukraine. U.S. Department of the treasury. 15 March 2019. <https://shorturl.at/cdpKW>.

³³⁹ British army chief says Russia poses far great threat than IS. RadioLiberty. 24 November 2018. <https://bit.ly/3Q9Mvek>.

Україні вдалося значно поглибити відносини з Великою Британією протягом 2017-2021 рр. Україна погодилася з Королівством Меморандум про взаєморозуміння. Цей документ підтверджував, що обидві держави прагнуть до налагодження оборонної співпраці та співробітництва розвідок. Завдяки підписанню цієї угоди Україна отримала доступ до розвідданих, що мали МІБ. Україна отримала від Великої Британії відповідну допомогу на суму понад 2.2 млн фунтів стерлінгів.

З 2015 року Україна та Британія започаткували військову програму навчань «Орбітал» (ORBITAL). Українські та британські військові розпочали регулярне проведення спільних навчань. За даними міністерства оборони Великої Британії, Королівство підготувало близько 20 тис. українських військових³⁴⁰. Протягом 2020-2021 рр. Україна підписала з Великою Британією низку договорів, відповідно до яких Королівство мало допомогти Україні розбудувати морську оборону.

Велика Британія забезпечила Україні підтримку у проведенні внутрішніх реформ: економічної, судової та в галузі державного адміністрування. У квітні 2017 року Петро Порошенко зустрівся з Т. Мей у Лондоні, де вони обговорили ці проблеми³⁴¹. Станом на 2020 рік Україна посідала 69 сходинку серед торговельних партнерів Великої Британії³⁴². Попри це саме Сполучене Королівство – один з головних інвесторів в українську економіку: у 2019 році британський бізнес інвестував в Україну понад 2 млрд дол.

У липні 2017 року з офіційним візитом в Лондон прибув прем'єр-міністр України В. Гройсман, де провів перемовини з Т. Мей. Головною темою їхньої дискусії був план реформ українського уряду у період 2017-2020 рр., якому

³⁴⁰ Operation ORBITAL explained: Training Ukrainian Armed Forces. Medium. 21 December 2020. <https://bit.ly/3AZhrcF>.

³⁴¹ President about negotiations with UK Prime Minister: Expanding security cooperation, cooperation in judicial reform and introduction of financial investigation service. Embassy of Ukraine in the United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland. 19 April 2017. <https://bit.ly/3AEO6Df>

³⁴² Continuing the United Kingdom's Trade Relationship with Ukraine, Foreign, Commonwealth and Development Office. November 2020. <https://bit.ly/3UeHEvq>

Велика Британія сприяла фінансово³⁴³. Між Україною та Великою Британією було погоджено угоду про вдосконалення іміджу Києва у Європі, оскільки лише 24% європейців сприймали Україну як державу, що належить до європейського регіону. Відповідно до соціологічних даних громадяни найбільша частка британського населення – 33% сприймали Україну через призму війни, а 23% в контексті зовнішньої політики Росії³⁴⁴. На жаль, попри постійну підтримку України урядом Великої Британії населення Королівства було мало обізнаним у загальній політичній ситуації, що склалася в Україні.

У 2018 році за ініціативи Т. Мей Рада національної безпеки Сполученого Королівства створила окремий підрозділ для боротьби з дезінформацією. Такою була реакція Великої Британії на діяльність російських ЗМІ, зокрема, на території Європи³⁴⁵.

З липня 2018 року розпочалося напрацювання угоди між Україною та Великою Британією угоди щодо забезпечення продовження торгівлі між двома країнами, після того як Лондон завершить процедуру виходу з ЄС³⁴⁶. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС загальний обсяг торгівлі між Лондоном та Києвом склав 1.7 млрд фунтів стерлінгів. Тому в інтересах обох держав було безперешкодно підтримувати цей рівень торгівлі і після Брекзиту.

Велика Британія та США протягом 2017-2021 рр. займалися моніторингом ситуації щодо дотримання Росією прав людини на окупованих українських територіях. Держдеп Сполучених Штатів та уряд Великої Британії зафіксували велику кількість злочинів Росії проти кримських татар, з метою притягнути російський уряд до відповідальності.

³⁴³ Ukraine government priority action plan to 2020. Government of the United Kingdom. Official website. 5 July 2017. P. 514. <https://bit.ly/3AEfUaQ>.

³⁴⁴ Солодкий С., Белесков М. Аудит зовнішньої політики: Україна – Велика Британія. Дискусійна записка. Інститут світової політики. 2017. <https://bit.ly/3AEyn73>.

³⁴⁵ "Government to set up 'fake news' unit to 'combat disinformation'". inews.co.uk. Date access: 29 November 2024. <https://inews.co.uk/news/politics/government-set-fake-news-unit-combat-disinformation-119791>.

³⁴⁶ UK and Ukraine welcome progress on trade relationship. GOV.UK. <https://shorturl.at/ioCFT>.

З приходом до влади Б. Джонсона відносини між Україною та Великою Британією значно поліпшилися. Серед населення Королівства зростає розуміння того, що Росія є загрозою. За даними соціопитувань, проведених у 2019 році більшість населення Великої Британії (60%) вважали Росію головною загрозою, 59% вимагали від уряду конкретних заходів для протистояння з РФ³⁴⁷.

Одним з пріоритетних зовнішньополітичних завдань урядів Т. Мей та Б. Джонсона було фінансування низки гуманітарних програм для підтримки української економіки, стимулювання реформ, боротьби з корупцією, розвитку освіти та культури в Україні. У 2017-2018 рр. британський уряд виділив близько 31.6 млн. фунтів стерлінгів³⁴⁸, 2018-2019 – 35.2 млн³⁴⁹. У 2019-2020 рр. загальний обсяг коштів виділений Великою Британією на цільові програми склав 37 млн фунтів стерлінгів³⁵⁰. Тобто з кожним роком спостерігалось поступове збільшення фінансування гуманітарних програм в Україні.

У жовтні 2020 року Б. Джонсон зустрівся з президентом України В. Зеленським. Результатом стало підписання Угоди про вільну торгівлю та стратегічне партнерство³⁵¹. Статті 9-11 частини 3 відповідного договору узгодили нарощування темпів військового співробітництва³⁵². У першу чергу, мова йшла про протидію розповсюдженню зброї масового враження, здійснення експортного контролю, забезпечення дотримання резолюцій Ради Безпеки ООН. Обидві держави погодили співпрацю з питань боротьби зі злочинністю та

³⁴⁷ Kustowska, Joanna. "Russia-United Kingdom Relations after The Year 2018. Condition and Predictions". *Reality of Politics* 18, № 4 (31 December 2021): 101–15. <https://doi.org/10.15804/rop2021406>.

³⁴⁸ UK programme assistance to Ukraine in 2017-2018. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-ukraine-2017-2018>.

³⁴⁹ UK programme assistance to Ukraine in 2018-2019. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-ukraine-2018-2019>.

³⁵⁰ UK programme assistance to Ukraine in 2019-2020. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-2019-2020>.

³⁵¹ UK and Ukraine sign Political, Free and Strategic Partnership Agreement. Government of the United Kingdom. Official website. 8 October 2020. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-ukraine-sign-political-free-trade-and-strategic-partnership-agreement>.

³⁵² Ibid.

кіберзлочинністю, та обмін досвідом у цій галузі. Загальний обсяг українсько-британської торгівлі склав 1,5 млрд дол³⁵³.

У лютому 2020 року постійний представник Великої Британії у Раді Безпеки ООН К. Пірс окреслила позицію Сполученого Королівства стосовно Мінських домовленостей. Важливо, що Лондон вкотре наголосив, що конфлікт в Україні розпочала саме Росія і несе за це повну відповідальність. К. Пірс навела дані, відповідно до яких станом на той час загинуло понад 13 тис. людей, а 3.5 млн. потребують гуманітарної допомоги. Також постпред зауважила, що саме Росія ухиляється від виконання Мінських домовленостей³⁵⁴.

Для України серйозним зовнішньополітичним викликом було підписання у 2015 році контракту між Газпромом та європейськими транснаціональними енергетичними компаніями про початок будівництва нового шляхопроводу для постачання до Європи російського газу. Найбільш зацікавленою стороною у реалізації проекту Північний потік – 2 була Німеччина, оскільки це зменшувало вартість палива, враховуючи, що таким чином вдавалося обходити транзит державами Східної Європи включно з Україною. Вашингтон та Лондон розпочали боротьбу за відкладення цього проекту. У 2018 році державний секретар США М. Помпео пообіцяв, що уряд його країни розробить методи зупинки будівництва Північного потоку – 2³⁵⁵. Конкретні жорсткі заходи почали вживати після того як Д. Трамп у грудні 2019 року підписав Закон про захист енергетичної безпеки Європи³⁵⁶. За умовами цього документу обмеження накладалися на будь-які судна, які беруть участь у прокладанні «Північного потоку-2».

³⁵³ PM meeting with President Zelenskyy. Government of the United Kingdom. Official website. 8 October. <https://www.gov.uk/government/news/pm-meeting-with-president-zelenskyy-8-october-2020>.

³⁵⁴ Supporting of Ukraine's Independence. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/speeches/supporting-ukraines-independence>.

³⁵⁵ Pompeo: U.S. will do what it can to ensure Nord Stream 2 pipeline does not threaten Europe. Reuters. 30 July 2020. <https://www.reuters.com/article/usa-senate-pompeo-pipeline-idUSL2N2F11DB/>.

³⁵⁶ Synytsia, A. Nord Stream 2 and sanctions: what to expect? Dixigroup. 19 November 2020. <https://dixigroup.org/en/comment/nord-stream-2-and-sanctions-what-to-expect/>.

Лідер британських консерваторів Й. Д. Сміт описав завдання боротьби з російським проектом як одне з головних геополітичних завдань Великої Британії задля захисту союзників у Східній Європі³⁵⁷. Водночас однопартієць Т. Мей Д. Кавчинський звернувся до прем'єр-міністерки з листом, у якому наголосив, що у світлі «деструктивної» поведінки Росії Сполучене Королівство мусить надавати особливої ваги боротьби проти РФ. Крім того, політик наголошував на тому, що Європа стала залежною від російської енергетики і цієї залежності потрібно позбутися, а Велика Британія має бути стержнем у цій боротьбі³⁵⁸.

Б. Джонсон перебуваючи на посаді прем'єр-міністра розкритикував Німеччину за цю угоду з Росією, оскільки це ставило уся Європу у все більшу залежність від російського палива. Його слова були наближеними до заяви Д. Трампа про те, що німецький уряд Ангела Меркель пішовши на таку угоду з Росією перетворилася на її «полонянку»³⁵⁹. За таких обставин німецькі лобісти Північного потоку – 2 намагалися переконати суспільство у тому, що політика США спрямована проти будівництва транзитного газопроводу пояснюється антинімецькими настроями Д. Трампа. Однак це не відповідало дійсності, оскільки обидві політичні партії США займали різко негативну позицію стосовно Потоку. Сенатор від республіканської партії Джон Маккейн закликав уряд Сполучених Штатів використовувати будь-які ресурси для того, що зупинити цей проект³⁶⁰. Водночас представник демократичної партії Джо Байден також оцінював німецько-російський проект як «невдалу угоду». Наприкінці президентського строку 19 січня 2021 року Д. Трамп увів санкції проти російського судна «Фортуна», яке здійснювало фінальні роботи з будівництва

³⁵⁷ Nord Stream 2 more opponents. Warsaw Institute. 19 March 2018. <https://warsawinstitute.org/nord-stream-2-opponents/>.

³⁵⁸ Reynolds, J. MP's warning over Nord Stream 2. Shropshire Star. 25 July 2018. <https://www.shropshirestar.com/news/local-hubs/shrewsbury/2018/07/25/mps-warning-over-nord-stream-2/>.

³⁵⁹ Mason, J. Trump lashes Germany over gas pipeline deal, calls Russia's captive. Reuters 11 July 2018. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1K10VH/>.

³⁶⁰ Karnitschnig, M. Germany blames Trump in pursuit of Nord Stream 2 pipeline. Politico. 10 August 2020. <https://www.politico.eu/article/germany-plays-trump-card-in-pursuit-of-russian-nord-stream-2-pipeline-dream/>.

Північного потоку – 2³⁶¹. Боротьба проти Північного потоку – 2 стала яскравим прикладом американсько-британської взаємодії у Європейському регіоні.

В умовах війни з Росією, для України надважливим було розвивати з Великою Британією та США відносини у військовій сфері. З 1993 року США та Україна регулярно проводять «Сі Бриз» – багатонаціональні військові навчання. У 2017 році у навчаннях брали участь 16 держав³⁶². З українського боку до навчань були долучені ЗСУ, Держприкордонна служба та Національна Гвардія³⁶³. В акваторію Чорного моря зайшли американські есмінці «Карні» та «Хью сіті» та британський ракетний есмінець «Дункан»³⁶⁴. У рамках навчань до одеського порту прибув турецький підводний човен³⁶⁵. Спільно з українським фрегатом «Гетьман Сагайдачний» американські есмінці провели пошук умовно ворожого підводного човна³⁶⁶. До пошуків були долучені український гелікоптер Мі-14ПЛ та американський літак Р-8 Посейдон. В умовах окупації українського Криму Росією прояв сили з боку союзників України по-перше є дуже важливим жестом підтримки, а по-друге, демонструє, що Чорне море не є сферою впливу лише Росії. Навчання такого плану є чітким сигналом російському уряду про те, що міжнародна спільнота чинитиме опір прагненню Росії перетворити Чорне море на «внутрішнє море».

³⁶¹ Russia's Nord Stream 2 Natural Gas pipeline to Germany Halted. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11138>.

³⁶² В Одесі за участі 16 країн розпочались українсько-американські військово-морські навчання «Сі Бриз-2017». Militarnyi. 10 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/v-odesi-za-uchasti-16-krayin-rozpochalysya-ukrayinsko-amerykanski-viyskovo-morski-navchannya-si-bryz-2017/>.

³⁶³ До міжнародних навчань «Сі Бриз 2017», окрім Збройних Сил будуть також залучена Національна Гвардія та Державна прикордонна служба. Militarnyi. <https://mil.in.ua/uk/do-mizhnarodnyh-navchan-si-bryz-2017-okrim-zbroynyh-syl-budut-takozh-zaluchena-nacionalna-hvardiya-ta-derzhavna-prykordonna-sluzhba/>.

³⁶⁴ U.K., U.S. Send guided-missile warships for Black Sea Sea Breeze 2017 exercise. 17 July 2017. <https://warsawinstitute.org/nord-stream-2-opponents/>.

³⁶⁵ Sea Breeze 2017: До порту Одеси вперше за останні десять років зайшов підводний човен. Militarnyi. 9 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/v-havan-odesy-vpershe-za-ostanni-desyat-rokiv-zayshov-pidvodnyy-choven/>.

³⁶⁶ На Sea Breeze-2017 розповіли, як шукали «ворожу» субмарину. Militarnyi. 21 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/na-sea-breeze-2017-rozpozvily-yak-shukaly-vorozhu-submarynu/>.

У вересні 2017 року під керівництвом України пройшли навчання «Стрімкий Тризуб», де долученими також були американське та британське військове угруповання, разом з військовими з Канади, Болгарії, Естонії, Грузії, Італії, Литви, Молдови, Норвегії, Польщі, Румунії, Туреччини³⁶⁷. За словами українського президента Петра Порошенка ці навчання були важливими з огляду на те, що Росія та Білорусія під проведенням своїх військових навчань насправді маскують формування ударних угруповань задля захоплення України³⁶⁸. Під час навчань була задіяна американська військово-транспортна авіація, яка здійснювала тактичні скидання військового спорядження. Скиди виконував американський транспортний літак C130³⁶⁹.

У 2018 році пройшли американсько-українські навчання Сі Бриз 2018, під час яких до Одеси прибув американський ракетний есмінець, який виконував роль командного корабля³⁷⁰.

У червні 2021 року в акваторію Чорного моря увійшов британський есмінець HMS Defender, який зайшов в одеський порт. Росія протягом усього часу намагалася влаштувати перепони та зірвати подібні навчання. Коли британський військовий корабель проходив поблизу мису Фіолент біля Кримського півострова по ньому здійснив попереджувальні постріли російський сторожовий корабель. Британія чітко продемонструвала свою повну підтримку України і довела, що вона не визнає окупації українського Крим³⁷¹.

³⁶⁷ US, NATO, Ukraine enhance interoperability with rapid Trident exercise. US National Guard. 22 September 2021. <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2784503/us-nato-ukraine-enhance-interoperability-with-rapid-trident-exercise/>.

³⁶⁸ Бойова техніка США прибула на Яворівський полігон для підтримки Rapid Trident-2017. Militarnyi. 10 вересня 2017. <https://mil.in.ua/uk/boyova-tehnika-ssha-ptybula-na-yavorivskyy-polihon-dlya-pidtrymky-rapid-trident-2017/>.

³⁶⁹ Rapid Trident 2017: Tactical Airdrop Operations. U.S. Army. 21 September 2017. https://www.army.mil/article/194165/rapid_trident_2017_tactical_airdrop_operations.

³⁷⁰ See Breeze 2018: до Одеси прямує штабний корабель 6 флоту США. Militarnyi. 8 липня 2018. <https://mil.in.ua/uk/sea-breeze-2018-do-odesy-pyamuye-shtabnyy-korabel-6-flotu-ssha/>.

³⁷¹ British warship challenges Russian claims to Crimea. Atlantic Council. 25 June 2021. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/british-warship-challenges-russian-claims-to-crimea/>

Отже, Велика Британія та США у період 2017-2021 рр. залишалися основними геополітичними союзниками України. За цей період сторонам вдалося налагодити чітку військову взаємодію, що виявилось у проведенні низки щорічних навчань. Уряди США та Великої Британії забезпечили підтримку України озброєнням у контексті російсько-української війни 2014-2020 рр. Вашингтон та Лондон забезпечили підтримку Києву у боротьбі з руйнівним для української економіки та безпеки проектом «Північний потік – 2», а також надають політичну підтримку інтенції України щодо вступу в ЄС та НАТО.

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНА І КУЛЬТУРНА СПІВПРАЦЯ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

4.1 Економічні відносини США та Великої Британії

У період адміністрації Д. Трампа США та Велика Британія мали низку труднощів щодо економічної співпраці, що пов'язано з кількома ключовими аспектами. По-перше, Сполучене Королівство розпочало процедуру Брекзиту, що означало початок перебудови економічних взаємин зі своїми партнерами у світі. Британський уряд потребував підписання нової вигідної торговельної угоди зі США. По-друге, пандемія коронавірусу принесла рецесію у світовій економіці, спричинену заходами для подолання вірусу³⁷². Третім аспектом труднощів стала економічна стратегія Д. Трампа, яка базувалася на протекціонізмі.

Д. Трамп пообіцяв захистити американських робітників, створивши нові робочі місця та повернути до США робітників, які виїхали працювати в Японію, Китай та Мексику³⁷³. Варто зазначити, що Б. Обама залишив у спадок Д. Трампу державу, яка спромоглася вийти з найбільшої світової кризи з часів Великої депресії. Якщо у жовтні 2010 році рівень безробіття у США становив 10%, то на момент інавгурації Д. Трампа в січні 2017 року цей показник склав всього 4.7% і продовжував зменшуватися за рахунок реформ Б. Обами³⁷⁴. Зважаючи на економічні наслідки пандемії коронавірусу у світі та рецесію, у 2020 році рівень безробіття сягнув найвищих показників з 1948 року – 14.8%³⁷⁵. Вищим він був лише у часи Великої депресії, в 1933 він склав 24.7%³⁷⁶. Коли Д. Трамп залишав

³⁷² Jomo, K. S., Chowdhury, A. "COVID-19 Pandemic Recession and Recovery". Development, 16 November 2020. <https://doi.org/10.1057/s41301-020-00262-0>.

³⁷³ Trump: "We Have to Bring Back Our Jobs"; Trump, Bush Trade Shots in New Hampshire; North and South Korea Exchange Artillery Fire. Aired 6:30-7a ET. Transcript. CNN. <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/1508/20/nday.02.html>.

³⁷⁴ "Unemployment Rate". Federal Reserve Economic Data. St. Louis Fed. <https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE>.

³⁷⁵ Ibid.

³⁷⁶ "Great Depression Facts - FDR Presidential Library & Museum". <https://www.fdrlibrary.org/great-depression-facts>.

Білий Дім у січні 2021 року, то рівень безробіття в США оцінювався у 6.4%. Таким чином, він став єдиним президентом з часів Г. Гувера, який залишав пост президента з вищим рівнем безробіття, ніж коли він прийшов до влади³⁷⁷.

Д. Трамп поставив перед США завдання переглянути торговельні угоди зі своїми партнерами. У першу чергу Білий Дім переглянув Північноамериканську угоду про вільну торгівлю з Мексикою та Канадою. Таку ж угоду за перший рік урядування Д. Трамп переглянув і з Південною Кореєю³⁷⁸. У 2018 році Офіс торговельного представника США запевнив, що буде переглянуто торгову угоду з Великою Британією в той час, коли Сполучене Королівство врегулює проблему Брекзиту³⁷⁹.

Д. Трамп увів жорстку податкову політику. У березні 2018 року Білий дім заявив про запровадження 25% оподаткування імпортової сталі та 10% - на імпорт алюмінію³⁸⁰. Д. Трамп апелював до розділу 232 Закону про регулювання торгівлі 1962 року, відповідно до якого президент США має право у встановленому законом порядку чинити перешкоди імпорту, якщо це загрожує національній безпеці США³⁸¹. У першу трійку найбільших імпортерів сталі до Сполучених Штатів станом на 2017 рік увійшли Канада (5.1 млрд дол.), Південна Корея (2.8 млрд. дол.) та Мексика (2.5 млрд. дол.). Китай знаходився на 10 сходинці з імпортом сталі на суму близько 1 млрд дол, а Велика Британія знаходилася на 15 місці – 0.5 млрд дол³⁸². Найбільших перешкод уряд Д. Трампа чинив китайським товарам, увівши проти КНР 24 різні торговельні перешкоди, у той час як проти

³⁷⁷ Thorebecke, C. A look at Trump's economic legacy. abcNews. 20 January 2021. <https://shorturl.at/kqLV9>.

³⁷⁸ Economic report of the President. Together with the annual Report of the Council of Economic March, 2019. Washington: The White House. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERP-2019/pdf/ERP-2019.pdf>.

³⁷⁹ Ibid., p. 497.

³⁸⁰ Swanson, A. Trump to Impose Sweeping Steel and Aluminum Tariffs. The New York Times. 1 March 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/01/business/trump-tariffs.html>.

³⁸¹ Trade Expansion Act of 1962 (Sections 232 and 233). GovInfo. <https://www.govinfo.gov/app/details/COMPS-13933>.

³⁸² Swanson, A. Trump to Impose Sweeping Steel and Aluminum Tariffs. The New York Times. 1 March 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/01/business/trump-tariffs.html>.

Британії – 2³⁸³. Таким чином, основні заходи взяті Дональдом Трампом на озброєння у своїй економічній політиці можна охарактеризувати як протекціоністські.

У 2018 році Д. Трамп у соціальній мережі «Твіттер» написав про себе, що він – «Людина – тариф», і зазначив, що кожна держава має сповна заплатити за привілеї користуватися американськими багатствами³⁸⁴. Водночас він перефразував своє передвиборче гасло «Зробити Америку величною!» на «Зробити Америку багатою»³⁸⁵. Це цілком охарактеризувало його основні економічні заходи в міжнародних відносинах.

Перед урядом Великої Британії у 2017 році було дві глобальні проблеми: Брекзит, який передбачав необхідність узгодження нових торговельних угод з багатьма країнами світу, та безпосередня необхідність підписання такої угоди з США, президент яких проводить протекціоністську політику, фактично, уперше з часу адміністрації Р. Рейгана.

За даними Світової організації торгівлі, станом на 2017 рік найбільшим у світі експортером був Китай, що мав обсяг експорту \$2263 млрд. Другу сходинку займали США з \$1547 млрд, до п'ятірки також входили Німеччина - \$1448 млрд., Японія – \$698 млрд та Нідерланди – \$652 млрд. Велика Британія в цьому списку займала десяту сходинку з обсягом експорту, що оцінювався в \$445 млрд³⁸⁶. У 2021 році Китай залишився найбільшим експортером, збільшивши експорт до \$3364 млрд., експорт США не значно зріс до \$1754 млрд., Німеччини – до \$1632 млрд, Нідерландів – до \$837 млрд, Японії – до \$756 млрд. Велика Британія спустилася в рейтингу на 14 сходинку з загальним обсягом експорту в \$486

³⁸³ Tejada, C., Russel, K. The U.S. Wants to Take On China With Trade. The Rest of the World Will Be Caught in the Middle. The New York Times. 6 March 2018. <https://www.nytimes.com/interactive/2018/03/06/business/china-tariffs.html>.

³⁸⁴ Trump, D. «... I am a Tariff Man. When people or countries come in to raid the great wealth of our Nation...». Twitter. 4 December 2018. <https://shorturl.at/DGUY3>.

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Desjardins, J. Visualizing the World's Biggest Exporters in 2017. Visual Capitalist. 21 June 2018. <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-worlds-biggest-exporters-2017/>.

млрд³⁸⁷. Згідно з поданими статистичними даними, США та Велика Британія на сучасному етапі – це держави з потужними та конкурентоспроможними економіками. Економічні зв'язки між ними є невід'ємною частиною «особливих відносин».

За економічними підсумками 2016 року, напередодні приходу Д. Трампа до Білого Дому, головними імпортерами британських товарів були США, які купували британську продукцію на загальну суму близько \$61,5 млрд., що становило 15% від загального продажу³⁸⁸. До п'ятірки також входили Німеччина – \$43.8 млрд. (11%), Франція – \$26.4 млрд. (6%), Нідерланди – \$25 млрд. (6%) та Ірландія – \$23 млрд. (6%). Найбільшими британськими експортерами були Німеччина – \$88 млрд. (13%), Китай – \$60 млрд. (9%), США – \$57 (9%), Нідерланди – \$47 млрд. (7%), Франція – \$36 млрд. (6%)³⁸⁹.

Уже за перший рік президенства Д. Трампа, наприкінці 2017 року, рівень експорту Британії до США дещо скоротився до \$59 млрд. (13%), у той же час зріс попит на британські товари в Німеччині – \$46 млрд. (10%), Франції – \$47 млрд. (7%), Нідерландах – \$28 млрд. (6%) та Ірландії – \$25 млрд (6%)³⁹⁰. Головним джерелом імпорту для Великої Британії також залишилася Німеччина із загальним обсягом \$89 млрд. (14%), Китай – \$60 млрд. (9%), США – \$59 млрд. (9%), Нідерланди – \$51 млрд. (8%), Франція – \$36 млрд. (6%)³⁹¹.

Загальний експорт британських товарів та послуг до країн ЄС, який у 1973 році складав 33% британської торгівлі, у 2014 році зріс до 60%. У той час як частка торгівлі зі США складала 14%³⁹². У 2018-2019 рр. експорт британських

³⁸⁷ World Trade Statistic Review 2022. Table A6 Leading exporters and importers in world merchandise trade, 2021. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2022_e.pdf.

³⁸⁸ United Kingdom Trade Summary 2016 Data. World Integrated Trade Solution. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2016/Summary>.

³⁸⁹ Ibid.

³⁹⁰ United Kingdom Trade Summary 2017 Data. World Integrated Trade Solution. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2017/Summary>.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Ries, Charles P., Marco Hafner, Troy D. Smith, Frances G. Burwell, Daniel Egel, Eugeniu Han, Martin Stepanek, and Howard J. Shatz, After Brexit: Alternate forms of Brexit and their implications for the United Kingdom, the European Union and the United States. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2200.html.

товарів до ЄС склав близько \$300 млрд., у 2020 році цей показник зменшився до \$260 млрд. Однак у 2021 році знову зріс до \$274 млрд., а у 2022 – до \$340 млрд³⁹³. Такий стрибок був пов'язаний з негативними економічними ефектами пандемії коронавірусу.

Велика Британія до Брекзиту не могла самостійно взаємодіяти зі США у сфері економіки та укладати торговельні договори в індивідуальному порядку, оскільки членство в ЄС передбачало напрацювання спільної торговельної політики. У розділі XI Лісабонської угоди вказано, що держави члени ЄС мають будувати торговельну політику на колегіальних засадах³⁹⁴.

Відповідно до звіту адміністрації Д. Трампа у 2018 році було встановлено, що одну з головних небезпек для економічного розвитку США складали кіберзагрози, які з кожним роком ставали ще більш реальними. За даними вказаними в документі, з січня 2000 року до січня 2017 року загальні втрати США у зв'язку з подібними загрозами склали від \$57 до \$109 млрд.³⁹⁵. Найбільш вразливі сфери економіки: операції з фінансами та бізнес³⁹⁶. Тому однією з цілей розвитку американської економіки було визначено напрацювання механізмів боротьби з кіберзлочинністю з метою захисту компаній, що працюють у США.

Найважливішою проблемою в економічних відносинах США та Великої Британії в період адміністрації Д. Трампа було ухвалення нової торговельної угоди. Американський президент неодноразово спекулював на цьому аспекті «особливих відносин», намагаючись використати її як засіб політичного впливу на Велику Британію. На думку Д. Трампа, ЄС стримував Сполучене Королівство від підписання зі США торговельної угоди. З цієї причини американський президент зауважував, що йому не вдалося дійти згоди щодо угоди з Т. Мей,

³⁹³ Webb, D., Ward, M. Statistics on UK-EU trade. House of Commons Library. 11 May 2023. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7851/CBP-7851.pdf>.

³⁹⁴ Договір про заснування Європейської спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

³⁹⁵ Economic report of the President. Together with the annual Report of the Council of Economic March, 2019. Washington: The White House. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERP-2019/pdf/ERP-2019.pdf>.

³⁹⁶ Ibid, p. 367.

оскільки вони не порозумілися в окремих питаннях³⁹⁷. Тому він мав на меті узгодити всі питання з Б. Джонсоном, зважаючи на те, що колишній міністр закордонних справ Британії був прихильником жорсткого Брекситу.

Принагідно слід зазначити, щопопередня президентська адміністрація Б. Обама, коментуючи майбутні торговельні переговори зі Сполученими Королівством, стверджувала, що США «не мають наміру створювати нові та більш тісні взаємини з Британією, яка вийшла з ЄС»³⁹⁸. Натомість Д. Трамп у липні 2019 року наголосив, що сторони готувалися до перемовин про нову торговельну угоду, яку американський президент називав «дуже важливою», і висловив сподівання, що вона допоможе наростити загальні оберти американсько-британської торгівлі в 3-5 разів.³⁹⁹ Крім цього Д. Трамп у своїх висловлюваннях називав таку угоду «феноменальною»⁴⁰⁰. Звичайно, у самій Великій Британії у висловлювання Д. Трампа про можливість укласти «ідеальну угоду» не вірили. Попри тісне економічне співробітництво, порівняно з Великою Британією США – це економічний гігант. У той час, як 13% британського експорту йшло до США, лише 3% американського експорту було спрямовано до Сполученого Королівства⁴⁰¹.

Одна з умов, яку висував Великій Британії уряд США, – це щоб в угоді були присутні умови роботи Британської національної служби з охорони здоров'я (NHS). У Сполученому Королівстві дуже високі стандарти надання послуг фармацевтичними компаніями та вимоги до підприємств, що займаються виготовленням споживчої продукції. Фактично, США вимагали від Сполученого

³⁹⁷ Courea, E. Trump: Brexit deal precludes US-UK trade agreement. Politico. 31 October 2019. <https://www.politico.eu/article/trump-brexit-deal-precludes-us-uk-trade-agreement/>.

³⁹⁸ Cowell A. Obama's Visit Casts 'Brexit' Vote in Stark Relief (Published 2016). *The New York Times*. 28 April 2016. <https://www.nytimes.com/2016/04/29/world/europe/britain-eu-obama-brexit.html>

³⁹⁹ Trump: US and UK working on 'very substantial' trade deal. BBC. 21 July 2019. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49135045>.

⁴⁰⁰ Mason R. Trump wavers after saying NHS must be on table in US-UK trade talks. *The Guardian*. 5 June 2019. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jun/04/trump-says-he-turned-down-corbyn-request-to-meet>

⁴⁰¹ UK-US trade. Trade Justice Movement. <https://www.tjm.org.uk/trade-deals/a-uk-us-trade-deal>.

Королівства зниження технічних обмежень на постачання продукції до Великої Британії. Це означало, що на полиці британських магазинів можуть потрапити американські товари тваринного походження, для отримання яких використовували гормони. Для американських компаній, які прагнули вийти на британський ринок було дуже важливо знизити ці стандарти для того, щоб мати змогу конкурувати на британському ринку.

Лідер лейбористів Джеремі Корбін використав цей факт як власну політичну зброю проти консерваторів. Він застерігав, що у разі, якщо прем'єр-міністр зробить поступки у цьому питанні, це спричинить великий стрибок цін на ліки, що зробить їх недоступними для більшої кількості населення. Фармацевтичні компанії США сподівалися в новій торговій угоді також отримати патенти на право впливати на утворення ціни на ліки. Однак торговельний секретар з питань міжнародної торгівлі Ліз Трасс запевняла, що це лише маніпуляції з боку Джеремі Корбіна⁴⁰².

Однак у звіті торговельного представника США у 2016 році було перелічено низку бар'єрів у країнах ЄС, які перешкоджають виходу американських товарів на європейський ринок. Було висловлено сподівання, що на майбутніх перемовинах вдасться скасувати низку обмежень, зокрема, у сфері якості продуктів харчування, сільського господарства та хімічної промисловості⁴⁰³. І в першу чергу прагнули зняти обмеження у торгівлі з Великою Британією та Ірландією. Тому хвилювання Д. Корбіна не можна вважати взагалі безпідставними.

У Великій Британії були схвилювані й тим, щоб після підписання нової торгової угоди зі США не відбулося дерегуляції законодавства в галузі екології. Наприклад, американські компанії могли домогтися дозволу на проведення

⁴⁰² Perraudin F. Jeremy Corbyn reveals dossier 'proving NHS up for sale'. The Guardian. 27 November 2019. <https://www.theguardian.com/society/2019/nov/27/jeremy-corbyn-reveals-dossier-proving-nhs-up-for-sale>

⁴⁰³Froman M. The 2016 national trade estimate report. Office of the United States Trade Representative. <https://ustr.gov/sites/default/files/2016-NTE-Report-FINAL.pdf>.

фрекінгу⁴⁰⁴. Цей спосіб розкриття земної поверхні з метою видобутку корисних копалин є одним з найбільш небезпечних як для природнього середовища, так і безпосередньо для здоров'я людини.

Важливо зазначити, що переговорний процес з підписання торгової угоди з Великою Британією тривав у період тарифної війни Д. Трампа проти Китаю. Тому одна з позицій договору про вільну торгівлю, яку адміністрація Д. Трампа хотіла бачити у тексті, – це можливість США в односторонньому порядку частково припиняти виконання умов відповідної угоди, за обставин, якщо Велика Британія підписуватиме торговельну угоду з іншою державою. Тобто Вашингтон не просто створював політичний тиск на Лондон, а фактично здійснював втручання у політичне життя Британії та її зовнішню політику. Адміністрація Д. Трампа намагалася перетворити угоду на інструмент, за допомогою якого Вашингтон зміг би впливати на британський зовнішньополітичний курс та коригувати його.

Ще однією з перешкод для потенційної угоди стало те, що у 2018 році Велика Британія приєдналася до держав ЄС, з якими погодила увести нові податки для низки американських компаній. Серед них були Гугл, Фейсбук та Епл. Передбачався 3% цифровий податок на дохід компаній, що мало б приносити дохід у розмірі \$4.8 млрд на рік⁴⁰⁵.

У 2018 році США та Велика Британія утворили Робочу групу з фінансового регулювання. Її завдання полягало в проведенні консультаційних нарад між представниками обох країн двічі на рік, під час яких необхідно було напрацьовувати інструменти збільшення прозорості в американсько-британській торгівлі, зниження невизначеності та виявлення проблем транскордонного правозастосування⁴⁰⁶. У вересні того ж року в Лондоні провели перше засідання

⁴⁰⁴ UK-US trade. Trade Justice Movement. <https://www.tjm.org.uk/trade-deals/a-uk-us-trade-deal>.

⁴⁰⁵ Khan. M., Barker, A., Toplensky, R. Google, Facebook and Apple face 'digital tax' on EU turnover. Financial Times. 15 March 2018. <https://www.ft.com/content/e38b60ce-27d7-11e8-b27e-cc62a39d57a0>.

⁴⁰⁶ HM Treasury. Joint Statement: US-UK Financial Regulatory Working Group. GOV.UK. 8 October 2020. <https://shorturl.at/goV12>.

робочої групи, до якої долучилися очільники урядових органів США та Британії: Комісії з торгівлі товарними ф'ючерсами, Федеральної корпорації зі страхування депозитів, Управління контролю грошового обігу, Комісії цінних паперів та бірж США, Банку Англії та британську Інспекції з контролю за діяльністю фінансових операцій⁴⁰⁷.

Наступне засідання робочої групи пройшло у Вашингтоні, де на порядку денному було питання захисту американських та британських інвесторів, та пріоритети регуляторної співпраці для ефективного фінансового співробітництва. Водночас було обговорено і проблеми, які не пов'язані безпосередньо з Брекзитом та майбутнім торговельної угоди, серед яких розгляд переходу на нові моделі оцінки пруденційного ризику, екологічні наслідки діяльності підприємств і вплив зміни клімату на фінансовий сектор. На цьому засіданні були присутні представники Міністерства фінансів США, британського Казначейства та регуляторні органи, а саме: Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами, Федеральна корпорація страхування депозитів, Управління контролю валюти, цінних паперів і бірж, Банку Англії та Управління з питань фінансового контролю⁴⁰⁸. Необхідність тісної регуляторної співпраці між США та Великою Британією була обґрунтована й тим, що Лондон та Нью-Йорк – головні фінансові центри у світі. Відповідно до проведеного дослідження британської організації СітіЮКей, 20% фінансових послуг США забезпечує Велика Британія⁴⁰⁹. Темою для обговорення на третій зустрічі регуляторної комісії, яка пройшла у 2020 році, крім вище описаних проблем, стали наслідки пандемії, перспектива співпраці на 2021 рік та підписання Меморандуму про порозуміння між Банком Англії та Комісією США з торгівлі товарними ф'ючерсами⁴¹⁰.

⁴⁰⁷ Ibid.

⁴⁰⁸ U.S.-UK Financial Regulatory Working Group Joint Statement. U.S. Department of the Treasury. 29 May 2019. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm697>.

⁴⁰⁹ Regulatory co-operation between the UK and US: now and in the future. FCA. 12 June 2019. <https://shorturl.at/djstw>.

⁴¹⁰ HM Treasury. Joint Statement: US-UK Financial Regulatory Working Group. GOV.UK. 8 October 2020. <https://shorturl.at/goV12>.

Меморандум було підписано в жовтні 2020 року. Американська комісія з питань торгівлі ф'ючерсами виокремила дві головні позиції, що впливатимуть на подальший розвитку американсько-британських відносин у сфері економіки. Це домовленість між США та Великою Британією про безперервну торгівлю деривативами та про кліринг після Брекзиту⁴¹¹.

У липні 2017 року США та Велика Британія створили Робочу групу з торгівлі та інвестицій. Її завдання полягало в тому, щоб дійти згоди щодо співпраці малого та середнього бізнесу після Брекзиту. Під час засідань обговорювалося питання співпраці в галузі промисловості, торгівлі сільськогосподарськими товарами, інвестицій, права інтелектуальної власності⁴¹². Представники Великої Британії також порушували питання американського мита щодо британської сталі та алюмінію, що ввозяться на територію США. Одним з результатів діяльності Робочої групи стало погодження проведення регулярного американсько-британського діалогу малого та середнього бізнесу.

Важливими, з огляду на економічну співпрацю, є підписання між державами договору про науково-технічне співробітництво, оскільки американсько-британська співпраця в науковій сфері також базувалася на законодавстві ЄС. Тому у вересні 2017 року між США та Великою Британією було укладено нову угоду. У ній прописано загальні умови співробітництва у сфері науки, уряди обох держав зобов'язувались забезпечити безперешкодний обмін інформацією стосовно досліджень, сприяти міждержавним науковим заходам та програмам⁴¹³. Одразу ж після підписання угоди на території США почалася реалізація одного з великих науково-дослідних проєктів, організованого американською

⁴¹¹ CFTC and BoE Sign New MOU for Supervision of Cross-Border Clearing Organizations CFTC. Commodity Futures Trading Commission. 20 October 2020. <https://www.cftc.gov/PressRoom/PressReleases/8289-20>.

⁴¹² UK-US Trade and Investment Working Group. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/groups/uk-us-trade-and-investment-working-group>.

⁴¹³ Foreign & Commonwealth Office. UK/USA: Agreement on Scientific and Technological Cooperation [TS No.25/2017]. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/publications/ts-no252017-ukusa-agreement-on-scientific-and-technological-cooperation>.

Національною лабораторією прискорювачів Фермі, що займається астрофізичними дослідженнями. У проєкті взяло участь понад 14 британських університетів на дві науково-технічні лабораторії. Велика Британія також стала інвестором, вклавши близько 65 млн фунтів стерлінгів у проєкт⁴¹⁴.

Варто зазначати, що зі зміною прем'єр-міністра у Великій Британії змінилися й підходи щодо укладання торговельної угоди. У час, коли цю посаду обіймала Т. Мей, перемовини не просувалися не лише з політичних мотивів Д. Трампа, який шантажував Велику Британію, а в тому числі і через те, що Британія не мала попереднього досвіду укладання угод про зону вільної торгівлі. Тому підхід Т. Мей щодо підписання угоди дослідники називають «розподільчим», де Королівство не мало чітких запитів щодо угоди⁴¹⁵. Тобто в пріоритеті уряду Т. Мей було справедливо розподілити вигоди від вільної торгівлі. Б. Джонсон змінив переговорний метод на агресивний і намагався виходити вже з конкретних «глобальних» запитів Великої Британії. До того ж Королівство вело перемовини не лише зі США, а й з Японією, Індією, Австралією, Новою Зеландією⁴¹⁶.

Д. Трамп та Б. Джонсон у вересні 2019 року відвідали Генеральну Асамблею ООН, де мали можливість поспілкуватися віч на віч. Зважаючи на те, що 31 січня 2020 року Велика Британія офіційно виходила з ЄС, найважливішим питанням на порядку денному їхньої зустрічі було саме підписання угоди про вільну торгівлю. У результаті двосторонніх перемовин лідери держав домовилися про те, що укладуть нову угоду до липня 2020 року⁴¹⁷.

У травні 2020 року торговельний представник США Р. Лайтхайзер та британський секретар з питань міжнародної торгівлі Л. Трасс оголосили про

⁴¹⁴ Malik N., Jennifer A. "US and UK sign Science and Technology Agreement". MRS Bulletin 43, № 1 (січень 2018): 12–13. <https://doi.org/10.1557/mrs.2017.310>.

⁴¹⁵ Khorana, Sangeeta, та William A. Kerr. "The stillborn United Kingdom–United States trade agreement". World Affairs. 5 March 2023. 004382002311607. <https://doi.org/10.1177/00438200231160775>.

⁴¹⁶ Ibid.

⁴¹⁷ Dunn T. N. Boris Johnson and Donald Trump agree to strike UK-US trade deal by July 2020. The Sun. 22 September 2019. <https://www.thesun.co.uk/news/9981611/johnson-trump-trade-deal-2020/>.

початок офіційного етапу перемовин щодо торгової угоди між державами. Американський представник, повторюючи риторику Д. Трампа, також наголошував, що ця угода є «історичною» й обидві держави потребують її, оскільки це «покращить можливості для торгівлі та інвестицій»⁴¹⁸. Офіс торговельного представника США зазначив, що на момент початку перемовин загальний обсяг американсько-британської торгівлі склав близько \$269 млрд., а загальна сума спільних інвестицій в економіку один одного становить понад \$1000 млрд. Усього у 2020 році пройшло п'ять раундів переговорів про вільну торгівлю.

Британський економіст Пітер Фостер зазначав, що американсько-британська угода і справді має великі перспективи на тлі повного провалу перемовин США з ЄС щодо підписання нової угоди з Трансатлантичного партнерства. Він стверджував, що «розходження з Брюсселем» оздоровить насамперед британську економіку⁴¹⁹.

Загальна сума інвестицій США у Великій Британії у 2019 році оцінювалися у \$851 млрд. У свою чергу британські інвестиції в США – \$505 млрд⁴²⁰. Зі США Велика Британія експортувала в першу чергу дорогоцінні метали та каміння на загальну суму \$14 млрд, літаки – \$10 млрд, мінеральні добрива – \$7 млрд та техніку – 6.2 млрд. США експортували зі Сполученого Королівства переважно автомобілі – \$11 млрд, фармацевтичні товари – \$5.1 млрд, мінеральні добрива – 4 млрд⁴²¹. Обидві держави забезпечують значну кількість робочих місць в економіці одна одної. Сполучені Штати створили понад 1.4 млн. нових

⁴¹⁸ Joint Statement of USTR Robert Lighthizer and UK Secretary of State for International Trade Elizabeth Truss. United States Trade Representative. 5 May 2020. <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2020/may/joint-statement-ustr-robert-lighthizer-and-uk-secretary-state-international-trade-elizabeth-truss>.

⁴¹⁹ Foster. P. What Business wants from a Truss premiership. Financial Times. 1 September 2022. <https://www.ft.com/content/d6846882-1122-46f1-9fd3-e789e80ab145>.

⁴²⁰ U.S.-U.K. Trade Relations. Congressional Research Service. 17 February 2022. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11123/12>.

⁴²¹ Broadbent. M. U.S.-U.K. Trade Agreement. January 2023. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fspublic/202301/230124_Broadbent_USUK_Agreement.pdf?VersionId=b8vJmEPFjvr7eN4BCMJUn2tCLDsgafIx.

пропозицій на британському ринку працевлаштування. Британські компанії в США забезпечили роботою понад 1.2 млн. американських робітників. На момент початку перемовин про вільну торгівлю американський експорт у Сполученому Королівстві оцінювався у \$118 млрд. Водночас Вашингтон імпортував з Британії товари та послуги на суму понад \$100 млрд.⁴²².

Тому на угоду про торгівлю покладалися великі надії. Відповідно до прогнозів, у найближчій перспективі очікували, що зменшення кількості перешкод у торгівлі посприє росту ВВП Сполученого Королівства від 0.07% до 0.16% тобто від \$2 млрд. до \$4 млрд. Зростання ВВП США в майбутньому очікувалося від 0.03% до 0.05%, а експорт Сполучених Штатів до Британії зросте від 4% до 9%⁴²³. Ці показники є занадто низькими, щоб подолати ймовірну економічну стагнацію після виходу Британії з ЄС.

Адміністрація Д. Трампа в рамках передвиборчої кампанії мала на меті укласти з Великою Британією мініугоду. Законодавство США визначає можливість прийняття того чи іншого закону, узгодження міжнародних угод шляхом «фаст-трекінгу», який передбачає розгляд та голосування в Сенаті, без необхідності схвалення Конгресом. Хоча насправді цей процес все одно займає тривалий час, через що законопроект може затриматися в Сенаті протягом місяців⁴²⁴.

У грудні 2020 року посол США у Великій Британії Р. В. Джонсон та секретар міністерства фінансів Сполученого Королівства підписали Угоду про митну взаємодопомогу між державами. Цей документ став одним з результатів тривалого переговорного процесу про нову торгову угоду. У рамках цієї угоди держави домовилися про посилення співпраці у сфері розслідувань митних

⁴²² United Kingdom (GBR) Exports, Imports, and Trade Partners | The Observatory of Economic Complexity. The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/country/gbr>.

⁴²³ UK. Department for International trade. UK-US Free Trade Agreement. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e5ce566d3bf7f06f6ece234/UK_US_FTA_negotiations.pdf.

⁴²⁴ Expedited or Fast-Track Legislative Procedures. Congressional Research Service. URL: <https://shorturl.at/doqAN>.

правопорушень⁴²⁵. Однак підписання Угоди про вільну торгівлі за адміністрації Д. Трампа не відбулося і це залишилось зовнішньополітичним завданням його наступника в Білому домі – Джо Байдена.

Отже, у 2017-2021 рр. економічний аспект відносин США та Великої Британії, з огляду на окреслену потужність та економічний потенціал обох держав, залишився важливим, але не визначальним фактором для розвитку «особливих відносин». Геополітичні реалії, з якими зіткнулася Велика Британія після Брекзиту, поставили перед нею низку викликів, серед яких підписання угоди про вільну торгівлю зі Сполученими Штатами. Президент США Д. Трамп неодноразово використовував тему торговельної угоди з метою політичної спекуляції та шантажу Сполученого Королівства, особливо у період, коли прем'єрську посаду обіймала Т. Мей. Зі зміною голови британського уряду та приходом Б. Джонсона американсько-британський переговорний процес інтенсифікувався та були спроби в прискорених темпах розглянути та затвердити угоду. Однак через розбіжності законодавств Лондона та Вашингтона, постала необхідність більш детально розглянути екологічні стандарти та питання про митний контроль. За адміністрації Д. Трампа перемовини про торговельні угоду не завершилися і потребували продовження розгляду за адміністрації його наступника.

⁴²⁵ United States and United Kingdom Conclude Customs Mutual Assistance Agreement. U.S. Customs and Border Protection. <https://shorturl.at/ctWX>.

4.2 Культура, традиції, проблема національної ідентичності у «особливих взаєминах» США та Великої Британії

Культура кожної держави є важливим елементом, що впливає на генезис геополітичних орієнтирів нації. В американсько-британських відносинах вона вказує на багатоаспектність взаємин між двома найбільшими демократіями Західної півкулі. Культура та історична спадщина стали невід'ємною рисою, яка зблизила Сполучені Штати та Велику Британію. Починаючи з В. Черчилля, політичні діячі обох держав указували на гармонійність співіснування двох держав, які сповідують спільні цінності. В офіційних державних документах США та Сполученого Королівства визначено відповідні головні засади державної політики у сфері культури.

Стратегія національної безпеки США визначає культуру як елемент, який забезпечує функціонування інститутів американського уряду⁴²⁶. Для успішної діяльності президентської адміністрації в документі зафіксоване завдання підтримувати розвиток американського менталітету, одною з важливих ознак якого є «культура готовності та стійкості»⁴²⁷. Насамперед мова йде про здатність реактивно реагувати на загрози для національної безпеки США та для американських цінностей загалом. На американських дипломатів покладалася місія артикулювати образ США як держави поборника демократичних принципів. І не лише на міжнародному рівні, а у тому числі і на рівні штатів⁴²⁸. Документ дає і загальне розуміння того, як адміністрація Д. Трампа пояснювала американські цінності. Виділено головні з них: рівність усіх перед законом та рівні можливості.

У національній стратегії наявна апеляція до історичних традицій, закладених батьками-засновниками США, а саме цитування одного з головних

⁴²⁶ USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>. p.1.

⁴²⁷ Ibid., p. 14.

⁴²⁸ Ibid, p. 33.

політичних діячів у роки американської боротьби за незалежність – Олександра Гамільтона. Він запевняв, що американська революція зумовила «революцію в людських почуттях», що призвело до змін в історичному розвитку Європи⁴²⁹.

У зовнішньополітичній стратегії Сполученого Королівства «Глобальна Британія» культура держави визначається як важливий елемент зовнішньої політики для поширення цінностей відкритих і демократичних суспільств. Розвиток творчого та культурного сектору Великої Британії визначені як один з пріоритетів урядової політики⁴³⁰. Концепція «м'якої сили» Великої Британії в зовнішній політиці реалізується й через культуру. Британська Рада забезпечує поширення британських культурних цінностей через освіту. Як зазначає доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Т. Шевченка О. Машевський, за допомогою діяльності Британської Ради Велика Британія виборює «лідерські позиції та будує міжкультурний діалог»⁴³¹. Пріоритетом урядової політики залишилося фінансування освітніх програм, як-от стипендія Співдружності, стипендія Маршала та Чівініг⁴³².

Сполучені Штати займають четверту сходинку в рейтингу за кількістю студентів, які вирішили отримувати вищу освіту у Великій Британії. За офіційними даними в Сполученому Королівстві станом на 2023 рік навчається 22990 американських студентів⁴³³. У США в період 2021-2022 навчального року навчалось понад 10000 студентів з Великої Британії⁴³⁴.

⁴²⁹ Ibid, p. 37.

⁴³⁰ Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>. p. 49-50.

⁴³¹ Машевський О. Діяльність Британської Ради у країнах Східної та Центральної Європи на початку XXI ст. Європейські історичні студії, №9 (2018): 96-126.

⁴³² Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>. p. 50.

⁴³³ International Student Statistics in UK 2023 - Study in UK. Study in UK. <https://www.studying-in-uk.org/international-student-statistics-in-uk/>.

⁴³⁴ Study in the USA Prospects.ac.uk. <https://www.prospects.ac.uk/postgraduate-study/study-abroad/study-in-the-usa>.

Встановлення адміністрації Д. Трампа в США та прем'єрство Б. Джонсона можна охарактеризувати як феномен політичної культури Сполучених Штатів та Великої Британії. Під час передвиборчої президентської кампанії Д. Трампу вдалося вивести культуру політичного популізму на абсолютно новий рівень. Цю популістську естафету, на наш погляд, підхопив і Б. Джонсон. Не можна оминути увагою і той факт, що президент України В. Зеленський під час телефонної розмови з Д. Трампом у вересні 2019 року зазначив, що він скористався політичною технологією американського президента для того, щоб завоювати підтримку українських громадян на президентських виборах в Україні⁴³⁵. Культурний феномен «трампізму» вийшов далеко за межі США й вплинув на політичне життя Великої Британії, України та решти світу.

Відповідно до статистичних даних Центру Ропера Корнелльського університету, за Д. Трампа проголосували люди, які головною проблемою США вважали провальну імміграційну політику Б. Обами, а однією з головних загроз для національної безпеки бачили в тероризмі⁴³⁶. При цьому ці проблеми тісно пов'язані одна з одною, оскільки у громадян США сформувалася асоціація тероризму з релігією ісламу.

Соціальний портрет громадянина, що віддав свій голос за Д. Трампа виглядає наступним чином: переважно білі чоловіки, віком понад 45 років, які мають дохід менше \$100 тис.⁴³⁷. За даними дослідницького центру П'ю, чорношкіре населення США (91%) та латиноамериканці (66%) віддали свої голоси за Г. Клінтон⁴³⁸. Серед прихильників Д. Трампа переважали американці,

⁴³⁵ "Remarks by President Trump and President Zelensky of Ukraine Before Bilateral Meeting | New York, NY – The White House". The White House. Date access: 23 March 2024. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-zelensky-ukraine-bilateral-meeting-new-york-ny/>.

⁴³⁶ "How Groups Voted in 2016. Roper Center for Public Opinion Research". Roper Center for Public Opinion Research. Date access: 23 March 2024. <https://ropercenter.cornell.edu/how-groups-voted-2016>.

⁴³⁷ Ibid.

⁴³⁸ An examination of the 2016 electorate, based on validated voters. Pew Research Center - U.S. Politics & Policy. <https://www.pewresearch.org/politics/2018/08/09/an-examination-of-the-2016-electorate-based-on-validated-voters/>.

які не мали вищої освіти (50%), натомість за опонентку майбутнього американського президента більшістю віддали свої голоси громадяни з вищою освітою (57%)⁴³⁹.

Отже, американське суспільство у 2016 році розкололося на дві частини, однак найбільша проблема полягала в принципі цього поділу. Це був поділ не тільки за економічною та освітньою складовою, а в тому числі і за расовою. Перемогу Д. Трампа справді можна вважати тріумфом політичного популізму, оскільки йому вдалося переконати американських громадян з невисоким рівнем освіти у примарній загрозі тероризму та мігрантів, які сповідують іслам.

Розчарування в президенстві Д. Трампа відчувається в словах наукового дослідника зі Стенфордського університету Ф. Фукуями, який значну частину свого наукового життя досліджував американську ідентичність. Підсумовуючи діяльність 45-го президента та, власне, вибір американських громадян у 2016 році він зазначив: «я усвідомив, що я взагалі погано розумію Америку»⁴⁴⁰.

Лауреат Пулітцерівської премії Н. Карр, підбиваючи підсумки президенства Д. Трампа, зауважив, що в сучасному світі «брехня може перемогти правду». Він посилався на дослідження Массачусетського інституту щодо поширення фейків у ЗМІ. Було виявлено, що неправдива інформація поширюється на 70% частіше, ніж істинна⁴⁴¹. Це, на наш погляд, стало запорукою успіху регулярних висловлювань Д. Трампа у Твіттері.

Безумовно, на сучасному етапі ЗМІ відіграють важливу роль у політичному житті будь-якої держави. І Б. Джонсон, і Б. Трамп уміло використовували їх для того, щоб ретранслювати в суспільство наративи, які піднімуть їхню популярність. На одному з популярних ток-шоу ведучий ЕйБіСі Америка М. Беван сказав, що Д. Трамп «був більше культурним, ніж законодавчим чи

⁴³⁹ Ibid.

⁴⁴⁰ What Trump Showed Us About America. Politico. 19 November 2020. <https://www.politico.com/news/magazine/2020/11/19/roundup-what-trump-showed-us-about-america-435762>.

⁴⁴¹ Ibid.

політичним діячем»⁴⁴². З цим важко не погодитися, зважаючи на те, що Д. Трамп отримав місце на перших шпальтах світових ЗМІ завдяки своїм суперечливим заявам та епатажному образу.

З іншого боку океану у Великій Британії в цей же час пройшов досить схожий процес поширення популізму поміж населення. Автори книги про популізм Б. Джонсона та Д. Трампа визначають, що у Вікторіанську епоху, коли британці сповідували традиційне євангелістське вірування, «брехня» з вуст політиків лунала рідко. Збрехати в Парламенті було серйозним політичним злочином. На думку авторів, поява засобів масової інформації докорінно змінила ситуацію. Постійна гонитва за сенсаціями в намаганні досягнути рекордних продажів тиражів стала одним з приводів розвитку політичної брехні та популізму⁴⁴³.

У проміжку 2017-2021 рр. значний вплив на культурне життя США та Великої Британії мала епідемія коронавірусу. Зважаючи на дані Британського управління національної статистики, місячний ВВП лише за весну 2020 року у сфері культури скоротився на 44,5%. Більше постраждала лише сфера харчування, де відбулося скорочення на 86,7%. У сфері культури близько 70% працівників були змушені піти у відпустку⁴⁴⁴.

Пандемія вивела роль цифрових технологій у повсякденному житті на новий рівень. З'явилась велика кількість онлайн-платформ, які стали унікальними бізнес-моделями. Наприклад, американсько-британська ініціатива Бук.орг. була заснована з метою підтримки невеликих книжкових магазинів, їхнього збереження у час розвитку цифрових технологій. За офіційними даними 80% прибутку відповідна організація передає незалежним книгарням⁴⁴⁵.

⁴⁴² Donoghue P. Donald Trump was a TV president. How do we feel now the binge is over?. ABC (Australian Broadcasting Corporation). <https://www.abc.net.au/news/2021-02-06/donald-trump-was-a-tv-president-how-do-we-feel-after-the-binge/13124784>.

⁴⁴³ Osborne, P. The Assault on Truth. Boris Johnson, Donald Trump and the Emergence of a New Moral Barbarism. Simon&Schuster. 2021. <https://www.perlego.com/book/2812014/the-assault-on-truth-boris-johnson-donald-trump-and-the-emergence-of-a-new-moral-barbarism>.

⁴⁴⁴ COVID-19: Impact on the UK cultural sector. UK Parliament. <https://lordslibrary.parliament.uk/covid-19-impact-on-the-uk-cultural-sector/>.

⁴⁴⁵ Bookshop.org. <https://bookshop.org/info/about-us>.

У 2020 році у США та Великій Британії відбулися масштабні протести руху «Життя чорних мають значення», який був започаткований ще у 2014 році. Це найбільший протест в історії США. За оцінками різних аналітичних центрів до них долучилося від 14 до 26 млн. осіб, що становить близько 6-10% населення США⁴⁴⁶. Проблема має цілий комплекс соціокультурних причин, які беруть витоки з часів заснування США. За всю історію США не вдалося створити ідеальні умови, за яких чорношкірі відчували б себе повноправними членами суспільства. Приводом до цього соціального вибуху стало вбивство під час затримання правоохоронцями чорношкірого громадянина Джорджа Флойда, якого нібито було звинувачено в крадіжці. У різних штатах США розпочалися масові акції протестів.

У цій ситуації Д. Трамп розколов американське суспільство, виступивши з позиції крайнього консерватизму. Він є безумовним прихильником традиційних наративів американської історії і став у чітку опозицію проти громадян, що дотримувалися лівих поглядів. Як зазначив сам Д. Трамп, ліві та прихильники руху «Життя чорних мають значення» намагаються знести скульптури наших батьків-засновників, спотворити святі меморіали та розв'язати хвилю жорстоких злочинів у наших містах», а весь громадський рух є нічим іншим як «безжальною кампанією, щоб стерти нашу історію, очорнити наших героїв, стерти наші цінності та перевчати наших дітей»⁴⁴⁷.

Попри пандемію та карантинні обмеження, тисячі людей вийшли з протестами і в Лондоні на Трафальгарську площу. Загалом на протести вийшло понад 137 тис. осіб. Утім рух «Життя чорних мають значення» у контексті Великої Британії мав менш проблемне підґрунтя, ніж у США. Якщо у США – це споконвічна історична проблема, то у Сполученому Королівстві нерівність, яку відчувають чорношкірі, пов'язана з міграційною політикою британського уряду.

⁴⁴⁶ Chen, T. Black Lives Matter: Power, Perception, and Press. Carr Center for Human Rights Policy. Harvard Kennedy School. 2021. https://carrcenter.hks.harvard.edu/files/cchr/files/21_chen_topol_paper.pdf.

⁴⁴⁷ Herman S. Trump Escalates Culture War. Voice of America. 7 July 2020. https://www.voanews.com/a/usa_us-politics_trump-escalates-culture-war/6192323.html.

Б. Джонсон толерував рух та запевнив, що його адміністрація з розумінням ставиться до проблеми прав чорношкірих, і водночас зауважив, що будь-яке насильство під час протестів, будь-яке правопорушення буде покарано⁴⁴⁸. Під час протестів натовп вигукував: «Черчилль – расист, Джонсон – расист», а скульптуру Вінстона Черчилля на Парламентській площі було розписано графіті. Звичайно, акції агресії та насильства під час цього руху були переважно поодинокими випадками. Однак, на наш погляд, це є свідченням того, що уряди США та Великої Британії провалили власну політику мультикультурності. Очевидно, що іммігранти в Лондоні та Вашингтоні, або ж корінне чорношкіре населення не можуть відчуті себе повноправними членами американського чи британського суспільства і болісно реагують на порушення їхніх прав. Водночас поки вони відчувають хоч найменший рівень ксенофобії, процес культурного прийняття не зможе відбутися.

Проведені у Великій Британії опитування демонструють ставлення громадян до руху «Життя чорних мають значення». За даними організації Опініум, 66% опитаних вважають, що завдання руху полягає в боротьбі за рівні права для чорношкірих, 55% британців вважають, що внаслідок протестів расові проблеми в Королівстві загострилися, і тільки 32% були впевнені, що рух об'єднав різні етнічні групи. За результатами опитування іншої організації – Бейм, 74% британців підтримати протестний рух, а 15% заявили, що ставляться до нього негативно⁴⁴⁹. Дослідження центру соціологічних опитувань Іпсос доводять, що 32% громадян Британії вважають, що Королівство – расистська держава, 51% підтримують рух за права чорношкірих. Важливо, що поміж населення держави збереглася довіра до поліції, 46% вважають, що британські

⁴⁴⁸ Stewart H. 'I hear you': Boris Johnson to Black Lives Matter protesters. The Guardian. 8 July 2020. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jun/08/i-hear-you-boris-johnson-to-black-lives-matter-protesters>.

⁴⁴⁹ Black Lives Matter: New race inequalities commission and a London Statue review. UK Parliament. 18 March 2021. <https://lordslibrary.parliament.uk/black-lives-matter-new-race-inequalities-commission-and-a-london-statue-review/>.

поліцейські не є расистами, натомість британці переконані, що більшість поліцейських у США – расисти й упереджено ставляться до чорношкірих⁴⁵⁰.

Соціологічні опитування в США мають наближені цифри, до тих, що продемонстровані у випадку Великої Британії. 51% дорослих американців у 2020 році підтримували «Життя чорних мають значення». Однак, расовий зріз демонструє, що лише 42% білих у США толерують цей рух, у той час як з боку чорношкірих його підтримує 81%. Цікавим також є те, що рух підтримують 84% демократів, натомість 82% республіканців виступають проти нього, що свідчить про політичний поділ американської нації у питанні прав чорних та мігрантів. На наш погляд, у цьому не можна звинувачувати Д. Трампа чи окремих представників республіканської партії. Позиція президента США радше вказала на реальні проблеми американського суспільства на сучасному етапі. Окрім того, з результатів проведених опитувань можна зробити висновок, що на відміну від британців значно похитнулася віра американців у правоохоронні органи⁴⁵¹.

Ці соціальні заворушення, що відбулися у США, Великій Британії та у багатьох країнах Європи, стали одним з наслідків глобалізаційних процесів та демонстрацією збереження нерівності, з якою потрібно боротися. Для Д. Трампа рух «Життя чорних мають значення» став гучним завершенням його президентського строку.

Однією з особливих історико-культурних подій стало одруження в травні 2018 року британського принца Гаррі та американської акторки М. Маркл. На тлі Брекзиту та перебудови американсько-британських відносин ця подія постійно висвітлювалася у ЗМІ обох держав та стала одним із символів взаємин США та Сполученого Королівства на сучасному етапі. В одній з публікацій авторитетного британського видання «Сандей Телеграф» висловлювалися сподівання, що

⁴⁵⁰ Half Britons support the aims of the Black Lives Matter movement. Ipsos. 1 October 2020. <https://www.ipsos.com/en-uk/half-britons-support-aims-black-lives-matter-movement>.

⁴⁵¹ Support for the Black Lives Matter Movement Has Dropped Considerably From Its Peak in 2020. Pew Research Center's Social & Demographic Trends Project. 14 June 2023. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2023/06/14/support-for-the-black-lives-matter-movement-has-dropped-considerably-from-its-peak-in-2020/>.

М. Маркл зможе зробити «особливі відносини» ще більш тісними⁴⁵². Цей шлюб став можливістю для британської королівської сім'ї довести, що Британія пододала расизм на найвищому рівні. Питання расової ідентичності М. Маркл довго було однією з головних тем британської преси. Видання «Гардіан» описувало цей шлюб як «зміни зверху», готовність королівської сім'ї до гнучкості в сучасному світі. Водночас наголошувалося, що Принц Гаррі був лише шостим у черзі у лінії престолонаслідування. Фактично гарантовано, що його діти не зможуть правити у Великій Британії⁴⁵³.

З іншого боку, британський таблоїд «Дейлі Мейл» намагався вказати на «просте» походження М. Маркл, доводячи, що вона не гідна бути членом королівської родини. Для цього преса намагалася навіть довести, що М. Маркл походить із одного з найбільш кримінальних районів Лос-Анджелеса – Комптона⁴⁵⁴.

У Сполучених Штатах обоюють королівську родину Великої Британії та слідкують за її життям. Як зазначала професорка Бостонського університету А. Чернок, цей інтерес живий з 1776 року і пов'язаний зі «спільним шляхом» двох держав⁴⁵⁵. Як приклад, принцеса Діана була улюбленицею багатьох американок. У цьому обоюванні спадкоємиці британського престолу ідея про американську мрію переплелася із мрією стати англійською принцесою, що вдалося реалізувати Меган Маркл. В американській пресі сформували образ

⁴⁵² Weidhase, N. «Harry has gone over to the Dark Side»: Race, Royalty and US-UK Romance in Brexit Britain. Bournemouth University. <https://eprints.bournemouth.ac.uk/33009/3/LATA%20NWeidhas%20Final%20.pdf>. p.5.

⁴⁵³ Williams K. The royals and race: from Victoria and Abdul to Harry and Meghan Markle. the Guardian. 10 September 2017. <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/sep/09/queen-victoria-abdul-karim-royal-family-racism>.

⁴⁵⁴ Ibid., p.6.

⁴⁵⁵ Elam S. Why Americans are obsessed with the British royal family. CNN. 20 March 2018. <https://edition.cnn.com/2018/03/29/us/royal-wedding-us-interest-meghan-harry-intl/index.html>.

дружини принца Гаррі як сильної жінки, що відстоює американську мрію, американські ідеали та бореться за рівні права у всіх сферах життя суспільства⁴⁵⁶.

Американське суспільство більш чутливе до будь-яких проявів расизму, ніж британське. Так, на цьому акцентує увагу в коментарі для Асошіейтед Прес Фредерік В. Гудінг, професор Техаського християнського університету у Форт-Ворті. Він стверджує, що походження М. Маркл вплинуло на те, як сприймали її всередині королівської сім'ї⁴⁵⁷.

Молода королівська пара після церемонії одруження в Лондоні переїхала до Сполучених Штатів на батьківщину М. Маркл, що, на наш погляд, є досить символічним у контексті американсько-британських відносин. Попри те, що принц Гаррі та Меган відмовилися від права на королівський трон у січні 2020 року, їх переїзд до США є символом складних та багатоаспектних «особливих відносин» між Сполученими Штатами та Великою Британією.

Отже, культурна взаємодія США та Сполученого Королівства – є невід'ємним аспектом американсько-британських відносин у досліджуваній період. Американське та британське суспільство дотримуються спільних принципів, притаманних західним демократіям: рівності та свободи, що відзначено в урядових документах обох держав. Головними проблемами, які збурили американське та британське суспільство, став «трампізм», наростання політичного популізму поміж політичних лідерів США та Британії, епідемія коронавірусу у 2019 році, рух за права чорношкірих «Життя чорних мають значення». Символічною подією «особливих відносин» стало одруження члена королівської родини принца Гаррі з темношкірою американською актрисою М. Маркл.

⁴⁵⁶ Inside Prince Harry and Meghan Markle's love story. CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories. 19 May 2018. <https://www.cbsnews.com/news/royal-wedding-2018-prince-harry-and-meghan-markles-love-story/>.

⁴⁵⁷ Questions of racism linger as Harry, Meghan step back. AP News. 14 January 2020. <https://apnews.com/article/prince-harry-meghan-markle-ap-top-news-international-news-celebrities-1420bd1ff04ac8f330bdd9cf9d061e52>.

ВИСНОВКИ

1. У ході дослідження було проаналізовано особливості висвітлення американсько-британських відносин за адміністрації Д. Трампа різними історичними школами. Для дослідників зі США та Великої Британії притаманний погляд на «особливі відносини» упродовж 2017-2021 рр. як на тимчасовий період їхнього послаблення. Щоправда, науковці наголошують на домінуванні в цій співпраці взаємин у військовій та розвідувальній сферах, які роблять ці відносини природними та гарантують їхнє довготривале існування. Сучасна російська історіографія, навпаки, демонізує «особливі відносини». У контексті агресивної міжнародної політики Росії, США та Велика Британія оцінюються як ворожі держави. Для вітчизняної наукової думки здебільшого притаманний розгляд «особливих відносин» Вашингтона та Лондона через призму російсько-української війни, як найближчих партнерів нашої держави. Незважаючи на значний інтерес до цієї теми, американсько-британські відносини в період адміністрації президента Д. Трампа не були ще предметом цілісного та всебічного неупередженого дослідження.

2. Під час роботи над дисертацією було використано широку джерельну базу, яку можна поділити на такі групи: офіційні урядові та парламентські публікації Сполучених Штатів та Великої Британії; договори, підписані між США та Сполученим Королівством; промови та інтерв'ю Д. Трампа, Т. Мей, Б. Джонсона; публікації Дослідницької служби Конгресу США; мемуари політичних діячів; аналітичні матеріали американських та британських ЗМІ, статистичні дані. З допомогою перелічених джерел вдалося комплексно проаналізувати «особливі відносини» двох держав за адміністрації Д. Трампа, з'ясувати їхні особливості, та продемонструвати динаміку їхнього історичного розвитку. Варто наголосити на суб'єктивності окремих видів джерел, серед яких мемуари та інтерв'ю, аналіз яких потребує критичного підходу.

3. З'ясовано концептуальні засади «особливих відносин» США та Великої Британії. По-перше, спільна історія та культура досі відіграють важливу роль для

співпраці Вашингтона та Лондона. Громадяни обох держав сприймають їх як перманентних союзників. Спільна ліберальна ідеологія заклала фундамент взаємодії урядів США та Великої Британії на міжнародній арені після Другої світової війни. Лібералізм посприяв напрацюванню близьких цілей у зовнішній політиці цих держав. Найяскравіший приклад – це спільна участь у «холодній війні» проти СРСР, де США та Велика Британія очолили демократичний табір у боротьбі з комуністичною загрозою. За каденції Д. Трампа Сполучені Штати та Сполучене Королівство залишилися головними державами, що відстоюють демократичні цінності у боротьбі з ісламським радикалізмом та російською агресією. В історії держав є приклади надзвичайно тісної взаємодії, що відобразилося в роки Другої світової війни та у період «неоконсервативного повороту» прем'єр-міністра Великої Британії М. Тетчер та президента США Р. Рейгана. З іншого боку, в американсько-британських відносинах відомі періоди непорозуміння між урядами держав. За каденції Д. Трампа «особливі відносини» зазнали періоду невизначеності через популізм американського президента та непередбачуваність його дій. Беззаперечною особливістю відносин США та Великої Британії є контакти, які вибудовують між собою лідери обох держав. Фактично, це традиція, закладена ще з часів президенства В. Вільсона, яка не була порушена і за адміністрації Д. Трампа.

4. З'ясовано, що у 2017-2021 рр. зовнішньополітичні доктрини обох держав були переглянуті, але не відповідали одна одній. Американський президент під гаслом «Америка перш за все» відстоював національні інтереси, частково згортаючи присутність США в окремих регіонах світу. Д. Трамп відхилив концепцію «американської винятковості». Його концепція «мир через силу» передбачала можливість економічного та політичного тиску навіть на своїх союзників. Відповідні дії стосовно країн Європи дестабілізували НАТО та діяльність таких міжнародних організацій як ООН, СОТ. Головним засобом американського президента для досягнення бажаного були торговельні війни, які він розгорнув, зокрема, проти Китаю та Німеччини. Зовнішньополітичні принципи американського президента не відповідали реаліям, у яких опинилася

Велика Британія. Після референдуму про вихід з ЄС Королівство розпочало перегляд своєї зовнішньої політики. Відповідно до нових цілей, Велика Британія в майбутньому має стати глобальним гравцем. Для досягнення поставленої мети, Лондон потребував допомоги свого традиційного союзника, що не приховувалося британським урядом. Прем'єр-міністри Т. Мей та Б. Джонсон часто у своїх промовах згадували історичність американсько-британського альянсу та його користь для обох держав. У той же час, коли США певною мірою дистанціювалися від Європи, Британія, навіть попри вихід з ЄС, одним зі своїх зовнішньополітичних завдань передбачала поглиблення співпраці Лондона та Брюсселя в безпековій сфері та вільній торгівлі. Торговельні війни Д. Трампа суперечили прагненню Лондона підтримувати концепцію фритредерства. Однак Британія з терпінням ставилася до такої політики США і продовжувала наголошувати, що «особливі відносини» є пріоритетом у зовнішній політиці Королівства.

5. Визначено особистісний фактор в «особливих відносинах». Співпраця між США та Великою Британією в досліджуваній період супроводжувалася тісною взаємодією між політиками обох держав, що, зокрема, виявилось у низці зустрічей. У 2017 р. Т. Мей відвідала Вашингтон, а у 2018 р. Д. Трамп прибув у Лондон, де також мав нагоду зустрітися з королевою Елізабет II. Утретє Д. Трамп зустрівся з Т. Мей у Лондоні у 2019 р. З Б. Джонсоном Д. Трамп також мав три зустрічі: на саміті G7 у серпні 2019 р., у Нью-Йорку в рамках ООН у вересні 2019 р. та в грудні 2019 р. на саміті НАТО. Д. Трамп та Т. Мей не мали між собою близьких політичних відносин, що пов'язано з неодноразовою критикою з боку американського президента прем'єр-міністерки. Він не приховував, що волів би співпрацювати з кимось іншим. Але сподівання Д. Трампа на повне взаєморозуміння з Б. Джонсоном теж не реалізувалися. Британський прем'єр-міністр проводив незалежну політику, часом дистанціюючись від дій американського президента.

6. Простежено, що у військовій сфері відносини США та Великої Британії залишилися на високому рівні: регулярні спільні навчання, об'єднані військові

операції на Близькому Сході, контракти на закупівлю військової техніки та спорядження, базування американських військ на території Королівства. Вашингтон та Лондон спільно відстоювали власні інтереси в НАТО, вимагаючи в усіх учасників альянсу дотримуватися двовідсоткових внесків на військові потреби. Держави посилили свою військову присутність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні протягом 2018-2020 рр., а також провели низку військових операцій для захисту торговельних шляхів на Близькому Сході, підписали угоду про створення спільної авіаносної ударної групи, очолюваної британським авіаносцем.

7. Розкрито вплив Брекзиту на «особливі відносини» двох країн. В історіографії сформувався уявлення про Велику Британію як державу, яка забезпечувала лобіювання інтересів США в Європі. Президент США Б. Обама негативно оцінював вихід Британії з ЄС, вважаючи, що це підриває багаторічні здобутки демократичного світу. Натомість для Д. Трампа це був дуже зручний та вигідний крок британського уряду, оскільки відповідав переконанню американського президента про те, що подібні політичні союзи втратили своє значення. Варто погодитися з думкою історика Т. Олівера про те, що Брекзит зруйнував можливість Вашингтона реалізовувати свої інтереси в ЄС, використовуючи Лондон.

8. Проаналізовано значення Близькосхідного та Азійсько-Тихоокеанського регіонів для американсько-британських «особливих відносин». У досліджуваній період США та Велика Британія мали суперечності щодо політики на Близькому Сході. Д. Трамп уникав будь-яких консультацій з Лондоном у політиці стосовно дій в Ірані та Афганістані. Для Сполученого Королівства пріоритетним завданням був розвиток торгівлі в регіоні, однак наступальна політика США проти Ірану ставала на заваді цьому завданню. Виникли й труднощі в політиці щодо Китаю. Фактично, обидві держави прагнули змінити політику щодо КНР, однак кожен у своєму напрямку. Т. Мей розвивала «золоту еру» відносин Британії та КНР, намагаючись нормалізувати відносини. З іншого боку, Д. Трамп зайняв більш жорстку позицію і розпочав проти Китаю торговельну війну. США

розгорнули протистояння з китайською компанією Хуавей, звинувативши її у шпигунстві на користь уряду. Вашингтон також залучив і Лондон до обмежувальних заходів проти цієї компанії.

9. Вивчено місце України в «особливих відносинах» США та Великої Британії. Обидві держави протягом 2017-2021 рр. були основними партнерами нашої держави в протистоянні агресії Російській Федерації і досі забезпечують як гуманітарну, так і військову підтримку. Президент США Д. Трамп та прем'єр-міністри Великої Британії проводили регулярні зустрічі з президентами України П. Порошенком та В. Зеленським. Вашингтон та Лондон упродовж досліджуваного періоду регулярно брали участь у військових навчаннях «Сі-Бриз» та «Орбітал» і були їх співорганізаторами. Обидві держави доклали значних зусиль для боротьби з російським економічним проєктом «Північний потік – 2», головним завданням якого було завдати шкоди українській економіці. США та Велика Британія впроваджували економічні санкції проти Російської Федерації, що було одним з методів підтримки України. Однак, дещо неоднозначним є ставлення Д. Трампа до нашої держави. Президент США намагався переконати В. Зеленського провести розслідування проти сім'ї свого конкурента на президентських виборах у 2020 р. – Д. Байдена.

10. Доведено, що економічний чинник продовжив відігравати важливу, але не визначальну роль в «особливих відносинах». Велика Британія після виходу з ЄС потребувала узгодження в найкоротші терміни нової торговельної угоди зі США. Д. Трамп з початку своєї каденції переглядав торговельні угоди США з іншими державами й Велика Британія не отримала преференцій. Під час перемовин американський та британський уряди вирішували низку проблем щодо узгодження питань екології та митного контролю, унаслідок чого торговельна угода за адміністрації Д. Трампа не була остаточно укладена.

11. Виявлено значення спільної культурної спадщини США та Великої Британії для двосторонніх взаємин. У стратегічних документах обох держав культурна сфера державної діяльності займає особливе місце. Це один із інструментів, який вкорінює образ Вашингтона та Лондона як носіїв

демократичних принципів. Особливо тісною є співпраця США та Великої Британії в освітній сфері. Характерним явищем для американсько-британського суспільства став популізм, який охопив істеблішмент обох держав, та «трампізм». Широкомасштабний рух «Життя чорних мають значення» у 2020 році засвідчив, що США та Велика Британія мали вирішувати певні проблеми міжрасових та міжетнічних відносин. Окреме місце в «особливих відносинах» належить британській короні. Шлюб принца Гаррі з чорношкірою американкою Меган Маркл був у центрі уваги американського суспільства, яке активно стежить за життям сім'ї британських монархів. Хоча вони відмовилися від титулу, цей шлюб став символічним актом американсько-британських «особливих відносин».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Твітер

1. Trump, D. «.... I am a Tariff Man. When people or countries come in to raid the great wealth of our Nation...». Twitter. 4 December 2018. <https://shorturl.at/DGUY3>.
2. Trump, Donald. "...FISA abuse, Christopher Steele & his phony and corrupt Dossier". Twitter, 24 August 2018. <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1032937718219714560>.

2. Мемуари

3. Bolton, John. Room Where It Happened: A White House Memoir. New York: Simon & Schuster, 2020, 592 p.
4. Gardner. Stars with stripes. The Essential Partnership between the European Union and the United States. London: Palgrave Macmillan, 2020, 490 p.
5. Johnson, B. Dream of Rome. Harper Collins, 2006, 288 p.
6. May, T. The Abuse of power: confronting injustice in public life. London: Headline publishing group, 2023.
7. Thatcher, Margaret. Statecraft. HarperCollins Publishers Ltd, 2003.
8. Trump, D. Great Again: How to Fix Our Crippled America. New York: Simon & Schuster, 2015.
9. Джонсон, Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. Харків: Віват, 2019.
10. Комі, Дж. Вища вірність. Правда, брехня і лідерство. Спогади директора ФБР. Київ: Лабораторія, 2022, 288 с.

3. Публікації у пресі

11. "Boris Johnson: Americans would never accept EU restrictions – so why should we?" The Telegraph. Date to access: 20 October 2023. <https://www.telegraph.co.uk/opinion/2016/03/16/boris-johnson-americans-would-never-accept-eu-restrictions--so-w/>.
12. "How Groups Voted in 2016. Roper Center for Public Opinion Research". Roper Center for Public Opinion Research. Date of access: 23 March 2024. <https://ropercenter.cornell.edu/how-groups-voted-2016>.
13. "Large Majorities in Both Parties Say NATO Is Good for the U.S." Pew Research Center - U.S. Politics & Policy, 2 April 2019. <https://www.pewresearch.org/politics/2019/04/02/large-majorities-in-both-parties-say-nato-is-good-for-the-u-s/>.
14. "Mar 21, 1921, page 8 - The Capital Times at Newspapers.com - Newspapers.com". Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Date to access: 11 September 2023. [https://www.newspapers.com/image/49309722/?terms="America%20First"&match=1.:](https://www.newspapers.com/image/49309722/?terms=) <http://surl.li/oocia>.
15. "Obama Urges UK to Stay in European Union". BBC News, 24 July 2015. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-33647154>.
16. "Pence Tells North Korea: 'The Era Of Strategic Patience Is Over'". NPR, 17 квітня 2017. Date to access: 20 September 2023. <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/04/17/524316419/pence-tells-north-korea-the-era-of-strategic-patience-is-over>.
17. "Remarks by President Trump and President Zelensky of Ukraine Before Bilateral Meeting | New York, NY – The White House". The White House – The White House. Date to access: 20 September 2023. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-zelensky-ukraine-bilateral-meeting-new-york-ny/>.

18. "Russia Energy Profile: Energy Flows To Europe Decrease, While Increase To India And China – Analysis". Eurasia Review. Date to access: 20 September 2023. <https://www.eurasiareview.com/04022023-russia-energy-profile-energy-flows-to-europe-decrease-while-increase-to-india-and-china-analysis/>.
19. "Sep 19, 1941, page 18 - The Wisconsin Jewish Chronicle at Newspapers.com - Newspapers.com". Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Date to access: 11 September 2023. <http://surl.li/oowbd>.
20. "The British public and NATO: still a strong alliance? - LSE Research Online". Welcome to LSE Research Online - LSE Research Online, 3 March 2020. <https://eprints.lse.ac.uk/103668/>.
21. "The UK-US special relationship: between a Trump rock and a Brexit hard place". LSE BREXIT, 20 січня 2017. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/01/20/uk-us-special-relationship-between-a-trump-rock-and-a-brexit-hard-place/>.
22. "Trump slams "political correctness," London mayor in wake of attack". CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories, 4 червня 2017. <https://www.cbsnews.com/news/trump-knocks-political-correctness-london-mayor-in-wake-of-uk-attacks/>.
23. "U.S. Bases in the Middle East". American Security Project. Date of Access: 26 October 2023. <https://www.americansecurityproject.org/national-security-strategy/u-s-bases-in-the-middle-east/>.
24. "Unemployment Rate". Federal Reserve Economic Data. St. Louis Fed. <https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE>.
25. 2021 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers. United States Trade Representative. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/jpvFI>.
26. "80 times Trump talked about Putin". Breaking News, Latest News and Videos | CNN. Date of Access: 26 October 2023. 19 September 2023. <https://shorturl.at/osEQR>.
27. Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America. 29 February 2020. <https://shorturl.at/qIOU1>.

28. "America and Brexit Britain: Time for an Economic Alliance?" The Heritage Foundation. Date of Access: 26 October 2023. <https://www.heritage.org/international-economies/commentary/america-and-brexit-britain-time-economic-alliance>.
29. Anderson R. Scott. History and The Recognition of the Taliban. Lawfade. Date of Access: 12 October 2023. <https://shorturl.at/rxIUZ>.
30. Ashtana A., Stewart. H., Walker, P. May triggers article 50 with warning of consequence for UK. The Guardian. 29 March 2017. <https://www.theguardian.com/politics/2017/mar/29/theresa-may-triggers-article-50-with-warning-of-consequences-for-uk>.
31. Asthana, A. Rowena M. "Barack Obama: Brexit would put UK 'back of the queue' for trade talks". the Guardian, 22 квітня 2016. <https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/22/barack-obama-brexit-uk-back-of-queue-for-trade-talks>.
32. Baker, Peter. "Trump, in Davos, Mends Split With Britain and Widens One With Palestinians (Published 2018)". The New York Times, 25 січня 2018. <https://www.nytimes.com/2018/01/25/world/europe/donald-trump-davos-trade.html>.
33. Barber, Elizabeth. "The U.K. PM Says Obama Calls Him 'Bro'". TIME, 5 січня 2015. <https://time.com/3653282/david-cameron-barack-obama-bro/>.
34. Barnes, Julian E., та Helene Cooper. "Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia (Published 2019)". The New York Times, 15 січня 2019. <https://www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/nato-president-trump.html>.
35. BBC News. "EU referendum: US wants 'strong UK in strong EU'". BBC News, 13 лютого 2016. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35569134>.
36. BBC News. "Trump worries Nato with 'obsolete' comment". BBC News, 16 січня 2017. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38635181>.
37. Black Lives Matter: New race inequalities commission and a London Statue review. UK Parliament. 18 March 2021. <https://lordslibrary.parliament.uk/black-lives-matter-new-race-inequalities-commission-and-a-london-statue-review/>.

38. Bookshop.org. <https://bookshop.org/info/about-us>.
39. Borger, Julian, та Peter Beaumont. "Syria: US, UK and France launch strikes in response to chemical attack". the Guardian, 14 квітня 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/14/syria-air-strikes-us-uk-and-france-launch-attack-on-assad-regime>.
40. Brattberg, E., Rome, N. The Limitations of the U.S. approach to Brexit. Carnegie Endowment for international peace. Carnegie Endowment for International Peace. 28 November 2018. <https://carnegieendowment.org/2018/11/28/limitations-of-u.s.-approach-to-brexitepub-77820>.
41. Brexit analysis - Office for Budget Responsibility". Office for Budget Responsibility. Дата звернення 20 березня 2024. <https://obr.uk/forecasts-in-depth/the-economy-forecast/brexit-analysis/>.
42. British army chief says Russia poses far greater threat than IS. RadioLiberty. 24 November 2018. <https://bit.ly/3Q9Mvek>.
43. British Middle East strategy after Brexit. London, UK. November 2018. Britain Israel Communications and Research Centre. <https://www.bicom.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/middle-east-paper-FINAL-pdf.pdf>.
44. British warship challenges Russian claims to Crimea. Atlantic Council. 25 June 2021. <https://mil.in.ua/uk/sea-breeze-2018-do-odesy-pryamuye-shtabnyy-korabel-6-flotu-ssha/>.
45. Carol Lee Bolton's message to the U.K. on Brexit: We are with you. NBC News, 2019. <https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/bolton-s-message-u-k-brexit-we-re-you-n1041556>.
46. Carr-Smith, J. "Unparalleled Partnership: Continued U.S., British Military Cooperation Is Crucial". AUSA. Дата звернення 20 березня 2024. <https://www.ausa.org/articles/unparalleled-partnership-continued-us-british-military-cooperation-crucial>.
47. CFTC and BoE Sign New MOU for Supervision of Cross-Border Clearing Organizations CFTC. Commodity Futures Trading Commission. 20 October 2020. <https://www.cftc.gov/PressRoom/PressReleases/8289-20>.

48. Chambers, S. Britain joins US mission to patrol Strait of Hormuz. Splash. Date of Access: 26 October 2023.: <https://shorturl.at/ckL14>.
49. Chen, T. Black Lives Matter: Power, Perception, and Press. Carr Center for Human Rights Policy. Harvard Kennedy School. 2021. https://carrcenter.hks.harvard.edu/files/cchr/files/21_chen_topol_paper.pdf.
50. Clayton, T. U.S. Military withdrawal and Taliban takeover in Afghanistan: Frequently Asked Questions. Congressional Research Service. <https://shorturl.at/szAT6>.
51. Clements, B. "British public opinion and UK-US relations: 'We like you a lot but we don't much like your president'". British Politics and Policy at LSE, 3 June 2019. <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/british-public-opinion-and-uk-us-relations/>.
52. Cole, Wayne S. America First: The battle against intervention, 1940-1941. Madison: Wisconsin University Press, 1953. P 37.
53. Courea, E. Trump: Brexit deal precludes US-UK trade agreement. Politico. 31 October 2019. <https://www.politico.eu/article/trump-brexit-deal-precludes-us-uk-trade-agreement/>.
54. Cowburn, A. "US Secretary of State John Kerry wants 'strong UK staying in strong EU'". The Independent, 13 February 2016. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-spells-near-existential-threat-to-europe-says-us-secretary-of-state-john-kerry-a6871921.html>.
55. Cowburn, A. Theresa May says «Brexit means Brexit and there will be no attempt to remain inside EU». Independent, 11 July 2016.: <https://shorturl.at/coEHV>.
56. Cowell A. Obama's Visit Casts 'Brexit' Vote in Stark Relief (Published 2016). The New York Times. 28 April 2016. <https://www.nytimes.com/2016/04/29/world/europe/britain-eu-obama-brexit.html>.
57. Dawi, A. China's President Accepts Credentials From Afghan Representative. Voice of America. 31 January 2021. <https://shorturl.at/dwBDR>.

58. Department for International Trade. "ONS Trade Statistics: Exports Rise by £14 Billion". GOV.UK, 11 січня 2019. <https://www.gov.uk/government/news/ons-trade-statistics-exports-rise-by-14-billion>.
59. Desjardins, J. Visualizing the World's Biggest Exporters in 2017. Visual Capitalist. 21 June 2018. <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-worlds-biggest-exporters-2017/>.
60. Donald Trump Campaign Rally in Scranton, Pennsylvania. 2 November 2020. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/clPR1>.
61. Donoghue P. Donald Trump was a TV president. How do we feel now the binge is over?. ABC (Australian Broadcasting Corporation). <https://www.abc.net.au/news/2021-02-06/donald-trump-was-a-tv-president-how-do-we-feel-after-the-binge/13124784>.
62. Dunn T. N. Boris Johnson and Donald Trump agree to strike UK-US trade deal by July 2020. The Sun. 22 September 2019. <https://www.thesun.co.uk/news/9981611/johnson-trump-trade-deal-2020/>.
63. Duthan, M. "Boris Johnson says Donald Trump 'betrays a stupefying ignorance that makes him unfit to be US President'". The Independent, 9 December 2015. <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/boris-johnson-says-donald-trump-betrays-a-stupefying-ignorance-that-makes-him-unfit-to-be-us-president-a6766871.html>.
64. Elam S. Why Americans are obsessed with the British royal family. CNN. 20 March 2018. <https://edition.cnn.com/2018/03/29/us/royal-wedding-us-interest-meghan-harry-intl/index.html>.
65. Elam S. Why Americans are obsessed with the British royal family. CNN. 20 March 2018. <https://edition.cnn.com/2018/03/29/us/royal-wedding-us-interest-meghan-harry-intl/index.html>.
66. Elliot, F. Taliban deal must honor fallen troops, Boris Johnson told. The Sunday Times. 5 March 2020. <https://shorturl.at/euFW9>.

67. Emmont, R. Graff, P. U.S. includes main ally Britain in letters demanding higher defense spending. Reuters. 3 July 2018. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1JT1TY/>.
68. Farage, N. Donald Trump calls himself Mr. Brexit. Here's why he's right. The Washington Post. 6 September 2016. <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/09/06/nigel-farage-donald-trump-calls-himself-mr-brexit-heres-why-hes-right/>.
69. Faulkenbridge, G. After Trump Tweet, GCHQ says claim it spied on Trump is utterly ridiculous. Reuters. <https://www.reuters.com/article/idUSKCN1S01IB/>.
70. Foster, P. What Business wants from a Truss premiership. Financial Times. 1 September 2022. <https://www.ft.com/content/d6846882-1122-46f1-9fd3-e789e80ab145>.
71. Froman M. The 2016 national trade estimate report. Office of the United States Trade Representative. <https://ustr.gov/sites/default/files/2016-NTE-Report-FINAL.pdf>.
72. Gambino, Lauren, Ben Jacobs та David Smith. "Trump hits back at Steve Bannon: 'When he was fired, he lost his mind'". the Guardian, 3 January 2018. Дата звернення 11 вересня 2024. <http://surl.li/onsbt>.
73. Gass, N. Brexit burns Obama and Clinton. Politico. 24 June 2016. <https://www.politico.com/story/2016/06/obama-brexit-wont-affect-special-relationship-224764>.
74. Gaudiano, N. Trump wants to teach «American exceptionalism», an idea he once disavowed. Politico, 24 October 2020.: <https://shorturl.at/t1689>.
75. Givetash, Linda. "Historians scoff at White House comparison of Trump to Churchill". NBC News, 6 June 2020. <https://www.nbcnews.com/news/world/white-house-compares-trump-churchill-leadership-styles-historians-scoff-n1224556>.
76. Goldberg, J. "The Obama Doctrine". The Atlantic, April 2016. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>.
77. Guardian staff reporter, "Churchill bust in Oval Office again as Donald Trump settles in", the Guardian, 21 January 2017,

<https://www.theguardian.com/world/2017/jan/21/churchill-bust-returns-to-oval-office-as-donald-trump-settles-in>.

78. Haberman, M., Sanger E. David. "Transcript: Donald Trump Expounds on His Foreign Policy Views (Published 2016)". The New York Times, 26 March 2016. Дата звернення 11 вересня 2024. <https://shorturl.at/jJMW6>.
79. Half Britons support the aims of the Black Lives Matter movement. Ipsos. 1 October 2020. <https://www.ipsos.com/en-uk/half-britons-support-aims-black-lives-matter-movement>.
80. Herman S. Trump Escalates Culture War. Voice of America. 7 July 2020. https://www.voanews.com/a/usa_us-politics_trump-escalates-culture-war/6192323.html.
81. Holden, M., Schomberg, W. UKIP leader Farage lauds Trump win as a supersized Brexit. Reuters. 9 November 2016. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN13418W/>.
82. Horton, H. "Boris Johnson: 'The only reason I wouldn't visit some parts of New York is the real risk of meeting Donald Trump'". The Telegraph. Дата звернення 05.10.2023. <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/boris-johnson/12039931/Boris-Johnson-The-only-reason-I-wouldnt-visit-some-parts-of-New-York-is-the-real-risk-of-meeting-Donald-Trump.html>.
83. Hume, T. "Boris Johnson tells EU leaders to stop whining about Trump | CNN". CNN, 11 November 2016. <https://edition.cnn.com/2016/11/11/europe/europe-boris-johnson-trump/index.html>.
84. Inside Prince Harry and Meghan Markle's love story. CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories. 19 May 2018. <https://www.cbsnews.com/news/royal-wedding-2018-prince-harry-and-meghan-markles-love-story/>.
85. Inside Prince Harry and Meghan Markle's love story. CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories. 19 May 2018. <https://www.cbsnews.com/news/royal-wedding-2018-prince-harry-and-meghan-markles-love-story/>.

86. International Student Statistics in UK 2023 - Study in UK. Study in UK. <https://www.studying-in-uk.org/international-student-statistics-in-uk/>.
87. International, Privacy. "Press Release: New poll reveals that 4 out of 5 Britons believe Donald Trump will use his...". Medium, 20 January 2017. <https://medium.com/privacy-international/press-release-new-poll-reveals-that-4-out-of-5-britons-believe-donald-trump-will-use-his-1b723c6d950>.
88. Kaczynski A., Massie, C., McDermott, N. 80 times Trump talked about Putin. CNN. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/dfgYZ>.
89. Karnitschnig, M. Germany blames Trump in pursuit of Nord Stream 2 pipeline. Politico. 10 August 2020. <https://www.politico.eu/article/germany-plays-trump-card-in-pursuit-of-russian-nord-stream-2-pipeline-dream/>.
90. Khan. M., Barker, A., Toplensky, R. Google, Facebook and Apple face 'digital tax' on EU turnover. Financial Times. 15 March 2018. <https://www.ft.com/content/e38b60ce-27d7-11e8-b27e-cc62a39d57a0>.
91. Kimberly A. "How Every President Since Hoover Has Affected the U.S. Economy". The Balance, 27 March 2020. <https://shorturl.at/gCY09>.
92. Kimberly D., Aspen, C. "The 'Special' U.S.-U.K. Relationship is Bruised After Trump Officials Left U.K. Out of Iran Strike Planning". Yahoo News, 23 July 2019. <https://news.yahoo.com/special-u-u-k-relationship-164848269.html>.
93. Kimberly, D. The Special U.S. – U.K. Relationship is bruised after Trump officials left U.K. out of Iran strike planning. July 2019: <https://bit.ly/3Gj8WcL>.
94. Knight, B. "German politicians shocked at Trump win – DW – 11/09/2016". dw.com, 9 November 2016. <https://www.dw.com/en/merkel-congratulates-trump-as-politicians-express-shock/a-36318866>.
95. Kosinski, M., Browne, R. US will provide anti-tank weapons to Ukraine, State Dept. official says. CNN. 23 December 2017. <https://shorturl.at/emqE6>.
96. Lippman, D., Toosi, N. Boris and Donald: a very special relationship. Politico. 12. 08. 2019. <https://www.politico.com/news/2019/12/12/trump-boris-johnson-relationship-083732>.

97. Liptak, K. Trump administration finally announce Russia sanctions over election meddling. CNN. 15 March 2018. <https://shorturl.at/bfikS>.
98. M. Landler, L. Jakes, M. Haberman. Trump's request of an Ambassador: Get on British Open for me. The New York Times. 21.07.2020. <https://www.nytimes.com/2020/07/21/world/europe/trump-british-open.html>.
99. MacAskill, Ewen. "Donald Trump arrives in UK and hails Brexit vote as 'great victory'". the Guardian, 24 June 2016. <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jun/24/donald-trump-hails-eu-referendum-result-as-he-arrives-in-uk>.
100. Maley, W., Niamatullah Ibrahimi. Written evidence. <https://shorturl.at/kpuAJ>.
101. Mason R. Trump wavers after saying NHS must be on table in US-UK trade talks. The Guardian. 5 June 2019. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jun/04/trump-says-he-turned-down-corbyn-request-to-meet>.
102. Mason, J. Trump lashes Germany over gas pipeline deal, calls Russia's captive. Reuters 11 July 2018. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1K10VH/>.
103. McCann, K. "Boris Johnson: 'I was mistaken for Donald Trump'". The Telegraph, 21 March 2016. <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/boris-johnson/12200562/Boris-Johnson-I-was-mistaken-for-Donald-Trump.html>.
104. McTague Tom. "Theresa May: «Britain and US can lead the world again»." Politico, 25 January 2017. <https://shorturl.at/atLNQ>.
105. Nord Stream 2 more opponents. Warsaw Institute. 19 March 2018. <https://warsawinstitute.org/nord-stream-2-opponents/>.
106. Nye, Joseph. "American exceptionalism in the age of Trump | The Strategist". The Strategist, 20 June 2020.: <https://shorturl.at/jpvG3>.
107. Operation ORBITAL explained: Training Ukrainian Armed Forces. Medium. 21 December 2020. <https://bit.ly/3AZhrcF>.
108. Perraudin F. Jeremy Corbyn reveals dossier 'proving NHS up for sale'. The Guardian. 27 November 2019. <https://www.theguardian.com/society/2019/nov/27/jeremy-corbyn-reveals-dossier-proving-nhs-up-for-sale>.
109. Perraudin, Frances. "Barack Obama accused of double standards by anti-EU campaigners". the Guardian, 22 April 2016.

<https://www.theguardian.com/politics/2016/apr/22/barack-obama-accused-double-standards-eu-boris-johnson>.

110. Pompeo: U.S. will do what it can to ensure Nord Stream 2 pipeline does not threaten Europe. Reuters. 30 July 2020. <https://www.reuters.com/article/usa-senate-pompeo-pipeline-idUSL2N2F11DB/>.
111. Pramuk, J. Trump melts down on Twitter: are we living in Nazi Germany? CNBC. 11 January 2017. <https://www.cnbc.com/2017/01/11/trump-melts-down-on-twitter-are-we-living-in-nazi-germany.html>.
112. President Trump's 3400 conflicts of interest. CREW. 2020, September. <https://www.citizensforethics.org/reports-investigations/crew-reports/president-trumps-3400-conflicts-of-interest/>.
113. Presidential Candidate Donald Trump Primary Night Speech. C.SPAN. June 7, 2016. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/uxCO3>.
114. Questions of racism linger as Harry, Meghan step back. AP News. 14 January 2020. <https://apnews.com/article/prince-harry-meghan-markle-ap-top-news-international-news-celebrities-1420bd1ff04ac8f330bdd9cf9d061e52>.
115. Questions of racism linger as Harry, Meghan step back. AP News. 14 January 2020. <https://apnews.com/article/prince-harry-meghan-markle-ap-top-news-international-news-celebrities-1420bd1ff04ac8f330bdd9cf9d061e52>.
116. RAF killed `4000 fighters in Iraq and Syria. BBC Date of Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/gvzD1>.
117. Rapid Trident 2017: Tactical Airdrop Operations. U.S. Army. 21 September 2017. https://www.army.mil/article/194165/rapid_trident_2017_tactical_airdrop_operations.
118. Regulatory co-operation between the UK and US: now and in the future. FCA. 12 June 2019. <https://shorturl.at/djstw>.
119. Reilly, Katie. "Read President Obama's Remarks on 'Brexit' and Globalization". TIME, 24 June 2016. <https://time.com/4382299/barack-obama-brexit-referendum-entrepreneurship-summit/>.

120. Reynolds, J. MP's warning over Nord Stream 2. Shropshire Star. 25 July 2018. <https://www.shropshirestar.com/news/local-hubs/shrewsbury/2018/07/25/mps-warning-over-nord-stream-2/>.
121. Ries, Charles P., Marco Hafner, Troy D. Smith, Frances G. Burwell, Daniel Egel, Eugeniu Han, Martin Stepanek, and Howard J. Shatz, After Brexit: Alternate forms of Brexit and their implications for the United Kingdom, the European Union and the United States. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2200.html.
122. Ross, T., та M. Talev. "Inside the Dysfunctional Relationship of Donald Trump and Theresa May". Bloomer, 24 January 2018. <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-01-24/inside-the-dysfunctional-relationship-of-donald-trump-and-theresa-may>.
123. Sanger, David E., Maggie Haberman. "Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies Against Attack (Published 2016)". The New York Times, 21 July 2016. <https://www.nytimes.com/2016/07/21/us/politics/donald-trump-issues.html>.
124. Sea Breeze 2017: До порту Одеси вперше за останні десять років зайшов підводний човен. Militaryni. 9 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/v-havan-odesy-ypershe-za-ostanni-desyat-rokiv-zayshov-pidvodnyy-choven/>.
125. Sea Breeze 2018: до Одеси прямує штабний корабель 6 флоту США. Militaryni. 8 липня 2018. <https://mil.in.ua/uk/sea-breeze-2018-do-odesy-pryamuye-shtabnyy-korabel-6-flotu-ssha/>.
126. Site Map - August 1, 1916". The New York Times - Breaking News, US News, World News and Videos. Date of access: 10.09.2023. <https://www.nytimes.com/sitemap/1916/08/01/>.
127. Smith, David. "Trump hails 'good man' Boris Johnson and says of UK: 'They like me over there'". the Guardian, 23 July 2019. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jul/23/trump-boris-johnson-britain-trump-uk-prime-minister>.

128. Sparrow, Andrew. "Jean-Claude Juncker calls for EU army". the Guardian, 8 March 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-for-eu-army-european-commission-military>.
129. Stewart H. 'I hear you': Boris Johnson to Black Lives Matter protesters. The Guardian. 8 July 2020. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jun/08/i-hear-you-boris-johnson-to-black-lives-matter-protesters>.
130. Study in the USA Prospects.ac.uk. <https://www.prospects.ac.uk/postgraduate-study/study-abroad/study-in-the-usa>.
131. Swanson, A. Trump to Impose Sweeping Steel and Aluminum Tariffs. The New York Times. 1 March 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/01/business/trump-tariffs.html>.
132. Swanson, A. Trump to Impose Sweeping Steel and Aluminum Tariffs. The New York Times. 1 March 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/01/business/trump-tariffs.html>.
133. Synytsia, A. Nord Stream 2 and sanctions: what to expect? Dixigroup. 19 November 2020. <https://dixigroup.org/en/comment/nord-stream-2-and-sanctions-what-to-expect/>.
134. Tejada, C., Russel, K. The U.S. Wants to Take On China With Trade. The Rest of the World Will Be Caught in the Middle. The New York Times. 6 March 2018. <https://www.nytimes.com/interactive/2018/03/06/business/china-tariffs.html>.
135. The second presidential debate: Hillary Clinton and Donald Trump (Full Debate). NBC news. Date of access: 30 October 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=FRlI2SQ0Ueg>.
136. Theresa May – her full Brexit speech to Conservative conference. Independent, 02 October 2016. <https://shorturl.at/jsK68>.
137. Theresa May's keynote speech at Tory conference in full. Independent, 05 October 2016. <https://shorturl.at/uwMV6>.
138. Thorebecke, C. A look at Trump's economic legacy. abcNewc. 20 January 2021. <https://shorturl.at/kqLV9>.

139. Thorebecke, C. A look at Trump`s economic legacy. abcNewc. 20 January 2021. <https://shorturl.at/kqLV9>.
140. Tillett, Emily. "Trump reignites Twitter war with London Mayor Sadiq Khan minutes before landing in U.K." CBS News - Breaking news, 24/7 live streaming news & top stories, 3 June 2019. <https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-twitter-trump-reignites-twitter-war-with-london-mayor-sadiq-khan-minutes-before-landing-in-uk/>.
141. Times Letters: Farmers under Fire and why they are needed. The Sunday Times. 5 March 2020. <https://shorturl.at/flX47>.
142. Times, The New York. "POLITICAL NOTES. (Published 1891)". The New York Times, 19 June 1891. Date of access: 10.09.2023. <https://www.nytimes.com/1891/06/19/archives/political-notes.html>.
143. Tisdall, Simon. "The US withdrawal from northern Syria creates the perfect conditions for war crimes Simon Tisdall". the Guardian, 7 October 2019. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/07/us-withdrawal-syria-war-crimes-erdogan-refugees-kurdish-turkey>.
144. Trade and Investment Factsheets. Israel. Department for Business and Trade. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/rvFR7>.
145. Trade and Investment Factsheets. Saudi Arabia. Department for Business and Trade. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/kGPUW>.
146. Trade and Investment Factsheets. United Arab Emirates. Department for Business and Trade. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/iAIPW>.
147. Trade Expansion Act of 1962 (Sections 232 and 233). GovInfo. <https://www.govinfo.gov/app/details/COMPS-13933>.
148. Transcript of the First Presidential Debate. Hofstra University. N.Y. 26 September 2016: <https://shorturl.at/xHJTY>.
149. Trump called Russia`s Invasion of Ukraine “So smart” in 2014. BuzzFeed.News. 1 August 2016. Date of access: 30 October 2023. <https://shorturl.at/bfyEZ>.
150. Trump said Boris Johnson is exactly what UK has been looking for and people aren`t holding back. indy100. 28 August 2019.

<https://www.indy100.com/news/trump-boris-johnson-twitter-corbyn-queen-suspend-parliament-brexit-no-deal-9082461>.

151. Trump: "We Have to Bring Back Our Jobs"; Trump, Bush Trade Shots in New Hampshire; North and South Korea Exchange Artillery Fire. Aired 6:30-7a ET. Transcript. CNN. <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/1508/20/nday.02.html>.
152. Trump: US and UK working on 'very substantial' trade deal. BBC. 21 July 2019. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-49135045>.
153. Turner Oliver (2018) The golden era of UK–China relations meets Brexit. The Diplomat. 18 December 2018. Date of access: 29 October 2023: <https://shorturl.at/gnrsE>.
154. U.K. aid to Afghanistan. Country portfolio review. Independent Commission for Aid Impact. <https://shorturl.at/bIDGS>.
155. U.K., U.S. Send guided-missile warships for Black Sea Sea Breeze 2017 exercise. 17 July 2017. <https://warsawinstitute.org/nord-stream-2-opponents/>.
156. U.S. Bases in the Middle East. American Security Project. Date of Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/aopzO>.
157. UK-US trade. Trade Justice Movement. <https://www.tjm.org.uk/trade-deals/a-uk-us-trade-deal>.
158. UK-US trade. Trade Justice Movement. <https://www.tjm.org.uk/trade-deals/a-uk-us-trade-deal>.
159. US, NATO, Ukraine enhance interoperability with rapid Trident exercise. US National Guard. 22 September 2021. <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2784503/us-nato-ukraine-enhance-interoperability-with-rapid-trident-exercise/>.
160. US, UK Sign Agreement to Merge Forces for Historic Joint Carrier Deployment". Military.com. Дата звернення 20 October 2023. <https://www.military.com/daily-news/2021/01/20/us-uk-sign-agreement-merge-forces-historic-joint-carrier-deployment.html>.
161. Weidhase, N. «Harry has gone over to the Dark Side»: Race, Royalty and US-UK Romance in Brexit Britain. Bournemouth University.

<https://eprints.bournemouth.ac.uk/33009/3/LATA%20NWeidhase%20Final%20.pdf>
f. p.5.

162. What Trump Showed Us About America. Politico. 19 November 2020. <https://www.politico.com/news/magazine/2020/11/19/roundup-what-trump-showed-us-about-america-435762>.
163. Williams K. The royals and race: from Victoria and Abdul to Harry and Meghan Markle. the Guardian. 10 September 2017. <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/sep/09/queen-victoria-abdul-karim-royal-family-racism>.
164. Williams, J. Brexit would weaken EU security, says former U.S. military commander: paper. Reuters. Date of access: 20 October 2023. <https://shorturl.at/aivEV>.
165. Wilson, Graham K. "Brexit, Trump and the special relationship". British Journal of Politics and International Relations 19, № 3 (20 June 2017): 543–57. <https://doi.org/10.1177/1369148117713719>.
166. Абрамович О. У Євросоюзі розглядають мирний план врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту. Подобиці. Дата звернення 28 October 2023. <https://podrobnosti.ua/2336280-u-vrosojuz-rozgljadajut-mirnij-plan-vreguljuvannja-palestino-zralskogo-konflktu.html>.
167. Бойова техніка США прибула на Яворівський полігон для підтримки Rapid Trident-2017. Militaryni. 10 вересня 2017. <https://mil.in.ua/uk/boyova-tehnika-ssha-prybula-na-yavorivskyy-polihon-dlya-pidtrymky-rapid-trident-2017/>.
168. В Одесі за участі 16 країн розпочались українсько-американські військово-морські навчання “Сі Бриз-2017”. Militaryni. 10 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/v-odesi-za-uchasti-16-krayin-rozpochalysya-ukrayinsko-amerykanski-viyskovo-morski-navchannya-si-bryz-2017/>.
169. До міжнародних навчань «Сі Бриз 2017», окрім Збройних Сил будуть також залучена Національна Гвардія та Державна прикордонна служба. Militaryni. <https://mil.in.ua/uk/do-mizhnarodnyh-navchan-si-bryz-2017-okrim-zbroynyh-syl-budut-takozh-zaluchena-nacionalna-hvardiya-ta-derzhavna-prykordonna-sluzhba/>.

170. Лубінець: 3 2014 року РФ порушила майже 400 договорів міжнародного права. Укрінформ. 22 березня 2023. Дата доступу: 1 листопада 2023. <https://shorturl.at/beltM>.
171. На Sea Breeze 2017 розповіли, як шукали «ворожу» субмарину. Military. 21 липня 2017. <https://mil.in.ua/uk/na-sea-breeze-2017-rozpovily-yak-shukaly-vorozhu-submarynu/>.
172. Радіо Свобода. "Білий дім оприлюднив стенограму телефонної розмови Трампа і Зеленського". Радіо Свобода, 25 вересня 2019. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-trump-zelensky/30183420.html>.

4. Офіційні урядові та парламентські публікації США та Великої Британії

173. "Archived Petition: Prevent Donald Trump from making a State Visit to the United Kingdom." Petitions - UK Government and Parliament, 13 February 2017. <https://petition.parliament.uk/archived/petitions/171928>.
174. "Christmas Message 1941". International Churchill Society. Дата звернення 3 October 2023. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/christmas-message-1941/>.
175. "Declaration of Common Purpose by the President and the Prime Minister of the United Kingdom. | The American Presidency Project". Welcome to The American Presidency Project | The American Presidency Project. Date to access: 23 September 2024. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/declaration-common-purpose-the-president-and-the-prime-minister-the-united-kingdom>.
176. "Defence Minister Hails UK-US Transatlantic Partnership". GOV.UK, 6 November 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-minister-hails-uk-us-transatlantic-partnership>.
177. "Defence Secretary discusses threats with US counterpart". GOV.UK, 1 February 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-discusses-threats-with-us-counterpart>.

178. "Defence Secretary discusses threats with US counterpart". GOV.UK, 1 лютого 2018. <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-discusses-threats-with-us-counterpart>.
179. "Foreign Policy – The White House". The White House – The White House. Дата звернення 20 September 2023 <https://shorturl.at/aerEY>.
180. "Great Depression Facts - FDR Presidential Library & Museum". Date of access: 2 December 2023. <https://shorturl.at/lmXH7>.
181. "NATO Defence Ministers take decisions to strengthen the Alliance". NATO. Date of access: 2 December 2023 https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152125.htm.
182. "NIFC | Home". NIFC | Home. Date of access: 20 March 2024. <https://web.ifc.bices.org/>.
183. "Remarks by President Trump and President Zelensky of Ukraine Before Bilateral Meeting | New York, NY – The White House". The White House. Date of access: 23 March 2024. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-zelensky-ukraine-bilateral-meeting-new-york-ny/>.
184. "Remarks by President Trump and Prime Minister May of the United Kingdom in Joint Press Conference – The White House". The White House – The White House, 13 July 2018. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-prime-minister-may-united-kingdom-joint-press-conference/>.
185. "Remarks by President Trump at Press Conference After NATO Summit | Brussels, Belgium – The White House". The White House – The White House. Дата звернення 19 September 2024. <https://shorturl.at/cmuGZ>
186. "The Sinews of Peace ('Iron Curtain Speech')". International Churchill Society. Date of access: 19 September 2023. <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/>.
187. "The United States Announces More Than \$720 Million In Additional Humanitarian Assistance For The Response To The Crisis In Syria | Press Release |

- Archive - U.S. Agency for International Development". Archive - U.S. Agency for International Development. Date of access: 20 March 2023. <https://2017-2020.usaid.gov/news-information/press-releases/09-24-2020-united-states-announces-more-720-million-additional-humanitarian-syria>.
188. "The White House". The White House – The White House. Date of access: 2 December 2023. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/>.
189. "UK and Japan strengthen defence ties". GOV.UK, 26 January 2017. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-japan-strengthen-defence-ties>.
190. "UK and US defence cooperation". GOV.UK, 20 October 2017. <https://www.gov.uk/government/publications/uk-and-us-defence-cooperation>.
191. "UK and US Strengthen Maritime Aviation Cooperation". GOV.UK, 25 January 2017. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-us-strengthen-maritime-aviation-cooperation>.
192. "Unemployment Rate". Federal Reserve Economic Data | FRED | St. Louis Fed. Date of access: 03 December 2023. <https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE>.
193. "United Kingdom Trade Summary 2017 | WITS Data". World Integrated Trade Solution (WITS) | Data on Export, Import, Tariff, NTM. Date of access: 3 December 2023. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2017/Summary>.
194. "United States Strategic Approach to the People's Republic of China – The White House". The White House – The White House. Date of access: 27. October 2024. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/united-states-strategic-approach-to-the-peoples-republic-of-china/>.
195. Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America. 29 February 2020. <https://shorturl.at/qIOU1>.
196. Appendix: Memorandum from the Foreign and Commonwealth Office. UK Parliament. [Electronic resource] Mode to access: <https://shorturl.at/mpqFT>.

197. Broadbent. M. U.S.-U.K. Trade Agreement. January 2023. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fspublic/202301/230124_Broadbent_USUK_Agreement.pdf?VersionId=b8vJmEPFjvr7eN4BCMJU2tCLDsgaflx.
198. Brooke-Holland, L. UK forces in the Middle East region. Briefing Paper. House of Commons Library. Date of Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/ehlmH>.
199. Cabinet Office, "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy", GOV.UK, 16 March 2021, <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.
200. Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>. p. 49-50.
201. Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.
202. Cabinet Office. "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". GOV.UK, 16 March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.
203. China and the Rules-Based International System. House of Commons Foreign Affairs Committee. 26 March 2019. <https://shorturl.at/hvBFP>.
204. Congressional Research Service. Дата звернення 3 December 2023. <https://crsreports.congress.gov/>.
205. Congressional research. C. Humu, Blanchard, C. Armed conflict in Syria: Overview and U.S. response. 27 July 2020. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/uscrs/2017/en/115252>.

206. Connecting forces in Formidable Shield 2017. NATO Communications and information agency. – 23 2017. <https://www.ncia.nato.int/about-us/newsroom/connecting-forces-in-formidable-shield-2017.html>.
207. Continuing the United Kingdom's Trade Relationship with Ukraine, Foreign, Commonwealth and Development Office. November 2020. <https://bit.ly/3UeHEVq>
208. Corrected oral evidence: The UK and Afghanistan. Select Committee on International Relations and Defence. House of Lords: <https://shorturl.at/bkyz6>.
209. COVID-19: Impact on the UK cultural sector. UK Parliament. <https://lordslibrary.parliament.uk/covid-19-impact-on-the-uk-cultural-sector/>.
210. Economic report of the President. Together with the annual Report of the Council of Economic March, 2019. Washington: The White House. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERP-2019/pdf/ERP-2019.pdf>.
211. Economic report of the President. Together with the annual Report of the Council of Economic March, 2019. Washington: The White House. <https://shorturl.at/quNZ0>.
212. Expedited or Fast-Track Legislative Procedures. Congressional Research Service. URL: <https://shorturl.at/doqAN>.
213. Foreign & Commonwealth Office. "Global Britain is leading the world as a force for good: article by Dominic Raab". GOV.UK, 23 September 2019. <https://www.gov.uk/government/speeches/global-britain-is-leading-the-world-as-a-force-for-good-article-by-dominic-raab>.
214. Foreign & Commonwealth Office. UK/USA: Agreement on Scientific and Technological Cooperation [TS No.25/2017]. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/publications/ts-no252017-ukusa-agreement-on-scientific-and-technological-cooperation>.
215. Foreign, commonwealth and development office. Syria crisis response summary. August 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63dd2a9fe90e075da4268111/UK_Syria_Crisis_Response_Summary_Feb_2023.pdf
216. Global Britain: UK foreign policy in the Era of Brexit Chatham house.: <https://shorturl.at/ciDJV>.

217. Historical Newspapers from the 1700's-2000s - Newspapers.com. Дата звернення 2 December 2023. <https://www.newspapers.com/>.
218. HM Treasury. "Joint Statement: US-UK Financial Regulatory Working Group". GOV.UK, 19 April 2018. <https://www.gov.uk/government/publications/joint-statement-us-uk-financial-regulatory-working-group/joint-statement-us-uk-financial-regulatory-working-group>.
219. HM Treasury. Joint Statement: US-UK Financial Regulatory Working Group. GOV.UK. 8 October 2020. <https://shorturl.at/goV12>.
220. Ibid.
221. Joint Statement of USTR Robert Lighthizer and UK Secretary of State for International Trade Elizabeth Truss. United States Trade Representative. 5 May 2020. <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2020/may/joint-statement-ustr-robert-lighthizer-and-uk-secretary-state-international-trade-elizabeth-truss>.
222. Katzman, Kenneth. "Bahrain: Reform, Security, and U.S. Policy." Congressional Research Service. Date of Access: 26 October 2023. <https://shorturl.at/fhqDK>.
223. Ministry of Defence. "Defence in a Competitive Age". GOV.UK, 22 березня 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age>.
224. National Security Capability Review. (2018). Gov.UK. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5af1991040f0b642e2d8fa06/6.4391_CO_National-Security-Review_web.pdf.
225. Parliament UK. Global Britain: The Responsibility to Protect and Humanitarian Intervention: Government response to the Committee's Twelfth Report. Parliament.UK. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmffaff/1719/171902.htm>.
226. PM meeting with President Zelenskyy. Government of the United Kingdom. Official website. 8 October. <https://www.gov.uk/government/news/pm-meeting-with-president-zelenskyy-8-october-2020>.
227. PM statement on President Putin's actions on Crimea. Government of the United Kingdom. Official website. 18 March 2014. <https://bit.ly/3UT0WXg>.

228. President about negotiations with UK Prime Minister: Expanding security cooperation, cooperation in judicial reform and introduction of financial investigation service. Embassy of Ukraine in the United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland. 19 April 2017. <https://bit.ly/3AEO6Df>.
229. President about negotiations with UK Prime Minister: Expanding security cooperation, cooperation in judicial reform and introduction of financial investigation service. Embassy of Ukraine in the United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland. 19 April 2017. <https://bit.ly/3AEO6Df>.
230. President Donald J. Trump's State of the Union Address, Trump White House. 30 January 2018: <https://shorturl.at/nBH25>.
231. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015". GOV.UK, 23 November 2015. <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>.
232. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015". GOV.UK, 23 November 2015. <https://www.gov.uk/government/publications/national-security-strategy-and-strategic-defence-and-security-review-2015>.
233. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. "Prime Minister's speech to the Republican Party conference 2017". GOV.UK, 26 January 2017. <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-speech-to-the-republican-party-conference-2017>.
234. Russia's Nord Stream 2 Natural Gas pipeline to Germany Halted. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11138>.
235. S. Assistance to Ukraine Overview. 2021. U.S. Embassy in Ukraine. <https://bit.ly/3zrHAWY>
236. Supporting of Ukraine's Independence. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/speeches/supporting-ukraines-independence>.

237. The British Royal Visit - FDR Presidential Library & Museum". Home - FDR Presidential Library & Museum. Date of access: 19 March 2024. <https://www.fdrlibrary.org/royal-visit>.
238. The idea of Global Britain. UK Parliament. <https://shorturl.at/nFR02>.
239. The United Kingdom: Background, Brexit, and Relations with the United States. Congressional research service. 16 April 2021. <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33105.pdf>.
240. Treasury Sanctions Russia over Aggression in Ukraine. U.S. Department of the treasury. 15 March 2019. <https://shorturl.at/cdpKW>.
241. Turner, Frederick J. "The Significance of the Frontier in American History (1893) | AHA". Home | AHA. [https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/the-significance-of-the-frontier-in-american-history-\(1893\)](https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/the-significance-of-the-frontier-in-american-history-(1893)).
242. U.S. Embassy in Ukraine. US Assistance to Ukraine Overview. U.S. Embassy in Ukraine. 2021. <https://bit.ly/3zrHAWY>.
243. U.S. Completes Troop-Level Drawdown in Afghanistan, Iraq. U.S. Department of Defense. Date of Access 26 October 2023. <https://shorturl.at/noL05>.
244. U.S.-U.K. Trade Relations. Congressional Research Service. 17 February 2022. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11123/12>.
245. U.S.-UK Financial Regulatory Working Group Joint Statement. U.S. Department of the Treasury. 29 May 2019. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm697>.
246. UK and Ukraine sign Political, Free and Strategic Partnership Agreement. Government of the United Kingdom. Official website. 8 October 2020. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-ukraine-sign-political-free-trade-and-strategic-partnership-agreement>.
247. UK and Ukraine welcome progress on trade relationship. GOV.UK. <https://shorturl.at/ioCFT>.
248. UK Parliament. Global Britain: The Responsibility to Protect and Humanitarian Intervention: Government response to the Committee's Twelfth

- Report. 8 November 2018. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaff/1719/171902.htm>.
249. UK program assistance to Ukraine in 2017 2018. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-ukraine-2017-2018>.
250. UK program assistance to Ukraine in 2018 2019. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-ukraine-2018-2019>.
251. UK program assistance to Ukraine in 2019 2020. Gov.UK. <https://www.gov.uk/government/news/uk-programme-assistance-to-2019-2020>.
252. UK US Trade and Investment Working Group. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/groups/uk-us-trade-and-investment-working-group>.
253. UK. Department for International trade. UK-US Free Trade Agreement. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e5ce566d3bf7f06f6ece234/UK_US_FTA_negotiations.pdf.
254. UK. Department for International trade. UK-US Free Trade Agreement. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e5ce566d3bf7f06f6ece234/UK_US_FTA_negotiations.pdf.
255. Ukraine government priority action plan to 2020. Government of the United Kingdom. Official website. 5 July 2017. P. 514. <https://bit.ly/3AEfUaQ>.
256. UK-Turkey Free Trade Agreement. 2021, April 21 / UK Parliament <https://bit.ly/3f8iOtR>.
257. United Kingdom (GBR) Exports, Imports, and Trade Partners | The Observatory of Economic Complexity. The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/country/gbr>.
258. United States and United Kingdom Conclude Customs Mutual Assistance Agreement. U.S. Customs and Border Protection. URL: <https://shorturl.at/ctWX>.

259. USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>. p.1.
260. USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
261. USA. The White House. National Security Strategy of the United States of America. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
262. Webb, D., Ward, M. Statistics on UK-EU trade. House of Commons Library. 11 May 2023. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7851/CBP-7851.pdf>.
263. Webb, D., Ward, M. Statistics on UK-EU trade. House of Commons Library. Дата звернення 03 Decemver 2023. <https://shorturl.at/mCW45>.
264. Whiteman, R. "Why the UK has taken foreign policy out of Brexit negotiations". Chatham House, 1 July 2020. <https://www.chathamhouse.org/2020/07/why-uk-has-taken-foreign-policy-out-brexite-negotiations>.
265. Winston S. Churchill, 'Conservative Mass Meeting: a speech at Llandudno, 9 October 1948', Europe Unite: speeches 1947 & 1948, London: Cassell, 1950, p. 416-418.
266. Договір про заснування Європейської спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монографії, колективні видання

267. "Text of Speech by Robert Gates on the Future of NATO". Atlantic Council. Date of access: 20 October 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/text-of-speech-by-robert-gates-on-the-future-of-nato/>.

268. Anglo-American political culture". У Culture matters. Manchester University Press, 2020. <https://doi.org/10.7765/9781526151438.00010>.
269. Bernstein, George L. The myth of decline: The rise of Britain since 1945. London: Pimlico, 2004, 786 p.
270. Buruma I. Churchill Complex: The Curse of Being Special, from Winston and FDR to Trump and Brexit. Atlantic Books, Limited, 2020.
271. Costa R., Woodward B. Woodward Trilogy: Fear, Rage, and Untitled. Simon & Schuster, 2021. 1440p.
- a. Curtis, M., The Great Deception: Anglo-American Power and World Order, London: Pluto, 1998.
272. Danchev A. On Specialness. London: Palgrave Macmillan UK, 1998. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26241-0>.
273. Dobson, Alan. Anglo-American Relations in the Twentieth Century: The Policy and Diplomacy of Friendly Superpowers. Taylor & Francis Group, 2002.
274. Dumbrell, John. A special relationship: Anglo-American relations from the Cold War to Iraq. 2-ге вид. London: Palgrave Macmillan, 2008.
275. Fiddes J. F. D. Post-Cold War Anglo-American Military Intervention: A Study of the Dynamics of Legality and Legitimacy. Taylor & Francis Group, 2019. 254 p.
276. Garnett, Mark, Simon Mabon та Robert Smith. British Foreign Policy Since 1945, 372. New York: Routledge, 2018.: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315743394-1>.
277. Gavin, Francis J., Robert Jervis, Joshua Rovner та Diane Labrosse. Chaos in the Liberal Order: The Trump Presidency and International Politics in the Twenty-First Century. Columbia University Press, 2018.
278. Joint statement on the creation of INSTEX. the special purpose vehicle aimed at facilitating legitimate trade with Iran in the framework of the efforts to preserve the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). 31 January 2019. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/19_01_31_joint_statement_e3_cle0d129c.pdf.
279. Kerbaj R. The Secret History of the Five Eyes. Blink Publishing, 2022.

280. Kiely, Ray. Conservative Challenge to Globalization: Anglo-American Perspectives. Columbia University Press, 2020.
281. Marsh, S. Dobson, A. Anglo-American relations: Contemporary perspectives. Abingdon, Oxon: Routledge, 2012. pp 179-207.
282. Marsh, Steve, та Alan P. Dobson. Anglo-American Relations: Contemporary Perspectives. London: Routledge, 2012.
283. Marsh, Steve, та Alan P. Dobson. Anglo-American Relations: Contemporary Perspectives. London: Routledge, 2012.
284. Osborne, Peter. Assault on Truth: Boris Johnson, Donald Trump and the Emergence of a New Moral Barbarism. London: Simon & Schuster, Limited, 2023.
285. Osborne, P. The Assault on Truth. Boris Johnson, Donald Trump and the Emergence of a New Moral Barbarism. Simon&Schuster. 2021. <https://www.perlego.com/book/2812014/the-assault-on-truth-boris-johnson-donald-trump-and-the-emergence-of-a-new-moral-barbarism>.
286. Ovendale, Ritchie. Anglo-American Relations in the Twentieth Century. London: Macmillan Education UK, 1998. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26992-1>.
287. Richelson, Jeffrey T. U. S. Intelligence Community. 7-ме вид. New York: Routledge, 2019.
288. Richelson, Jeffrey T. U. S. Intelligence Community. 7-ме вид. New York: Routledge, 2019.
289. Ruike, Xu. Alliance Persistence within the Anglo-American Special Relationship: The Post-Cold War Era. London: Palgrave Macmillan, 2017.
290. Scarlett, Sir John, Smith Michael та Michael Hayden. Real Special Relationship: The True Story of How the British and US Secret Services Work Together. New York: Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2023.
291. Seldon, A., Newell, R. Johnson at 10, The inside story. London: Atlantic Books, 2023. 624 p.
292. Steve, Marsh, та Alan P. Dobson. Anglo-American relations: Contemporary perspectives. Abingdon, Oxon: Routledge, 2012, 320 p.

293. Wintz, M. *Transatlantic Diplomacy and the Use of Military Force in the Post-Cold War Era*. Palgrave Macmillan, 2010, 224 p.
294. Woodward B. *Fear: Trump in the White House*. Simon & Schuster, 2018. 448 p.
295. Грищенко, Т. Збігнєв Бжезінський. Міжнародний стратег у координатах історії. Ніжин: Лисенко М.М, 2020, 340 с., 318 с.
296. Грубінко А. Велика Британія в системі Європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.): монографія. Тернопіль: Вектор, 2017. 640 с.
297. Пик, С. США - Велика Британія: "особливі відносини". Київ: Знання, 2006, 283 с.

2. Статті

298. Cooper, James. "From Reykjavik to Fulton: Reagan, Thatcher, and the ending of the Cold War". *Journal of Transatlantic Studies* 14, № 4 (October 2016): 383–400. <https://doi.org/10.1080/14794012.2016.1230259>.
299. Cyr, A. "Cyr. A. Brexit and Transatlantic security". *Parameters* 48, № 1 (2018): 85–93. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2853&context=parameters>.
300. Cyr, Arthur I. "Brexit and Transatlantic Security". *US Army War College Quarterly: Parameters* 48, № 1 (1 березня 2018). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2853>.
301. Danchev, Alex. "On specialness". *International Affairs* 72, № 4 (жовтень 1996): 737–750. <https://doi.org/10.2307/2624119>.
302. Dobson A., Marsh S. "Anglo-American Relations: End of a Special Relationship?" *International History Review* 36, № 4 (15 січня 2014): 673–97. <https://doi.org/10.1080/07075332.2013.836124>.
303. Dobson, Alan, та Steve Marsh. "Anglo-American Relations: End of a Special Relationship?" *International History Review* 36, № 4 (15 січня 2014): 673–97.

304. Drea, Eoin. "The Empire Strikes Back: Brexit, History and the Decline of Global Britain". *European View* 18, № 1 (КВІТЕНЬ 2019): 118–19. <https://doi.org/10.1177/1781685819844194>.
305. Egan, M., Webber M. "Brexit and 'Global Britain': Role Adaptation and Contestation in Trade Policy". *International Politics*, 14 September 2023. <https://doi.org/10.1057/s41311-023-00503-2>.
306. Elie, J. "Many times doomed but still alive: An attempt to understand the continuity of the special relationship". *Journal of Transatlantic Studies*, № 3 (2008): 63–83.
307. Ette, Mercy. "Brexit and 'Specialness': Mapping the UK–US Relationship in the New York Times and The Guardian Newspapers". *Journalism and Media* 4, № 1 (2 лютого 2023): 231–43. <https://doi.org/10.3390/journalmedia4010016>.
308. Garnett, Mark, Simon Mabon та Robert Smith. *British Foreign Policy since 1945*, 372. New York: Routledge, 2018.: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315743394-1>.
309. Granieri, Ronald. "Special Relationships: The EU, Brexit, and the Atlantic Community - Foreign Policy Research Institute". *Foreign Policy Research Institute*, 21 червня 2016. <https://www.fpri.org/article/2016/06/special-relationships-eu-brexit-atlantic-community/>.
310. Hendershot, Robert M., and Steve Marsh. "Celebrating the Mayflower: 400 years of Anglo-American relations." *Journal of Transatlantic Studies* 18, no. 4 (September 21, 2020): 405–14. <http://dx.doi.org/10.1057/s42738-020-00058>.
311. Hrubinko, A. Ukraine in the foreign policy of the United Kingdom in the context of European integration (1991–2019) [Electronic Resource] / Andrii Hrubinko // *East European Historical Bulletin*. – Drohobych: Publishing House «Helvetica», 2020. – Issue 14. – pp. 153-164. – Mode to Access: <https://bit.ly/3QTJdMI>
312. Inglehart, Ronald, та Pippa Norris. "Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash". *SSRN Electronic Journal*, 2016. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2818659>.

313. Jomo, K. S., та Anis Chowdhury. "COVID-19 Pandemic Recession and Recovery". *Development*, 16 November 2020. <https://doi.org/10.1057/s41301-020-00262-0>.
314. Jones, David Martin, та John Bew. "A Trump Doctrine?" *National Interest*, № 153 (2018): 43–52. <https://www.jstor.org/stable/26557441>.
315. Joppke, Christian. "Immigration in the populist crucible: comparing Brexit and Trump". *Comparative Migration Studies* 8, № 1 (грудень 2020). <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00208-y>.
316. Kaufman, Joyce P. "The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future". *International Affairs* 93, № 2 (1 березня 2017): 251–66. <https://doi.org/10.1093/ia/iix009>.
317. Khorana, Sangeeta, та William A. Kerr. "The stillborn United Kingdom–United States trade agreement". *World Affairs*. 5 March 2023. 004382002311607. <https://doi.org/10.1177/00438200231160775>.
318. Kustowska, Joanna. "Russia-United Kingdom Relations after The Year 2018. Condition and Predictions". *Reality of Politics* 18, № 4 (31 December 2021): 101–15. <https://doi.org/10.15804/rop2021406>.
319. Lain, S 2016, *The Future of Post-Brexit Germany–UK Security Relations*, workshop report, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI) & Friedrich-Ebert-Stiftung
320. Langlois, Laetitia. "Trump, Brexit and the Transatlantic Relationship: The New Paradigms of the Trump Era". *Revue LISA / LISA e-journal*, XVI №2 (10 вересня 2018). <https://doi.org/10.4000/lisa.10235>
321. Larres, Klaus. "Brexit Diplomacy, Trump, and the Uk's "Special Relationship" With the United States". *Diplomatica* 1, № 1 (10 квітня 2019): 113–26. <https://doi.org/10.1163/25891774-00101013>.
322. Malik N., Jennifer A. "US and UK sign Science and Technology Agreement". *MRS Bulletin* 43, № 1 (січень 2018): 12–13. <https://doi.org/10.1557/mrs.2017.310>.

323. Massimino E. "Lunch address: the United States' role in international human rights under the Trump Administration". *Case Western Reserve Journal of International Law* 51, № 1 (2019): 128. <https://shorturl.at/fwG39>.
324. Oliver, Tim. "Trump will present an enormous challenge for the UK-US 'Special Relationship'". LSE BREXIT, 9 November 2016. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/11/09/a-trump-presidency-would-present-an-enormous-challenge-for-the-uk-us-special-relationship/>.
325. Olsen, Gorm Rye. "'America is Back' or 'America First' and the Transatlantic Relationship". *Politics and Governance* 10, № 2 (18 травня 2022): 154–64. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5019>.
326. Paxton, Robert O., та Stephen A. Schuker. "The End of French Predominance in Europe: The Financial Crisis of 1924 and the Adoption of the Dawes Plan". *Journal of Interdisciplinary History* 8, № 2 (1977): 373. <https://doi.org/10.2307/202806>.
327. Rees W., Davies L. The Anglo-American military relationship: Institutional rules, practices, and narratives. *Contemporary Security Policy*. 2019. Vol. 40, no. 3. P. 312–334. URL: <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1581973>
328. Rees, Wyn. "America, Brexit and the security of Europe". *British Journal of Politics and International Relations* 19, № 3 (6 червня 2017): 558–72. <https://doi.org/10.1177/1369148117711400>.
329. Rees, Wyn. "America, Brexit and the security of Europe". *British Journal of Politics and International Relations* 19, № 3 (6 червня 2017): 558–72. <https://doi.org/10.1177/1369148117711400>.
330. Reynolds, D. *Anglo-American Relations since 1607: Three Historical Paradigms*.
331. Reynolds, David. "A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War". *International Affairs* 62, № 1 (1985): 1–20. <https://doi.org/10.2307/2618063>.
332. Reynolds, David. "A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War". *International Affairs* 62, № 1 (1985): 1–20. <https://doi.org/10.2307/2618063>.

333. Riddervold, Marianne, та Akasemi Newsome. "Introduction: Out With the Old, in With the New? Explaining Changing EU–US Relations". *Politics and Governance* 10, № 2 (18 травня 2022): 128–33. <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5597>.
334. Ruike X, Rees.W/ "America and the Special Relationship: The Impact of the Trump Administration on Relations With the UK". *British Politics* 17, № 1 (30 листопада 2021): 62–80. <https://doi.org/10.1057/s41293-021-00198-0>.
335. Skonieczny, Amy. "Emotions and Political Narratives: Populism, Trump and Trade". *Politics and Governance* 6, № 4 (28 грудня 2018): 62–72. <https://doi.org/10.17645/pag.v6i4.1574>
336. Sydoruk, T., Myronchuk, V., Tymеichuk I. "Тенденції зовнішньополітичного курсу США за адміністрації Дональда Трампа". *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, № 1 (7) (18 березня 2020): 191–201. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01-191-201>.
337. Thomas, R. *Strained Partnership?: US-UK Relations in the Era of Détente, 1969-77*. Manchester University Press, 2015, p. 39-40.
338. Wilkinson, Stephen. "Just How Special is “Special”: Britain, Cuba, and US Relations 1958–2008 an Overview". *Diplomacy & Statecraft* 20, № 2 (5 August 2009): 291–308. <https://doi.org/10.1080/09592290903001586>.
339. Wilson, Graham K. "Brexit, Trump and the special relationship". *British Journal of Politics and International Relations* 19, № 3 (20 червня 2017): 543–57. <https://doi.org/10.1177/1369148117713719>.
340. Wimberly. "The Birth of the Post-Truth Era: A Genealogy of Corporate Public Relations, Propaganda, and Trump". *Journal of Speculative Philosophy* 35, № 2 (2021): 130. <https://doi.org/10.5325/jspecphil.35.2.0130>.
341. Xu, Ruike, та Wyn Rees. "America and the special relationship: the impact of the Trump administration on relations with the UK". *British Politics* 17, № 1 (30 листопада 2021): 62–80. <https://doi.org/10.1057/s41293-021-00198-0>.

342. Брусиловська, О. Гібридна Стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. Міжнародні та політичні дослідження, №32 (2019): 13–26 с. <https://doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173834>
343. Брусиловська, О. Гібридна Стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. Міжнародні та політичні дослідження, №32 (2019): 13–26 с. <https://doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173834>
344. Генрі Кіссінджер: «Пінг-понгова дипломатія» відображає очікування КНР і США щодо майбутнього. China Radio International. 26 квітня 2021. Дата доступу: 26 жовтня 2023. <https://shorturl.at/ipsy5>.
345. Городня Н. Політика США щодо Китаю за адміністрації Д. Трампа. Американська історія та політика, №11 (2021): 46–56 с.
346. Городня, Н. "Глобалізація і США". Американська історія та політика, № 3 (2017): 9–21.
347. Городня, Н. "Глобалізація і США". Американська історія та політика, № 3 (2017): 9–21.
348. Грищенко Т. Президентські вибори 2016 р. в США і американська зовнішньополітична стратегія. Вісник КНУ. Історія, №132 (1). (2017): 9-14 с.
349. Дон О., Беляєв, Є. Вплив торговельної війни між США та Китаєм на розвиток зовнішньої торгівлі в Азійському регіоні. Галицький економічний вісник. Міжнародні економічні відносини. №1. (80). 2023: <https://shorturl.at/tuACV>.
350. Дудко І. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку. Політичне життя, №1. (2023): 62-68 с.
351. Дудко І. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку. Політичне життя, №1. (2023): 62-68 с.
352. Кистанов В. «Глобальная Британия»: курс на АТР с антикитайским уклоном". Восточная Азия: факты и аналитика, № 3 (2021): 6–18.
353. Лимар. М. Витоки та еволюція концепції глобального лідерства США. Емінак, №2 (26). 2019: 160-167 с.

354. Луценко, Н. "Близькосхідна політика адміністрації Дональда Трампа: конфронтація з Іраном (2017-2020)". Часопис української історії, № 42 (2020): 92–99.
355. Машевський О. Діяльність Британської Ради у країнах Східної та Центральної Європи на початку XXI ст. Європейські історичні студії, №9 (2018): 96-126.
356. Мітрофанова, О. "Стратегічне партнерство Великої Британії зі США". Проблеми міжнародних відносин, № 8 (2014): 196–207.
357. Олійник В. Еволюція сутності американо-британських «особливих» відносин. Політологічні студії, №1 (2010): 42-51 с.
358. Пик, С. "Особливі відносини США та Великої Британії: розвідувальна сфера". Вісник Львівського національного університету. Міжнародні відносини, № 42 (2017): 117–122.
359. Пик, С. "Особливі відносини США та Великої Британії: розвідувальна сфера". Вісник Львівського національного університету. Міжнародні відносини, № 42 (2017): 117–22.
360. Пик, Світлана. "Зовнішня політика адміністрації президента Д. Трапа на Близькому Сході (специфіка прийняття рішень)". Вісник Львівського університету. Серія Філол-політолог, № 42 (2022): 304–11.
361. Солодкий С., Белесков М. Аудит зовнішньої політики: Україна – Велика Британія. Дискусійна записка. Інститут світової політики. 2017. <https://bit.ly/3AEyn73>.
362. Струтинська Т., Гушпіт О. Європейський напрям зовнішньої політики Дональда Трампа. Вісник прикарпатського університету. Політологія 1, № 13 (2019): 179-184 с.
363. Струтинська Т., Гушпіт О. Європейський напрям зовнішньої політики Дональда Трампа. Вісник прикарпатського університету. Політологія 1, № 13 (2019): 179-184 с.
364. Хмель А. Позиція США щодо Brexit (2016–початок 2017 р.) Емінак. Всесвітня історія та міжнародні відносини, №3. (2017): 46 – 56 с.

365. Шамара І., Костанді Д. "Сучасні концепції зовнішньої політики США: можливості та реальність." Вісник ХНУ імені Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм 1, № 13 (2019): 79–84 с.
366. Шамара І., Костанді Д. "Сучасні концепції зовнішньої політики США: можливості та реальність." Вісник ХНУ імені Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм 1, № 13 (2019): 79–84 с.
367. Яковенко, Н. «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Аівнічноатлантичному альянсі". Актуальні проблеми міжнародних відносин, № 11 (2012): 12–23.

3. Матеріали наукових конференцій:

368. Луценко Н. В. Американсько-британська підтримка України в контексті анексії Криму (2017-2020) // Крим у координатах історії: Збірник матеріалів другого наукового семінару (Київ, 1 жовтня 2021 р.) / Упорядники І. Степанець, О. Машевський, О. Купчик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. – С. 55-60.
369. Луценко Н. В. Близьких Схід у американсько-британських відносинах 2017 – 2021 рр. США: політика, суспільство, культура. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, присвяченої 30-річчю встановлення дипломатичних відносин США й України, Київ, 26 січня 2022 р. / Упорядник Н. Д. Городня. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. 2022. С. 53-56.
370. Луценко Н. В. Вплив Брексіту на "особливі" американсько-британські відносини (2017–2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 75-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2022. С. 85-87
371. Луценко Н.В. Концептуальні засади участі США і Великої Британії в НАТО та їхня практична реалізація (2017-2021 рр.) // США: політика, суспільство, культура – 2023. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Київ, 26

січня 2023 р. / Упорядник Н. Д. Городня. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С.21-23.

372. Луценко Н.В. Палестинська проблема в американсько-британських відносинах (2017-2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. С. 130-132.

4. Дисертації

373. Альошин, А. "Фактор Брежневского во взаимодействии Европейского Союза и НАТО по вопросам безопасности?" Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук, 2021, 291 с.
374. Кузнецов, Алексей. Феномен Трампа. Москва, 2020, 624 с.
375. Мамедова, Анастасия. "США и Великобритания в 2001–2017 гг.: политические, военные и экономические аспекты сотрудничества в контексте современной системы международных отношений. Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук, МГИМО, 2017.
376. Пархомчук, А. "Політика США на Близькому Сході за президентства Дональда Трампа". Дисертація доктора філософії, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023, 262 с.
377. Ткачук, Т. "Німецький чинник у британсько-американських відносинах (1933-1941)". Дисертація, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022, 250 с.

5. Статистичні дані

378. "Britons lose confidence in Great Britain's position and influence in the world". Ipsos, 28 вересня 2020. <https://www.ipsos.com/en-uk/britons-lose-confidence-great-britains-position-and-influence-world>.
379. "Military spending U.S. 2022 | Statista", Statista, дата звернення 11 вересня 2023, <https://shorturl.at/hopyC>.
380. An examination of the 2016 electorate, based on validated voters. Pew Research Center - U.S. Politics & Policy. <https://www.pewresearch.org/politics/2018/08/09/an-examination-of-the-2016-electorate-based-on-validated-voters/>.
381. Middle East\North Africa (MENA). Office of the United States Trade Representative Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/lotCV>.
382. OPEC Share of World Crude Oil Reserves, 2022. Organization of the Petroleum, Exporting Countries. https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm.
383. Persian Gulf. Straits of Hormuz and Gulf of Oman. Dryad Global Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/cxR06>.
384. Support for the Black Lives Matter Movement Has Dropped Considerably From Its Peak in 2020. Pew Research Center's Social & Demographic Trends Project. 14 June 2023. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2023/06/14/support-for-the-black-lives-matter-movement-has-dropped-considerably-from-its-peak-in-2020/>.
385. U.S. Trade with Israel. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/qrNR0>.
386. U.S. Trade with United Arab Emirates. Office of technology Evaluation. Date of Access 25 October 2023. <https://shorturl.at/nBHR7>.
387. United Kingdom Trade Summary 2016 Data. World Integrated Trade Solution. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2016/Summary>.
388. United Kingdom Trade Summary 2017 Data. World Integrated Trade Solution. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GBR/Year/2017/Summary>.

389. World Trade Statistic Review 2022. Table A6 Leadin exporters and importers in world merchandise trade, 2021.

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2022_e.pdf.

390. World Trade Statistical Review 2022. Geneva: World Trade Organization, 2022.

<https://shorturl.at/cdsLN>.

ДОДАТКИ**Додаток 1. Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію****СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

Статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Луценко Н. В. Розвиток «особливих відносин» США та Великої Британії за адміністрації Дональда Трампа (2017-2021) / Н. Луценко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2021. – 2 (149). – С. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.149.8>.
2. Луценко Н. В. Американсько-британська військова співпраця за адміністрації Дональда Трампа (2017-2021 рр.) // Американська історія та політика: науковий журнал №12. 2021 С. 43-51. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2021.12.4>.
3. Луценко Н. В. Україна в «особливих відносинах» США та Великої Британії (2017–2021 рр.) // Американська історія та політика: науковий журнал №14. 2022. С. 21-31. DOI: [10.17721/2521-1706.2022.14.2](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.14.2)
4. Луценко Н. В. Луценко Н. Концептуальні засади «особливих відносин» США та Великої Британії // Американська історія і політика: науковий журнал. 2023. №16. С. 61-70. DOI: [10.17721/2521-1706.2023.16.5](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2023.16.5).

Матеріали наукових конференцій:

5. Луценко Н. В. Американсько-британська підтримка України в контексті анексії Криму (2017-2020) // Крим у координатах історії: Збірник матеріалів другого наукового семінару (Київ, 1 жовтня 2021 р.) / Упорядники І.

- Степанець, О. Машевський, О. Купчик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. – С. 55-60.
6. Луценко Н. В. Вплив Брексіту на "особливі" американсько-британські відносини (2017–2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 75-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2022. С. 85-87
 7. Луценко Н. В. Близьких Схід у американсько-британських відносинах 2017 – 2021 рр. США: політика, суспільство, культура. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, присвяченої 30-річчю встановлення дипломатичних відносин США й України, Київ, 26 січня 2022 р. / Упорядник Н. Д. Городня. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. 2022. С. 53-56.
 8. Луценко Н.В. Концептуальні засади участі США і Великої Британії в НАТО та їхня практична реалізація (2017-2021 рр.) // США: політика, суспільство, культура – 2023. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Київ, 26 січня 2023 р. / Упорядник Н. Д. Городня. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С.21-23.
 9. Луценко Н.В. Палестинська проблема в американсько-британських відносинах (2017-2021 рр.) Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. С. 130-132.